

Niepubliczne szkoły podstawowe w Szczecinie w latach 1989–2014

UNIwersytet Szczeciński
ROZPRAWY I STUDIA T. (MCCCLII) 1278

Barbara Żakowska

Niepubliczne szkoły podstawowe w Szczecinie w latach 1989–2014

Szczecin 2023

Rada Wydawnicza

Barbara Braid, Anna Cedro, Urszula Chęcińska, Rafał Klóska
Maciej Kowalewski, Ewa Mazur-Wierzbicka, Jarosław Nadobnik
Grzegorz Wejman, Renata Ziemińska, Magdalena Zioło
Andrzej Skrendo – przewodniczący Rady Wydawniczej
Elżbieta Zarzycka – dyrektor Wydawnictwa Naukowego

Recenzent

dr hab. Justyna Gulczyńska, prof. UAM

Redakcja językowa

Anna Ciciak

Redakcja techniczna i skład

Karolina Janiak

Korekta

Paulina Kaczyńska-Domagalska

Projekt okładki

Raraku.pl

Barbara Żakowska ORCID 0000-0002-0720-8184

Wersja elektroniczna publikacji dostępna na licencji CC BY-SA 4.0
po 12 miesiącach od daty wprowadzenia do obrotu

© Copyright by Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2023

DOI 10.18276/978-83-7972-610-3

ISBN 978-83-7972-610-3 (online)

ISBN 978-83-7972-609-7 (print)

ISSN 0860-2751

WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO

Wydanie I | Ark. wyd. 14,0 | Ark. druk. 14,4 | Format B5

Spis treści

Wstęp.....	7
Rozdział 1	
Rozwój szkolnictwa niepublicznego po 1989 roku	21
1.1. Szkolnictwo niepubliczne w Polsce w latach 1989–2014 na tle przemian ustrojowych i gospodarczych.....	21
1.2. Zarys uwarunkowań rozwoju niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w latach 1989–2014.....	38
Rozdział 2	
Rozwój organizacyjny niepublicznego szkolnictwa podstawowego w Szczecinie	51
2.1. Sieć niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w latach 1989–2014	51
2.2. Infrastruktura	58
2.3. Źródła finansowania	74
2.4. Kadra pedagogiczna niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w latach 1989–2014	77
2.4.1. Dyrektorzy	77
2.4.2. Nauczyciele.....	82
2.5. Uczniowie niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie.....	91
Rozdział 3	
Działalność dydaktyczna niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie	101
3.1. Programy i plany nauczania.....	101
3.2. Analiza wykorzystywanych rozwiązań edukacyjnych.....	113
3.3. Sprawdzian po klasie szóstej szkoły podstawowej	118
3.4. Osiągnięcia dydaktyczne wybranych placówek	122

Rozdział 4

Działalność wychowawcza i opiekuńcza niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie	131
4.1. Programy wychowawcze	131
4.2. Działalność opiekuńcza	152

Rozdział 5

Współpraca niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie ze środowiskiem lokalnym latach 1989–2014	163
5.1. Współpraca z rodzicami uczniów	163
5.2. Współpraca szkół ze środowiskiem lokalnym	173
5.2.1. Środowisko i współpraca szkoły ze środowiskiem lokalnym	173
5.2.2. Obligatoryjna współpraca	175
5.2.3. Dobrowolna współpraca	179
Uwagi końcowe	195
Bibliografia	203
Spis rysunków i tabel	225
Summary	229

Wstęp

Współcześnie szkoła kojarzona jest z nauczycielem, z budynkiem, ale także z procesem dydaktycznym, wychowawczym i opiekuńczym, które podejmowane są w tym miejscu. Nie ulega wątpliwości, że to instytucja oświatowo-wychowawcza, której głównym zadaniem jest kształcenie i wychowanie dzieci, młodzieży oraz dorosłych. Cele szkoły określane są na podstawie przyjętych przez dane społeczeństwo norm i zasad, ale są także pochodnymi koncepcji oświatowo-wychowawczych oraz programów edukacyjnych¹. Według poglądów idealistów szkole także przypada zadanie przekazywania zgromadzonej wiedzy, umiejętności i pożądaných wzorców zachowań. Powinna ponadto przygotować dzieci do dorosłego życia, przekazując kulturowe dziedzictwo w sposób uporządkowany i systematyczny². Ponieważ szkoła jest elementem systemu i działa według odgórnie ustalonych zasad, rzadko staje się miejscem, gdzie spędza się czas wolny, realizuje pasje i odkrywa nowe zakątki wiedzy. Taka forma edukacji została zastąpiona sformalizowanym podejściem do nauczania i uczenia się.

Model szkoły tradycyjnej jest coraz częściej poddawany krytyce. Dziś szkoła nastawiona jest głównie na osiągnięcie dobrych wyników z egzaminów, a nie na rozwijanie postaw twórczych i zaspokajanie głodu poznania³. Zwolennicy demokratyzacji oświaty podkreślają, że szkoła nie powinna służyć realizacji celów anonimowych społeczeństw, ale jest przede wszystkim po to, aby dać szansę dzieciom i młodzieży na rozwój osobowości, określenia swoich pragnień oraz spełnianie marzeń⁴. Nie można zapominać o tym, że szkoła jest i będzie organizmem społecznym, systemem tworzonym przez uczniów, nauczycieli i rodziców. Jest miejscem wzajemnych relacji i oddziaływań wszystkich jej uczestników, przestrzenią dialogu i współpracy⁵.

1 E.S. Ebert II, R.C. Cuyler, *School: An Introduction to Education*, Cengage Learning, London 2014, s. 30.

2 G.L. Gutek, *Filozoficzne i ideologiczne podstawy edukacji*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003, s. 3.

3 M. Czerepaniak-Walczak, *Komu i do czego potrzebna jest szkoła?*, „Refleksje” 2012, nr 5, s. 10–13.

4 T. Lewowicki, J. Radziejewicz, hasło: *Szkoła. Szkoła państwowa, publiczna, niepubliczna, prywatna, społeczna*, w: *Encyklopedia Pedagogiczna cz. 3*, red. W. Pomykało, Fundacja Innowacja, Warszawa 1997, s. 800.

5 D. Elsner, *Doskonalenie kierowania placówką oświatową. Wokół nowych pojęć i znaczeń*, Mentor, Chorzów 1999, s. 11–17, 33–40.

W edukacji istnieje podział na szkolnictwo publiczne i niepubliczne. Szkoły publiczne stosują się ściśle do ustalonych przez władze oświatowe zasad i realizują programy zaakceptowane przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Placówki te powołane są do realizowania nadrzędnego celu, czyli realizowania bezpłatnego obowiązku szkolnego. Na początku lat 90. XX wieku kontrola szkołami tego typu przeszła w gestię władz lokalnych i grup społecznych zainteresowanych działalnością tych instytucji. Wynikiem tego procesu było przerodzenie się szkół publicznych, kontrolowanych przez władzę centralną, w szkoły samorządowe. Taki układ oznacza, że państwo tylko w części finansuje funkcjonowanie placówki, a jednostki samorządu terytorialnego oraz inne osoby prawne i fizyczne otrzymują zarówno nowe uprawnienia, jak i obowiązki. W ustawie o systemie oświaty z 7 września 1991 roku wprowadzono określenie szkoły publicznej, jako symboliczne zerwanie z centralną kontrolą państwa. Władza i uprawnienia zostały formalnie przekazane samorządom, którym pozwolono tworzyć własne modele szkół oraz wykorzystywać wybrane programy dydaktyczno-wychowawcze⁶. Terminologia związana ze szkolnictwem niepublicznym wydaje się dość skomplikowana, gdyż zamiennie używa się takich pojęć jak szkoła „prywatna”, „społeczna” i „niepubliczna”. Ta różnorodność nie wynika z odmienności systemów i często daje się zastosować do tych samych szkół. Pewne jest, że szkoły niepubliczne tworzone i utrzymywane są przez indywidulanych donatorów, organizacje, stowarzyszenia oraz Kościoły różnych wyznań. Ponadto szkoły niepubliczne różnią się od placówek publicznych także pod innymi względami, warto zwrócić uwagę na finansowanie, sposoby zatrudniania nauczycieli oraz dyrektorów, odmienną organizację szkoły oraz częstsze wykorzystywanie w pracy innowacyjnych, eksperymentalnych i autorskich rozwiązań dydaktycznych.

Początek lat 90. XX wieku przyniósł falę krytyki i sprzeciwu wobec szkolnictwa publicznego, które utożsamiane było ze szkołą tradycyjną. Niezadowolenie często wiązało się z dysonansem między oczekiwaniami nauczycieli, uczniów i rodziców, a rzeczywistością. Szkoły publiczne wciąż były postrzegane jako element totalitarnego państwa. Poszukiwaniem więc prawa do wolności w edukacji dla swoich dzieci było otwarcie się na szkołę alternatywną, której istotą jest pobudzanie uczniów do samodzielnej, a nawet samorządnej działalności, rozwijanie zainteresowań i pasji, praca w grupie, inspirowanie i wspieranie w dążeniu do realizacji marzeń, ale też pomoc w eliminowaniu problemów edukacyjnych

6 Ustawa z 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 1991 nr 95, poz. 425). Por. J. Gęsiecki, *Uwarunkowania tworzenia oświaty samorządowej*, w: *Samorządowy model oświaty. Koncepcje i realia*, red. E. Adamczyk, J. Gęsiecki, E. Matczak, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2001.

i wychowawczych⁷. Zwolennicy szkoły alternatywnej zaczęli tworzyć szkoły prywatne, które charakteryzowały się otwartością i dawały szansę na demokratyzację edukacji. Ponieważ tego typu szkoły były tylko częściowo kontrolowane przez urzędy państwowe, było łatwiej w nich wprowadzić innowacyjne i kreatywne rozwiązania.

Rok 1989 był szczególnym rokiem dla Europy, w tym i dla Polski. Kluczowe dla przyszłych zmian ustrojowych w naszym kraju były porozumienia zawarte przy Okrągłym Stole. To wtedy Sejm RP uchwalił pierwsze ustawy będące zapowiedzią budowy demokratycznego państwa⁸. Był to również bardzo ważny i przełomowy moment dla polskiej oświaty. 7 kwietnia 1989 roku podpisana została ustawa Prawo o stowarzyszeniach, która umożliwiała wszystkim obywatelom, bez względu na przekonania, prawo czynnego uczestnictwa w życiu publicznym i wyrażania zróżnicowanych poglądów oraz realizacji indywidualnych zainteresowań⁹. Miesiąc później, 17 maja 1989 roku, ogłoszono Ustawę o gwarancjach wolności sumienia, w której znalazł się zapis o równouprawnieniu obywateli¹⁰. Te dwa akty prawne pozwoliły na zrealizowanie marzeń wielu osób, które już wcześniej „w tajemnicy przed władzą” tworzyły koncepcję szkół niezależnych od państwa, otwartych na innowacje i inicjatywę uczniów, nauczycieli i rodziców.

Po zakończeniu negocjacji przy Okrągłym Stole, dopuszczono możliwość powstawania szkół niepublicznych. Tworzenie programów, organizacji i kształtu szkół pozostawiono założycielom. Na podstawie ustawy Prawo o stowarzyszeniach powstały stowarzyszenia i fundacje, które łączyły rodziców, nauczycieli – zwolenników zmian w polskim systemie oświaty¹¹. Warto wspomnieć te najważniejsze, bez których szkolnictwo niepubliczne w Polsce nie nabrałoby takiego tempa rozwoju. Pierwszym z nich było Przymierze Rodzin, które od lat 80. XX wieku organizowało w parafiach różnorodne zajęcia dla dzieci. Stowarzyszenie to zdobyło pierwsze miejsce w konkursie „Pro Publico Bono” za najlepszą inicjatywę obywatelską dziesięciolecia 1989–1999. Ważną rolę w tworzeniu niezależnych placówek oświatowych odegrało Społeczne Stowarzyszenie Oświatowe powstałe w 1989 roku. To ogólnopolska organizacja pozarządowa o statusie

7 C. Kupisiewicz, hasło: *Szkoła alternatywna – założenia, egzemplifikacje*, w: *Encyklopedia Pedagogiczna*, cz. 2..., s. 784.

8 Ustawa z 7 kwietnia 1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. 1989 nr 19, poz. 101); Ustawa z 29 grudnia 1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. 1989 nr 75, poz. 444).

9 Ustawa z 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. 1989 nr 20, poz. 104).

10 Ustawa z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz.U. 1989 nr 29, poz. 155).

11 C. Plewka, *Przemiany oświatowe po 1989 r. – stan i kierunek przebudowy*, w: *Z dziejów oświaty Pomorza Zachodniego 1945–2002*, red. C. Plewka, Dokument, Szczecin 2003, s. 565–566.

pożytku publicznego, która zrzeszała ludzi zainteresowanych uspołecznieniem oświaty oraz wprowadzaniem nowych innowacyjnych metod nauczania. Należy także wspomnieć o Krajowym Forum Oświaty Niepublicznej, które powstało w 1992 roku z inicjatywy Społecznego Towarzystwa Edukacyjnego w Bydgoszczy. Jako jeden z podstawowych celów tej organizacji wskazywano dobro polskiej oświaty, obronę interesów szkół niepublicznych oraz form alternatywnej edukacji. Ostatnią, ale nie mniej ważną instytucją była Federacja Inicjatyw Oświatowych, która zajmowała się rozwojem edukacji na wsi. To przez wsparcie tej grupy ludzi bardzo często w miejscach zlikwidowanych państwowych placówek oświatowych powstawały szkoły niepubliczne, kierowane przez społeczność lokalną. Federacja opracowała na początku XXI wieku model Małej Szkoły, prowadzonej przez stowarzyszenie rozwoju wsi¹².

W 1989 roku w Polsce było niewiele szkół niepublicznych – zaledwie 32 – w tym 13 niepublicznych szkół podstawowych¹³. Inicjatywy podejmowane przez stowarzyszenia sprawiły, że z czasem zaczęło ich przybywać. W roku szkolnym 1990/1991 powstało 58 niepublicznych szkół podstawowych, a w roku szkolnym 1991/1992 kolejnych 57. W latach 1989–1991 odnotowano powstanie 128 niepublicznych szkół podstawowych w całej Polsce¹⁴. W dziejach oświaty zachodniopomorskiej szkolnictwo niepubliczne zajmuje bardzo ważne miejsce. Powołane do życia 30 lat temu szkolnictwo niepubliczne wciąż ma swoich zwolenników i przeciwników. Jedni uważają, że inicjatywa ta okazała się potrzebna i powinna być kontynuowana, gdyż tego typu szkoły promują alternatywne formy nauczania, tworzą komfortowe warunki dla procesu dydaktyczno-wychowawczego oraz są otwarte na współpracę ze środowiskiem. Przeciwnicy natomiast twierdzą, że szkolnictwo niepubliczne dzieli społeczeństwo pod względem materialnym. Do szkół niepublicznych uczęszczają głównie uczniowie z rodzin zamożnych i uprzywilejowanych, które stać na opłacenie czesnego¹⁵.

Problematyka szkolnictwa niepublicznego po 1989 roku stała się obszarem badań naukowych, których naturalną konsekwencją były publikacje naukowe. Warto wymienić opracowanie Zuzanny Zbróg¹⁶, w którym autorka dokonała

12 20-lecie szkolnictwa niepublicznego 1989–2009, red. R. Rosowska, Bielsko-Biała 2009, s. 5–6.

13 Tamże, s. 3.

14 Tamże, s. 6.

15 M. Zahorska, *Szkoła. Między państwem, społeczeństwem a rynkiem*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2002, s. 120. Problematyka elitarności szkół była analizowana przez P. Mikiewicza, zob. tegoż *Dlaczego elitarne szkoły nie znikną? O nieusuwalności nierówności społecznych w edukacji*, „Rocznik Lubuski” 2008, t. 34, cz. 1, s. 13–26.

16 Z. Zbróg, *Identyfikowanie i zaspokajanie potrzeb społecznych w niepublicznych szkołach podstawowych*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2011.

analizy niepublicznego szkolnictwa podstawowego w kontekście identyfikowania potrzeb społecznych uczniów, nauczycieli i rodziców. Nie mniej ważnymi pracami są pozycje Elżbiety Putkiewicz i Anny Wiłkomirskiej¹⁷ oraz Beaty Przyborowskiej¹⁸. W publikacjach tych opisano stan badań nad niepublicznym szkolnictwem oraz próbę oceny tego typu placówek. Ponadto problematyka niepublicznego szkolnictwa analizowana jest w pracach Andrzeja Barańskiego i Joanny Rozwadowskiej-Skrzeczyńskiej¹⁹, Joanny Jung-Miklaszewskiej i Danieli Rusakowskiej²⁰. W roku 2009 z okazji 20-lecia szkolnictwa niepublicznego powstała książka pod redakcją Renaty Rosowskiej²¹, w której ukazano szkoły niepubliczne wszystkich szczebli na terenie całej Polski.

Czesław Plewka podjął się scharakteryzowania tej problematyki w skali regionalnej, poświęcając swoją publikację szkolnictwu w województwie zachodniopomorskim²². Autor przedstawił ilościowy wykaz szkół niepublicznych w regionie. Z kolei Małgorzata Makowska²³ podjęła się analizy szkolnictwa niepublicznego, prezentując ogólne dane ilościowe oraz analizę związaną z rozwojem niepublicznego szkolnictwa na Pomorzu Zachodnim. Autorka skoncentrowała się na pokazaniu szkolnictwa niepublicznego wszystkich szczebli w regionie na tle kraju, nie opisywała jednak pojedynczych niepublicznych szkół w Szczecinie. Mankament ten, w pewnym stopniu, eliminują wydawnictwa jubileuszowe poświęcone poszczególnym placówkom. Z okazji 10-lecia Społecznej Szkoły Podstawowej w Szczecinie wydano monografię pod redakcją Bogusława Śliwerskiego²⁴ – publikacja jest pokłosiem konferencji naukowej zorganizowanej w Szczecinie 13–14 marca 1999 roku. W książce znalazły się artykuły nauczycieli i założycieli innych niepublicznych szkół w Polsce dotyczące m.in. zarządzania Społeczną Szkołą Podstawową STO oraz scenariusze przykładowych lekcji, mogące stanowić

17 E. Putkiewicz, A. Wiłkomirska, *Szkoły publiczne i niepubliczne. Porównanie środowisk edukacyjnych*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2004.

18 B. Przyborowska, *Szkolnictwo niepubliczne w Polsce. Oczekiwania i rzeczywistość*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 1997.

19 A. Barański, J. Rozwadowska-Skrzeczyńska, *Szkoły niepubliczne. Przepisy i wyjaśnienia według stanu prawnego na dzień 1 maja 1996 roku*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1996.

20 J. Jung-Miklaszewska, D. Rusakowska, *Szkoły społeczne in statu nascendi*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1995.

21 *20-lecie szkolnictwa...*

22 C. Plewka, *Oświata zachodniopomorska w latach 1945–2002. O ideach i praktykach edukacyjnych*, ZAPOL, Szczecin 2003.

23 M. Makowska, *Oświata niepubliczna jako forma aktywności obywatelskiej na Pomorzu Zachodnim po 1989 roku*, w: *W poszukiwaniu tożsamości. Od idei samorządności do samorządzenia*, red. A. Makowski, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2011.

24 *Jak skutecznie nauczać i wychowywać we współczesnej szkole?*, red. B. Śliwerski, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 1999.

inspirację edukacyjną. Z okazji 15-lecia istnienia niepublicznej placówki oświatowej w Szczecinie – Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 Społecznego Towarzystwa Oświatowego oraz 5-lecia powstania Gimnazjum STO wydana została publikacja pod redakcją Marcina Kowalskiego, Ewy Madruj i Ewy Rutkowskiej²⁵. Przedstawiono w niej historię szkoły, wspomnienia założycieli i pierwszych nauczycieli Społecznej Szkoły Podstawowej STO. W wydawnictwie tym można znaleźć m.in. scenariusze zajęć oraz refleksje nauczycieli dotyczące nauczania i wychowania. W 2002 roku z okazji 10-lecia Szkoły Podstawowej „Słoneczna” w Szczecinie powstała książka opisująca historię i działalność szkoły. Publikacja jest autoprezentacją SP „Słoneczna”, oprócz dziejów placówki zamieszczono tam również wspomnienia absolwentów i przykładowe scenariusze lekcji. Problematyka szkolnictwa niepublicznego w Szczecinie jest podejmowana na skalę minimalną, autorzy skupiają się raczej na opisie pojedynczych placówek – do tej pory nie powstała natomiast praca naukowa, w której poddano by kompleksowej analizie niepubliczne szkolnictwo podstawowe w Szczecinie w latach 1989–2014. Niniejsza publikacja ma za zadanie wypełnić tę lukę.

Badania nad działalnością niepublicznych szkół podstawowych są istotne z kilku powodów. Po pierwsze, są to badania regionalne, których wyniki mogą wpłynąć na rozwój oświaty w tym regionie²⁶. Po drugie, problematyka ta nie była dotychczas przedmiotem studiów w żadnej pracy naukowej. Dodatkowym impulsem, który skłonił autorkę do zajęcia się tym tematem jest fakt, że szkolnictwo niepubliczne w 2014 roku obchodziło 25-lecie istnienia. Zatem zbadanie tego obszaru zachodniopomorskiej oświaty może wpłynąć na usprawnienie procesu dydaktyczno-wychowawczego w szkołach niepublicznych. Ważnym źródłem inspiracji była także ciekawość naukowa związana z poznaniem istniejących programów wychowawczych, dydaktycznych i opiekuńczych opracowanych w tych placówkach oraz próba oceny efektywności pracy niepublicznych szkół podstawowych, stosujących alternatywne rozwiązania edukacyjne.

Celem badań był opis rozwoju oraz ocena działalności dydaktycznej, wychowawczej, opiekuńczej oraz współpracy ze środowiskiem lokalnym niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w latach 1989–2014.

Poznanie literatury przedmiotu oraz kwerenda źródeł pozwoliły na sformułowanie przedmiotu badań, którym uczyniono rozwój organizacyjny oraz działalność dydaktyczną, wychowawczą, opiekuńczą oraz współpracę ze środowiskiem

25 M. Kowalski, E. Madruj, E. Rutkowska, *Razem tworzymy szkołę*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2004.

26 Więcej o znaczeniu badań regionalnych zob. J. Król, *Potrzeba badań regionalnych – spojrzenie historyka oświaty*, w: *Z dziejów oświaty. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesor Danucie Koźmian*, red. I. Kość, E. Magiera, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2007.

lokalnym niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w latach 1989–2014. W związku z powyższym, główny problem badań został sformułowany następująco: Jak wyglądał rozwój organizacyjny oraz działalność dydaktyczna, wychowawcza, opiekuńcza i współpraca ze środowiskiem lokalnym niepublicznego szkolnictwa podstawowego w Szczecinie w latach 1989–2014?

Przez rozwój organizacyjny niepublicznego szkolnictwa podstawowego rozumieć rozbudowę infrastruktury – liczbę szkół funkcjonujących w Szczecinie w latach 1989–2014, kadre pedagogiczną i liczbę uczniów. Działalność dydaktyczną niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie pojmuję jako realizację podstawy programowej, systemu wewnątrzszkolnego oceniania oraz programów nauczania. Zakres tego pojęcia obejmuje również osiągnięcia dydaktyczne uczniów, działalność bibliotek szkolnych oraz kół przedmiotowych. Działalność wychowawcza niepublicznych szkół podstawowych oznacza realizację programów wychowawczych w badanych placówkach, pracę świetlic szkolnych, organizację uroczystości i imprez oraz kultywowanie szkolnych tradycji (hymn, strój szkolny, poczet sztandarowy, pasowanie na ucznia szkoły). Rola opiekuńcza niepublicznych szkół podstawowych wiąże się z zapewnieniem higieny pracy, realizacją programów profilaktycznych, organizacją czasu wolnego, posiłków oraz odpoczynku. Poprzez współpracę ze środowiskiem lokalnym niepublicznych szkół podstawowych rozumieć aktywizowanie rodziców, współdziałanie z Zachodniopomorskim Kuratorium Oświaty oraz z jednostką samorządu terytorialnego, a także z instytucjami kultury, instytucjami gospodarczymi, szkołami wyższymi, współpracę międzynarodową oraz kooperowanie z innymi placówkami oświatowymi.

Sformułowanie głównego problemu badań doprowadziło do wyodrębnienia następujących problemów szczegółowych:

1. Na czym polegał rozwój organizacyjny niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w latach 1989–2014?
2. Jakie prawidłowości ujawniły się w toku działalności dydaktycznej niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w latach 1989–2014?
3. Jakie formy przyjęła działalność wychowawcza niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w latach 1989–2014?
4. Na czym polegała działalność opiekuńcza niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w latach 1989–2014?
5. W jaki sposób realizowana była współpraca ze środowiskiem lokalnym przez niepubliczne szkoły podstawowe w Szczecinie w latach 1989–2014?

Niniejsza monografia jest opracowaniem historyczno-pedagogicznym, zatem jej przedmiot badań należy do subdyscypliny pedagogiki, którą jest historia

wychowania. Aspekt historyczny w badaniach pedagogicznych jest nieocenionym wzbogaceniem warsztatu pedagoga. Warta przytoczenia jest opinia Czesława Majorka, że każde zjawisko współczesnej edukacji ma swoje podłoże w historii, dlatego zachodzi potrzeba wyjaśniania obecnych sytuacji edukacyjnych na tle historycznym²⁷.

Wiedzę źródłową historyk uzyskuje ze źródeł²⁸, które pozwalają nam czerpać informacje o przeszłości²⁹. Podstawę niniejszych badań stanowiły badania źródłowe obejmujące kwerendę źródeł bezpośrednich i pośrednich. Do bezpośrednich źródeł wykorzystanych w tej pracy można zaliczyć źródła drukowane i rękopiśmienne, materiały archiwalne poszczególnych szkół oraz dokumenty publikowane, w tym akty prawne (ustawy i rozporządzenia MEN oraz akty prawne poszczególnych szkół niepublicznych). Analizowane ustawy i rozporządzenia wydawane przez Sejm oraz MEN obejmują lata 1989–2014.

Podstawowymi materiałami, wykorzystanymi w tym opracowaniu były teksty źródłowe przechowywane w Archiwach Zachodniopomorskiego Kuratorium Oświaty. Zgromadzone tam dokumenty zawierały głównie informacje na temat działalności analizowanych niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w latach 1989–2014 (infrastruktura, warunki materialne i kadrowe, wpisy do ewidencji działalności oświatowej), natomiast akty prawne świadczyły o nadawaniu niepublicznym szkołom podstawnym praw szkół publicznych. W archiwum kuratorium znajdowały się również protokoły i zarządzenia powizytacyjne odnoszące się do poszczególnych szkół, analizy programów nauczania, raporty mierzenia jakości pracy, dane statystyczne dotyczące liczby uczniów, form spędzania czasu wolnego oraz zasobów dydaktycznych szkoły. Kwerenda źródeł udostępnionych przez kuratorium wykazała, że zasoby archiwalne zawierają statuty analizowanych szkół, programy wychowawcze, programy profilaktyczne, ramowe plany nauczania, regulaminy wewnątrzszkolnego systemu oceniania oraz raporty z ewaluacji problemowej. Udostępniony materiał zawierał także, w przypadku niektórych szkół, umowy najmu budynków, korespondencję dotyczącą aktualnych danych o szkołach oraz zaproszenia na organizowane uroczystości.

27 C. Majorek, *Warsztat badawczy historyka wychowania dziejów najnowszych*, w: *Stan i perspektywy historii wychowania*, red. W. Jamrożek, Wydawnictwo „Eruditus”, Poznań 1995, s. 55, 60.

28 Szerzej o znaczeniu i typologii źródeł w badaniach na edukacją zob. I. Michalska, *Czasopiśmiennictwo w badaniach historyczno-pedagogicznych*, w: *Badania historyczne w pedagogice. Konteksty źródłowe*, red. W. Szulakiewicz, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2015, s. 9–24; P. Gołdyn, *Kronika szkolna jako nie(d)ocenione źródło do dziejów oświaty regionalnej*, w: *Badania historyczne w pedagogice. Konteksty źródłowe*, red. W. Szulakiewicz, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2015, s. 111–132.

29 J. Topolski, *Wprowadzenie do historii*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1998, s. 35.

Druga grupa źródeł to dokumentacja przechowywana w Archiwum Wydziału Oświaty Urzędu Miasta Szczecina. Zgromadzone tu materiały częściowo powielały się z aktami z Archiwum Zachodniopomorskiego Kuratorium Oświaty w Szczecinie. Dokumenty udostępnione przez Wydział Oświaty dotyczyły finansowania niepublicznych szkół podstawowych, rozliczenia dotacji budżetowych przyznanych poszczególnym szkołom, prośby o dofinansowanie działalności dydaktycznej czy zwolnienie z opłat wynikających z najmu budynków. Źródła wskazały na ścisłą korespondencję dotyczącą poszukiwań prowadzonych przez wszystkie objęte analizą niepubliczne szkoły podstawowe w Szczecinie, budynków szkolnych w celu realizacji założeń programowych oraz prośb o bezpłatne użyczenia budynków miejskich na okres 30 lat. Zgromadzone przez Wydział Oświaty Urzędu Miasta Szczecina dokumenty dotyczyły również kontroli przeciwpożarowych przeprowadzanych w użytkowanych obiektach, zezwoleń na budowę, remontów i modernizacji pomieszczeń szkolnych. Ponadto w procesie poszukiwania źródeł dotyczących działalności niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w latach 1989–2014 sprawdzono również zbiory Archiwum Państwowego w Szczecinie, w których nie odnaleziono żadnych materiałów dotyczących przedmiotu badań.

Kolejną grupę bezpośrednich materiałów źródłowych stanowiły dokumenty poszczególnych niepublicznych szkół podstawowych Szczecina zgromadzone w archiwach szkolnych: Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO, Szkoły Podstawowej TAK, Polsko-Niemieckiej Szkoły Podstawowej „Nasza Szkoła”, Polsko-Amerykańskiej Prywatnej Szkoły Podstawowej, Prywatnej Szkoły Podstawowej Leonarda Piwoni, Niepublicznej Szkoły Podstawowej „Primus”, Katolickiej Szkoły Podstawowej im. Świętej Rodziny, Szkoły Podstawowej Towarzystwa Salezjańskiego, Szkoły Podstawowej Szczecin International School, I Szkoły Podstawowej Montessori Bona Ventura, Szkoły Podstawowej „Słoneczna”. Akta te zawierały: statuty szkół, programy dydaktyczne, wychowawcze i profilaktyczne, plany nauczania, sprawozdania, regulaminy rad pedagogicznych, regulaminy samorządów uczniowskich, regulaminy rad rodziców, dzienniki, e-dzienniki, regulaminy bibliotek, regulaminy pracowni naukowych, regulaminy świetlic, wewnątrzszkolne systemy oceniania. Znaczącym uzupełnieniem materiałów źródłowych były dokumenty zlokalizowane na stronach internetowych niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie.

Kwerendą objęto również zbiory pośrednich źródeł, do których można zaliczyć: prasę codzienną wydawaną w latach 1991–2014: „Głos Szczeciński”, „Kurier Szczeciński” oraz „Gazetę Wyborczą”, a także czasopisma pedagogiczne – „Edukacja i Dialog” z lat 1988–2007 i wydawane przez Zachodniopomorskie

Centrum Doskonalenia i Doradztwa Nauczycieli „Refleksje” z lat 1991–2014. Znaczące dla niniejszej pracy były artykuły zamieszczane w piśmiskach uczniowskich, wydawanych w poszczególnych szkołach niepublicznych: „Stówka” w Społecznej Szkole Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO, „Bez Endu” w Polsko-Amerykańskiej Prywatnej Szkole Podstawowej, „Stacja Szkoła” w Katolickiej Szkole Podstawowej im. Świętej Rodziny, „Nasza Buda” w Szkole Podstawowej „Słoneczna” oraz „SP Słonecznik” w Szkole Podstawowej Towarzystwa Salezjańskiego (materiały uzyskano ze zbiorów archiwalnych wskazanych placówek).

Znaczącym uzupełnieniem materiałów źródłowych były publikacje jubileuszowe niektórych z analizowanych szkół. Zostały wydane dwie książki przez Społeczną Szkołę Podstawową nr 1 im. Noblistów Polskich STO: *Jak skutecznie nauczać i wychowywać we współczesnej szkole?* (1999) oraz *Razem tworzymy szkołę* (2004). Podczas analizy rozwoju i działalności Szkoły Podstawowej „Słoneczna” ważną okazała się jubileuszowa publikacja – *10 lat Szkoły Podstawowej „Słoneczna” w Szczecinie* (2002). Charakter uzupełniający miały kroniki prowadzone w niepublicznych szkołach podstawowych w Szczecinie: Kronika Katolickiej Szkoły Podstawowej im. Świętej Rodziny w Szczecinie z lat 2008–2014; Kronika Prywatnej Szkoły Podstawowej Leonarda Piwoni z lat 2009–2013; Kronika Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO; Kronika Niepublicznej Szkoły Podstawowej „Primus” z lat 2011–2014; Kronika Szkoły Podstawowej „Słoneczna” z lat 1998–2014; Kronika Szkoły Podstawowej Szczecin International School z lat 2006–2014; Kronika Szkoły Podstawowej Towarzystwa Salezjańskiego w Szczecinie z lat 2003–2014. Materiały te były zachowane w archiwach wymienionych szkół.

Istotne, zwłaszcza dla ukazania ogólnego kierunku polityki oświatowej państwa, były akty normatywne zawarte w Dziennikach Urzędowych Ministerstwa Edukacji Narodowej oraz w Dziennikach Ustaw z lat 1989–2014. Ich analiza pozwoliła na przedstawienie kluczowych przemian w systemie oświaty w rozpatrywanym okresie w kontekście badań nad działalnością dydaktyczną, wychowawczą, opiekuńczą i środowiskową niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie. Przedstawiając rozwój organizacyjny niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie, wykorzystano także Uchwały Rady Miasta Szczecina oraz sprawozdania z działalności Zarządu Miasta z kadencji 1990–1994 oraz 1994–1998, co pozwoliło na przedstawienie kluczowych przemian oraz koncepcji polityki oświatowej prowadzonej przez miasto Szczecin.

Wartościowe dla analizy rozwoju organizacyjnego oraz działalności dydaktycznej, wychowawczej, opiekuńczej oraz środowiskowej niepublicznych szkół

podstawowych w Szczecinie były źródła wywołane, czyli rozmowy z dyrektorami szkół poddanych analizie, z inicjatorami idei szkolnictwa niepublicznego w Szczecinie, pracownikami Wydziału Oświaty Urzędu Miasta i Zachodniopomorskiego Kuratorium Oświaty oraz z nauczycielami niepublicznych szkół podstawowych.

Jak już wcześniej wskazano, monografia ta jest pracą historyczno-pedagogiczną, dlatego podczas opracowywania danych wykorzystano metody historyczne, stosowne dla poszczególnych etapów badań. W pierwszej fazie wykorzystano pracę heurystyczną polegającą na studiowaniu literatury zgromadzonej na temat badanego przedmiotu oraz wyszukiwaniu i gromadzeniu źródeł historycznych³⁰. Kolejnym etapem badań była krytyka źródeł historycznych, która miała na celu określenie pochodzenia źródeł, ich wiarygodności oraz autentyczności.

Następnym działaniem było ustalenie faktów i ich uporządkowanie. Do podstawowych metod zastosowanych w procesie ustalania faktów związanych z działalnością niepublicznych szkół podstawowych Szczecinie w latach 1989–2014 zaliczono metody – indukcji oraz dedukcji. W celu ustalenia faktów i sformułowania wniosków – na podstawie bezpośrednich danych źródłowych – posłużono się metodą indukcyjną. Natomiast metoda dedukcyjna pomogła w przedstawieniu faktów szczegółowych wynikających z ogólnego procesu dziejowego. Ponadto, w procesie ustalania faktów, pomocne były następujące metody: filologiczna, statystyczna, geograficzna, porównawcza, progresywna i retrogresywna.

Metoda filologiczna była szczególnie pomocna m.in. w interpretacji kronik szkolnych, dokumentów pochodzących ze zbiorów prywatnych oraz wspomnień założycieli szkół. Metoda statystyczna pozwoliła na zebranie i porównanie danych ilościowych oraz wyjaśnienie pewnych zachodzących zjawisk społecznych. Zastosowanie metody geograficznej umożliwiło przeanalizowanie zjawiska powstawania szkół niepublicznych w Szczecinie w kontekście przemian historycznych, jak również uwarunkowań polityczno-społeczno-geograficznych. Metoda porównawcza została użyta w procesie analizy rozwoju niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie. Metoda progresywna posłużyła do ustalenia kolejności faktów, na podstawie źródeł z danego okresu, ich interpretacji i przeanalizowania w kontekście podjętej problematyki³¹. Zastosowane metody pozwoliły na zmianę informacji źródłowych zakwalifikowanych do wiarygodnych i autentycznych w twierdzeniach o faktach, czyli doprowadziło do ustalenia faktów historiograficznych.

30 G. Labuda, *Próba nowej systematyki i nowej interpretacji źródeł historycznych z Posłowiem*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2004, s. 11–12.

31 B. Miśkiewicz, *Wstęp do badań historycznych*, PWN, Warszawa 1974, s. 191–202.

Kolejnym etapem pracy nad materiałem źródłowym było wyjaśnianie i konstruowanie dziejów, czyli tworzenie syntezy historiograficznej. W niniejszej pracy zastosowano wyjaśnianie genetyczne, które umożliwiło poznanie przemian zachodzących w szkołach niepublicznych, ale także pozyskanie wiedzy na temat genezy tego rodzaju szkolnictwa. Dodatkowo wykorzystano wyjaśnianie strukturalne, aby pokazać, jaką rolę i funkcję pełniło szkolnictwo w strukturze oświaty. Nie mniej ważne było wyjaśnianie poprzez deskrypcję, które polegało na opisie faktów związanych z funkcjonowaniem niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w latach 1989–2014. Ponadto wyjaśnianie kazualne umożliwiło ukazanie przyczyn działalności szkół niepublicznych związanych z przedmiotem badań³².

Ostatnim etapem procedury badawczej było uporządkowanie faktów oraz zbudowanie narracji poprzez łączenie ustaleń w syntezę historiograficzną. Podstawową zasadą uporządkowania jest następstwo czasowe faktów, które tworzy porządek chronologiczny. Jest to stosunkowo łatwa czynność, od której powinno zaczynać się segregowanie faktów³³. Należy mieć też na uwadze to, że działalność niepublicznych szkół w Szczecinie wiązała się z różnymi dziedzinami życia. Dlatego też warto było grupować fakty, uwzględniając ich pierwiastek genetyczny lub terytorialny związany z gospodarką, polityką czy społeczeństwem, a wewnątrz tej struktury wiązać je w następstwie czasowym³⁴. W związku z powyższym przyjęto układ chronologiczno-problemowy. Zakres chronologiczny pracy obejmuje lata 1989–2014. Rok 1989 był szczególnym okresem dla polskiej oświaty, a także dla szkolnictwa niepublicznego. Był to czas transformacji systemowej w Polsce, zapoczątkowanej przez obrady Okrągłego Stołu. Na przełomie lat 80. i 90. XX wieku szkolnictwo w Polsce zaczęło otwierać się na autorskie rozwiązania, w efekcie czego zaczęły powstawać pierwsze niepubliczne szkoły. Wybierając rok 2014, jako zamykający zakres lat objętych analizą, kierowałam się tym, że wówczas przypadało 25-lecie istnienia tego typu szkolnictwa.

Badaniami, biorąc pod uwagę teren, objęłam miasto Szczecin (w jego granicach administracyjnych). Przedmiotem badań był rozwój organizacyjny i działalność dydaktyczna, wychowawcza, opiekuńcza oraz współpraca ze środowiskiem lokalnym niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w latach 1989–2014. Zatem teren badań stanowiło 11 niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie, które powstały po 1989 roku i prowadziły swoją działalność do roku szkolnego 2014/2015.

32 J. Topolski, *Wprowadzenie...*, s. 240–241.

33 M. Pawlak, J. Serczyk, *Podstawy badań historycznych*, Wydawnictwo Uczelniane WSP, Bydgoszcz 1994, s. 83.

34 B. Miśkiewicz, *Wstęp do badań...*, s. 205.

Praca składa się z pięciu rozdziałów oraz wstępu, zakończenia, bibliografii, streszczenia, spisu rysunków i tabel, streszczeń w języku polskim i w języku angielskim. We wstępie zawarto uzasadnienie podjętej tematyki, wskazano przedmiot oraz cel badań. Zaprezentowano podstawy źródłowe pracy, metody badań oraz teren badań. W rozdziale pierwszym ukazany został rozwój szkolnictwa niepublicznego w Polsce oraz w Szczecinie w latach 1989–2014 na tle dokonujących się wówczas przemian ustrojowych, gospodarczych i społecznych. W rozdziale drugim, rozpoczynającym część empiryczną prezentowanej publikacji, omówiono, biorąc pod uwagę różnorodne uwarunkowania, rozwój organizacyjny analizowanych niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie. Z kolei działalność dydaktyczna wskazanych placówek oświatowych stała się przedmiotem rozważań w rozdziale trzecim. Zawarto w nim analizy dotyczące planów nauczania oraz zaprezentowano różnorodność podejmowanych kierunków działalności dydaktycznej. Ukazano wyniki sprawdzianów po szóstej klasie, osiągnięcia dydaktyczne, wewnątrzszkolny system oceniania, działalność pozalekcyjną oraz pracę bibliotek szkolnych. W rozdziale czwartym scharakteryzowano działalność wychowawczą i opiekuńczą niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w latach 1989–2014. W ostatnim, piątym rozdziale, zawarto informacje dotyczące współpracy niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie ze środowiskiem lokalnym w wybranym 25-leciu.

Monografia ta nie ujrzałaby światła dziennego, gdyby nie serdeczność i wsparcie wielu osób. W szczególności pragnę podziękować Pani dr hab. Elżbiecie Magierze, prof. US za nieocenioną pomoc merytoryczną, okazaną cierpliwość oraz ogromną życzliwość, które towarzyszyły naszym spotkaniom oraz pracy nad książką. Serdecznie dziękuję wszystkim dyrektorom i pionierom niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie, a w szczególności: Michałowi Kaweckiemu, Małgorzacie Kurpiewskiej, Marzenie Kiedel, Leonardowi Piwoni, Bernardowi Sackowi, Marii Sawce, Dorocie Bednarek oraz Marzenie Ukrainskiej. Ich entuzjazm, wiara w siłę edukacji oraz odwaga w podejmowaniu autorskich rozwiązań stały się niewątpliwie fundamentem rozwoju niepublicznych szkół w Szczecinie, jak również bezcenną inspiracją dla osobistych i zawodowych aktywności autorki. Mam ogromny dług wdzięczności wobec mojego męża, dzieci, rodziców i teściów za ich miłość, wsparcie oraz nieustającą wiarę w moje możliwości.

Pracę dedykuję moim Rodzicom, którzy całe swoje życie zawodowe poświęcili szkole i edukacji w naszym regionie.

Rozdział 1

Rozwój szkolnictwa niepublicznego po 1989 roku

1.1. Szkolnictwo niepubliczne w Polsce w latach 1989–2014 na tle przemian ustrojowych i gospodarczych

Szkolnictwo niepubliczne (prywatne) w Polsce ma swoją długoletnią tradycję. Począwszy od czasów zaborów, poprzez okres międzywojenny, II wojnę światową i okres Polski Ludowej, szkolnictwo prywatne miało swoje miejsce i z różnym skutkiem rozwijało swoją działalność¹. Biorąc pod uwagę podejmowaną

1 Tematyka szkolnictwa niepublicznego (prywatnego) była przedmiotem badań i analiz wielu przedstawicieli historii wychowania. Są to m.in.: M. i L. Trzeciakowscy, *W dziewiętnastowiecznym Poznaniu*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1982; J. Kozłowski, *Wielkopolska pod zaborem pruskim w latach 1815–1918*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2006; I. Wnęk, *Problemy polskiego szkolnictwa zaboru pruskiego i rosyjskiego na kartach „Szkół” 1868–1914*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2008–2009, nr 24, s. 23–46; W. Rabczuk, *Szkolnictwo prywatne w Europie Zachodniej i w Polsce*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1992; S. Majewski, *Rozmieszczenie prywatnych szkół średnich ogólnokształcących w II Rzeczypospolitej 1918–1939*, w: *Funkcja prywatnych szkół średnich w II Rzeczypospolitej*, red. E.J. Kryńska, Trans Humana, Białystok 2004; W. Garbowska, *Szkolnictwo powszechne w latach 1932–1939*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1976; F.W. Araszkiewicz, *Szkoła średnia ogólnokształcąca w Polsce w latach 1918–1932*, Wydawnictwo PAN, Wrocław 1972; J. Świeboda, *Problemy narodowościowe w szkolnictwie galicyjskim (1772–1918)*, „Analecta” 1995, nr 4/2 (8); *Szkolnictwo niepubliczne w Polsce i w Europie w XX wieku*, red. T. Jałmużna, W. Leżańska, Wyższa Szkoła Informatyki w Łodzi, Łódź 2002; A. Szarkowska, *Szkoła prywatna w II Rzeczypospolitej – szansa czy konieczność? Na przykładzie uczniów szkół gimnazjalnych w województwie białostockim*, w: *W kręgu dorobku edukacyjnego II Rzeczypospolitej*, red. K. Jakubiak, T. Maliszewski, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2011; T. Gumuła, *Gimnazja w pierwszych dziesięcioleciach XX wieku w świetle zawartości czasopism „Muzeum”*, w: *Czasopiśmiennictwo okresu Drugiej Rzeczypospolitej jako źródło do historii edukacji*, red. I. Michalska, G. Michalski, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2010; E. Magiera, *Ustawa o szkolnictwie prywatnym z 11 marca 1932 roku*, w: *Szkolnictwo niepubliczne w Polsce i w Europie...*; I. Zimoch-Piaskowska, *Prywatne średnie szkolnictwo ogólnokształcące w Częstochowie w latach 1945–1947*, w: *Pedagogika tom XXI*, red. K. Rędziński, M. Łopot, Wydawnictwo AJD, Częstochowa 2012; J. Gulczyńska, *Reaktywacja szkolnictwa średniego ogólnokształcącego w Polsce w latach 1944–1948*, w: *Ad novum fructum. Z okazji jubileuszu poznańskich historyków wychowania*, red. W. Jamrożek i in., UAM, Poznań 2007; J. Gulczyńska, *Niepubliczne szkoły średnie ogólnokształcące w Poznaniu w okresie międzywojennym. Pensje, gimnazja, licea*, w: *Kronika Miasta Poznania* 2001/4, Poznań 2001, s. 251–261; S. Majewski, *Prawno-organizacyjne podstawy funkcjonowania szkolnictwa prywatnego w II Rzeczypospolitej*, w: *Szkolnictwo niepubliczne w Polsce i w Europie...*; J. Brinken, *Szkolnictwo średnie ogólnokształcące*, w: *Pionierskie lata oświaty szczecińskiej 1945–1948*, red. P. Zaremba, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1975; R. Grzybowski, *Systemowe uwarunkowania rozwoju*

tematykę, za znaczący okres należy uznać początek lat osiemdziesiątych XX wieku, który przyniósł falę jawnego niezadowolenia i niezgody społeczeństwa polskiego wobec polityki partii rządzącej. W 1976 roku powstał antykomunistyczny Komitet Obrony Robotników (KOR) – odwaga i zapał jego działaczy przyczyniły się do rozwoju prasy podziemnej i życia kulturalnego. Powróciła także idea „uniwersytetu latającego” zorganizowanego przez Towarzystwo Kursów Naukowych. W działania te włączali się wybitni intelektualiści, m.in.: Władysław Bartoszewski, Aleksander Gieysztor, Adam Michnik, Andrzej Celiński, Stanisław Barańczak. Powszechnie odczuwano potrzebę samokształcenia i doksztalcenia się. Organizowano seminaria i kursy przeznaczone głównie dla środowisk robotniczych. Opór narastał i nabierał na sile – dążenia do przywrócenia demokracji i samorządności doprowadziły do fali strajków w 1980 roku². W tym czasie 31 sierpnia powstał Niezależny Samorządny Związek „Solidarność”. Ruch społeczny, który stał się siłą sprawczą zmian, był nadzieją na niepodległość, ale także na uspołecznienie oświaty³. To Solidarność, na początku lat osiemdziesiątych, po raz pierwszy przedstawiła ideę szkół autorskich i szkół niepaństwowych⁴.

Idea ta była również odważnie wspierana przez profesora Zbigniewa Kwiecińskiego podczas konferencji oświatowej w Jabłonnej. Analizował on nieuniknione zmiany w polskiej oświacie, akcentując potrzebę jej uspołecznienia i demokratyzacji⁵. Ze względu na opór partii rządzącej koncepcja ta nie mogła się rozwinąć na wielką skalę, jednak pozostała w świadomości społecznej i dała początek inicjatywie tworzenia takich szkół. Już w 1980 roku powstało niestowarzyszone I Liceum Ogólnokształcące (społeczne) w Warszawie, Autonomiczne

oświaty i wychowania w Polsce w latach 1945–1956 (zarys problematyki), w: *Wychowanie – opieka – kształcenie: z badań nad wybranymi problemami edukacji w XX i XXI wieku*, red. M. Brodnicki, E. Gorloff, A. Kołakowski, Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń, 2010; *Edukacja w warunkach zniewolenia i autonomii (1945–2009)*, red. E. Gorloff, R. Grzybowski, A. Kołakowski, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków, 2010 i in.

- 2 J. Drauss, R. Terlecki, *Historia wychowania. Wiek XIX i XX*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2006, s. 310.
- 3 J. Olaszek, *Antysolidarnościowa propaganda władz PRL*, w: *NSZZ Solidarność 1980–1989*, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, IPN, Warszawa 2010, s. 194–196.
- 4 O edukacji autorskiej i szkołach uspołecznionych pisali m.in.: D. Nakoneczna., *Jakim być? Kim być? Czyli o samorządności w Szkołach Twórczych*, Towarzystwo Szkół Twórczych, Warszawa 1993; D. Nakoneczna, *Klasy autorskie w Szkołach Twórczych*, Wydawnictwo Ostoja, Warszawa 1993; *Pedagogika alternatywna – dylematy teorii i praktyki*, red. B. Śliwerski, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 1998; J. Radziejewicz, *Edukacja alternatywna. O innowacjach mikrosystemowych*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1992; B. Śliwerski, *Edukacja autorska*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2008.
- 5 A. Barański, J. Rozwadowska-Skrzeczyńska, *Szkoły niepubliczne. Przepisy i wyjaśnienia według stanu prawnego na dzień 1 maja 1996 roku*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1996, s. 40.

Liceum Ogólnokształcące w Gdańsku, Szkoła Podstawowa (społeczna) w Podkowie Leśnej (dzięki poparciu warszawskiego Klubu Inteligencji Katolickiej)⁶.

Wprowadzony w 1981 roku stan wojenny, który miał być tarczą dla władz komunistycznych, tłumiąc rosnącą w siłę opozycję, przyniósł jednak wiele ofiar i ogrom krzywd. W rezultacie dyktatura komunistyczna musiała ustąpić i w 1989 roku nastał czas nowej demokratycznej Polski. Wprowadzenie zmian ustrojowych możliwe było dzięki negocjacom i porozumieniom zawartym przy Okrągłym Stole. Rozmowy trwały od 6 lutego do 5 kwietnia i uczestniczyli w nich przedstawiciele różnych sił politycznych, społecznych oraz osoby znane publicznie, wspólnie poszukujące drogi naprawy państwa. Podzespół do spraw oświaty i nauki sformułował jednomyślnie zaakceptowany wniosek, że polska oświata potrzebuje gruntownej naprawy, czemu dano wyraz w stwierdzeniu, że „zakładanie szkół i innych niepaństwowych placówek oświatowo-wychowawczych wszystkich szczebli powinno odbywać się na podstawie rejestracji, a nie zezwolenia ministra”⁷. Otworzono tym samym drogę do zakładania i prowadzenia szkół niepublicznych.

Na przełomie lat 80. i 90. XX wieku pojawiło się wiele możliwości, ponieważ pluralistyczne społeczeństwo dostało prawo decydowania o kształcie otaczającego świata, co zwiastowało zmiany w obrębie wielu dziedzin życia społeczno-politycznego, gospodarczego i kulturowego. Przede wszystkim transformacja ustrojowa doprowadziła do przekształcenia Polski w kraj demokratyczny. Częściowo wolne wybory do sejmiku i pierwsze po wojnie całkowicie wolne wybory do senatu w 1989 roku oraz wybory prezydenckie w 1990 roku były efektem walki o niepodległość, wolność oraz niezależność. Kolejny krok reorganizacji państwa dotyczył transformacji gospodarki centralnie sterowanej w wolnorynkową. Od tej pory społeczeństwo miało prawo decydować m.in. o wysokości cen produktów oraz o ich jakości, a jednym z czynników regulujących była konkurencja oraz prawo popytu i podaży. Gospodarka rynkowa, w przeciwieństwie do gospodarki planowanej, wyróżniała się wolnością oraz niezależnością⁸.

Transformacja ustrojowa oraz gospodarcza nacechowane były spontanicznością, żywiołowością i autonomią. Społeczeństwo oraz rządzący stanęli przed wielkim wyzwaniem poradzenia sobie z nieograniczoną niczym wolnością, możliwością decydowania o kierunku rozwoju, gdy przestają istnieć restrykcyjne

6 T. Lewowicki, *Przemiany oświaty*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1994, s. 91–92.

7 I. Grabarczyk, *Podstawy prawne i organizacyjne oświaty. Szkolnictwo publiczne i niepubliczne w Polsce. Źródła i materiały*, cz. 2, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2003, s. 180.

8 M. Smaga, T. Włudyka, *Instytucje gospodarki rynkowej*, Wolters Kluwer, Warszawa 2012, s. 82.

wytyczne i z góry narzucone drogi postępowania. Lucyna Górską opisała to w ten sposób: „w sytuacji «próżni instytucjonalnej» realizacja zadań napotyka na wiele przeszkód, widocznych szczególnie tam, gdzie skończyły się odgórne dyrektywy, które stanowiły podstawowy wyznacznik funkcjonowania jednostek i grup społecznych”⁹.

Transformacja systemowa umożliwiła również odrodzenie się społeczeństwa obywatelskiego opartego na idei solidarności, wzajemnej pomocy i samoorganizacji¹⁰. Wiktor Osiatyński, podsumowując różne podejścia do definiowania pojęcia społeczeństwo obywatelskie¹¹, znalazł wspólny mianownik i ujął to w ten sposób:

Spółeczeństwo obywatelskie posiada autonomię względem państwa, dzięki której wypełnia ważką rolę: równoważy władzę państwową, jednoczy obywateli wokół spraw ważnych dla dobra wspólnoty i pozwala im artykułować własne interesy i potrzeby, a także wpływać na decyzje o charakterze publicznym¹².

Rozwój społeczeństwa obywatelskiego odegrał znaczącą rolę w przebudowie Polski niemal we wszystkich dziedzinach (ustrój, gospodarka, życie społeczne) i w znacznej mierze wpłynął na możliwość organizowania szkół niepublicznych.

9 L. Górską, *Wizje zawodu nauczyciela u progu trzeciego tysiąclecia*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 1995, s. 39.

10 J. Koperek, *Nowe demokracje i spór o naturę społeczeństwa obywatelskiego*, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2001, s. 257.

11 W polskiej literaturze socjologicznej i politologicznej znaleźć można wiele definicji społeczeństwa obywatelskiego, najbardziej ogólny charakter ma sformułowanie mówiące o przestrzeni społecznej niezależnej od państwa, w której skład dobrowolnie wchodzi jednostki społeczne. Zatem społeczeństwo obywatelskie jest niczym innym jak pośrednikiem pomiędzy jednostką a grupą, obywatelem a państwem. Jego aktywność polega na zaspokajaniu potrzeb stanowiących o sobie, samorealizacji, ale także na świadomym działaniu na rzecz dobra wspólnego. Na podstawie podanych definicji można wyróżnić cechy charakteryzujące takie społeczeństwo. Są to przede wszystkim: dobrowolność w braniu aktywnego udziału w rozwijaniu wielu dziedzin życia oraz niezależność od państwa, która ujawnia się w postaci autonomii i nie jest ograniczona naciskami władzy. W Polsce społeczeństwo obywatelskie obejmowało dwa obszary: aktywność grupową oraz świadomość obywatelską Polaków. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej przedstawiło w Biuletynie Informacji Publicznej znaczenie takiego zjawiska, podkreślając, że „organizacje społeczeństwa obywatelskiego są uznawane za najlepsze podłoże rozwoju współczesnej demokracji. Stanowią one nie tylko wzmocnienie i urzeczywistnienie prawa obywateli do uczestnictwa w życiu publicznym, ale również umożliwiają właściwe wypełnianie ról społecznych oraz samorealizację we wszystkich sferach życia”. Zob. *Spółeczeństwo obywatelskie*, red. A. Witkowska, A. Wierzbicki, Oficyna Wydawnicza ASPRAJR, Warszawa 2005, s. 10; Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Biuletyn Informacji Publicznej, *Spółeczeństwo obywatelskie*, <http://www.mpips.gov.pl/spoleczenstwo-obywatelskie/> (21.02.2014); A. Antoszewski, *Spółeczeństwo obywatelskie a proces konsolidacji demokracji*, w: *Studia z teorii polityki*, t. 3, red. A. Czajkowski, L. Sobkowiak, Wrocław 2009, s. 9.

12 W. Osiatyński, *Sztuka społecznej organizacji*, „Wiedza i Życie” 1996, nr 7 (29), s. 37.

Współcześnie zjawisko społeczeństwa obywatelskiego określa się jako „kapitał społeczny”¹³. Ten termin został użyty przez wybitnego politologa naszych czasów, Roberta Putnama, który podkreślał, że organizacje dobrowolne stanowią podstawę tego, co nazywamy społecznością¹⁴.

Na początku lat 90. wyzwolenie aktywności i inicjatywy społecznej było zauważalne w wielu dziedzinach życia, w tym i w oświacie. Ustawa o stowarzyszeniach z 7 kwietnia 1989 roku¹⁵ oraz Ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania z 17 maja 1989 roku¹⁶ dały początek tworzeniu się społeczeństwa obywatelskiego, które aktywnie i swobodnie mogło decydować o kierunku rozwoju demokratycznego państwa. Zmiany ustrojowe zapoczątkowane wyborami w czerwcu 1989 roku wpłynęły znacząco na funkcjonowanie oświaty nie tylko w skali kraju, ale także regionów. Równocześnie z pojawieniem się pluralizmu politycznego, wolności słowa, nowego sposobu rządzenia krajem, wolności rynkowej polska szkoła została pobudzona do wprowadzania organizacyjnych i merytorycznych zmian¹⁷.

Zaistniałe warunki sprzyjały rozwijaniu się małych i średnich przedsiębiorstw¹⁸. „W pierwszym okresie procesy transformacji gospodarczej przyniosły

13 Pojęcie kapitału społecznego zostało rozpowszechnione w latach 80. XX wieku przez Roberta Putnama oraz Jamesa Colemana, może być zdefiniowane jako produktywnie zaangażowanie się jednostek w sprawy społeczne oraz realizację celów, co nie byłoby możliwe bez wzajemnego zaufania, lojalności i akceptacji członków społeczeństwa. Zob. K. Sierocińska, *Kapitał społeczny. Definiowanie, pomiar i typy*, „Studia Ekonomiczne” 2011, nr 1, s. 69–85. Por. także: M. Herbst, *Kapitał ludzki i kapitał społeczny a rozwój regionalny*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2007; F. Fukuyama, *Zaufanie. Kapitał społeczny a droga do dobrobytu*, PWN, Warszawa–Wrocław 1997; P. Sztompka, *Prolegomena do teorii zaufania*, w: *Idee a urządzenie świata społecznego*, red. E. Nowicka, M. Chołubiński, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999; Z. Pisz, *Kapitał społeczny jako wyzwanie edukacji*, w: *Polska wobec wyzwań edukacyjnych Unii Europejskiej*, red. L. Dziewięcka-Bokun, A. Ładyżyńska, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004; P. Zeller, *Rola uczelni w procesie kreowania i rozwoju kapitału społecznego*, w: *Kapitał społeczny we wspólnotach*, red. H. Januszek, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Poznań 2005; A. Matysiak, *Wpływ systemów wartości na wielkość kapitału społecznego*, w: *Działania zbiorowe – teoria i praktyka*, red. A. Matysiak, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław 2003.

14 Robert Putnam jest autorem wielu prac odnoszących się do życia społeczeństw demokratycznych, m.in.: *Demokracja w działaniu: tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Społeczny Komitet Wydawniczy Znak, Kraków 1995; *Samotna gra w kręgle. Upadek i odrodzenie wspólnot lokalnych w Stanach Zjednoczonych*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.

15 Ustawa z 7 kwietnia 1989 r. o stowarzyszeniach (Dz.U. 1989 nr 20, poz. 104).

16 Ustawa z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz.U. 1989 nr 29, poz. 155).

17 B. Śliwerski, *Paradygmaty współczesnej pedagogiki jedności*, w: *PAIDEA – drogą do uniwersalizmu w wychowaniu*, red. L. Pawelski, B. Urbanek, Polskie Stowarzyszenie Nauczycieli Twórczych, Szczecinek 2016, s. 118; P. Bartnik, *Przemiany w zachodniopomorskiej oświacie (1989–2007)*, w: *Pomorze Zachodnie w latach 1945–2010*, t. 1, red. K. Kozłowski, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Kadruk, 2012, s. 188.

18 B. Piasecki, *Małe i średnie przedsiębiorstwa w Polsce – paradygmat rozwoju*, w: *Entrepreneurship and small Business Development in the 21st Century. Przedsiębiorczość i rozwój małych i średnich*

bardzo szybkie zmiany stanu zaopatrzenia rynku, zanik czarnego rynku, a także wzmocnienie wartości złotego”¹⁹. Początek lat 90. XX wieku to czas optymizmu, nadziei na poprawę sytuacji materialnej rodzin, a społeczeństwo, jak nigdy wcześniej, pozytywnie oceniało swoją sytuację materialną – ponad 60% ankietowanych stwierdziło, że ich sytuacja materialna jest dobra lub średnia²⁰. Kolejne lata przyniosły wzrost bezrobocia od 6,5% w 1990 roku do 10,3% w roku 1997²¹. Gospodarka kraju ustabilizowała się po 1994 roku, kiedy nastąpił trwały i wysoki wzrost tempa PKB. W latach 1990–2014 PKB Polski zwiększył się o ponad 135%. Odnotowany przez Conference Board wzrost stawiał nasz kraj na pierwszym miejscu w regionie²². Z analiz rynku pracy wynika, że w 1990 roku w sektorze publicznym pracowało 52,1%, a w sektorze prywatnym 47,9%, natomiast dane za rok 2013 ujawniają zmianę proporcji – w sektorze publicznym pracowało 23,7%, a w sektorze prywatnym ponad 76%. Ponadto w efekcie przekształceń gospodarczych nastąpiła zmiana w obrębie warstw społecznych oraz struktury rodziny. Według GUS w 1989 roku przyrost naturalny wynosił ponad 550 tys., natomiast w roku 2013 było to niewiele ponad 350 tys. Przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym to 3,10 w 1988 roku i 2,82 w 2011 roku²³.

Wszelkie zmiany gospodarcze i społeczne w Polsce po 1989 roku mogły mieć wpływ na zakładanie szkół niepublicznych. W pewnej mierze powstawanie tego typu placówek podyktowane było chęcią tworzenia niezależnej oświaty, realizującej autorskie rozwiązania dydaktyczne oraz wychowawcze, ale stało się również sposobem na prowadzenie biznesu. W badaniu podjętym 21–22 lipca 1989 roku przez Centrum Badań Opinii Społecznej nad szkołami niepaństwowymi analizowany był stosunek społeczeństwa do idei tworzenia prywatnych szkół. Ankietowani wykazali zainteresowanie nową ideą nowego szkolnictwa – 69,2% uczestników sondażu wypowiedziało się na temat szkół niepaństwowych. Koncepcja ta została oceniona pozytywnie przez 37,5% i negatywnie przez 31,7% respondentów. Wyniki badań pokazują, że krytyka idei szkolnictwa niepaństwowego dotyczyła kwestii finansowych, barier ekonomicznych rodzin i w konsekwencji

przedsiębiorstw w XXI w., red. B. Piasecki, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2002, s. 337–338.

19 E. Sierzputowska, *Nastroje społeczne w latach: 1989–2014*, Kancelaria Sejmu, Biuro Studiów i Ekspertyz, Warszawa 1994, Raport nr 49, s. 5.

20 Tamże, s. 28.

21 Główny Urząd Statystyczny, *Stopa bezrobocia w latach 1990–2017*, www.stat.gov.pl (12.05.2012).

22 D. Leszczyński, *Przeobrażenia gospodarcze w Polsce w latach 1989–2016*, „Refleksje” 2015, nr 12, s. 34.

23 Główny Urząd Statystyczny, *Polska 1989–2014*, Warszawa 2014, s. 23–28.

egalitarności oświaty²⁴. W badaniu ankietowani również wskazali potencjalnych uczniów szkół prywatnych. W tabeli 1 przedstawiono odpowiedzi na pytanie: „Jak się Panu/Pani zdaje, kto w pierwszej kolejności będzie się starał umieścić swoje dziecko w szkole prywatnej?”

Tabela 1.1. Odpowiedzi ankietowanych w badaniu opinii społecznej o szkołach niepaństwowych z 1989 roku

Odpowiedzi ankietowanych	Dane w procentach
Ludzie zamożni, których będzie na to stać	71,1
Ludzie stojący blisko władzy	9,8
Inteligencja	7,2
Właściciele firm prywatnych	6,9
Mieszkańcy miast	1,3
Ludzie, którzy mają wobec swoich dzieci wysokie aspiracje	9,2
Snoby, chcące się wyróżnić	3,7
Ludzie niezadowoleni z dotychczasowej szkoły, gotowi na nowości	1,4
Rodzice dzieci szczególnie uzdolnionych	0,7
Rodzice dzieci mało zdolnych, trudnych wychowawczo	0,8

Źródło: *Centrum Badań Opinii Społecznej o szkołach niepaństwowych*, „Edukacja i Dialog” 1989, nr 9, s. 19.

Na podstawie uzyskanych odpowiedzi można wnioskować, że czynnik materialny decydował o dostępności szkół prywatnych. Ponad 70% ankietowanych uważało, że tylko dzieci pochodzące z zamożnych rodzin będą mogły skorzystać z oferty szkół niepublicznych. Zatem bariery finansowe i sytuacja materialna rodziny wpływały na powszechność, jak również ocenę nowego typu szkolnictwa. W tym samym badaniu zrealizowanym w roku szkolnym 1989/1990 ankietowani, którzy określali swoją sytuację materialną jako złą, poparli ideę szkolnictwa niepublicznego w 30,7%, natomiast 53,4% osób oceniających swoją sytuację jako dobrą, wypowiedziało się pozytywnie na temat szkolnictwa niepublicznego²⁵.

W 1990 roku ówczesny minister oświaty Henryk Samsonowicz podkreślał rolę demokratyzacji oświaty oraz samorządności, które były wspierane poprzez autonomię edukacji szkolnej. W liście ministra edukacji do dyrektorów szkół

²⁴ *Centrum Badań Opinii Społecznej o szkołach niepaństwowych*, „Edukacja i Dialog” 1989, nr 9, s. 16–18.

²⁵ Tamże, s. 16–18.

i nauczycieli zachęcał do niezależności w decydowaniu o sobie, ale również ponoszenia odpowiedzialności za efekty tych decyzji²⁶. Nadszedł czas, w którym rozpoczęto proces decentralizacji oświaty oraz jej odideologizowania. Zgodnie z uchwałami podjętymi podczas obrad przy Okrągłym Stole, szkoła stała się instytucją samorządową i autonomiczną, zatrudniającą nauczycieli, którym również przywrócono prawo do samodzielnego rozstrzygania swoich wewnętrznych spraw²⁷. Restytuowanie praw uczniów oraz zmiany w programach nauczania ukształtowały obraz szkoły otwartej, pluralistycznej i demokratycznej. Na początku lat 90. XX wieku Tadeusz Lewowicki pisał, że szkoła zwolenników demokratyzacji, decentralizacji oraz uspołecznienia

(...) jest (ma być) instytucją oferującą uniwersalne wartości, umożliwiając uzyskanie podstaw wiedzy wraz ze sprawnościami niezbędnymi do pomyślnego funkcjonowania jednostki w świecie idei, ludzi, przyrody i rzeczy, nade wszystko stwarzając szansę samorealizacji, nieskrępowanego rozwoju osobowości, osiągania indywidualnych celów życiowych²⁸.

Zmiany te, pomimo dobrych chęci rządzących oraz środowiska nauczycielskiego, nie były łatwe do przeprowadzenia. Szkoła w nowej Polsce nie знаła pojęcia demokracji, ponieważ przed II wojną, ale także po niej, była pod ścisłą kontrolą państwa²⁹. Ustawa o systemie oświaty z 7 września 1991 roku, której zapisy stanowiły podstawę do urzeczywistnienia pragnień o kształcie polskiej szkoły, była jedynie początkiem drogi do demokratyzacji oświaty. Na II Ogólnopolskim Zjeździe Pedagogicznym w 1995 roku profesor Mirosław Szymański oraz profesor Zbigniew Kwiecieński podkreślali, że „demokratyzacja na dłuższy lub krótszy czas nie może być zadekretowana, ale trzeba wciąż walczyć o jej urzeczywistnienie i udoskonalenie”³⁰.

26 B. Śliwerski, *Problemy współczesnej edukacji. Dekonstrukcja polityki oświatowej III RP*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009, s. 61.

27 Biblioteczka Reformy, *Do samorządów terytorialnych*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2001.

28 T. Lewowicki, *Przemiany oświaty...*, s. 86. Por. także J. Szczepański, *Spółeczne uwarunkowania rozwoju oświaty*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1989; C. Banach, *Spółeczeństwo polskie wobec wyzwań transformacji systemowej*, w: *Koreferaty, Komitet Prognoz „Polska w XXI wieku” przy Prezydium PAN*, Wydawnictwo Komitet Prognoz Polska 2000 plus, Warszawa 1998, s. 111; *Drogi i bezdroża polskiej oświaty w latach 1945–2005. Próba wybiórczo-retrospektywnego spojrzenia*, red. C. Kupisiewicz, Elipsa, Warszawa 2005, s. 9–10; Komitet Ekspertów ds. Edukacji Narodowej, *Zarys koncepcji reformy systemu szkolnego w PRL*, Warszawa 1989.

29 J. Górniewicz, *Szkoła a demokracja*, „Wychowanie na co dzień” 1996, nr 6, s. 31–32.

30 M.J. Szymański, *Szanse i bariery tworzenia demokratycznej szkoły we współczesnym społeczeństwie*, w: *Szkoła, nauczyciele, uczniowie. Dyskusja o programie, metodzie i uczeniu się w Europie*, red. T. Gomuła, T. Dyrda, Wydawnictwo UJK, Radom, Kielce 2010, s. 18.

Społeczeństwo „głodne” stanowienia o sobie i możliwości samorealizacji starało się wykorzystać zaistniałą sytuację. Efektem aktywności obywatelskiej i motywacji do podjęcia działań poprawiających funkcjonowanie polskiej oświaty było powstałe w 1987 roku Społeczne Towarzystwo Oświatowe (STO), które miało swoje liczne delegatury wojewódzkie i lokalne (koła). W deklaracji programowej z 22 stycznia 1989 roku Towarzystwo ogłosiło swoje cele i kierunek na przyszłość.

Społeczne Towarzystwo Oświatowe jest organizacją zrzeszającą wszystkich zainteresowanych kondycją polskiej oświaty i tworzeniem jej nowych, alternatywnych form. Należą do niego przede wszystkim rodzice i nauczyciele. Naczelnym zadaniem Towarzystwa jest prowadzenie wszechstronnych działań na rzecz poprawy możliwości edukacji dzieci i młodzieży, na rzecz uspołecznienia polskiego systemu oświatowego oraz stworzenia możliwości wyboru różnych dróg kształcenia i wychowywania³¹.

Z inicjatywy STO i przy jego wsparciu powstało wiele szkół niepublicznych. Pod koniec 1989 roku, w celu wprowadzenia ładu podczas tworzenia nowych placówek, Ministerstwo Edukacji Narodowej wydało zarządzenie w sprawie zasad prowadzenia pedagogicznej działalności innowacyjnej w szkołach i placówkach oświatowo-wychowawczych³². Do czasu powstania ustawy o systemie oświaty w 1991 roku zarządzenie było prawną podstawą dla rozwoju niezależnego szkolnictwa.

Już w 1988 roku podjęto w Krakowie pierwszą próbę utworzenia szkoły społecznej, jednak Minister Edukacji Narodowej Henryk Bednarski nie zezwolił na działalność tej placówki, tłumacząc, że pobieranie opłat za naukę uważa za sprzeczne z Konstytucją. Decyzja została zaskarżona do Naczelnego Sądu Administracyjnego z uzasadnieniem, że istnienie szkolnictwa społecznego, autonomicznego i niezależnego od rządzących jest cechą państwa demokratycznego³³. W lutym 1989 roku NSA uchyliło decyzję MEN³⁴. Sąd uzasadnienie wyroku oparł

31 Deklaracja Programowa Społecznego Towarzystwa Oświatowego uchwalona przez I walne Zgromadzenie Członków Społecznego Towarzystwa Oświatowego z dnia 22 stycznia 1989 roku, <http://www.sto.org.pl/deklaracja-programowa> (4.01.2014).

32 Zarządzenie z 16 listopada 1989 r. w sprawie zasad prowadzenia pedagogicznej działalności innowacyjnej w szkołach i placówkach oświatowo-wychowawczych (Dz.U. 1989 nr 7).

33 M. Makowska, *Oświata niepubliczna jako forma aktywności obywatelskiej na Pomorzu Zachodnim po 1989 roku*, w: *W poszukiwaniu tożsamości. Od idei samorządności do samorządzenia*, red. A. Makowski, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2011, s. 340.

34 Wyrok NSA I SA 1104/88 z 24.02.1989, http://www.orzeczenia-nsa.pl/wyrok/i-sa-1104-88/oswiata_szkolnictwo_wyzsze_nauka_dzialalnosc_badawczo_rozwojowa_i_archiwa,4ca1f4.html (4.01.2014).

na Konstytucji PRL z 1952 roku, w której art. 72 głosił, że „obywatele Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej mają prawo do nauki”³⁵ oraz na Międzynarodowym Pakcie Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych, uchwalonym przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 16 grudnia 1966 roku i ratyfikowanym przez Polskę 3 marca 1977 roku³⁶. Na podstawie wymienionych aktów prawnych NSA uznał, że zgodnie z Konstytucją państwo polskie jest zobligowane do stworzenia możliwości korzystania z bezpłatnej edukacji, ale jednocześnie nie ogranicza wyboru podjęcia edukacji w innej formie, w tym płatnej. Takie uzasadnienie dało początek legalnemu organizowaniu szkół niepublicznych.

Z powstałych pod egidą STO, w roku szkolnym 1989/1990, zarejestrowano 32 szkoły, a w roku szkolnym 1990/1991 liczba ta wzrosła do 179³⁷. Powstanie szkół niepublicznych było triumfem demokracji, rodzeniem się nadziei na samorządność, ale także poprawą innych sfer życia społecznego. Został złamany monopol państwa nad oświatą. Powstała szansa na oddolne reformy edukacji. Szkoły niepubliczne przed 1991 rokiem, zwane często prywatnymi lub społecznymi, stały się wsparciem dla pogrążonej w wielkim kryzysie publicznej oświaty³⁸. Szkoły niepubliczne wyrosły z oczekiwań i marzeń społecznych, o szeroko pojętej nowoczesnej edukacji. Spodziewano się wysokiego poziomu nauczania, podmiotowego i indywidualnego traktowania ucznia, interesujących zajęć szkolnych. Nie zapomniano też o lepszych warunkach pracy i płacy dla nauczycieli³⁹.

Organizatorzy szkół niepublicznych na przełomie lat 80. i 90. napotykali różnego rodzaju przeszkody. Lokale, w których mieściły się te placówki, często

35 Obwieszenie Przewodniczącego Rady Państwa z 16 lutego 1976 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalonej przez Sejm Ustawodawczy z 22.07.1952 (Dz.U. 1976 nr 7, poz. 36).

36 Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych otwarty do podpisu w Nowym Jorku z 19.12.1966 (Dz.U. 1977 nr 38, poz. 169).

37 Strona internetowa Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO w Szczecinie, <http://www.sto.org.pl/historia> (4.01.2014).

38 Zob. m.in.: B. Śliwerski, *Problemy współczesnej edukacji...*; K. Kruszewski, *Szkolnictwo polskie: „katolickie” czy „europejskie”. Rozpoznanie bojem*, „Polityka” 1992, nr 25; M.J. Szymański, *Kryzys i zmiana. Studia nad przemianami edukacyjnymi w Polsce w latach dziewięćdziesiątych*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2001.

39 Zob. A. Nałaskowski, *Szanse szkoły z wyboru*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1995; J. Jung-Miklaszewska, D. Rusakowska, *Szkoły społeczne in statu nascendi*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1995; B. Przyborowska, *Szkolnictwo niepubliczne w Polsce. Oczekiwania i rzeczywistość*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 1997; A. Popławska, *Idea samorządności. Podmiotowość, autonomia, pluralizm*, Trans Humana, Białystok 2001; Z. Puchalski, *Badania jakości pracy szkół STO*, „Edukacja i Dialog” 1998, nr 1, s. 60–63. *Chcemy kształcić elitę: rozmowa z Wojciechem Starzyńskim, prezesem Społecznego Towarzystwa Oświatowego*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 1997, nr 7, s. 13–18; E. Krawczyk, *O historii i teraźniejszości szkół społecznych SOP w Płocku*, „Szkoła Zawodowa” 1999, nr 8, s. 33–35; B. Knop, *Szkoła społeczna, ale jaka?*, „Edukacja i Dialog” 1997, nr 9, s. 10–15.

były nieprzystosowane do działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej. Nauczyciele, często młodzi, zaraz po studiach, swoim kreatywnym i otwartym myśleniem zastępowali brak doświadczenia w zawodzie. Z badań przeprowadzonych przez Krzysztofa Kicińskiego wynika, że poparcie środowiska nauczycielskiego nie było jednoznaczne – ankietowani nauczyciele w większości opowiedzieli się za szkolnictwem państwowym, jako dominującym elementem w oświacie, a szkoły niepubliczne uznali jako uzupełnienie systemu⁴⁰.

Na mocy Ustawy o systemie oświaty z 7 września 1991 roku uregulowano zasady tworzenia szkół niepublicznych. Zgodnie z ustawą szkoły płatne, społeczne i prywatne, nazwano niepublicznymi. Państwo zobowiązało się do udzielenia wsparcia poprzez m.in. dotację budżetową⁴¹ oraz nadawanie szkole niepublicznej praw szkoły publicznej. W rozdziale 8. ustawy określone zostały zasady zakładania i prowadzenia szkół i placówek niepublicznych⁴². Powyższe regulacje stały się podstawą do rozwoju szkolnictwa niepublicznego. Sukcesywnie powstające nowe szkoły gromadziły coraz więcej uczniów. W roku szkolnym 1990/1991 w niemal 100 istniejących niepublicznych szkołach podstawowych w Polsce uczyło się około 5000 uczniów⁴³. Koniec lat 90. XX wieku oraz początek XXI wieku były dla Polski istotnym okresem ze względu na zmiany społeczne i gospodarcze. Ważnym wydarzeniem w skali kraju było przyjęcie Polski do NATO w 1999 roku. Kolejnym kluczowym wydarzeniem politycznym, gospodarczym oraz społecznym było przystąpienie Polski do Unii Europejskiej. W efekcie Polska stała się członkiem wspólnoty europejskiej z prawami korzystania

40 K. Kiciński, *Wizje szkoły w społeczeństwie posttotalitarnym*, OPEN, Warszawa 1993, s. 20. Ponadto Renata Siemińska rozpoczęła w 1990 roku badania analizujące opinie społeczne dotyczące idei niepaństwowego szkolnictwa. Badania obejmowały skład społeczny szkół niepublicznych, oferty edukacyjne, promowanie wartości i postaw. Wyniki z Warszawy (duża aglomeracja) wskazują na zadowolenie rodziców z wyboru szkoły, podkreślano wyższość szkół niepublicznych nad publicznymi oraz lepsze warunki do nauki. Szkoły niepubliczne w mniejszych aglomeracjach zostały ocenione mniej pozytywnie, jako zjawisko niekorzystne, promujące snobizm ekonomiczny, aczkolwiek większość badanych uznała te placówki za lepsze od szkół państwowych, zob. E. Putkiewicz, A. Wiłkomirska, *Szkoły publiczne i niepubliczne. Porównanie środowisk edukacyjnych*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2004, s. 13.

41 Wysokość dotacji z budżetu państwa dla szkół niepublicznych to sprawa zasługująca na specjalną uwagę. Początkowo (w Ustawie o systemie oświaty z 1991 r.) szkoły uzyskały dotację „do 50%” wydatków na jednego ucznia w szkołach publicznych – przepis nieprecyzyjny i niekorzystny, w praktyce bowiem utrudniał szkołom egzekwowanie ustawowej dotacji. Od września 1992 r. na mocy Rozporządzenia MEN zapewniona została dotacja „w wysokości 50%” wydatków w szkołach publicznych na jednego ucznia. W 1995 r. zapis ten udało się wprowadzić do Ustawy o systemie oświaty, a w roku 1998 zmienić go na „w wysokości nie niższej niż 50%”. Dopiero w 2000 r. doprowadzono do zapisu o dotacji w wysokości 100% subwencji, zob. <http://www.sto.org.pl/historia> (4.01.2014).

42 Ustawa z 7 września 1991 o systemie oświaty (Dz.U. 1991 nr 95, poz. 425).

43 M. Makowska, *Oświata niepubliczna...*, s. 342.

z udogodnień oferowanych przez UE, została także zobligowana do przestrzegania praw tworzonych przez wspólnotę⁴⁴.

W roku 1999 rozpoczęto w Polsce reformę oświaty, która m.in. przeorganizowała szkoły w system trzystopniowy, wprowadzając gimnazja. Szkolnictwo niepubliczne z roku na rok cieszyło się coraz większym zaufaniem społeczeństwa – notowano wzrost liczebny uczniów na wszystkich szczeblach kształcenia: w szkołach podstawowych, gimnazjach (od 1999 roku) oraz szkołach ponadpodstawowych (ponadgimnazjalnych). Dane te zostały zaprezentowane w tabeli 1.2.

Tabela 1.2. Szkolnictwo publiczne i niepubliczne w Polsce w latach 1990–2010

Wyszczególnienie	Rok szkolny				
	1990/1991	1995/1996	2000/2001	2005/2006	2009/2010
1	2	3	4	5	6
Szkoły podstawowe publiczne	20 447	19 511	16 346	13 799	13 033
Szkoły podstawowe niepubliczne	86	312	420	773	935
Uczniowie szkół podstawowych publicznych	528 2204	507 4495	3 189 972	2 553 783	2 171 500
Uczniowie szkół podstawowych niepublicznych	4 828	29 705	30 599	48 237	63 437
Gimnazja publiczne	–	–	5 844	6 408	6 519
Gimnazja niepubliczne	–	–	451	623	725
Uczniowie gimnazjów publicznych	–	–	1 174 603	1 555 063	1 270 030
Uczniowie gimnazjów niepublicznych	–	–	15 342	41 718	52 116
Szkoły ponadgimnazjalne publiczne	7 609	8 672	9 740	8 510	6 802
Szkoły ponadgimnazjalne niepubliczne	93	488	833	775	832

⁴⁴ Por. *Unia Europejska, wybór materiałów, pomocy i źródeł*, red. J. Ruszkowski, Zachodniopomorskie Centrum Informacji Europejskiej, Szczecin 2001.

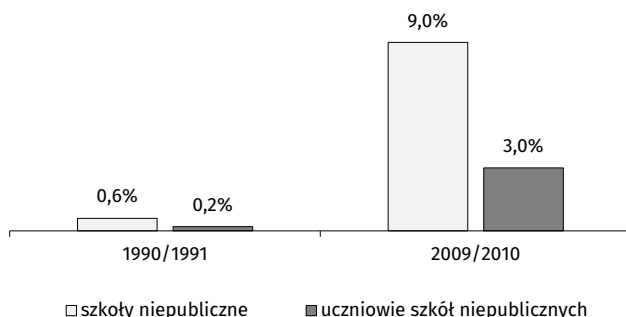
1	2	3	4	5	6
Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych publicznych	1 886 638	2 196 566	2 373 746	1 678 726	1 453 730
Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych niepublicznych	9 500	54 689	78 322	50 892	65 753

Źródło: *Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2009/2010*, Warszawa, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_e_education_in_2009-2010_school_year.pdf; Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2010; M. Makowska, *Oświata niepubliczna jako forma aktywności obywatelskiej na Pomorzu Zachodnim po 1989 roku*, w: *W poszukiwaniu tożsamości. Od idei samorządności do samorządzenia*, red. A. Makowski, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2011, s. 342.

Małgorzata Makowska skrupulatnie przeanalizowała rozwój szkolnictwa niepublicznego, za punkt odniesienia przyjmując zmiany polityczne, gospodarcze oraz demograficzne. W powyższej tabeli warto zwrócić szczególną uwagę na regularnie malejącą liczbę uczniów uczęszczających do szkół publicznych – powodem zaistniałej sytuacji mógł być wzrost zainteresowania rodziców oświatą niepubliczną. Równolegle istotnym czynnikiem wpływającym na liczbę szkół i uczniów do nich uczęszczających mógł być niż demograficzny, który przypadł na koniec lat 90. XX wieku. Zwraca uwagę również spadek liczby uczniów w szkołach podstawowych na przełomie nowego tysiąclecia. Był on wynikiem przeprowadzonej reformy szkolnictwa w 1999 roku, która wprowadziła do struktury oświaty nowy typ szkół – gimnazja. Skrócony został czas nauki w szkołach podstawowych z 8 do 6 lat, a w szkołach ponadgimnazjalnych z 4 do 3 lat. Od 1999 roku uczniowie po szkole podstawowej przez 3 lata kontynuowali naukę w gimnazjach.

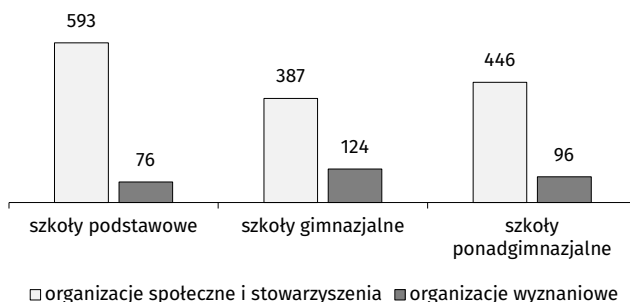
Na początku lat 90. XX wieku liczba szkół niepublicznych w Polsce ledwo przekraczała 0,6% wszystkich szkół, a uczniowie uczęszczający do nowego typu szkół stanowili zaledwie 0,2% ogólnej liczby uczących się. Wraz z upływającym czasem i zmianami w polskiej oświacie w roku szkolnym 2009/2010 szkoły niepubliczne stanowiły prawie 9% wszystkich szkół. Ten piętnastokrotny wzrost spowodował również znaczne podniesienie liczby uczniów szkół niepublicznych do ponad 3% ogólnej liczby uczniów.

Na wykresie przedstawiono porównanie danych statystycznych dotyczących szkolnictwa niepublicznego – wzięto pod uwagę rok szkolny 1990/1991 oraz 2009/2010 (rys. 1.1).

Rysunek 1.1. Szkoły niepubliczne i uczniowie uczęszczający do szkół niepublicznych w roku szkolnym 1990/1991 oraz 2009/2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie: M. Makowska, *Oświata niepubliczna jako forma aktywności obywatelskiej na Pomorzu Zachodnim po 1989 roku*, w: *W poszukiwaniu tożsamości. Od idei samorządności do samorządzenia*, red. A. Makowski, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2011, s. 345.

Rysunek 1.2. Szkoły niepubliczne w roku szkolnym 2009/2010 na Pomorzu Zachodnim (wedle organów prowadzących)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2009/2010*, Warszawa 2010, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_e_education_in_2009-2010_school_year.pdf (5.01.2014).

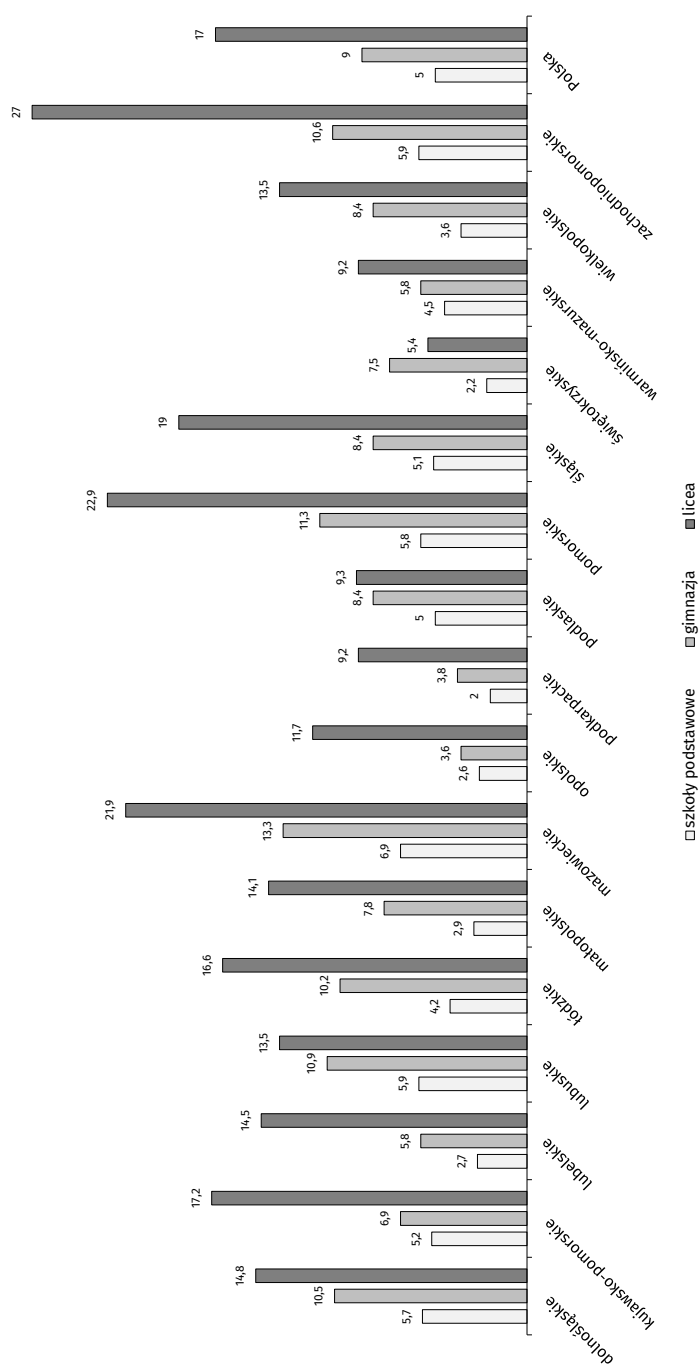
Zakładanie niepublicznych szkół od początku było domeną stowarzyszeń oraz organizacji społecznych. Bardzo często należeli do nich rodzice, którzy z poczucia odpowiedzialności chcieli mieć wpływ na rozwój swoich dzieci, szczególnie uczniów najmłodszych. Indywidualne traktowanie uczniów, klasy liczące niewielu uczniów, autorskie programy nauczania, ale także małe budynki i przytulne sale lekcyjne motywowały rodziców do zakładania niepublicznych szkół. Organami prowadzącymi szkoły niepubliczne (oprócz stowarzyszeń i organizacji społecznych) były też organizacje wyznaniowe, które po reformie w 1999 roku

koncentrowały się przede wszystkim na tworzeniu szkół gimnazjalnych oraz ponadgimnazjalnych, a także osoby fizyczne, które z jednej strony realizowały wizję edukacji alternatywnej, ale również traktowały zakładane szkoły jako inwestycję i sposób na życie. Na rysunku 1.2. przedstawiono liczbę niepublicznych szkół wszystkich szczebli kształcenia na Pomorzu Zachodnim w roku szkolnym 2009/2010, biorąc pod uwagę organy prowadzące.

Z analizy danych zamieszczonych na rysunku wynika, że znaczna część niepublicznych szkół podstawowych na Pomorzu Zachodnim w roku szkolnym 2009/2010 była prowadzona przez organizacje społeczne i stowarzyszenia. Zaledwie 13% tych szkół należało do organizacji wyznaniowych. Prowadzenie niepublicznych szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych również w dużej mierze przypadło stowarzyszeniom i organizacjom społecznym. Organizacje wyznaniowe prowadziły odpowiednio – 32% szkół gimnazjalnych i 21% szkół ponadgimnazjalnych.

Warto przyrzeć się szczegółowemu rozmieszczeniu terytorialnemu niepublicznych szkół (rys. 1.3) – z przedstawionych danych wynika, że w roku szkolnym 2009/2010 w Polsce największą grupę szkół niepublicznych stanowiły licea. Województwo mazowieckie charakteryzowało się największą liczbą niepublicznych szkół podstawowych, gimnazjalnych oraz liceów. Podobna sytuacja miała miejsce w województwie pomorskim, w którym funkcjonowało 5,8% niepublicznych szkół podstawowych, 11,3% niepublicznych gimnazjów i 21,9% niepublicznych liceów. Dane wskazujące średnią liczbę niepublicznych szkół w Polsce przedstawiają się odpowiednio: 5% to szkoły podstawowe, 9% – gimnazja i 17% – licea. Biorąc pod uwagę czynnik ekonomiczny i średnie miesięczne zarobki, można wnioskować, że te dwa najbogatsze województwa były miejscem korzystnym do rozwoju podmiotów niepaństwowych⁴⁵.

45 W raporcie firmy Sedlak & Sedlak określono zamożność obywateli w poszczególnych województwach, Mapa wynagrodzeń Polaków w 2010 roku, Kraków 2011, http://hrstandard.pl/download/RAPORT_Mapa_wynagrodzen_Polakow.pdf (5.01.2014).

Rysunek 1.3. Szkoły niepubliczne w stosunku do ogółu szkół (według województw)

Źródło: Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2009/2010. Warszawa, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbr/c/gus/PUBL_e_education_in_2009-2010_school_year.pdf (5.01.2014); Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej polskiej, 2010; M. Makowska, Oświata niepubliczna jako forma aktywności obywatelskiej na Pomorzu Zachodnim po 1989 roku, w: W poszukiwaniu tożsamości. Osiem idei samorządności do samorządzenia, red. A. Makowski, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2011, s. 347.

Na podstawie danych zamieszczonych na rysunku 1.3 można stwierdzić, że kolejnym regionem, gdzie prężnie rozwijało się szkolnictwo niepubliczne, było województwo zachodniopomorskie. Pod względem dobrobytu i rozwoju gospodarczego obszar ten nie plasował się na pierwszych miejscach w rankingach, dlatego też może zdumiewać fakt, że na tym terenie funkcjonowała największa liczba liceów niepublicznych. Było to aż 27% w stosunku do ogółu liceów w tym regionie. W województwie zachodniopomorskim było znacząco więcej niepublicznych szkół podstawowych oraz gimnazjów w porównaniu ze średnią odnoszącą się do obszaru całego kraju. Z kolei niewiele szkół tego typu powstało w województwach podkarpackim i świętokrzyskim. Odnotowano tam zaledwie nieco powyżej 2% tego typu placówek.

Warto również zwrócić uwagę na terminologię związaną ze szkolnictwem niepublicznym, która wydaje się dość skomplikowana, gdyż zamiennie używa się takich pojęć jak: szkoła „prywatna”, „społeczna”, „niepubliczna” itp. Ta różnorodność nie wynika z odmienności systemów i często daje się zastosować do tych samych szkół. Załączone zestawienie przybliży istotę podziału szkół niepublicznych ze względu na organ prowadzący daną placówkę (tab. 3.1).

Tabela 1.3. Typy szkół niepublicznych

Szkoły	Organ prowadzący
prywatne	osoba prawna lub fizyczna
społeczne	wspólnota rodziców
wyznaniowe	diecezje
stowarzyszeniowe	stowarzyszenia

Źródło: opracowanie własne.

Odnosząc się do szkolnictwa niepublicznego powstającego po 1989 roku w Polsce oraz terminologii związanej z organizacją i prowadzeniem działalności edukacyjnej przez tego typu placówki, należy również zwrócić uwagę na zapisy ustawy o systemie oświaty z 7 września 1991 roku. Według przepisów ustawowych szkoła niepubliczna mogła uzyskać uprawnienia szkoły publicznej, jeśli spełniała określone warunki. Przede wszystkim musiała realizować programy nauczania, których bazą była podstawa programowa, stosować zasady klasyfikowania i promowania uczniów oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów. Zobligowana była także do prowadzenia dokumentacji szkolnej oraz zatrudniania nauczycieli z odpowiednimi kwalifikacjami. Szkoła niepubliczna z uprawnieniami

szoły publicznej, w której realizowany był obowiązek szkolny i obowiązek nauki, była wspierana finansowo przez państwo poprzez dotację oświatową⁴⁶.

1.2. Zarys uwarunkowań rozwoju niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w latach 1989–2014

W Szczecinie, tak jak w całej Polsce, oprócz ogólnokrajowych czynników związanych z transformacją systemową (uchwalenie Ustawy o systemie oświaty z 7.09.1991 r.), na tworzenie szkół niepublicznych w Szczecinie miały wpływ czynniki regionalne (miejscowe). Początek lat 90. XX wieku w Szczecinie to przede wszystkim proces demokratyzacji życia publicznego, którego przejawem były zorganizowane 27 maja 1990 roku w pełni demokratyczne wybory samorządowe – w ich wyniku utworzono sześćdziesięcioosobową Radę Miejską. Zmiany w życiu mieszkańców Szczecina widoczne były również w dziedzinie kultury i oświaty. Pojawienie się m.in. nowych tytułów prasowych, publikacji, prywatnej telewizji „Morze” oraz pierwszej społecznej szkoły stało się symbolem nowych czasów. Początkowy okres zmian w dużej mierze dotyczył gospodarki, w tym rozwoju handlu i usług. W Szczecinie nastąpił proces prywatyzacji przedsiębiorstw, a restrukturyzacja objęła z początku przedsiębiorstwa komunalne, które decyzją Rady Miasta zostały zlikwidowane lub przekształcone w spółki⁴⁷. To okres inicjatyw gospodarczych związanych głównie z usługami i produkcją – w grudniu 1990 roku powstała pierwsza prywatna fabryka w Szczecinie (przy ul. Robotniczej)⁴⁸.

Ostatnie lata XX wieku były dla Szczecina okresem tworzenia się różnic w stopniu zamożności społeczeństwa. Pod koniec 1993 roku Urząd Pracy zarejestrował w Szczecinie 15 000 bezrobotnych. Znakiem zmieniającej się gospodarki miasta było przekształcenie w 1993 roku Stoczni Szczecińskiej im. A. Warskiego w spółkę⁴⁹. Niestety szybko rozwijający się handel i biznes prywatny ujawnił pogłębiający się kryzys płac w strefie budżetowej. W maju 1993 roku do strajku

46 Ustawa z 7 września 1991 o systemie oświaty...

47 D. Dąbrowska, *Główne przemiany z życia miasta 1990–1991*, w: *Kronika Szczecina 1990–1991*, red. D. Dąbrowska, M. Frankel, K. Kozłowski, Archiwum Państwowe, Szczecin 1993, s. 7–11.

48 Tamże, s. 12.

49 D. Dąbrowska, *Główne przemiany z życia miasta 1992–1993*, w: *Kronika Szczecina 1992–1993*, red. D. Dąbrowska, M. Frankel, K. Kozłowski, Archiwum Państwowe, Szczecin 1994, s. 3.

pracowników oświaty zorganizowanego przez NSZZ „Solidarność”, który objął całą Polskę, przystąpiły dwie szkoły ze Szczecina⁵⁰.

Gospodarka Szczecina w dużej mierze była zależna od działalności przemysłu stocznioowego. W 1997 Stocznia Szczecińska została uznana za najlepszego polskiego eksportera i za najważniejszą polską firmę prywatną. Pod koniec lat 90. XX wieku cieszyła się w Europie dużą renomą, co przekładało się na znaczną liczbę zamówień na budowę statków⁵¹. Niestety XXI wiek nie był łaskawy dla tego przedsiębiorstwa – stocznia utraciła płynność finansową i w 2002 roku po raz pierwszy stocznioowcy zastrajkowali. Wiele czynników wpłynęło na upadek przemysłu stocznioowego, który finalnie nastąpił w lipcu 2002 roku. W tym okresie została ogłoszona upadłość stoczni produkcyjnej i upadłość spółki dominującej, czyli Stoczni Szczecińskiej Porta Holding. Spółka stocznioowa, będąca największą organizacją gospodarczą na Pomorzu Zachodnim, okazała się największym niepowodzeniem w tym regionie⁵².

Szczecin ze względu na swoje położenie geograficzne, czyli bliskość granicy z Niemcami, Morza Bałtyckiego oraz krzyżowania się ważnych szlaków komunikacyjnych, stał się miejscem atrakcyjnym dla rozwoju współpracy międzynarodowej i w konsekwencji inwestycji zagranicznych w regionie. Pierwszym sygnałem zainteresowania zagranicznych inwestorów Szczecinem było wybudowanie kompleksu hotelowego „Radisson” i centrum handlowo-usługowego „Pazim”, którego inicjatorem był austriacki inwestor. W centrum powstały banki, nowoczesne sklepy oraz biura⁵³. Wśród miast partnerskich, z którymi Szczecin nawiązywał współpracę w latach 1994–1998, były min.: Bremenhaven – pomoc społeczna oraz opieka nad osobami niepełnosprawnymi; Lubeka – współpraca szczecińskich firm z niemieckimi; Hull – przedsiębiorczość; Malmö – edukacja młodzieży i nauczycieli; Bradford – zarządzanie lokalami mieszkalnymi i ich prywatyzacja; Strasburg – współpraca europejska, administracja i struktury samorządowe⁵⁴.

Warto podkreślić, że Niemcy i Szwecja stały się naturalnym środowiskiem współpracy dla Szczecina. W 1995 roku działalność niemieckich powiatów, polskich gmin oraz szwedzkich gmin regionu Skania doprowadziły do powstania Euroregionu. Ta transgraniczna współpraca dała możliwość wymiany kultur

50 P. Bartnik, *Blaski i cienie szczecińskiej oświaty 1992–1993*, w: *Kronika Szczecina 1992–1993...*, s. 102.

51 M. Tałasiewicz, *Chwała i dramat Stoczni Szczecińskiej*, w: *Kronika Szczecina 2009*, red. K. Kozłowski, Archiwum Państwowe, Szczecin 2010, s. 99.

52 Tamże, s. 100.

53 D. Dąbrowska, *Główne przemiany z życia miasta 1992–1993...*, s. 3.

54 Sprawozdanie z działalności Zarządu Miasta w latach 1994–1998, Szczecin 1998, s. 135.

i rozwijania się inicjatyw kulturalnych, przykładem mogą być spotkania polsko-niemieckie „Dialog”, organizowane przez władze Szczecina, a także imprezy „Polsko-Niemieckiego Statku Literackiego” oraz działalność „Teatru Bez Granic”, który był efektem współpracy Teatru Współczesnego w Szczecinie z Uckermärkische Bühnen w Schwedt. Wynikiem przygranicznego partnerstwa są polsko-niemieckie gimnazja w Gartz i Löcknitz⁵⁵. Niewątpliwie zauważalnym sukcesem nawiązania współpracy „z sąsiadami zza Odry” były spotkania młodych Polaków i Niemców w ramach Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży (PNWM), której regionalne przedstawicielstwo mieściło się w Szczecinie. Przykładem działalności PNWM był coroczny Polsko-Niemiecki Festiwal Młodzieży⁵⁶.

Istotnym wydarzeniem w skali kraju było przystąpienie w 2004 roku Polski do Unii Europejskiej. Otwarcie granic, a co za tym idzie migracja ludności i mieszanie się kultur, było ważnym wskaźnikiem kształtowania się szkolnictwa niepublicznego w Szczecinie. W tym czasie niepubliczne szkoły podstawowe były nie tylko miejscem kształcenia się dzieci obcokrajowców, ale także inicjatorem nauczania domowego, czy też pionierem w realizowaniu idei nauczania dla polskich imigrantów, zmotywowanych do kształcenia dzieci w systemie polskiej szkoły internetowej Libratus.

Na początku lat 90. XX wieku otwartość społeczności Szczecina na nowe inicjatywy była duża, co widać również w szkolnictwie. W roku szkolnym 1989/1990 w Szczecinie powstała pierwsza niepubliczna szkoła podstawowa, której organem prowadzącym było Społeczne Towarzystwo Oświatowe. Tworzenie niepublicznego szkolnictwa w Szczecinie było możliwe m.in. dzięki polityce oświatowej ówczesnego Zarządu Miasta i Prezydenta Miasta Szczecina Władysława Lisewskiego oraz przychylniej postawie i wsparciu Kuratorium Oświaty w Szczecinie. Szczególną troskę o szkolnictwo niepubliczne daje się zauważyć na początku lat 90. XX wieku. Na podstawie sprawozdań z działalności Zarządu Miasta z kadencji 1990–1994 można wywnioskować, że organy kierujące polityką oświatową pozytywnie odbierały inicjatywy związane z edukacją niepubliczną. Uchwała podjęta przez Radę Miasta Szczecina 27 kwietnia 1998 roku w sprawie ustanowienia użytkownika na nieruchomości gminy⁵⁷ oraz dofinansowanie inwestycyjne

55 Tamże, s. 137.

56 Była to impreza masowa, w ramach której odbywały się m.in. warsztaty artystyczne, zawody sportowe, sprzyjała integracji młodzieży z Polski, Niemiec i Szwecji. Zob. U. Berlińska, *Euroregion Pomerania w perspektywie integracji europejskiej*, w: *Integracja i tożsamość*, red. S. Flejterski, J. Jasnowska, W. Olejniczak, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2003, s. 89.

57 Uchwała Rady Miasta Szczecina z 27 kwietnia 1998 r. w sprawie ustanowienia użytkownika na nieruchomości gminy, nr XLVI/572/98.

jednostek i instytucji niepublicznych poprzez udział w kosztach realizowanych zadań w latach 1994–1998 spowodowała, że niepubliczne szkoły podstawowe mogły liczyć na wsparcie Urzędu Miasta⁵⁸. Podobnie było z władzami oświatowymi. Wydawanie zgód na uruchomienie szkoły niepublicznej, nadawanie uprawnień szkoły publicznej, poparcie kuratorium w sprawie starań o uzyskanie lokalu na tworzenie szkoły oraz wyrozumiałe kontrole pierwszych wizytatorów nadzorujących pracę niepublicznych szkół podstawowych były bardzo ważnym elementem warunkującym rozwijanie się analizowanych szkół⁵⁹. Znaczącym wydarzeniem politycznym mającym również wpływ na powstanie jednej z niepublicznych szkół w Szczecinie było powołanie w 1998 roku przez Polskę, Niemcy i Danię Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego w Szczecinie⁶⁰. Wraz z napływem oficerów z krajów założycielskich, ale również z krajów należących do struktur NATO, pojawiła się potrzeba stworzenia szkoły międzynarodowej dla dzieci oficerów⁶¹. Z czasem szkoła stała się otwarta dla zagranicznych oraz polskich przedsiębiorców.

Niebagatelną rolę w rozwijaniu szkolnictwa niepublicznego miało kształtujące się społeczeństwo obywatelskie. Możliwości stworzone po 1989 roku dały prawo do organizowania się społeczeństwa w stowarzyszeniach czy w fundacjach oraz pracy na rzecz rozwijania różnych inicjatyw, w tym edukacji. W skali kraju niepubliczne szkolnictwo wspierane było przez Społeczne Towarzystwo Oświatowe, Krajowe Forum Oświaty Niepublicznej oraz Centrum Edukacji Obywatelskiej. Działalność zapoczątkowana m.in. przez STO spowodowała, że społeczeństwo, także na szczeblu lokalnym, miało odwagę tworzenia własnych, oficjalnych grup. I tak wiosną 1989 roku w Szczecinie powstało Samodzielne Koło Terenowe nr 7 Społecznego Towarzystwa Oświatowego w Szczecinie. W następnej kolejności rozpoczęły działalność: Towarzystwo Aktywizacji Kulturalnej, Szczecińskie Forum Oświaty Niepublicznej oraz Stowarzyszenie Społeczno-Oświatowe SENS.

Wśród przemian społecznych zapoczątkowanych w 1989 roku można wyróżnić wzrost roli Kościoła w codziennym życiu obywateli, ale również jego

58 Archiwum Urzędu Miasta Szczecina, Biuro Rady Miasta Szczecina (dalej: AUMS BRMS), Protokół z posiedzenia Sesji Rady Miasta Szczecina, Sprawozdanie z działalności Zarządu Miasta z kadencji 1990–1994, s. 47–48, nr XXIV 22/443/96.

59 Archiwum Kuratorium Oświaty (dalej: AKOS), Teczki niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie: WESiT-I-4332/15/99; WOŚ/I/4320/387/05; WOŚ-S.4430.609.2013; WESiT-I-4332/16/99; WESiT-I-4332/12/99; WESiT-I-4332/9/99; WESiT-I-4332/5/99; WESiT-I-4332/10/99; WOŚ-I-4320/320/2002; WESiT-I-4332/6/99; WOiKF-I-4320/335/03.

60 Z. Goral, *Dziesięciolecie Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego w Szczecinie*, w: *Kronika Szczecina 2009...*, s. 241.

61 W 2015 roku w Korpusie stacjonowali żołnierze z 15 krajów. W 2017 roku liczba wzrosła do 25 narodowości, w: www.mncne.pl (7.11.2017).

obecność w polskim systemie oświaty. Pojawienie się szkolnictwa katolickiego w Polsce w latach 90. XX wieku było zauważalne. Zgodnie z ustawą o systemie oświaty szkoły katolickie mieszczą się w obszarze szkół niepublicznych, gdyż nie są prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego ani resorty rządowe⁶². Organami prowadzącymi szkoły katolickie mogą być: diecezje, zakony żeńskie, zakony męskie, organizacje społeczne oraz osoby fizyczne⁶³. Kształtowanie szkół katolickich na poziomie podstawowym (I–II etap edukacji) w Polsce w latach 1993–2004 przedstawiono w tabeli 1.4.

Tabela 1.4. Liczba katolickich szkół podstawowych w Polsce w latach 1993–2004

Rok	Liczba katolickich szkół podstawowych
1993	18
1999	57
2001	71
2003	96
2004	100

Źródło: A. Maj, *Szkolnictwo katolickie w III RP (1989–2001)*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna Adam, Warszawa 2002, s. 172–176.

Analiza danych wykazała, że tendencja rozwojowa utrzymywała się przez cały analizowany okres. W ciągu dziesięciu lat liczba katolickich szkół podstawowych wzrosła pięciokrotnie. W Szczecinie pierwsza Katolicka Szkoła Podstawowa im. Świętej Rodziny powstała w 1996 roku. Organem prowadzącym szkołę było Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, które sprawowało nadzór również nad Katolickim Liceum Ogólnokształcącym im. św. Maksymiliana Marii Kolbego w Szczecinie, Gimnazjum Katolickim im. św. Stanisława Kostki oraz nad Katolicką Szkołą Podstawową im. Jana Pawła II. Szkolnictwo katolickie w Szczecinie było również rozwijane przez Towarzystwo Salezjańskie kierowane przez ks. Lucjana Gierosa. Wśród kompleksu szkół Towarzystwa Salezjańskiego była Zasadnicza Szkoła Zawodowa, Liceum Ogólnokształcące, Gimnazjum oraz Szkoła Podstawowa.

Równie istotnym czynnikiem wpływającym na rozwój szkolnictwa niepublicznego w Polsce, a więc i w Szczecinie, były przemiany kulturowe, szczególnie zauważalne w nowym tysiącleciu. Tempo rozwoju technologii informacyjnej,

62 Ustawa z 7 września 1991 o systemie oświaty..., art. 5.

63 A. Maj, *Szkolnictwo katolickie w III RP (1989–2001)*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna Adam, Warszawa 2002, s. 126–127.

przyspieszający proces globalizacji⁶⁴, zniesienie granic oraz migracja społeczeństwa spowodowały, że edukacja stanęła przed nowymi wyzwaniami i zmianami dotyczącymi struktur organizacyjnych szkół, jak również programów nauczania, wychowania i opieki⁶⁵. W tak dynamicznie zmieniającym się świecie edukacja otrzymała nowe zadanie, kształcenie jednostek nie miało się ograniczać do obszaru wiedzy i umiejętności praktycznych, należało uwzględnić wpływ na rozwój inteligencji, wrażliwości, komunikacji, poczucia estetyki, tolerancji i duchowości⁶⁶. Takie założenia są niewątpliwie trudne do realizacji i wymagają zmiany myślenia o edukacji. Niemniej jednak zwrócenie się w kierunku podmiotowości oraz indywidualizacji, przy równoczesnym wzmacnianiu umiejętności pracy w grupie i poszukiwania wiedzy z pomocą nauczyciela, z wykorzystaniem dostępnych źródeł technologii informacyjnej, okazać się może dobrym kierunkiem przygotowania młodego człowieka do funkcjonowania w dynamicznie zmieniającym się świecie⁶⁷.

W procesie analizy historii niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie nie można pominąć znaczącej roli ludzi zaangażowanych w realizację idei szkolnictwa niepublicznego po 1989 roku. Założyciele i pomysłodawcy, „ojcowie i matki” niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie byli nie tylko inicjatorami, ale również czynnymi działaczami tworzącymi tego typu szkolnictwo. Traktując ten obszar oświaty jako drogę do realizacji swoich wizji edukacyjnych, tworzenia szkoły dla własnych dzieci lub rozwoju własnej działalności gospodarczej, stali się nierozzerwalną częścią historii szczecińskiej oświaty.

64 O globalizacji pisali m.in.: J. Gnitecki, *Pedagogika i edukacja u progu trzeciego tysiąclecia w obliczu przemian globalnych współczesnego świata*, w: *Pedagogika u progu trzeciego tysiąclecia*, red. A. Nalaskowski, K. Rubacha, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2001; Z. Bauman, *Globalizacja*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2000; Z. Melosik, *Edukacja globalna: nadzieje i kontrowersje*, w: *Wprowadzenie do pedagogiki – wybór tekstów*, red. T. Jaworska, R. Leppert, Impuls, Kraków 1996; E. Kubiak-Szymborska, *Edukacja wobec „bycia globalizowanym” i życia we współczesnej megalopolis*, w: *Etos pedagogów i edukacji wobec problemów globalizacji*, red. U. Ustrowska, A.M. de Tchorzewski, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2002.

65 T. Sosnowski, *Przestrzeń „globalnej” wioski jako nowy czynnik edukacyjny*, w: *Funkcja prywatnych szkół średnich w II Rzeczypospolitej 1918–1939*, red. E.J. Kryńska, Trans Humana, Białystok 2004, s. 331–335.

66 J. Delors, *Edukacja – w niej jest ukryty skarb*, Stowarzyszenie Oświatowców Polskich, Warszawa 1998, s. 95.

67 Takie ujęcie edukacji, kierunku wychowania i kształcenia znane jest z koncepcji pedagogiki emancypacyjnej, o której pisali m.in.: M. Czerepaniak-Walczak, *Pedagogika emancypacyjna*, GWP, Gdańsk 2006; T. Szkudlarek, *Wyzwanie pedagogiki krytycznej*, w: *Wyzwania pedagogiki krytycznej i antypedagogiki*, red. T. Szkudlarek, B. Śliwerski, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2010; H.E. Zieliński, *Paulo Freire: dialog, komunikacja, edukacja*, „Edukacja” 2000, nr 2 (70), s. 89–96.

Inicjatorami powołania niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie były osoby zaangażowane w utworzenie Koła Społecznego Towarzystwa Oświatowego (STO), które zapoczątkowało swoją działalność 12 kwietnia 1989 roku na zebraniu w Teatrze Lalek „Pleciuga”. 150 uczestników, entuzjastów tworzenia szkoły funkcjonującej poza systemem państwowym, wybrało swój zarząd w składzie: Michał Józef Kawecki, Paweł Bartnik, Przemysław Fenrych, Jolanta Maciejewicz, Łukasz Piskorski, Anna Parchimowicz i Marek Koćmiel. Zadaniem zarządu było powołanie jeszcze w 1989 roku niepublicznej szkoły podstawowej. 4 września 1989 roku uroczystie zainaugurowano rok szkolny w siedzibie Społecznej Szkoły Podstawowej STO w budynku Domu Kultury Hetman przy ul. 9 Maja⁶⁸.

Najważniejszą osobą w grupie twórców pierwszej szczecińskiej niepublicznej szkoły podstawowej był niewątpliwie Michał Józef Kawecki⁶⁹. Bez jego determinacji i wizjonerstwa proces rozwoju szkół niepublicznych w Szczecinie byłby znacznie opóźniony⁷⁰. Koncepcja utworzenia niepublicznej szkoły podstawowej była przede wszystkim wizją pedagogiczną prezesa Michała Kaweckiego, który na spotkaniach z rodzicami i nauczycielami podkreślał, że ideałem, do którego powinno się dążyć, jest szkoła pozbawiona stresów. Swoje rozumienie bezstresowości opisał po latach w miesięczniku „Otwarta Szkoła”, gdzie pisał: „Dobra edukacja jest sztuką łączenia wysokich wymagań z darem serca. (...) Na nic bowiem zdadzą się wszelkie regulaminy i wymagania, wszelkie zabiegi dydaktyczno-wychowawcze, jeżeli nie towarzyszy im bezwzględna wiara w dziecko”⁷¹. Michał Kawecki w tej samej wypowiedzi podkreślił, że w kształceniu tolerancji serce ma znaczenie fundamentalne. Serce to coś więcej niż uczuciowość, niż przeżywanie różnych emocji i kierowanie się intuicją. Serce to dar współodczuwania z drugim człowiekiem, wnikania w jego świat wewnętrzny bez tendencji

68 *Razem tworzymy szkołę*, red. M. Kowalski, E. Rutkowska, P. Stecewicz, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2004, s. 34.

69 Michał Józef Kawecki urodził się 19.07.1947 r. w Piątkowie koło Wąbrzeźna. Ukończył studia na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie (na Wydziale Historyczno-Filozoficznym). W latach 1971–1976 pracował jako psycholog – terapeuta w Stoczni Szczecińskiej im. A. Warskiego, a następnie na stanowisku asystenta w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Szczecinie (1976–1983). W 1980 roku był członkiem NSZZ „Solidarność”. Redagował tygodnik „Jedność”. W stanie wojennym został internowany. Pod koniec lat 80. XX wieku pracował w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej nr 1 w Szczecinie. Angażował się w niezależny ruch oświatowy, którego efektem było objęcie funkcji pierwszego prezesa Koła STO w Szczecinie. W: *Encyklopedia Solidarności*, www.encyklopedia-solidarnosc.pl (7.01.2016).

70 Rozmowa P. Bartnikiem, współzałożycielem Koła STO w Szczecinie, wicekuratorem oświaty 1990–1994, wiceprezydentem Szczecina 1994–1998, kuratorem oświaty województwa zachodniopomorskiego 1999–2002 (9.01.2016).

71 M.J. Kawecki, *Dziesięć zdań o dobrej edukacji*, „Otwarta Szkoła” 1995, nr 7 (32), s.1.

do oceniania, za to z pełną gotowością do uznawania jego odrębności i uszanowania jego godności⁷².

Obok Michała Kaweckiego ważną rolę w tworzeniu koncepcji i rozwoju systemu edukacji niepublicznej w Szczecinie odegrał Leonard Piwoni⁷³. Działania związane z powołaniem niepublicznej placówki oświatowej rozpoczął od poszukiwania odpowiedniego budynku i opracowania jej edukacyjnej koncepcji. Zdecydował się na utworzenie Liceum Ogólnokształcącego, które powołał do życia w 1991 roku w budynku Pałacu Młodzieży w Szczecinie. Po roku „przeprowadził” szkołę do budynku Fabryki Mechanizmów Samochodowych (FMS) Polmo⁷⁴, a po następnych trzech latach do budynku przy ulicy Sowińskiego (budynki należące do Pomorskiej Dyrekcji Okręgowej PKP)⁷⁵. W tym samym czasie udało się Leonardowi Piwoni uzyskać budynek po byłej filii Szkoły Podstawowej nr 45 przy ul. Klonowica, gdzie mieściły się I Prywatne Liceum Ogólnokształcące oraz Szkoła Mistrzostwa Sportowego (FASE)⁷⁶.

W następnych latach Leonard Piwoni przejął również budynki Szkoły Podstawowej „2000” przy ul. Ściegiennego i Szkołę Edukacji Kulturalnej prowadzonej przez Towarzystwo Ruchu Ognisk Artystycznych. Ważnym elementem systemu oświaty niepublicznej zbudowanego przez L. Piwoniego jest także szkoła muzyczna działająca przy ul. Ściegiennego, kierowana przez prof. Dariusza Dyczewskiego. W roku szkolnym 2013/2014 w strukturach szkół noszących nazwę Zespół Szkół Leonarda Piwoni, kształciło się 540 uczniów i pracowało około 100 nauczycieli⁷⁷.

Pierwotnie program edukacyjny, który Leonard Piwoni chciał realizować w swoich prywatnych placówkach oświatowych, miał polegać na stworzeniu szkół elitarnych, z bursami i jednolitym strojem. Życie zweryfikowało te plany.

72 M.J. Kaweck, *Serce – tolerancja – dialog*, „Otwarta Szkoła” 1995, nr 6 (31), s. 2–3.

73 Leonard Piwoni pochodził rodziny nauczycielskiej, jego matka pracowała w szkole podstawowej w Płoni. On sam, po skończeniu studiów na kierunku wychowanie fizyczne, pracował w Szkole Podstawowej nr 72, w Zespole Szkół HYDROMA i w Technikum Kolejowym. Przez 3 lata był pracownikiem Kuratorium Oświaty i Wychowania w Szczecinie. Gdy w Polsce nastąpiła zmiana ustrojowa i można było myśleć o tworzeniu szkół niepublicznych, Leonard Piwoni próbował przekuć swoje marzenia w rzeczywistość. Było mu tym łatwiej, że już w latach 80. XX wieku prowadził cieszące się popularnością kolonie dla dzieci i młodzieży, m.in. w Międzyzdrojach. Rozmowa z L. Piwoni, założycielem i właścicielem Prywatnej Szkoły Podstawowej Leonarda Piwoni (19.01.2016).

74 Rozmowa z M. Hajdul, zastępcą dyrektora Wydziału Nadzoru Kuratorium Oświaty w latach 1990–1994, zastępcą dyrektora Wydziału Oświaty w Urzędzie Miasta Szczecina w latach 1994–2001 (1.07.2014).

75 Archiwum Urzędu Miasta, pismo z dnia 5 stycznia 1998 roku w sprawie zwolnienia z poboru podatku. WESiT-I-4332/6/99.

76 Rozmowa z L. Piwoni...

77 Tamże.

Szkoły L. Piwoni stały się miejscem dla każdego ucznia. Oprócz dzieci w normie rozwojowej do szkół uczęszczają dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Kształcą się tam również dzieci obcokrajowców: Irakijczyków, Włochów. Uczą się języka polskiego, aby zdać maturę w naszym kraju. Szkoły są otwarte na dialog nauczyciela i rodzica, który ma doprowadzić do sukcesu uczniów, stąd już w latach 90. wprowadzono pisemną informację, przekazywaną rodzicom na końcu każdego tygodnia, o postępach edukacyjnych ich dzieci. Gdy rozwój komputeryzacji na to pozwolił, szkoły Leonarda Piwoni były pierwszymi, w których wprowadzono e-dziennik. Założyciel szkół uważał, że kształcenie podlega ciągłej zmianie wynikającej z rozwoju technologicznego i postępu w nauce, stąd bardzo dużo uwagi skupiał na doborze kardy nauczycielskiej, którą udało mu się przez te lata ustabilizować⁷⁸.

Decydującą rolę w rozwoju szkolnictwa niepublicznego w Szczecinie odegrały Marzena Kiedel i Małgorzata Kurpiewska, założycielki i dyrektorki Szkoły Podstawowej „Słoneczna” przy ul. Rydla 5⁷⁹. Placówka była pierwszą szkołą niepubliczną w prawobrzeżnej części Szczecina i czwartą powstałą w naszym mieście⁸⁰. Założycielki szkoły były absolwentkami Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Szczecinie (1982 r.). Marzena Kiedel ukończyła fizykę, a Małgorzata Kurpiewska nauczanie początkowe⁸¹. Obie pracowały w Szkole Podstawowej nr 37 w Szczecinie, która na początku lat 90. XX wieku była jedną z największych placówek oświatowych w mieście. Uczęszczało do niej prawie 2000 uczniów, a pracowało około 100 nauczycieli. Takie warunki uniemożliwiały zachowanie indywidualizacji pracy i pełnego upodmiotowienia w wychowaniu i kształceniu, pomimo starania nauczycieli i dyrektor Róży Uścinowicz. Dlatego na początku lat 90. XX wieku grupa rodziców zaczęła szukać alternatywnej formy edukacji własnych dzieci, pragnąc założyć szkołę społeczną. Z tym pomysłem udali się do prezesa Spółdzielni Mieszkaniowej „Dąb” Józefa Karbowniczyna, który skierował ich do Marzeny Kiedel i Małgorzaty Kurpiewskiej. Spotkanie nauczycieli i rodziców stało się początkiem myślenia o nowej, niepublicznej szkole. Marzena Kiedel i Małgorzata Kurpiewska szukały optymalnego dla szkoły modelu, spotykały się z dyrektorami i właścicielami funkcjonujących w Szczecinie niepublicznych szkół. Ostatecznie wybrały model szkoły prywatnej, w której autorami koncepcji edukacyjnej są właściciele wraz z nauczycielami, zaś rodzice wspierając szkołę,

78 Tamże.

79 *10 lat Szkoły Podstawowej „Słoneczna” w Szczecinie*, red. M. Kurpiewska, M. Kiedel, Szczecin 2002, s. 6.

80 Rozmowa z M. Kurpiewską, M. Kiedel, dyrektorkami Szkoły Podstawowej „Słoneczna” (12.01.2016).

81 *10 lat Szkoły...*, s. 118.

mogą zaakceptować zaproponowany model lub znaleźć na rynku edukacyjnym inną placówkę odpowiadającą ich oczekiwaniom⁸².

Szkoła „Słoneczna” znalazła miejsce na działalność edukacyjną w niepotrzebnym budynku filii Szkoły Podstawowej nr 37. Po trudnych zabiegach i zmaganiach z konkurencją lokum to zostało przyznane szkole „Słonecznej” i pozwoliło na rozpoczęcie pierwszego roku szkolnego 1 września 1992 roku⁸³. U podstaw działalności tej szkoły leżało przekonanie, że ma to być mała szkoła, z rodzinną atmosferą, przyjazna dziecku, pozostawiająca dużą wolność nauczycielowi w doborze metod oraz treści nauczania i wychowania. Szkoła Podstawowa „Słoneczna” miała być szkołą dla każdego dziecka, dla wybitnie zdolnego i wymagającego pomocy ze względu na zdrowotne ograniczenia⁸⁴. Ponadto, na uwagę zasługuje fakt, że jedna z założycielek szkoły, M. Kurpiewska, jest od połowy lat 90. XX wieku reprezentantką Szczecina we władzach statutowych Krajowego Forum Szkolnictwa Niepublicznego w Warszawie, które zrzesza większość szkół niepublicznych w Polsce. Jego naczelnym zadaniem jest reprezentowanie interesów tego segmentu oświaty w rozmowach z rządem, parlamentem i władzami samorządowymi oraz realizowanie programów samokształceniowych i promocyjnych⁸⁵.

Inną drogę tworzenia szkoły niepublicznej przeszedł doktor Bernard Sack. Szczecinianin, urodzony w 1955 roku, absolwent miejscowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej (WSP), ukończył kierunek pedagogika specjalna. Był asystentem i adiunktem na WSP i na Uniwersytecie Szczecińskim. Pracował w Szkole Podstawowej nr 45 w Szczecinie, był dyrektorem Domu Harcerza. Tam z jego inicjatywy powołano w 1991 roku Akademię Przedszkolaka, w skład której wchodziły dwa oddziały klas „0”. W 1992 roku Bernard Sack z rodzicami przedszkolaków powołał Towarzystwo „Szkoła 2000” i utworzył przy ul. Ściegiennego „Szkołę 2000”. W pierwszym roku szkoła liczyła 30 uczniów uczęszczających do klasy I i II. Rada Pedagogiczna składała się z 4 nauczycieli. Barnard Sack jest doświadczonym harcerzem, stąd jego koncepcja niepublicznej szkoły podstawowej zawierała sporo elementów z metodyki harcerstwa i fascynacji pedagogiką Janusza Korczaka. Na wzór korczakowski stworzono w szkole „republikę uczniowską”, w której powołano parlament i prezydenta. Parlament uczniowski miał swojego przedstawiciela w radzie pedagogicznej. Uczniowie wybierali spośród trzech wskazanych przez radę nauczycieli. Interesującym eksperymentem było to, że decyzje o zakupie pomocy naukowych były poprzedzone testowaniem ich przez

82 Rozmowa z M. Kurpiewską, M. Kiedel...

83 *10 lat Szkoły...*, s. 7.

84 Rozmowa z M. Kurpiewską, M. Kiedel...

85 *20-lecie szkolnictwa niepublicznego 1989–2009*, red. R. Rosowska, Bielsko-Biała 2009, s. 6.

uczniów, których opinia miała decydujące znaczenie. W szkole wprowadzono charakterystyczne elementy umundurowania i tak uczniowie klas I–III nosili togi i biret koloru zielonego (biret, globus i kleks stanowiły logo szkoły). Bernard Sack wraz z nauczycielami wprowadził odznaki: najlepszy wśród dobrych dla uczniów klas I–III oraz tytuł Gentelmana i Lady, jako wyróżnienie za wzorowe zachowanie. W klasach IV–VIII także obowiązywały togi i birety, tym razem koloru bordowego. W klasach starszych uczniowie byli nagradzani stypendiami, przeznaczanymi na finansowanie zajęć pozalekcyjnych, które odbywały się w szkole. W placówce działało około 20 kół zainteresowań. Część z nich była prowadzona przez rodziców, np. koło astronomiczne czy szachowe. W 1998 roku Bernard Sack przestał pełnić funkcję kierowniczą w szkole, jednak bez jego determinacji, pasji i wizji „Szkoła 2000” nie powstałaby i nie odniosłaby tylu sukcesów. Dzisiaj doktor Bernard Sack, jak sam podkreśla, na swoich zajęciach ze studentami na Uniwersytecie Szczecińskim korzysta z tych szczególnych doświadczeń pioniera oświaty niepublicznej w Szczecinie⁸⁶.

Prezentując wyjątkowe postacie związane z tworzeniem niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie, nie sposób pominąć osoby księdza Lucjana Gierosa SDB. Jego duchowa, w tym edukacyjna formacja, była wynikiem wieloletniej posługi w zakonie salezjanów⁸⁷. Salezjanie to zgromadzenie zakonne założone przez św. Jana Bosko w 1855 roku. Nazwa zgromadzenia pochodzi od św. Franciszka Salezego. Jan Bosko obrał go za patrona ze względu na jego dobroć, łagodność, cierpliwość, cechy charakteru nieodzowne w wychowaniu młodzieży, które stało się głównym zadaniem zakonu⁸⁸.

Pedagogika św. Jana Bosko, której „apostołem” był ks. Lucjan Gieros, opierała się na trzech podstawach: rozumie, religii i dobroci. Rozum prowadził do otwarcia się na drugiego człowieka, to okazanie mu szacunku, szukanie kompromisów, gdy ujawniają się konflikty. Religia była ostatecznym celem wychowania, tj. ukształtowania człowieka wierzącego. Dobroć rozumiana jest jako podstawa miłości, którą należy otaczać uczniów, tak by czuli się akceptowani i kochani⁸⁹. Ukształtowany według tych zasad ks. Lucjan Gieros, po przyjęciu święceń kapłańskich w 1958 roku⁹⁰ i pracy w Kutnie, Warszawie, Łodzi, Kobylance i Rumii,

86 Rozmowa z dr. B. Sackiem, założycielem i dyrektorem Szkoły Podstawowej „Szkoła 2000” (5.01.2017).

87 J. Brakowski, *Życie i działalność księdza Lucjana Gierosa SDB*, Kozbur, Szczecin 2008, s. 15.

88 A. Majewska, *Szkoła katolicka nową ofertą edukacyjną: na przykładzie Collegium Salesianum w Bydgoszczy*, Unitex, Bydgoszcz 2002, s. 47.

89 Tamże, s. 71.

90 J. Brakowski, *Życie i działalność...*, s. 20.

w 1986 roku rozpoczął pracę proboszcza w parafii na osiedlu Przyjaźni w Szczecinie⁹¹. Wraz z budową nowego kościoła ksiądz Lucjan Gieros rozpoczął realizację swojego najważniejszego życiowego zadania: stworzenia systemu niepublicznych szkół salezjańskich w Szczecinie. Najpierw wybudował i uruchomił Salezjańskie Liceum Ogólnokształcące wraz ze szkołą organową przy ul. Witkiewicza⁹². Drugą inwestycją ks. Lucjana Gierosa stał się Zespół Szkół Zawodowych przy ul. Ku Słońcu⁹³. Ostatecznie udało się księdzu dokończyć cały, tworzony latami system, uruchamiając w 2001 roku gimnazjum⁹⁴, a w 2003 roku szkołę podstawową. Obie szkoły mieściły się w budynku przy ul. Ku Słońcu⁹⁵. 31 października 2007 roku decyzją Rady Miasta Szczecina nadano rondowi przy ul. Ku Słońcu imię ks. Lucjana Gierosa SDB. Był to dowód wdzięczności mieszkańców miasta za 20-letnią pracę duszpastersko-oświatową księdza⁹⁶.

Podsumowując, wpływ na powstanie i rozwój niepublicznych szkół w Szczecinie miały czynniki ogólnopolskie, które w skali regionu nabierały znaczenia i stwarzały możliwość realizacji idei szkolnictwa niepublicznego, wpływały na jej sukcesy oraz przezwyciężanie trudności wynikających z przemian politycznych, ekonomicznych, społecznych i kulturowych. Ponadto, pobudzony ruch obywatelski i zaangażowanie ludzi z odmienną wizją szkoły oraz chęć realizacji idei szkolnictwa niepublicznego miały niewątpliwie istotny wpływ na rozwój niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie.

91 Tamże, s. 55.

92 A. Majewska, *Szkolnictwo salezjańskie w dobie rozwoju na przykładzie Inspektorii św. Wojciecha w Pile*, Prowincja Salezjańska, Piła 2004, s. 304.

93 J. Brakowski, *Życie i działalność...*, s. 69.

94 A. Majewska, *Szkolnictwo salezjańskie...*, s. 308.

95 Tamże, s. 318.

96 Ks. Lucjan Gieros zmarł w 2006 roku. W jego pogrzebie brało udział ponad 2000 osób. Koncelebrę żałobną pod przewodnictwem abp. Zygmunta Kamińskiego sprawowało 230 kapłanów. Zob. Rozmowa z P. Bartnikiem...

Rozdział 2

Rozwój organizacyjny niepublicznego szkolnictwa podstawowego w Szczecinie

2.1. Sieć niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w latach 1989–2014

Idea szkolnictwa niepublicznego w Szczecinie, tak jak w całej Polsce, zrodziła się wiosną 1989 roku. W tym czasie zawiązało się Samodzielne Koło Terenowe nr 7 Społecznego Towarzystwa Oświatowego w Szczecinie. Marzenia założycieli koła o szkole niezależnej, współpracującej, uczącej się i otwartej na alternatywne metody nauczania, zaczęły nabierać realnego kształtu, gdy 4 września 1989 roku rozpoczęła swą działalność Społeczna Szkoła Podstawowa. Była to pierwsza niepubliczna placówka w Szczecinie i na Pomorzu Zachodnim, i jedna z niewielu szkół w Polsce, która w tamtych czasach zainicjowała starania o nową jakość edukacji.

Społeczna Szkoła Podstawowa nr 1 im. Noblistów Polskich STO, pośród funkcjonujących 11 niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie, jest najstarszą placówką, z jej doświadczeń korzystały kolejne szkoły niepubliczne powstające w latach 90. Dwa lata później (1991) powstała Szkoła Podstawowa TAK oraz Społeczna Szkoła Podstawowa Edukacji Kulturalnej. W 1992 roku uruchomiono kolejne szkoły: Szkołę Podstawową „Słoneczna” oraz Polsko-Amerykańską Prywatną Szkołę Podstawową. W sumie w latach 90. XX wieku powstało 9 niepublicznych szkół podstawowych. W okresie od 2000 do 2014 roku utworzono jeszcze 4 takie szkoły.

Tabela 2.1. Sieć niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie

Lp.	Szkoła	Data powstania	Organ prowadzący	Uwagi
1	2	3	4	5
1.	Społeczna Szkoła Podstawowa	4.09.1989	Społeczne Towarzystwo Oświatowe	

1	2	3	4	5
2.	Szkoła Podstawowa TAK	5.09.1991	Towarzystwo Aktywizacji Kulturalnej, od 2015 roku Szkoła TAK Sp. z o.o.	
3.	Społeczna Szkoła Podstawowa Edukacji Kulturalnej	1.12.1991	Towarzystwo Rozwoju Ognisk Artystycznych, od 1996 roku Stowarzyszenie „Szkoła dla Naszych Dzieci”	w 1999 roku szkoła zmieniła właściciela oraz nazwę na Prywatna Szkoła Podstawowa Leonarda Piwoni przy I Prywatnym Liceum Ogólnokształcącym Leonarda Piwoni
4.	Szkoła Podstawowa „Słoneczna”	1.09.1992	Marzena Kiedel, Małgorzata Kurpiewska Sp. s.c.	
5.	Polsko-Amerykańska Prywatna Szkoła Podstawowa	1.09.1992	Alex Kloszewski, od 1997 roku Polsko-Amerykańska Szkoła Podstawowa Sp. z o.o.	
6.	Szkoła Podstawowa „Nasza Szkoła”	1.09.1994	Stowarzyszenie Społeczno-Oświatowe SENS, od 1999 roku Pomorska Akademia Umiejętności Sp. z o.o.	w 1999 roku szkoła zmieniła nazwę na Polsko-Niemiecka Szkoła Podstawowa „Nasza Szkoła”
7.	Prywatna Szkoła Podstawowa Leonarda Piwoni	1.09.1994	Antoni Leonard Piwoni	
8.	Katolicka Szkoła Podstawowa im. Świętej Rodziny	1.09.1996	Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej	
9.	British International School	1.09.1999	British School Sp. z o.o.	W 2002 roku szkoła zmieniła nazwę na Szczecin International School
10.	Szczecin International School	2.09.2002	Wyższa Szkoła Integracji Europejskiej, od 2008 roku SIS Sp. z o.o.	

1	2	3	4	5
11.	Szkoła Podstawowa Towarzystwa Salezjańskiego	1.09.2003	Towarzystwo Salezjańskie	
12.	„Szkoła 2000”	1.09.1992	Towarzystwo Szkoła 2000	szkoła została przejęta przez Leonarda Piwoni w 2006 roku
13.	Niepubliczna Szkoła Podstawowa „Primus”	1.09.2005	Szkoły Przyszłości Primus Sp. z o.o.	
14.	I Szkoła Podstawowa Montessori Bona Ventura	1.09.2013	Fundacja Montessori Bona Ventura	

Źródło: Archiwum Kuratorium Oświaty, Teczki niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie: WESiŹ-I-4332/5/99, WESiŹ-I-4332/6/99, WESiŹ-I-4332/10/99, WESiŹ-I-4332/12/99, WESiŹ-I-4332/16/99, WESiŹ-I-4332/7/99, WESiŹ-I-4332/15/99, WOŚ-I-4332/320/2002, WOiKF-I-4320/335/2003, WOŚ-I-4320/387.05, WO-4430.609.2013.

Dane zawarte w powyższej tabeli wskazują na to, że w latach 1989–2014 powstało 14 niepublicznych szkół podstawowych. Najdłużej funkcjonującą placówką była Społeczna Szkoła Podstawowa nr 1 im. Noblistów Polskich STO, która w 2014 roku obchodziła swoje 25-lecie. Najmłodszą spośród objętych badaniem była z kolei I Szkoła Podstawowa Montessori Bona Ventura, która w 2014 roku zaczęła drugi rok funkcjonowania. Z pozyskanych danych wynika, że w latach 90. XX wieku organy prowadzące szkoły były dość zróżnicowane, to m.in.: towarzystwa, stowarzyszenia, spółki cywilne, osoby fizyczne oraz Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamińskiej. Pod koniec analizowanego okresu większość placówek była prowadzona przez spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, osoby fizyczne lub fundacje. Warto dodać, że nie wszystkie niepubliczne szkoły podstawowe w Szczecinie kontynuowały swoją działalność w formie, w której „zostały powołane do życia”. Przykładem są 3 szkoły, które powstały w latach 90. XX wieku pod nazwami: Społeczna Szkoła Podstawowa Edukacji Kulturalnej, British International School oraz „Szkoła 2000”. Ze względu na problemy organizacyjne oraz finansowe nastąpiło przekazanie placówek innym właścicielom i w rezultacie szkoły te zmieniały nazwy, zachowując możliwość dalszego funkcjonowania i rozwoju. Niemniej jednak historia tych szkół wpisała się w obraz

niepublicznego szkolnictwa podstawowego w Szczecinie, dlatego warto przybliżyć pokrótce ich dzieje.

Pierwszą z nich jest Społeczna Szkoła Podstawowa Edukacji Kulturalnej, która powstała z końcem 1991 roku, a uprawnienia szkoły publicznej otrzymała w październiku 1992 roku¹. Organem prowadzącym szkołę było Towarzystwo Rozwoju Ognisk Artystycznych im. Wojciecha Żywnego, a działalność edukacyjna prowadzona była w budynku przy ul. Farnej 2a w Szczecinie. Umowa najmu została podpisana z Urzędem Miejskim w Szczecinie na czas określony – do 31 lipca 1996 roku². Powierzchnia użytkowa budynku wynosiła 814,8m² (8 sal lekcyjnych, 4 pracownie muzyczne, 3 świetlice, 3 pomieszczenia administracyjne oraz stołówka). Obiekt ten przez wiele lat nie był konserwowany, dlatego też stan techniczny pomieszczeń wymagał doraźnych prac remontowych, takich jak: wymiana instalacji elektrycznej, uzupełnienie oszklenia, wymiana drzwi wejściowych oraz naprawa tarasów. Wszystkie prace modernizacyjne leżały w gestii najemcy. W roku szkolnym 1994/1995 w placówce tej uczyło się 107 uczniów, zatrudnionych zaś było 17 nauczycieli³. Zgodnie z porozumieniem zawartym 1 stycznia 1994 roku między dyrektorem Społecznej Szkoły Podstawowej Edukacji Kulturalnej i Gminą Szczecin uruchomiono także przy tej placówce oddział przedszkolny dla dzieci 6-letnich⁴.

Przedstawiciele szkoły starali się o nowy budynek na siedzibę placówki, jednak czynniki finansowe oraz organizacyjne spowodowały konflikt pomiędzy rodzicami uczniów, zarządcą szkoły oraz nauczycielami. W efekcie na zebraniu Zarządu Towarzystwa Rozwoju Ognisk Artystycznych, Rady Rodziców Szkoły Edukacji Kulturalnej oraz przedstawicieli Komitetu Założycielskiego „Stowarzyszenia Szkoła dla Naszych Dzieci” ustalono przekazanie Szkoły Edukacji Kulturalnej prowadzonej przez Towarzystwo Rozwoju Ognisk Artystycznych wymienionemu powyżej Stowarzyszeniu. Po zmianie organu prowadzącego, 30 lipca 1996 roku, Szkoła Edukacji Kulturalnej została ponownie wpisana do ewidencji działalności oświatowej⁵. Za zgodą Zarządu Miasta Szczecina szkoła mogła

1 AKOS, Decyzja nr KO-III-021/225/92 Kuratora Oświaty w Szczecinie z 3.10.1992 r. w sprawie nadania uprawnień szkoły publicznej Szkole Edukacji Kulturalnej Towarzystwa Rozwoju Ognisk Artystycznych w Szczecinie, WESiT-I-4332//7/99.

2 AKOS, Umowa najmu z 9.07.1993 r., WESiT-I-4332/7/99.

3 Archiwum Urzędu Miasta Wydział Oświaty (dalej: AUMWO), Pismo z 13.08.1993 r. w sprawie rozważenia kwestii czynszu oraz Karta Informacyjna Placówki Oświatowej Niepublicznej, WESiT-I-4332/9/99.

4 AUMWO, Porozumienie nr 13 w sprawie prowadzenia oddziału przedszkolnego zawarte 1.01.1994 r. w Szczecinie, WESiT-I-4332/9/99.

5 AKOS, Oświadczenie po odbytych zebraniach Zarządu Towarzystwa Rozwoju Ognisk Artystycznych, Rady Rodziców Szkoły Edukacji Kulturalnej oraz przedstawicieli Komitetu Założycielskiego

prowadzić swoją działalność w budynku przy ul. Farnej do 30 czerwca 1997 roku. Jednak już 31 stycznia 1997 szkoła zmieniła lokalizację, przenosząc się na ulicę Klonowica 3 w Szczecinie⁶. Budynek o powierzchni 1543 m² został wynajęty przez „Stowarzyszenie Szkoła dla Naszych Dzieci” od Szkoły Podstawowej nr 45 w Szczecinie⁷. Placówka pomimo kłopotów i wielu zmian organizacyjnych, osiągała sukcesy w wielu konkursach, m.in.: udział w Międzynarodowej Wystawie Sztuki Dziecięcej Berlin ‘89; Grand Prix w konkursie organizowanym przez Teatr Lalek Pleciuga, pod patronatem prezydenta Szczecina i kuratora oświaty; nagroda specjalna kuratora oświaty za wykonanie pracy plastycznej i wykorzystanie jej do sztuki teatralnej *Chatka Puchatka*; wykorzystanie prac plastycznych wykonanych przez uczniów do wystroju wnętrza statku budowanego w szczecińskiej stoczni dla norweskiego armatora. Z warsztatów plastycznych prowadzonych w tej placówce mogli korzystać także podopieczni z innych szkół⁸. 1 czerwca 1999 roku Szkoła Edukacji Kulturalnej otrzymała nową nazwę oraz kolejny raz (i ostatni) przeszła w ręce innego właściciela, stając się częścią Prywatnej Szkoły Podstawowej Leonarda Piwoni przy I Prywatnym Liceum Ogólnokształcącym, prowadzoną przez Leonarda Piwoni⁹.

Rok 1999 to również czas, kiedy utworzono w Szczecinie Wielonarodowy Korpus Północno-Wschodni – The Multinational Corps North-East (MNCNE). Odbywali tu służbę żołnierze z różnych zakątków świata, m.in. z Niemiec, Danii, Estonii, USA i Polski. Praca i życie członków kadry wojskowej MNCNE polega na cyklicznym przemieszczaniu się z jednej jednostki wojskowej do drugiej. Żołnierze przyjeżdżają na kontrakty trwające od dwóch do czterech lat – towarzyszą im żony i dzieci. W związku z tym jednym z podstawowych warunków utworzenia korpusu było zorganizowanie w Szczecinie odpowiedniej placówki edukacyjnej. Oczekiwania korpusu wobec szkoły, w której miały się kształcić dzieci żołnierzy z wielu krajów, były konkretne i klarowne. Potrzebna była placówka, w której zajęcia prowadzone byłyby w języku angielskim, istotne było także zapewnienie

„Stowarzyszenia Szkoła dla Naszych Dzieci” z 20.05.1996 r., Zaświadczenie o wpisie do ewidencji działalności oświatowej z 30.07.1996 r., nr KO-I-4013/522/96, WESiT-I-4332/7/99.

6 AUMWO; AKOS, Zaświadczenie o zmianie we wpisie do ewidencji działalności oświatowej nr KO-I-4013/522/96 z 31.01.1997 r., WESiT/4322/MH/96.

7 AUMWO, Umowa najmu zawarta 27.09.1996 r. pomiędzy reprezentantami Szkoły Podstawowej nr 45 oraz przedstawicielami Stowarzyszenia „Szkoła dla Naszych Dzieci” w Szczecinie, WESiT-I-4332/9/99.

8 AUMWO, Wniosek do Prezydenta Miasta Szczecina dotyczący oddania w długoterminową dzierżawę terenu działki wraz z budynkiem przy ul. Klonowica 3 w Szczecinie z 21.04.1999 r., WESiT-I-4332/9/99.

9 AUMWO, Umowa przekazania z 1.06.1999 r. pomiędzy Stowarzyszeniem „Szkoła dla Naszych Dzieci” a Leonardem Piwoni, WESiT-I-4332/9/99; AKOS, Zaświadczenie o dokonaniu zmian we wpisie do ewidencji szkół i placówek niepublicznych z 7.10.1999 r., WESiT-I-4332/7/99.

edukacji na wszystkich poziomach kształcenia – od szkoły podstawowej po liceum ogólnokształcące. Pierwotnie brano pod uwagę szkołę językową Perseverantia – niestety nie zapewniała kształcenia na wszystkich etapach edukacyjnych. Ostatecznie polskie Ministerstwo Obrony wybrało spółkę British School, która miała doświadczenie prowadzenia tego typu placówek w Piasecznie k. Warszawy oraz w Poznaniu. Kierownikiem spółki, a zarazem dyrektorem British School w Szczecinie, została Krystyna Mazowiecka¹⁰.

Po wyborze organu prowadzącego szkołę przyszła kolej, by znaleźć odpowiedni budynek, w którym dzieci oficerów korpusu mogły zacząć pierwszy rok szkolny. Pomysły zagospodarowania budynków szkolnych przy ul. Jagiellońskiej (w Szkole Podstawowej nr 58) oraz przy ul. Mikołajczyka (w Szkole Podstawowej nr 72) nie spotkały się z aprobatą ówczesnego generała Henrika Ekmanna. Szkoły były położone w centrum miasta, a wokół nich było mało zieleni. Wojskowy szukał szkoły przyjaznej, bezpiecznej i położonej w miejscu oddalonym od miejskiego zgiełku. Oczekiwania dowódcy spełniał budynek Szkoły Podstawowej nr 36, usytuowany na osiedlu Arkońskim, niedaleko parku i terenów zielonych, ale nie tylko miejsce i otoczenie zadecydowało o podjęciu pozytywnej decyzji. Okazało się bowiem, że uczniów „ściągała” do siebie powstała nieopodal Szkoła Podstawowa nr 68, dodatkowo niż demograficzny przyczynił się do tego, że w SP nr 36 były wolne sale lekcyjne¹¹. W efekcie uczniowie z Korpusu NATO zajęli pierwsze piętro, gdzie mieli do dyspozycji osiem sal lekcyjnych, w tym pracownię komputerową oraz fizyczno-chemiczną. Ponadto korzystali, na takich samych prawach jak uczniowie tej szkoły, ze stołówek, sali gimnastycznej oraz boiska¹².

Inauguracja pierwszego roku szkolnego odbyła się we wrześniu 1999 roku, gośćmi honorowymi byli szefowie korpusu oraz dowódca generał Henrik Ekman. Od początku szkoła zaczęła działać w programie brytyjskim dla grupy przedszkolnej, szkoły podstawowej, gimnazjum oraz liceum. W roku szkolnym 1999/2000 uczyło się tu 84 uczniów. Byli to przede wszystkim uczniowie z Polski, Danii i Niemiec, nie brakowało także „przybyszów” z dalszych zakątków Europy (Wielka Brytania, Węgry) i odleglejszych zakątków świata (Kanada, Nowa Zelandia). British School była otwarta nie tylko dla dzieci oficerów, mogły do niej uczęszczać dzieci, których rodzice wykonywali inne profesje. Przeszkodą mogło

10 Rozmowa z M. Hajdul, zastępcą dyrektora Wydziału Nadzoru Kuratorium Oświaty w latach 1990–1994, dyrektorem Wydziału Oświaty Urzędu Miasta Szczecina w latach 1994–2001 z 1.07.2014 r.

11 Tamże.

12 D. Kozakiewicz, *Szkoła kolorowa – różnonarodowa*, „Głos Szczeciński” 1999, 18–19 września.

być wysokie chesne – za dziecko w wieku przedszkolnym trzeba było zapłacić 3500 dolarów rocznie, natomiast za maturzystę nawet 10 tys. dolarów rocznie¹³.

W roku szkolnym 2010/2011 British School zaczęła borykać się z poważnymi problemami finansowymi i znalazła się na krawędzi bankructwa. Z powodów ekonomicznych oraz organizacyjnych w 2002 roku potrzebne były działania wspierające utrzymanie tak ważnej politycznie i gospodarczo placówki edukacyjnej¹⁴. W roku szkolnym 2001/2002 na poziomie szkoły podstawowej uczyło się 41 uczniów – 17 Polaków, 12 Duńczyków, 10 Niemców oraz 2 innych obcokrajowców, do gimnazjum uczęszczało z kolei 24 uczniów¹⁵. Z punktu widzenia Kwatery NATO ciągłość kształcenia dzieci oficerów oraz profesjonalizm w prowadzeniu szkoły były bardzo istotne. Stabilizacja życia rodzin oficerów była niezbędnym czynnikiem rozwijania się korpusu oraz wykonywania zadań, do których został powołany. W piśmie do Ministerstwa Obrony Narodowej dowództwo Kwatery zwróciło się z prośbą o niezwłoczne rozwiązanie umowy z British International School, aby założyć szkołę tymczasową, która prowadzona byłaby przez Kwaterę Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego. Jednocześnie rozpoczęły się poszukiwania nowego partnera, aby jak najszybciej utworzyć placówkę o charakterze międzynarodowym¹⁶. Z pomocą przyszła Wyższa Szkoła Integracji Europejskiej (WSIE). 19 lipca 2002 roku, po wygranej przetargu, WSIE oraz Inbit Polska zostały organem założycielskim Szkoły Międzynarodowej w Szczecinie. Po podpisaniu kontraktu przez dowództwo korpusu, reprezentowane przez gen. Schneidera, rektora WSIE prof. Zygmunta Meyera, prezydenta miasta Szczecina Edmunda Runowicza oraz kuratora oświaty Jerzego Kotłęgę, 2 września 2002 roku szkoła zaczęła swoją działalność¹⁷.

Trzecią szkołą, która w omawianym okresie zmieniła swojego właściciela, była „Szkoła 2000”. Pierwotnie była to Akademia Przedszkolaka – placówka założona przez Bernarda Sacka, dyrektora Domu Harcerza Komendy Chorągwi ZHP przy ul. Ogińskiego. Od początku lat 90. XX wieku prowadzono tam dwa oddziały

13 Tamże.

14 AKOS, Sprawozdanie z wizytacji prowadzonej w szkołach niepublicznych Szczecin International School, WOŚ-I-4332/320/2002.

15 AKOS, Pismo w sprawie statutu szkoły „The British International School” Szczecin z 24.06.2002 r., WOŚ-I-4332/320/2002.

16 AKOS, Status szkoły „The British International School” oddział w Szczecinie sporządzony w imieniu Sub Working Group, Personnel and Welfare Komisji Korpusu z 12.06.2002 r., WOŚ-I-4332/320/2002.

17 Archiwum Szkoły Podstawowej Szczecin International School (dalej: SP International School), Porozumienie wstępne z 20.07.2002 r. między Dowódcą Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego (reprezentującym rodziców z Kwatery Głównej Korpusu), Zachodniopomorskim Kuratorem Oświaty, Prezydentem Miasta Szczecina a Wyższą Szkołą Integracji Europejskiej w sprawie utworzenia Międzynarodowej Szkoły w Szczecinie.

klas „0”. Aby umożliwić dzieciom kontynuowanie nauki w znanym im środowisku, rodzice wraz z Bernardem Sackiem postanowili założyć szkołę. W 1992 roku przy ul. Ściegiennego w dawnym budynku przedszkola PKP powstała „Szkoła 2000” – nazwa wskazywała cel, którym było przygotowanie uczniów do zbliżającego się XXI wieku. Po kilku latach nauki budynek okazał się zbyt mały, dlatego w 1995 roku dobudowano strych, gdzie znalazła swoje miejsce biblioteka szkolna. 1 września 1997 roku prezydent Szczecina Bartłomiej Sochański dokonał uroczystego otwarcia nowego budynku szkoły, który był efektem nowatorskiego i odważnego przedsięwzięcia – sprowadzono z Holandii tzw. szkołę segmentową (modułową). Budynek ten przewiozło do Polski 20 tirów. Po zmontowaniu budynku dostosowano go również do polskich wymogów. W 1998 roku do „Szkoły 2000” uczęszczało 180 uczniów. W tym samym roku ujawniły się spory między założycielami, które doprowadziły do odejścia założyciela szkoły Barnarda Sacka. Do 2006 roku placówka była prowadzona przez Towarzystwo „Szkoła 2000”. Ostatecznie, kłopoty finansowe spowodowały, że szkołę przejął Leonard Piwoni i włączył w system prowadzonych przez siebie szkół¹⁸.

2.2. Infrastruktura

Dla badacza dziejów najnowszej oświaty ważną kwestią są także warunki lokalowe niepublicznych szkół podstawowych. Przeanalizowanie „wędrowki” poszczególnych instytucji w poszukiwaniu dogodnego i przystosowanego do prowadzenia działalności edukacyjnej miejsca pozwala zrozumieć trud włożony w budowanie podstaw ich funkcjonowania. Znalezienie odpowiedniego budynku dla szkoły podstawowej stawało się w efekcie istotnym elementem tworzenia się oraz rozwoju placówek niepublicznych. Większość z opisywanych szkół musiała zmieniać swoją siedzibę wielokrotnie (tab. 2.2). W latach 90. XX wieku budynki były wynajmowane od gminy Szczecin¹⁹. Na początku były to miejsca niedostosowane do działalności oświatowej, czasami wymagające dużych remontów, bez wyposażenia dydaktycznego. Założyciele szkół wiedzieli, że zmuszeni będą w niedalekiej przyszłości do szukania nowego lokum, gdyż obecne nie daje szans na rozwijanie działalności. W rezultacie zaczęła się rywalizacja w poszukiwaniu budynków, które swoją powierzchnią, kubaturą i stanem technicznym odpowiadałyby potrzebom szkół podstawowych.

18 Rozmowa z dr. B. Sackiem, założycielem i dyrektorem Szkoły Podstawowej „Szkoła 2000” (5.01.2017).

19 Uchwała Rady Miasta Szczecina z 27.04.1998 r. w sprawie ustanowienia użytkownika na nieruchomości gminy, nr XLVI/572/98.

Tabela 2.2. Siedziby niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie

Lp.	Szkoła	Pierwsza siedziba	Siedziba szkoły w roku 2014	Liczba przeprowadzek
1.	Społeczna Szkoła Podstawowa im. Noblistów Polskich	Dom Kultury „Hetman” ul. 9 Maja	ul. Tomaszowska 1	3
2.	Szkoła Podstawowa TAK	ul. Pocztowa 31	ul. Broniewskiego 14 a	2
3.	Szkoła Podstawowa „Słoneczna”	ul. Rydla 4		
4.	Polsko-Amerykańska Szkoła Podstawowa	ul. Jarowita 4	ul. Wawrzyniaka 6a	2
5.	Szkoła Podstawowa „Nasza Szkoła”	ul. J. Malczewskiego 23	ul. Wawrzyniaka 7	1
6.	Prywatna Szkoła Podstawowa Leonarda Piwoni	ul. Sowińskiego 78	ul. Ściegiennego 34*	2
7.	Katolicka Szkoła Podstawowa im. Świętej Rodziny	ul. Orawska 3a**		
8.	Szczecin International School	ul. Mickiewicza 47	ul. bł. Królowej Jadwigi 27	2
9.	Szkoła Podstawowa Towarzystwa Salezjańskiego	ul. Ku Słońcu 124		
10.	Niepubliczna Szkoła Podstawowa „Primus”	ul. Wojska Polskiego 83	ul. Monte Cassino 27	1
11.	I Szkoła Podstawowa Montessori Bona Ventura	ul. Jana Bosko 1***		

* Już po roku 2014 szkoła przeprowadziła się do nowego budynku przy ul. ks. Piotra Skargi 23.

** Aktualnie siedziba szkoły mieści się przy ul. Budziszyńskiej 2.

*** Obecnie szkoła mieści się przy ul. Władysława Broniewskiego 1.

Źródło: opracowanie własne.

W przypadku „przecierającej” szlaki oświaty niepublicznej w Szczecinie, Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 STO, uruchomionej w bardzo krótkim czasie, najtrudniejsze w początkowym okresie okazały się kwestie związane z budynkiem. Pierwszy rok w Domu Kultury Hetman przy ul. 9 Maja był „bytowaniem” i okresem przejściowym. Oczywistym było, że poszukiwania innego budynku są konieczne. Nauczycielki podkreślały ogromny problem, jakim był brak środków finansowych na podstawowe wyposażenie szkoły, ciasnotę pomieszczeń

i wąskie korytarze. Ławki szkolne były zbierane z różnych miejsc, część została przekazana przez Liceum Ogólnokształcące w Stargardzie Szczecińskim²⁰.

Pomimo tego, osoby zaangażowane w tworzenie szkoły wspominają ten okres jako czas entuzjazmu i ogromnej aktywności. Kolejny rok szkolny, 1990/1991, rozpoczął się w obiekcie przy ul. Kadłubka, a w drugim semestrze szkoła kontynuowała działalność w nowym budynku przy ul. Solskiego 3²¹. Wydawało się, że jest to ostatnia przeprowadzka – także rodzice pozytywnie wspominali to miejsce. To oni w dużej mierze remontowali szkołę, wspierali działania programowe, kupowali wyposażenie do szkoły. Współtworzenie miejsca dla swoich dzieci stało się celem nadrzędnym: „Każdą wolną chwilę spędzaliśmy w szkole: adaptowaliśmy pomieszczenia na sale lekcyjne, wynosiliśmy gruzy, szyliśmy zasłony na okna. Wtedy rodzice na dobre żyli ze szkołą i ze sobą nawzajem” – powiedział w wywiadzie dla Kuriera Szczecińskiego, z okazji 10-lecia szkoły, mama absolwentki Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1²². W tym czasie kluczowa okazała się współpraca z rodzicami uczniów. Ówczesna dyrektor Danuta Walaszek w piśmie do Zarządu Miasta określiła rodziców uczniów jako „ludzi dobrej woli z inicjatywą społeczną”, bez których szkoła nie mogłaby funkcjonować. Aby trud ludzi zaangażowanych w tworzenie szkoły marzeń nie „leżał w gruzach”, istotne było wsparcie miasta w poszukiwaniu nowej lokalizacji dla rozrastającej się Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1. Budynek przy ul. Solskiego 3 był za mały, brakowało m.in. 4 sal lekcyjnych oraz świetlicy²³.

W tym czasie Zarząd Miasta Szczecina był przychylny oświacie niepublicznej²⁴, dlatego też starania o nowy budynek dla SSP nr 1 STO zakończyły się sukcesem w roku szkolnym 1992/1993. Ostatecznie szkoła znalazła swoją siedzibę przy ul. Tomaszowskiej 1.

20 Fragment rozmowy z E. Augustyniuk-Patryn, A. Misztelą-Jerzyk, U. Augustowską, *Szkoła z myślą przewodnią*, w: *Razem tworzymy szkołę*, red. M. Kowalski, E. Rutkowska, P. Stecewicz, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2004, s. 37.

21 Archiwum Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO (dalej: SSP STO). Kroniki szkoły, rok szkolny 1990/1991.

22 *Pierwsza Niepubliczna ma 10 lat. Szkoła, którą się lubi*, „Kurier Szczeciński” 1999, 16 kwietnia.

23 AUMWO, Pismo dyrektora Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 w Szczecinie do Zarządu Miasta Szczecina z 28.06.1991 r., WESiT-I-4332/5/99.

24 W sprawozdaniu z działalności Zarządu Miasta kadencji 1990–1994 wśród zadań oświatowych podkreślano rozwijanie i promowanie różnorodnych form edukacji (m.in. szkoły społeczne, prywatne, wyznaniowe itp.). W tym samym dokumencie zaznaczono, że miasto Szczecin w ramach tzw. oświaty alternatywnej wynajmuje na korzystnych warunkach albo przekazuje w nieodpłatne użytkowanie budynki placówkom niepublicznym. W latach 1990–1994 w obiektach dzierżawionych od miasta pracowało 15 placówek niepublicznych: 10 przedszkoli, 2 szkoły podstawowe oraz 3 licea, zob. AUMS BRMS, Protokół z posiedzenia Sesji Rady Miasta Szczecina, Sprawozdanie z działalności Zarządu Miasta z kadencji 1990–1994, s. 47–48, nr XXIV 22/443/96.

Budynek o powierzchni 712 m² na podstawie umowy o nieodpłatnym użytkowaniu został przekazany w ręce Społecznego Towarzystwa Oświatowego na okres 3 lat. Po tym czasie została podpisana kolejna umowa bezpłatnego użytkowania budynku na okres 30 lat (do 31.12.2027 r.)²⁵.

Budynek przy ulicy Tomaszowskiej był miejscem przystosowanym do prowadzenia działalności oświatowej, gdyż wcześniej mieścił się tam publiczny żłobek. Ponadto kubatura budynku i teren należący do szkoły stwarzał możliwości zmian – rozbudowę i modernizację infrastruktury. Już w 1992 roku zostały wykonane pierwsze prace remontowe: wyburzenia i przestawienie ścian działowych, przebudowa kanalizacji i instalacji elektrycznych, częściowa wymiana instalacji centralnego ogrzewania oraz malowanie wszystkich pomieszczeń²⁶. W latach 1993–1995, za zgodą Wydziału Urbanistyki i Architektury Urzędu Miasta, szkoła przeprowadziła adaptację budynku, nadbudowując jedną kondygnację w części parterowej obiektu od strony wschodniej²⁷. W wielu przypadkach koszty związane z remontami, adaptacjami i zmianami w budynku ponosiła szkoła. Zdarzały się jednak przypadki, kiedy to miasto partycypowało w kosztach, dofinansowując inwestycję. W 1997 roku Wydział Inwestycji Miejskich pozytywnie zaopiniował wniosek o dobudowanie 4 sal lekcyjnych.

W 2014 roku, po trzykrotnej przebudowie budynku, Społeczna Szkoła Podstawowa nr 1 im. Noblistów Polskich STO, osiągnęła powierzchnię 2100 m². Stan techniczny budynku był bardzo dobry. Na trzech kondygnacjach, do celów dydaktycznych, przeznaczono 20 sal lekcyjnych, małą salę gimnastyczną ze sceną, salę audiowizualną z projektorem multimedialnym, bibliotekę, dwie sale świetlicy szkolnej (dla uczniów młodszych i starszych). W szkole wyodrębniono pomieszczenia na stołówkę, radiowęzeł oraz sklepik oraz gabinety dla pedagoga i logopedy. Powierzchnia użytkowa terenu wokół szkoły wynosiła 3000 m². Znajdował się na niej plac zabaw, boisko, ogród i parking²⁸. W tabeli 7 przedstawiono wykaz pomieszczeń, którymi dysponowała szkoła w roku 1995.

25 AKOS, Umowa o nieodpłatne użytkowanie z 31.07.1995 r. pomiędzy Gminą Szczecin a Społecznym Towarzystwem Oświatowym oraz Umowa użytkowania z 1998 roku pomiędzy Zarządkiem Miasta Szczecina oraz Społecznym Towarzystwem Oświatowym, WESiT-I-4332/5/99.

26 AUMWO, Pismo z 8.12.1992 r. do Prezydenta Szczecina w sprawie dofinansowania remontu budynku przy ul. Tomaszowskiej 1, WESiT-I-4332/5/99.

27 AUMWO, Pismo z 26.07.1993 r. o rozbudowie budynku przy ul. Tomaszowskiej 1, WESiT-I-4332/5/99.

28 Rozmowa z M. Ukrainką, dyrektorką Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO (15.11.2014).

Tabela 2.3. Całkowita liczba pomieszczeń Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO w budynku przy ul. Tomaszowskiej 1

Lp.	Nazwa pomieszczenia	Liczba pomieszczeń	Łączna powierzchnia (m ²)	Liczba miejsc przeznaczonych dla uczniów
1.	Izby lekcyjne	6	202,50	91
2.	Pracownie	10	295,90	123
3.	Sala gimnastyczna	1	51,47	16
4.	Biblioteka	1	6,50	
5.	Czytelnia			
6.	Świetlica – klub	1	32,80	20
7.	Pokój nauczycielski	1	7,40	20
8.	Kancelaria	1	19,10	1
9.	Pokoje dyrektorów	1	7,40	1
10.	Stołówka	1	17,59	40
11.	Piwnice	1	100,00	
12.	Inne		293,86	

(puste pola – brak danych)

Źródło: Archiwum Urzędu Miasta Wydział Oświaty. Karta informacji placówki oświatowej niepublicznej z 8 grudnia 1995 r., WESiT-I-4332/5/9.

Trud włożony w rozwijanie społecznej szkoły oraz motywacja do tworzenia nowej jakości w oświacie po 1989 roku przyniosły efekty. Długoletnia historia pokazała, że przeszkody związane choćby z niedostateczną infrastrukturą, brakiem przestrzeni czy odpowiednich warunków dydaktycznych nie zgasiły ruchu obywatelskiego organizującego od podstaw tę szkołę.

W podobnych warunkach formowała się w 1991 roku społeczna Szkoła Podstawowa TAK. W pierwszym roku szkolnym, 1991/1992, placówka mieściła się w lokalu wynajmowanym w siedzibie Towarzystwa Rozwoju Ognisk Artystycznych przy ul. Pocztowej 31/33. Szybko jednak zaczęto poszukiwać nowego budynku, odpowiadającego potrzebom szkoły podstawowej. Kolejny rok szkolny zainaugurowano w budynku przy ul. Tarczyńskiego 1. Uniwersytet Szczeciński oddał Społecznej Szkole Podstawowej TAK w najem 9 pomieszczeń o łącznej powierzchni ponad 200 m². Umowa została zawarta na czas nieokreślony²⁹. Szkoła

²⁹ AKOS, Umowa najmu pomieszczeń użytkowych w pawilonie przy ul. Tarczyńskiego 1 zawarta 29.06.1992 r. między Uniwersytetem Szczecińskim a Towarzystwem Aktywizacji Kulturalnej Społecznej Szkoły Podstawowej, WESiT-I-4332-6/99.

powiększała swoją przestrzeń, aneksując umowy z Uniwersytetem Szczecińskim, aby finalnie w 1998 roku wynająć ponad 600 m² powierzchni.

Pawilon przy ul. Tarczyńskiego 1 był budynkiem dobrym, o czym najlepiej świadczy to, że szkoła spędziła tam 16 lat. W tym czasie zadbano o dostosowanie bazy lokalowej do potrzeb placówki – szkoła dysponowała 7 salami lekcyjnymi, salą gimnastyczną, pracownią informatyczną, 2 pomieszczeniami do zajęć muzycznych, biblioteką, świetlicą, pokojem nauczycielskim i sekretariatem. Plac przed budynkiem został tak zagospodarowany, by służyć rekreacji dzieci (na placu zabaw zamontowano drewniane urządzenia)³⁰. Szkoła dzieliła pomieszczenia z Ośrodkiem Kształcenia Muzycznego „Kamerton” utworzonym przez Towarzystwo Aktywizacji Kulturalnej. „Kamerton” kształcił ponad 100 uczniów w zakresie muzyki i innych przedmiotów artystycznych. W związku z tym, że zainteresowanie szkołą rosło z roku na roku, a rotacja uczniów w ciągu dnia była ogromna (od rana do wieczora pomieszczenia były w użytku – rano zajęcia szkolne, a potem ogniska artystycznego), właściciele towarzystwa postanowili rozpocząć poszukiwania nowego, większego obiektu na działalność oświatową³¹. W rezultacie w 1995 roku szkoła otrzymała, na mocy umowy dzierżawy, budynek przy ul. Rostockiej 5. Na nieruchomości składała się z działka o powierzchni 4082 m² oraz budynek o łącznej powierzchni użytkowej 704 m². Umowa została zawarta na czas określony (do 30.06.1998 r.)³². Szkoła kontynuowała działalność oświatową w budynku Uniwersytetu Szczecińskiego, równocześnie prowadząc prace adaptacyjne budynku przy ul. Rostockiej. Niestety, nakłady finansowe związane z remontem przerosły oczekiwania nowych najemców. Nawet to, że Zarząd Miasta na prośbę o zwolnienie z opłat czynszowych z tytułu dzierżawy nieruchomości odpowiedział pozytywnie i zawiesił opłaty na 6 miesięcy, nie pomogło w skończeniu inwestycji³³. W połowie 1996 roku Zarząd Towarzystwa Aktywizacji Kulturalnej zrezygnował z dzierżawy budynku przy ul. Rostockiej³⁴.

W 2005 roku szkoła szukała swojej drogi rozwoju w pozyskaniu budynku położonego przy ul. Jaworowej 41 (zajmująca do tej pory lokal SP nr 21 przeznaczona

30 AKOS, Opis warunków lokalowych oraz techniczno-dydaktycznych w Szkole Podstawowej TAK, WESiT-I-4332/6/99.

31 AUMWO, Pismo do przewodniczącego Komisji Edukacji Rady Miasta Szczecina z 28.05.1995 r. w sprawie nowego budynku dla Społecznej Szkoły Podstawowej Towarzystwa Aktywizacji Kulturalnej, WESiT-I-4332/6/99.

32 AUMWO, Umowa dzierżawy z 3.07.1995 r. między Zarządem Miasta Szczecin a Towarzystwem Aktywizacji Kulturalnej, WESiT-I-4332/6/99.

33 AUMWO, Pismo z 22 maja 1995 r. w sprawie zwolnienia z opłat czynszowych za nieruchomość przy ul. Rostockiej 5, WESiT-I-4332/6/99.

34 AUMWO, Pismo z 25.06.1996 r. w sprawie rezygnacji z dzierżawy budynku przy ul. Rostockiej 5, WESiT-I-4332/6/99.

była do likwidacji). Ostatecznie nie doszło do realizacji pomysłów zaproponowanych przez zarząd towarzystwa. W rezultacie szkoła przeprowadziła się w 2008 roku do nowo wyremontowanego, trzykondygnacyjnego budynku przy ul. Broniewskiego 14a, wynajmowanego przez JJ Firma Handlowa s.c.³⁵ W 2014 roku szkoła mogła pochwalić się nowoczesnym budynkiem z bardzo dobrze wyposażonymi salami lekcyjnymi, z pełnowymiarową salą gimnastyczną, salą komputerową z 18 stanowiskami oraz stołówką. Placówka dysponowała także wielofunkcyjnym boiskiem, pokrytym sztuczną trawą, wykorzystywanym jako kort tenisowy i boisko do gier zespołowych. Szkoła posiadała również parking³⁶.

W gronie niepublicznych szkół podstawowych, które miejsce swojej działalności musiały zmieniać dwa razy znalazły się: Polsko-Amerykańska Prywatna Szkoła Podstawowa oraz Szczecin International School. Obie placówki, choć powstały w różnym czasie, wyróżniały się tym, że z założenia przygotowane były do przyjmowania dzieci obcokrajowców. Charakter międzynarodowy, który dodawał tym szkołom prestiżu, nie zawsze okazywał się kluczem do pozyskiwania budynków, przeznaczonych na działalność oświatową. Polsko-Amerykańska Prywatna Szkoła Podstawowa rozpoczęła pierwszy rok szkolny na parterze budynku Ogniska Baletowego przy ul. Jarowita 4. Pomimo dość trudnych warunków lokalowych, szkoła od samego początku stała się bardzo popularna, czego wyrazem był liczny nabór już w pierwszym roku jej funkcjonowania. Z powodu bardzo skromnych warunków konieczne było stworzenie listy rezerwowej do klas I–III. Jesienią 1992 roku dyrekcja szkoły podjęła starania o pozyskanie budynku dla Prywatnej Polsko-Amerykańskiej Szkoły Podstawowej. W liście do Naczelnika Spraw Społecznych Urzędu Miasta w Szczecinie wskazano nieruchomości po zlikwidowanych przedszkolach lub żłobkach, usytuowanych w centrum miasta, które mogłyby zostać wykorzystane do prowadzenia działalności edukacyjnej³⁷.

Ze względu na to, że poszukiwania odpowiedniego budynku przedłużały się, chętnych uczniów przybywało, a przestrzeni wciąż brakowało, właściciel szkoły wraz z dyrekcją podjęli decyzję o wynajęciu dodatkowych lokali użytkowych przy al. Wojska Polskiego 115 od Państwowej Szkoły Muzycznej I stopnia (wynajęto 5 sal lekcyjnych)³⁸. Egzystowanie szkoły w dwóch lokalizacjach nie było korzystne i łatwe ze względów organizacyjnych, ale starania o nowy

35 AUMWO, Umowa najmu z 20.09.2007 między JJ Firmą Handlową s.c. a Firmą „Szkoła TAK” Sp. z o.o., WESiT-I-4332/6/99.

36 Strona internetowa Szkoły TAK, <http://szkolatak.pl/nasze-atuty/> (2.12.2015).

37 AUMWO, Pismo z 5.10.1992 r. w sprawie pozyskania budynku na działalność oświatową, WESiT-I-4332/12/99.

38 Archiwum Polsko-Amerykańskiej Prywatnej Szkoły Podstawowej (dalej: Polsko-Amerykańska PSP), Historia szkoły.

ergonomiczny budynek skończyły się dopiero w 1995 roku. Wnioski o zaadaptowanie nieruchomości – z przeznaczeniem na działalność edukacyjną – dotyczące budynku po przedszkolu przy ul. 9 Maja czy budynku po żłobku przy ul. Farnej 2a bądź budynku będącego własnością PKP mieszczącego się przy ul. Gen Sowińskiego 78, nie znalazły poparcia³⁹. W konsekwencji szkoła zawarła umowę dzierżawy nieruchomości położonej przy al. Wojska Polskiego 111. Wynajmującym było Państwowe Przedsiębiorstwo Użyteczności Publicznej „Poczta Polska”. Przedmiotem najmu był budynek dwukondygnacyjny o powierzchni użytkowej 516 m² oraz przylegający do niego teren (powierzchnia 2113 m²)⁴⁰. Od 1995 roku przez ponad 16 lat szkoła mieściła się w budynku przy al. Wojska Polskiego 111, dysponując 7 salami lekcyjnymi, 2 pracowniami, salą gimnastyczną, biblioteką, świetlicą, pokojem nauczycielskim, sekretariatem oraz pokojem dyrektora⁴¹.

Pomimo dobrych warunków lokalowych, szybkiej adaptacji pomieszczeń i terenu do celów edukacyjnych, warunki prawne dzierżawy budynku nie były korzystne. Polsko-Amerykańska Prywatna Szkoła Podstawowa wynajmowała budynek od Państwowego Przedsiębiorstwa Użyteczności Publicznej „Poczta Polska” – Rejonowy Urząd Poczty, zatem zobowiązana była płacić nie tylko czynsz za wynajem, ale również podatek od nieruchomości, budowli i gruntów położonych przy al. Wojska Polskiego 111. Ponośzone przez szkołę koszty były nieadekwatne do ceny, jaką płaciły inne szkoły niepubliczne, dzierżawiące budynki od miasta⁴². Ponadto budynek, w którym znajdowała się szkoła Polsko-Amerykańska, został wpisany do rejestru zabytków, więc dbałość o stan techniczny nieruchomości był organizacyjnym i finansowym wyzwaniem. Ostatecznie szkoła została zwolniona z płacenia podatku od nieruchomości, ale od 1999 roku wnioskowała do Urzędu Miasta o pomoc w uzyskaniu budynku, który stałyby się ich własnością. Polsko-Amerykańska Prywatna Szkoła Podstawowa spełniała kryteria określone przez władze miasta jako warunki otrzymania prawa do wieloletniej dzierżawy obiektów, stanowiących własność gminy. Posiadała

39 AUMWO, Pismo z 3.03.1993 r. w sprawie uzyskania budynku na docelowe użytkownie przez Polsko-Amerykańską Prywatną Szkołę Podstawową; AKOS, Pismo z 21.02.1995 r. w sprawie uzyskania budynku na docelowe użytkownie przez Polsko-Amerykańską Prywatną Szkołę Podstawową, WESiT-I-4332/12/99.

40 AKOS, Umowa dzierżawy z 30.03.1995 r. pomiędzy Państwowym Przedsiębiorstwem Użyteczności Publicznej „Poczta Polska”, Rejonowym Urzędem Poczty w Szczecinie a Polsko-Amerykańską Prywatną Szkołą Podstawową w Szczecinie, WESiT-I-4332/12/99.

41 AUMWO, Karta informacyjna placówki oświatowej niepublicznej z 22.06.1995 r., WESiT-I-4332/12/99.

42 Takie szkoły zostały zwolnione z opłat z tytułu czynszu na okres 30 lat, Ustawa z 7.09.1991 r. o systemie oświaty: Szkoły i placówki publiczne i niepubliczne są zwolnione od podatków i opłat od nieruchomości pozostających w ich zarządzie lub użytkowaniu, art. 81 i 90 ust 7 (Dz.U. 1991 nr 95, poz. 425).

uprawnienia szkoły publicznej, a spółka będąca jej organem prowadzącym potwierdziła lata działalności, wiarygodność finansową i niezaleganie z opłatami na rzecz miasta⁴³. Pozytywną ocenę prowadzonej od 7 lat działalności dydaktyczno-wychowawczej wystawił także placówce kurator oświaty.

Wieloletnie starania nie przyniosły jednak oczekiwanych rezultatów. Władze miasta nie zaproponowały nowego lokum. Powodem był m.in. brak w zasobach administrowanych czy zarządzanych przez Wydział Budynków i Lokali Komunalnych wolnych obiektów⁴⁴. Finalnie, szkoła od 2011 roku rozpoczęła wynajmowanie nieruchomości przy ul. ks. Piotra Wawrzyniaka 6e o powierzchni 854 m². Przed zmianą lokalizacji szkoły, w celu przystosowania pomieszczeń do potrzeb edukacyjnych, wykonano remont – w parterowym budynku przygotowano 10 sal lekcyjnych, pomieszczenie gospodarcze, salę gimnastyczną z szatniami sportowymi oraz sekretariat. Na najniższej kondygnacji (przyziemie) usytuowane były pomieszczenia techniczne, magazynowe oraz szatnia. Zagospodarowano także teren wokół budynku – urządzono dwa place zabaw, boisko wielofunkcyjne oraz parking⁴⁵.

Drugą placówką o charakterze międzynarodowym była, powstała w 2002 roku, Szkoła Podstawowa Szczecin International School, której założycielem i osobą prawną prowadzącą była Wyższa Szkoła Integracji Europejskiej (niepubliczna szkoła wyższa). Siedzibą szkoły stał się budynek przy ul. Adama Mickiewicza 49, przestronna nieruchomość, wchodząca w skład kompleksu dzierżawionego przez WSIE⁴⁶.

Ze względu na to, że Szczecin International School cieszyła się zainteresowaniem nie tylko społeczności Korpusu NATO, ale również mieszkańców Szczecina, liczba uczniów stopniowo rosła. Budynek, choć lubiany przez grono pedagogiczne i uczniów, nie wpisywał się w potrzeby edukacyjne (niewystarczająca liczba sal lekcyjnych, brak sali gimnastycznej). Ponadto koszty wynajmu zaczęły przerastać możliwości finansowe założycieli szkoły. Nadzieję upatrywano w budynkach miejskich, które po działaniach adaptacyjnych mogłyby służyć za

43 AUMWO, Pismo z 18.11.1999 r. w sprawie uzyskania budynku stanowiącego własność Gminy Szczecin, WESiT-I-4332/12/99.

44 AUMWO, Pismo z 21.11.2001 r. w sprawie uzyskania budynku będącego własnością gminy na potrzeby Polsko-Amerykańskich Szkół Prywatnych, WESiT-I-4332/12/99.

45 Rozmowa z I. Kolmer, dyrektor Polsko-Amerykańskiej Prywatnej Szkoły Podstawowej (18.10.2015).

46 AUMWO, Wyższa Szkoła Integracji Europejskiej na mocy umowy dzierżawy podpisanej 3.08.2002 r. między ECOTORF Z.P.T a Wyższą Szkołą Integracji Europejskiej dzierżawiła działkę o obszarze 17a29 m², 1/6 części niezabudowanej działki stanowiącej 37a44 m² oraz budynek o charakterze użytkowym o powierzchni 1400 m², WOŚ-I-4320/320/2002.

siedzibę szkoły⁴⁷. W 2009 roku, w efekcie starań oraz wielu zmian organizacyjno-prawnych dotyczących istnienia Szczecin International School, podpisano umowę najmu nieruchomości przy ul. Teofila Starzyńskiego 3–4. Szkoła międzynarodowa funkcjonująca od 2008 roku już jako SIS Spółka z o.o. stała się najemcą budynku, którego łączna powierzchnia użytkowa wynosiła 5574 m² oraz terenu o obszarze 0,3 ha⁴⁸.

Nowa siedziba szkoły stwarzała warunki do rozwoju działalności – był to bowiem budynek trzykondygnacyjny z podpiwniczeniem. Szkoła korzystała z 22 sal lekcyjnych, pracowni komputerowej, pracowni plastycznej, pracowni technicznej, laboratorium, auli, pomieszczenia pod bibliotekę szkolną. Przygotowano także 2 pokoje nauczycielskie, sekretariat, pokój dyrektorski, pomieszczenia sanitarne. Ponadto teren przynależący do budynku został zaadaptowany na plac zabaw i niewielkie boisko. Mimo że powierzchni do zagospodarowania było dużo, nie był to typowy budynek w założeniu przeznaczony na działalność oświatową, zatem nadal trwały poszukiwania odpowiedniego gmachu.

W 2013 roku doszło do podpisania umowy na dzierżawę nieruchomości położonej przy ul. bł. Królowej Jadwigi 27/28 – budynku, w którym wcześniej mieściło się VIII Liceum Ogólnokształcące im. Olimpijczyków Polskich. Nowa siedziba Szczecin International School liczyła 2743 m² powierzchni użytkowej. Umowa dzierżawy została podpisana na okres 20 lat⁴⁹. W trzykondygnacyjnym, w pełni podpiwniczonym budynku znajdowało się 15 sal lekcyjnych, pracownia komputerowa, pracownia plastyczna, pracownia prac technicznych, laboratorium chemiczno-biologiczne, aula, pokój konferencyjny, biblioteka, sala gimnastyczna z szatniami sportowymi, 2 pokoje nauczycielskie, 3 pomieszczenia administracyjne, uczniowie mogli także korzystać ze stołówki i szatni⁵⁰. Na zewnątrz przygotowano plac zabaw oraz boisko wielofunkcyjne. Właściciele szkoły prowadzili kolejne inwestycje w celu wzbogacenia i unowocześnienia bazy lokalowej.

Pośród niepublicznych szkół podstawowych, które w swojej niezbyt długiej historii doświadczyły przeprowadzki, są dwie szkoły powstałe w latach dziewięćdziesiątych i jedna w 2005 roku. Polsko-Niemiecka Szkoła Podstawowa „Nasza

47 AUMWO, Pismo z 25.0.2006 r. do Prezydenta Miasta Szczecina w sprawie przekazania dla potrzeb Szczecin International School budynku w centrum miasta; Pismo z 10 lipca 2007 do Prezydenta Miasta Szczecina w sprawie pozyskania nieruchomości na rzecz międzynarodowej szkoły, WOŚ-I-4320/320/2002.

48 AUMWO, Umowa najmu z 26.03.2009 r. między „RAUBO i WSPÓLNICY” Spółka Jawna a SIS Spółka z o.o., WOŚ-I-4320/320/2002.

49 AUMWO, Umowa dzierżawy z 29.08.2013 r. między Zarządem Budynków i Lokali Komunalnych działających w imieniu Gminy Miasto Szczecin a SIS Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, WOŚ-I-4320/320/2002.

50 E. Kubera, *Pogoda za oknem*, „Kurier Szczeciński” 2014, 24 stycznia.

Szkoła”, znana również pod nazwą Integracyjna Szkoła Podstawowa, swoją pierwszą siedzibę miała w pomieszczeniach na terenie Przedszkola Niepublicznego „Kajtuś” przy ul. Malczewskiego 23⁵¹. Szybko jednak okazało się (w szkole prowadzono nauczanie integracyjne), że warunki lokalowe są zbyt skromne do prowadzenia tego typu działalności. W 1995 roku w drodze porozumienia z Zarządem Miasta Szczecina podpisano umowę najmu nieruchomości przy ul. Wawrzyniaka 7a⁵². W dwukondygnacyjnym budynku o powierzchni użytkowej 683 m² znajdowało się 6 sal lekcyjnych, sala gimnastyczna, świetlica, pokój nauczycielski, pokój dyrektora oraz część podpiwniczona o powierzchni 200 m². W 1998 roku obiekt przy ul. Wawrzyniaka 7, w którym mieściła się Polsko-Niemiecka Szkoła Podstawowa, został Uchwałą Rady Miasta Szczecina przekazany stowarzyszeniu na okres 30 lat, to znaczy do roku 2027⁵³.

Podobnie wyglądały dzieje Szkoły Podstawowej Leonarda Piwoni – swoją działalność inaugurowała w 1994 roku, w budynku przy ul. Sowińskiego 94. Obiekt był wynajmowany od Pomorskiej Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowej. W 1999 roku Leonard Piwoni stał się właścicielem wcześniej wspominanej Szkoły Edukacji Kulturalnej, prowadzącej szkołę podstawową⁵⁴. W rezultacie w tym samym roku szkoła podstawowa zmieniła nazwę na Prywatną Szkołę Podstawową przy I Prywatnym Liceum Ogólnokształcącym, pozostając w siedzibie przy ul. Klonowica 3⁵⁵. Budynek koszarowy z 1900 roku o dwóch kondygnacjach wymagał kolejnych inwestycji, pomimo tego że poprzedni organ prowadzący przeprowadzał zabiegi renowacyjne. Potrzebne były ogromne nakłady finansowe m.in. na wymianę stropów, remont dachu, naprawę elewacji oraz wymianę stolarki okiennej⁵⁶. Koszty remontów podyktowane wymogami sanitarnymi

51 AKOS, Zaświadczenie o wpisie do ewidencji działalności oświatowej z 21.06.1994 r., WESiT-I-4332/16/99.

52 AKOS, Umowa najmu z 20.10.1995 r. między Zarządem Miasta Szczecina a Stowarzyszeniem Społeczno-Oświatowym „SENS”, WESiT-I-4332/16/99. Informacja o nieodpłatnym przekazaniu nieruchomości szkołom niepublicznym ukazała się także w lokalnej prasie: „Aż do 31 grudnia 2027 roku obiekty zajmowane przez dwanaście niepublicznych szkół podstawowych i średnich oraz niepublicznych przedszkoli użytkowane będą bezpłatnie. Decyzja podjęta przez Zarząd Miasta podczas ostatniego listopadowego posiedzenia jest konsekwencją polityki władz Szczecina wspierających również niepubliczne placówki oświatowe”, „Kurier Szczeciński” 1997, 10 grudnia.

53 Uchwała Rady Miasta Szczecina z 27.04.1998 r. w sprawie ustanowienia użytkownika na nieruchomości gminy, nr XLVI/572/98.

54 AKOS, Zaświadczenie z 10.06.1999 r. o dokonaniu zmian we wpisie do ewidencji szkół i placówek niepublicznych, WESiT-I-4332/7/99.

55 AKOS, Zaświadczenie z 7.10.1999 r. o dokonaniu zmian we wpisie do ewidencji szkół i placówek niepublicznych, WESiT-I-4332/7/99.

56 AUMWO, Wniosek z 2104.1999 r. w sprawie oddania w długoterminową dzierżawę terenu działki wraz z budynkiem przy ul. Klonowica 3, WESiT-I-4332/9/99.

i bezpieczeństwem dzieci poniósł właściciel szkoły⁵⁷. W 2006 roku szkoła, przyjmując nową nazwę – Prywatna Szkoła Podstawowa Leonarda Piwoni, przeniosła swoją siedzibę do wynajmowanej nieruchomości przy ul. ks. Ściegiennego 34–35. Budynek (o powierzchni 1300 m²) składał się z dwóch skrzydeł. Jedną część przeznaczono dla klas I–III, drugą zaś dla klas starszych. Na dwóch kondygnacjach znajdowało się 26 sal lekcyjnych, pracownie: komputerowa, plastyczna i ceramiczna, stołówka, biblioteka, aula, pokój nauczycielski, 2 pokoje administracyjne. Szkoła miała także do dyspozycji salę gimnastyczną wraz z szatniami sportowymi. Niewielki teren wokół budynku był zagospodarowany. Mieścił się tam plac zabaw i parking dla nauczycieli⁵⁸.

We wrześniu 2005 roku rozpoczęła działalność Niepubliczna Szkoła Podstawowa „Primus”. Pierwsza siedziba szkoły znajdowała się w pomieszczeniach usytuowanych na parterze budynku oświatowego Buchalter przy ul. Wojska Polskiego 83. Primus dysponował 3 salami dydaktycznymi, pracownią komputerową, świetlicą szkolną, gabinetem dyrektora i sekretariatem, salą do ćwiczeń ruchowych oraz jadalnią. Kolejny rok szkolny rozpoczął się już w przebudowanej i wyremontowanej nieruchomości przy ul. Monte Cassino 27. Obiekt po renowacjach zyskał nową jakość – stał się nowoczesny i bardzo schludny. W 2014 roku szkoła dysponowała 12 salami lekcyjnymi, pracownią komputerową, pracownią plastyczną, biblioteką, salą świetlicową, stołówką, 3 szatniami, pokojem nauczycielskim, gabinetem dyrektora oraz sekretariatem. W budynku mieściła się również sala gimnastyczna oraz basen. Warto nadmienić, że podpiwniczony, trzykondygnacyjny budynek wyposażony był w windę, co umożliwiało przyjmowanie do szkoły uczniów z niepełnosprawnością ruchową. Na terenie obiektu znajdował się parking, plac zabaw oraz boisko wielofunkcyjne⁵⁹.

Placówki, które nie zmieniały swoich siedzib od początku istnienia, to m.in. Szkoła Podstawowa „Słoneczna”, Katolicka Szkoła Podstawowa im. Świętej Rodziny oraz Szkoła Podstawowa Towarzystwa Salezjańskiego.

Szkołę Podstawową „Słoneczna” zakładały Marzena Kiedel oraz Małgorzata Kurpiewska – stworzenie placówki edukacyjnej „innej niż wszystkie” wynikało z potrzeby rodziców, nie do końca przekonanych do szkolnictwa publicznego. Założycielki, a zarazem aktywne zawodowo nauczycielki, po spotkaniu z rodzicami

57 AUMWO, Pismo z 17.11.1999 r. w sprawie zawieszenia na okres 6 miesięcy opłat czynszowych ponoszonych przez właściciela szkoły Leonarda Piwoni, WESiT-I-4332/9/99.

58 Rozmowa z. R. Wysokińską, dyrektor Prywatnej Szkoły Podstawowej Leonarda Piwoni (16.10.2014). Od roku szkolnego 2019/2020 szkoła prowadzi swoją działalność w budynku przy ul. ks. Piotra Skargi 23.

59 Rozmowa z E. Majcher, dyrektor Niepublicznej Szkoły Podstawowej „Primus” (21.11.2015). Obecnie szkoła już nie istnieje.

postanowiły podjąć takie wyzwanie. Wspomnienia dyrektorek nacechowane są entuzjazmem, uzmysławiają również ile wysiłku kosztowało stworzenie szkoły, która sprostałaby oczekiwaniom zarówno rodziców, dzieci, jak i nauczycieli⁶⁰. Na początku największym problemem było znalezienie odpowiedniego budynku, dlatego skwapliwie skorzystano z okazji, gdy pojawiła się możliwość pozyskania nieruchomości należącej dotychczas do Szkoły Podstawowej nr 37 przy ul. Rydla 5. Po wygraniu konkursu ofert, 1 września 1992 roku podpisano umowę najmu obiektu położonego przy ul. Rydla 5 (teren o powierzchni 0,48 ha oraz parterowy budynek o powierzchni 841 m²)⁶¹. W szkole znajdowało się 6 sal lekcyjnych, pracownia komputerowa, sala gimnastyczna, biblioteka, świetlica, pokój nauczycielski, pokój dyrektora oraz sekretariat, na zewnątrz uczniowie mieli do dyspozycji boisko, ogródek oraz powierzchnię rekreacyjną⁶². W 2002 roku założycielki szkoły otrzymały prawo nieodpłatnego użytkowania nieruchomości przy ul. Rydla 5 (ustanowione do 31.12.2030 r.)⁶³. W 2014 roku przeprowadzono prace adaptacyjne w celu unowocześnienia bazy lokalowej.

Kolejna szkoła, która nie doświadczyła przeprowadzki, to istniejąca od 1996 roku Katolicka Szkoła Podstawowa im. Świętej Rodziny. Placówka jest kolejnym przykładem skutecznego działania rodziców. Siedzibą tej niepublicznej instytucji oświatowej stał się Dom Katechetyczny, znajdujący się przy ul. Orawskiej 3. Parafia Rzymsko-Katolicka pw. Matki Bożej Jasnogórskiej oddała na czas nieokreślony do bezpłatnego użytkowania nieruchomość Centrum Edukacyjnemu Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej⁶⁴. W dwukondygnacyjnym budynku (z podpiwniczeniem, o łącznej powierzchni użytkowej 1200 m²) na Wzgórzu

60 Fragmenty wspomnień dyrektorek Szkoły Podstawowej „Słoneczna” – M. Kiedel oraz M. Kurpiewskiej:

„(...) nadal istniał problem lokalu, złożyliśmy ofertę wynajmu budynku i z drżeniem serca czekałyśmy na rozstrzygnięcie. Pamiętamy, ile nerwów kosztował nas ten moment, w którym dowiedziałyśmy się, że wygrałyśmy konkurs ofert. To nieprzespana noc i wiele emocji. Wiele energii zużyliśmy, osobiście roznosząc ulotki po domach i przedszkolach, tłumacząc, co to takiego «szkoła niepubliczna». Te letnie dni roku 1992 to także wiele pracy fizycznej – sprzątania, mycia okien, malowania, noszenia mebli. Wszystko robiłyśmy same, by zaoszczędzić na kosztach. Dzień 1 IX 1992 roku to dzień wielkiej radości, ale także wielkiego zmęczenia”, w: *10 lat Szkoły Podstawowej „Słoneczna” w Szczecinie*, red. M. Kurpiewska, M. Kiedel, Szczecin 2002, s. 7.

61 AUMWO, Umowa najmu z 1.09.1995 r. między Szkołą Podstawową nr 37 a organizatorami Szkoły Podstawowej „Słoneczna”, WESiT-I-4332/10/99.

62 AUMWO, Karta informacyjna placówki oświatowej niepublicznej z dnia 25.05.1995 r., WESiT-I-4332/10/99.

63 AUMWO, protokół z 22.02.2002 r. określający warunki ustanowienia użytkowania na nieruchomości położonej przy ul. Rydla 5 na rzecz Spółki Cywilnej Marzena Kiedel–Małgorzata Kurpiewska, WESiT-I-4332/10/99.

64 AKOS, Umowa użyczenia z 1.07.1996 r. między Parafią Rzymsko-Katolicką pw. Matki Bożej Jasnogórskiej a Centrum Edukacyjnym Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, WESiT-I-4332/15/99.

Hetmańskim, przy kościele pw. Matki Bożej Jasnogórskiej, znajdowało się 12 sal lekcyjnych, pracownia komputerowa, stołówka, pokój nauczycielski, sala do zajęć ruchowych, biblioteka oraz 2 pomieszczenia przeznaczone na szatnię.

Członkowie społeczności szkolnej korzystali z parkingu, placu zabaw oraz boiska wielofunkcyjnego⁶⁵.

Podobnie wyglądała sytuacja lokalowa w przypadku Szkoły Towarzystwa Salezjańskiego. Powstanie (2003 r.) i rozwój Szkół Towarzystwa Salezjańskiego zawdzięcza Szczecin ks. Lucjanowi Gierosowi, który do stolicy woj. zachodniopomorskiego przybył w 1986 roku i rozpoczął pracę w parafii przy ul. Witkiewicza. Wkrótce zaangażował się w tworzenie przy parafii liceum oraz 5-letniej szkoły organowej. Ksiądz Gieros miał wizję stworzenia większego kompleksu edukacyjnego, dlatego poszukiwał terenu pod zabudowę, co umożliwiłoby rozszerzenie oferty edukacyjnej. Ostatecznie zainteresował się terenem przy ul. Ku Słońcu, w okolicy Cmentarza Centralnego (znajdowały się tam boiska i hotel, będące własnością Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej). W 1991 roku udało się przejąć nieruchomość o powierzchni 43049 ha i w efekcie zapoczątkować budowę kompleksu salezjańskiego⁶⁶. W 1994 roku zainaugurowano działalność edukacyjną w pierwszym nowo wybudowanym obiekcie. Powstanie Zasadniczej Szkoły Zawodowej, a następnie, w 1997 roku, Technikum Zawodowego oraz w 2001 roku Gimnazjum Towarzystwa Salezjańskiego poprzedziło powstanie Szkoły Podstawowej Towarzystwa Salezjańskiego⁶⁷.

W pierwszym roku funkcjonowania szkoła podstawowa otrzymała do użytkowania jedną dużą salę, która również pełniła rolę świetlicy. Uczniowie korzystali z terenu wokół obiektu, który zajmowany był przez boiska i teren rekreacyjny. Z każdym rokiem przydzielane były kolejne sale lekcyjne. W 2008 roku szkoła podstawowa „przejęła” cały budynek. Pod koniec analizowanego okresu placówka dysponowała 16 salami, pracownią komputerową, aulą, biblioteką, czytelnią, halą sportową oraz siłownią⁶⁸.

„Najmłodsza” niepubliczna szkoła podstawowa, czyli I Szkoła Podstawowa Montessori Bona Ventura, rozpoczęła działalność przy ul. Jana Bosko 1 (od

65 Rozmowa z D. Bednarek, dyrektor Katolickiej Szkoły Podstawowej im. Świętej Rodziny (28.10.2014). Aktualnie Katolicka Szkoła Podstawowa im. Świętej Rodziny (dalej: KSP św. Rodziny) prowadzi swoją działalność w budynku przy ulicy Budziszyńskiej 2.

66 AKOS, Umowa użyczenia z 1.07.1996 r. między Parafią Rzymsko-Katolicką pw. Matki Bożej Jasnogórskiej a Centrum Edukacyjnym Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, WESiT-I-4332/15/99.

67 A. Majewska, *Szkolnictwo salezjańskie w dobie rozwoju na przykładzie Inspektorii św. Wojciecha w Pile*, Prowincja Salezjańska, Piła 2004, s. 304.

68 Dane dostępne na stronie internetowej szkół salezjańskich, <http://www.szkołykusloncu.salezja-janie.pl/> (2.12.2015).

2013 r.), wynajmując pomieszczenia zlokalizowane na pierwszym piętrze środkowego segmentu budynku. Na początku szkoła użytkowała 3 pomieszczenia o łącznej powierzchni 140 m². W roku szkolnym 2013/2014 do swojej dyspozycji miała już 2 piętra. Do celów edukacyjnych wykorzystywano 8 sal lekcyjnych, pracownię plastyczną, pracownię językowe, bibliotekę, salę gimnastyczną, aulę i stołówkę. Kadra miała do dyspozycji pokój nauczycielski oraz sekretariat wraz z gabinetem dyrektora. W roku szkolnym 2017/2018 szkoła zmieniła adres – ul. Broniewskiego 19 – gdzie do dziś prowadzi działalność edukacyjną⁶⁹.

Reasumując, baza lokalowa była zdecydowanie największym problemem szkolnictwa niepublicznego w Szczecinie. Świadczy o tym dobitnie liczba przeprowadzek, warunki nieadekwatne do celów oświatowych, które często wymagały od użytkowników gruntownych remontów i prac adaptacyjnych. Budynki, które oddano do dyspozycji przedstawionych szkół można podzielić na trzy kategorie: obiekty wynajmowane, oddane w nieodpłatne użytkowanie oraz budynki własnościowe. Większość nowo powstających placówek wynajmowało budynki m.in. od firm prywatnych, Polskich Kolei Państwowych oraz od innych szkół. Zdecydowanie rzadsze były przypadki bezpłatnego użytkowania budynków udostępnionych przez samorząd lub parafię. Była tylko jedna szkoła, która posiadała budynek na własność (kategorie własności szkół zob. tab. 2.4).

Tabela 2.4. Budynki szkół niepublicznych, rok szkolny 2013/2014

Kategorie własności budynku	Liczba niepublicznych szkół podstawowych
Wynajmowany	7
Oddany w nieodpłatne użytkowanie	4
Własność	1

Źródło: opracowanie własne.

Nie wszystkie szkoły miały możliwość znalezienia siedziby w budynku przeznaczonym na działalność edukacyjną (tab. 2.5), zaledwie 5 placówek pozyskało obiekty, w których wcześniej prowadzono już tego typu działalność. Jedna mieściła się w byłej siedzibie VIII Liceum Ogólnokształcącego, inna zajmowała pomieszczenia po filii jednej ze szkół publicznych, kolejna szkoła dzieliła pomieszczenia z inną placówką oświatową, a tylko dwie szkoły miały swoją siedzibę w nowo wybudowanych budynkach. Większość niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie znalazła siedzibę w obiektach nieprzeznaczonych na

⁶⁹ Rozmowa z A. Kowalewską, dyrektorką I Szkoły Podstawowej Montessori Bona Ventura w Szczecinie (17.11.2015).

działalność oświatową – były to lokale po likwidowanym przedszkolu i żłobku, jak również budynki usługowe, poniemiecka willa oraz budynek parafialny.

Tabela 2.5. Charakterystyka budynków niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie, rok szkolny 2013/2014

Przeznaczenie budynku	Liczba szkół
Budynki typowo szkolne	5
Żłobek	1
Przedszkole	1
Budynki służące innym celom	5

Źródło: opracowanie własne.

Stan budynków oceniany był przez dyrektorów szkół jako dobry lub bardzo dobry, jednak w większości szkół cyklicznie przeprowadzane były remonty związane z unowocześnieniem lub odświeżeniem bazy lokalowej. Wyposażenie niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie było bogate i niejednorodne. Większość szkół miała do dyspozycji salę gimnastyczną (9/12)⁷⁰, bibliotekę (10/12), pracownię komputerową (10/12). Trzy szkoły wynajmowały salę gimnastyczną od innych placówek. Natomiast biblioteka i pracownie komputerowe były organizowane w inny, niestandardowy sposób. Przykładem jest szkoła, w której komputery udostępniane były w kilku pomieszczeniach, tak by uczniowie mogli korzystać z nich podczas wypełniania różnorodnych zadań. Kolejnym rozwiązaniem jest tzw. przenośna pracownia komputerowa, która w każdej chwili może znaleźć się w wyznaczonej klasie. Natomiast brak wyodrębnionych pomieszczeń bibliotecznych spowodowany jest m.in. brakiem miejsca lub jeszcze niewielkim księgozbiorem.

W niektórych szkołach znajdowały się ponadto niestandardowe udogodnienia służące do nauki, rozwijania zainteresowań lub relaksu, takie jak: basen, siłownia, hala sportowa, sala audiowizualna, aula, pracownia ceramiczna, pracownie popołudniowe, sala zabaw, sale muzyczne, czytelnia, kącik wyciszenia. Wszystkie placówki zapewniały pobyt uczniom w świetlicy szkolnej i udostępniały pracownię plastyczną, nie stwierdzono także, by któraś placówka nie zagospodarowała terenu wokół budynku (plac zabaw i wielofunkcyjne boiska zewnętrzne). W szkołach będących przedmiotem badań korzystano z różnorodnych środków dydaktycznych, najczęściej były to komputery (w każdej sali

⁷⁰ Liczby w nawiasie oznaczają, że spośród 12 badanych szkół w 9 jest sala gimnastyczna.

lekcyjnej), tablice interaktywne, aparaty fotograficzne z funkcją nagrywania, drukarki, kserokopiarki oraz coraz mniej popularne rzutniki, telewizory i odtwarzacze DVD⁷¹.

Przeprowadzone analizy dotyczące infrastruktury niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie wskazują na trudne początki, związane z poszukiwaniem odpowiednich lokali, w których można było prowadzić działalność edukacyjną. Czasami potrzebne były wieloletnie starania i zaangażowanie się dużej części społeczności szkolnej, aby warunki lokalowe dostosowane były do wymogów edukacyjnych i stały się właściwym miejscem do pracy dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej.

2.3. Źródła finansowania

Szkoły niepubliczne różnią się od szkół sektora publicznego przede wszystkim tym, że muszą same zadbać o finansowanie⁷². Źródła utrzymania szkół niepublicznych są różnorodne. W omawianym okresie państwo tylko w określonym stopniu wspierało niepubliczną oświatę. Na mocy Ustawy o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 roku oraz Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie zasad ustalenia wysokości dotacji szkołom niepublicznym⁷³ minister edukacji za pośrednictwem jednostki samorządu terytorialnego przekazywał dotację⁷⁴ na częściowe pokrycie wydatków związanych z działalnością dydaktyczną lub opiekuńczo-wychowawczą. Dotacje mogły wspomagać szkoły w wydatkach na wynagrodzenie osobowe, składki na ubezpieczenie lub wydatki

71 Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych obserwacji i wizytacji analizowanych niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie.

72 Biblioteczka Reformy, *O zasadach finansowania oświaty w 1999 roku*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 1999; Biblioteczka Reformy, *O systemie finansowania oświaty*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2000. Por. C. Kalinowski, *Gminy a finansowanie szkół niepublicznych*, „Edukacja i Dialog” 1998, nr 7, s. 42–45; J. Orlikowska, *Dotacje udzielane przez jednostki samorządu terytorialnego niepublicznym podmiotom prowadzącym szkoły i placówki oświatowe*, „Prawo Budżetowe Prawa i Samorządu” 2016, nr 1 (4), s. 75–95; A. Jeżowski, *Finansowanie publiczne oświaty niepublicznej*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2014.

73 Rozporządzenie z 23.10.1992 r. w sprawie zasad ustalenia wysokości dotacji szkołom niepublicznym (Dz.U. 1992 nr 81, poz. 419).

74 Dotacja przysługuje w wysokości 50% wydatków bieżących ponoszonych w przeliczeniu na jednego ucznia w szkołach publicznych, w: Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 23.10.1992 r. w sprawie zasad ustalenia wysokości dotacji szkołom niepublicznym. Kwestia dotacji dla szkół niepublicznych była poruszana w kilku aktach prawnych, zmieniających wysokość oraz zasadę przydziału środków. W roku 2010 obowiązujące w tym zakresie były przepisy Rozporządzenia z 22.12.2009 w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2010 (Dz.U. 2009 nr 222, poz. 1756).

rzeczowe, takie jak materiały biurowe, opłaty za energię i ogrzewanie, usługi pocztowe, remonty, pomoce naukowe i inne⁷⁵.

W celu uzyskania dotacji niepubliczne szkoły podstawowe musiały posiadać uprawnienia szkoły publicznej, a następnie złożyć wniosek do Wydziału Oświaty Urzędu Miasta. Ustalenie i rozliczenie dotacji odbywało się na podstawie miesięcznej informacji o aktualnej liczbie uczniów oraz rocznego rozliczenia otrzymanej w ubiegłym roku dotacji³⁷¹. Dane zawarte w tabeli 2.6 wskazują, jak wyglądał przydział dotacji w latach 2001–2012, z przykładowym uwzględnieniem dotacji na uczniów niepełnosprawnych w latach 2009–2012.

Tabela 2.6. Stawki dotacji przeznaczone na jednego ucznia w niepublicznych szkołach podstawowych w latach 2001–2012 (zł)

Rok kalendarzowy	Stawka dotacji na ucznia	Stawka dotacji na ucznia niepełnosprawnego
2001	183,20	
2002	190,42	
2003	214,10	
2004	220,35	
2005	223,57	
2009	328,07	A – 787,36 B – 1279,46 C – 1509,11 D – 3444,70
2010	355,86	
2011	385,77	A – 925,85 B – 1504,50 C – 1774,54 D – 4050,57
2012	385,77	A – 967,24 B – 1571,77 C – 1853,88 D – 4231,66

(puste pola - brak danych)

Źródło: Archiwum Urzędu Miasta, Wydział Oświaty. Roczne rozliczenia otrzymanej dotacji w latach 2001–2012, WOŚ-4323, 80101, 3029.

Wszystkie podstawowe szkoły niepubliczne otrzymywały taką samą kwotę dotacji na jednego ucznia. Wyjątkiem były placówki kształcące uczniów

75 AUMWO, Rozliczenie dotacji budżetowej przyznanej niepublicznej szkole, nr 2567/66/14.

z orzeczoną niepełnosprawnością. W zależności od kategorii niepełnosprawności (od A do D) kwota przekazywana szkole wzrastała. Przy rozliczaniu dotacji brano pod uwagę rok kalendarzowy. Dane z kolejnych lat wskazują, że przyznawane środki na szkolnictwo niepubliczne nieznacznie wzrastają.

Kolejnym źródłem finansowania niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie jest czesne wpłacane przez rodziców lub opiekunów prawnych uczniów uczęszczających do szkoły. Miesięczna kwota pobierana w szkole niepublicznej jest znaczącym wsparciem dla funkcjonowania placówki. W 2014 roku czesne w analizowanych niepublicznych szkołach podstawowych w Szczecinie oscylowało w przedziale od 430 zł do 2100 zł (średnia kwota pobierana miesięcznie w badanych placówkach to 700 zł). W przekroju historycznym można zauważyć, że kwota czesnego w każdej ze szkół cyklicznie wzrastała. Czynniki wpływające na tę zależność mogło być wiele, jednym z nich mogły być rosnące koszty wynikające z chęci ulepszenia infrastruktury i oferty edukacyjnej niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie. Poniżej zaprezentowano tempo wzrostu czesnego, w wybranym okresie, w jednej z badanych placówek.

Tabela 2.7. Wysokość czesnego w latach 2005–2014 w Społecznej Szkole Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO w Szczecinie

Rok szkolny	Miesięczne czesne (zł)
2005/2006	460
2006/2007	550
2007/2008	550
2008/2009	600
2009/2010	660
2010/2011	700
2011/2012	740
2012/2013	770
2013/2014	790

Źródło: Archiwum Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO w Szczecinie.

Warto dodać, że w statutach niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie zawarto zasady i sposoby pozyskiwania środków finansowych na działalność szkoły. Oprócz dotacji i czesnego do źródeł finansowania zaliczało się: wpisowe, darowizny i dobroczynność społeczną, odpisy podatkowe z działalności

Towarzystwa, Stowarzyszenia lub innego podmiotu prowadzącego szkołę⁷⁶. W niektórych placówkach część uzyskanych funduszy przekazywano na stypendia naukowe oraz socjalne. W razie potrzeby, np. trudnej sytuacji materialnej lub wybitnych wyników w nauce, istniała możliwość obniżenia czesnego⁷⁷. W jednej ze szkół przyjęto zasadę, żeby obniżać czesne dla kolejnych dzieci z tej samej rodziny⁷⁸.

2.4. Kadra pedagogiczna niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w latach 1989–2014

2.4.1. Dyrektorzy

Kolejnym bardzo ważnym podmiotem wpływającym na rozwój niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie, tworzącym ich obraz, a zarazem dzierżącym odpowiedzialność za ich funkcjonowanie są dyrektorzy tych placówek. W 1989 roku, w okresie narodzin szkolnictwa niepublicznego w Polsce, osoby angażujące się w kierowanie tymi szkołami musiały wykazać się przede wszystkim wielką odwagą i determinacją. Jak pokazują najnowsze ustalenia, często były to osoby, które przed 1989 rokiem angażowały się w konspiracyjną działalność związaną z tworzeniem szkolnictwa niezależnego od państwa. Do takich entuzjastów należała m.in. Krystyna Starczewska⁷⁹ – dyrektor I Społecznego Liceum Ogólnokształcącego w Warszawie oraz Jerzy Giza – dyrektor Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 w Krakowie⁸⁰.

76 AUMWO, Statuty podstawowych szkół niepublicznych, WOikF-I- 4320/335/03, WESiT-I-4332/5/99, WESiT-I-4332/15/99.

77 Archiwum Szkoły Podstawowej Towarzystwa Salezjańskiego (dalej: SP Towarzystwa Salezjańskiego), Statut Szkoły Podstawowej Towarzystwa Salezjańskiego; Rozmowa z M. Ukrainką...

78 Rozmowa z D. Bednarek...

79 Dr Krystyna Starczewska jest polonistką i filozofem. W 1973 r. uzyskała tytuł doktora filozofii. W latach 70. związana była z Komitetem Obrony Robotników i Towarzystwem Kursów Naukowych. Swoją działalność opozycyjną kierowała przede wszystkim w stronę edukacji, stając się ekspertem oświatowym „Solidarności”. Od 1981 r. działała w podziemiu, redagując dwutygodnik „KOS” oraz kierując Zespołem Oświaty Niezależnej. Zob. *20-lecie szkolnictwa niepublicznego 1989–2009*, red. R. Rosowska, Bielsko-Biała 2009, s. 7. Krystyna Starczewska aktywnie brała udział w rozmowach Okrągłego Stołu przy tzw. stołeczku oświatowym, gdzie podkreślała m.in. potrzebę kształcenia mniejszości narodowych, zob. Biblioteka Sejmowa, Okrągły Stół, Stenogram z drugiego posiedzenia Podzespołu do Spraw Nauki, Oświaty i Postępu Technicznego z 1.03.1989 r.

80 Społeczna Szkoła Podstawowa nr 1 w Krakowie została założona przez Annę Jeziorną, która wygrała proces z Ministerstwem Edukacji sprzed 1989 roku w Naczelny Sądzie Administracyjnym. Zgodnie z wyrokiem sądu otrzymała prawo do zarejestrowania szkoły społecznej, zob. A. Paciorek, *Czas amatorów. Czas zawodowców*, „Edukacja i Dialog” 1990, nr 12, s. 10.

W Ustawie o systemie oświaty z 7 września 1991 roku precyzyjnie określono warunki zatrudnienia oraz rolę kierowniczą dyrektora szkoły. Przepisy oświatowe zawarte w art. 36, 36a oraz w Rozporządzeniu MENiS z 6 maja 2003 r. w sprawie wymagań, które powinna spełniać osoba zajmująca stanowisko dyrektora oraz inne stanowisko kierownicze, w poszczególnych typach szkół i placówek oświatowych, dotyczyły również dyrektorów placówek niepublicznych⁸¹.

Obecnie dyrektorzy szkół wszystkich typów i szczebli muszą sprostać zadaniom, które przynoszą zmiany społeczne, kulturowe, polityczne i gospodarcze. W dużej mierze misja placówki oświatowej oraz cele i jej zadania zależą od jakości wypełniania przez dyrektora określonych ról⁸². Od osoby kierującej szkołą oczekuje się wielu kompetencji, w tym umiejętności interpersonalnych, które pozwalają dyrektorowi na reprezentowanie szkoły poza jej murami. Zadaniem dyrektora jest dbanie o stosunki międzyludzkie w placówce oraz łączenie wszystkich organów szkolnych. Cenna jest jego umiejętność komunikacyjna (informująca), pozwalająca na tworzenie sieci przepływu informacji, wspierania dialogu i współpracy. Kluczowa jest na pewno decyzyjność, która obejmuje wszystkie sfery funkcjonowania na stanowisku kierowniczym i wykorzystywana jest w każdym działaniu⁸³. W literaturze pedagogicznej często porusza się prob-

81 W art. 36–39 Ustawy z 7.09.1991 r. o systemie oświaty określono rolę, zadania i kompetencje dyrektora szkoły i nauczycieli na stanowiskach kierowniczych. Wskazano m.in., że szkołą lub placówką kieruje nauczyciel mianowany lub dyplomowany, stanowisko dyrektora szkoły lub placówki powierza organ prowadzący szkołę, kandydata na stanowisko dyrektora szkoły lub placówki wyłania się w drodze konkursu. W Rozporządzeniu MENiS z 6.05.2003 r. w sprawie wymagań, jakie powinna spełniać osoba zajmująca stanowisko dyrektora oraz inne stanowisko kierownicze, doprecyzowano m.in., że niezbędne jest ukończenie studiów magisterskich i posiadanie przygotowania pedagogicznego oraz kwalifikacji do zajmowania stanowiska nauczyciela w danym przedszkolu, szkole lub placówce, ukończenia studiów wyższych lub studiów podyplomowych z zakresu zarządzania albo kwalifikacyjnego z zakresu zarządzania oświatą, prowadzony zgodnie z przepisami w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli oraz posiadanie co najmniej pięcioletniego stażu pracy pedagogicznej na stanowisku nauczyciela lub pięcioletniego stażu pracy dydaktycznej na stanowisku nauczyciela akademickiego. Dz.U. 2003 nr 89, poz. 826. W związku z tym kwestie powoływania, odwoływania oraz uznania kwalifikacji do sprawowania funkcji kierowniczej szkoły należą do organu prowadzącego, mogą być zapisane w statutach szkół. Natomiast dyskusyjne może być sprawowanie wewnętrznego nadzoru pedagogicznego, które jest obligatoryjne dla dyrektorów oraz innych nauczycieli zajmujących stanowiska kierownicze w szkołach publicznych, jest zaś dobrowolnym działaniem w szkołach niepublicznych, z zastrzeżeniem art. 36 ust. 2a, w którym wskazano, że osoba na stanowisku dyrektora szkoły niebędąca nauczycielem nie może sprawować nadzoru pedagogicznego. W takich przypadkach odpowiedzialność ta spada na nauczyciela zajmującego stanowisko kierownicze w szkole, zob. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 7.10.2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U. 2009 nr 168, poz. 1324); Ustawa z 7.09.1991 r. o systemie oświaty, art. 36, ust 2 i 2a (Dz.U. 1991 nr 95, poz. 425).

82 Biblioteczka Reformy, *Do dyrektorów szkół*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 1999.

83 C. Plewka, *Role i zadania dyrektora współczesnej szkoły*, w: *Vademecum menadżera oświaty*, red. C. Plewka, H. Bednarczyk, ITeE, Radom 2000, s. 65.

lematykę roli i zadań dyrektora szkoły, który jest kluczową jednostką kreującą rzeczywistość oświatową⁸⁴.

Analiza statutów niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie skłania do wniosku, że zadania dyrektorów tych szkół nie odbiegają znacząco od zadań określonych przez ustawę o systemie oświaty⁸⁵, wskazuje się w nich bowiem, że dyrektor jest podstawowym organem szkoły, powoływanym i odwoływanym przez organ prowadzący. Poza obowiązkami związanymi z kierowaniem całokształtem działalności szkoły, w tym szeroko rozumianym procesem dydaktycznym oraz wychowawczo-opiekuńczym: zatwierdzaniem programów nauczania, podręczników, opracowaniem wewnątrzszkolnego systemu oceniania, dokonywania oceny pracy nauczycieli oraz ich nadzorowanie, tworzenie regulaminów, programów wychowawczych, profilaktycznych, sprawowaniem opieki nad uczniami, przestrzeganiem przepisów BHP, podejmowaniem decyzji o przyjęciu lub też skreśleniu z listy uczniów itp., dyrektorzy zobowiązani są do przedstawienia organowi prowadzącemu budżetu działalności szkoły w celu jego zatwierdzenia. Za kwestie organizacyjne oraz rozdysponowanie przyznanych środków finansowych całkowicie odpowiada dyrektor szkoły. Do zadań dyrektora należy ponadto dbanie o dobór kadry pedagogicznej i administracyjnej oraz sposób zatrudnienia⁸⁶.

Szczecińscy dyrektorzy niepublicznych szkół podstawowych piastowali stanowiska kierownicze w różnych okresach, a staż pracy na tym stanowisku zależał od wielu czynników. Wspominane wcześniej założycielki „Słonecznej” Szkoły Podstawowej Marzena Kiedel oraz Małgorzata Kurpiewska stanowiska

84 M. Fullan, *Odpowiedzialne i skuteczne kierowanie szkołą*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006; K. Gawroński, A. Stefan, *Zarządzanie placówką oświatową*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Kraków 2006; M. Jaśko, *Dyrektor i nauczyciel wobec nowych zadań wewnętrznego nadzoru pedagogicznego*, w: *Nauczyciel w świecie współczesnym*, red. B. Muchacka, M. Szymański, Wydawnictwo Oficyna Impuls, Kraków 2008; J. Pielachowski, *Organizacja, kierowanie i nadzór pedagogiczny w szkole: poradnik dla dyrektorów szkół oraz pracowników organów prowadzących i nadzorujących szkoły*, Wydawnictwo eMPI², Poznań 2007; M. Creese, P. Earley, *Improving schools and governing bodies: Making a Difference*, Routledge, London 2005; D. Gamage, *Professional Development for Leaders and Managers of Self-Governing Schools*, Springer, Dordrecht 2006.

85 Zgodnie z art. 91b ust. 2, pkt 4 Ustawy z 26.01.1982 r. Karty Nauczyciela, organ nadzoru pedagogicznego nie dokonywał oceny pracy dyrektora szkoły niepublicznej, w trybie i na zasadach przewidzianych w ustawie Karta Nauczyciela (Dz.U. 1982 nr 3, poz. 19).

86 Archiwa niepublicznych szkół podstawowych – Statuty szkół: SSP STO; Szkoły Podstawowej „Słoneczna” (dalej: SP „Słoneczna”); Prywatnej Szkoły Podstawowej Leonarda Piwoni (dalej: PSP Piwoni); Polsko-Amerykańskiej PSP; KSP im. Świętej Rodziny; Szkoły Podstawowej TAK (dalej: SP TAK); SPS International School; SP Towarzystwa Salezjańskiego; Szkoły Podstawowej „Primus” (dalej: NSP „Primus”); Polsko-Niemieckiej Szkoły Podstawowej „Nasza Szkoła” (dalej: Polsko-Niemiecka SP) Szkoły Podstawowej Marii Montessori Bona Ventura (dalej: SP Bona Ventura).

dyrektorów szkoły piastowały od 1992 roku, czyli w 2014 roku świętowały 22-lecie pełnienia funkcji kierowniczej. Pod tym względem są zdecydowanymi liderkami wśród dyrektorów analizowanych niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie. Najczęściej zmieniali się dyrektorzy w Społecznej Szkole Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO – funkcję tę pełniło 9 osób. Niewątpliwie wielkim uznaniem wśród nauczycieli, uczniów, rodziców oraz dyrekcji cieszyła się Iwona Walczak, która była dyrektorem tej szkoły od 1994 roku i kierowała nią przez 10 lat⁸⁷.

W niektórych, będących przedmiotem analizy, szkołach istniał podział obowiązków kierowniczych, a kwestia zakresu odpowiedzialności rozwiązywana była na różne sposoby. Przykładem może być Polsko-Amerykańska Prywatna Szkoła Podstawowa, w której od 1992 roku wybierany był dyrektor ds. nauczania (inaczej dyrektor ds. pedagogicznych) oraz dyrektor ds. administracyjnych (od 1997 dyrektor zarządu, a od 2003 – prezes zarządu). Od 2003 roku w placówce tej dyrektorem ds. nauczania była Iwona Kolmer, prezesem zarządu – Grzegorz Bugaj. W Szkole Podstawowej TAK funkcje kierownicze zajmowały dwie osoby – Elżbieta Wierzbička i Anna Sylwester. W niektórych szkołach tworzone stanowiska wicedyrektorów, np. w Szkole Podstawowej Szczecin International School dyrektor Marię Sawkę wspierała wicedyrektor Katarzyna Stütz, która odpowiadała m.in. za nadzór pedagogiczny. Wśród szkół, w których wyznaczano wicedyrektora, były: Społeczna Szkoła Podstawowa nr 1 im. Noblistów Polskich STO, funkcję tę pełniła Małgorzata Firsiof, oraz Szkoła Podstawowa Marii Montessori, w której powołanych było dwóch wicedyrektorów: Magdalena Kulbaczewska (ds. administracyjnych) oraz Iwona Więclawska (ds. finansowych). Podobnie rzecz się miała w Szkole Podstawowej Towarzystwa Salezjańskiego, gdzie utworzono nie tylko stanowiska wicedyrektorów, ale także ekonoma. Odmienne kwestia organizacyjna przedstawiała się w Katolickiej Szkole Podstawowej im. Świętej Rodziny, gdzie oprócz stanowiska dyrektora szkoły istniała funkcja prefekta szkoły, który odpowiadał za życie religijne i duchowe uczniów oraz nauczycieli. W czterech (z jedenastu niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie) funkcję dyrektora szkoły pełniła jedna osoba, nie tworzone tam żadnych stanowisk pomocniczych⁸⁸.

87 Iwona Walczak, ps. „Walczak” była instruktorem Związku Harcerstwa Polskiego od 1978 r. Od 1986 r. była nauczycielką matematyki. Została odznaczona Medalem Komisji Edukacji Narodowej oraz Złotą Odznaką Społecznego Towarzystwa Oświatowego nr 17 za zasługi w rozwijaniu oświaty niepublicznej, zob. *Razem tworzymy szkołę...*, s. 55–57.

88 Dane uzyskane w rozmowach z dyrektorami analizowanych placówek.

Tabela 2.8. Dyrektorzy niepublicznych szkół podstawowych, rok szkolny 2014/2015

Lp.	Szkoły	Liczba dyrektorów (od początku istnienia szkoły)	Pierwszy dyrektor	Dyrektorzy w roku szkolnym 2014/2015
1.	Społeczna Szkoła Podstawowa nr 1 im. Noblistów Polskich STO	9	Ewa Tom	Marzena Ukraińska (od 2005 r.)
2.	Szkoła Podstawowa „Słoneczna”	2	Marzena Kiedel Małgorzata Kurpiewska	Marzena Kiedel Małgorzata Kurpiewska (od 1992 r.)
3.	Prywatna Szkoła Podstawowa Leonarda Piwoni	1	Renata Wysokińska	Renata Wysokińska (od 1999 r.)
4.	Polsko-Amerykańska Prywatna Szkoła Podstawowa	5 dyrektorów ds. nauczania 6 dyrektorów ds. administracji	Danuta Walaszek Edward Wardziński	Iwona Kolmer (od 2003 r.)
5.	Katolicka Szkoła Podstawowa im. Świętej Rodziny	4	ks. Andrzej Dymer	Dorota Bednarek (od 2009 r.)
6.	Szkoła Podstawowa TAK	3	Elżbieta Wierzbicka Anna Sylwester	Milena Malec (od 2015 r.)
7.	Szkoła Podstawowa Szczecin International School	2	Piotr Wahl	Maria Sawka (od 2002 r.)
8.	Szkoła Podstawowa Towarzystwa Salesjańskiego	2	ks. Roman Jachimowicz	ks. Leszek Zioła (od 2012 r.)
9.	Szkoła Podstawowa „Primus”	3	Ewa Rutkowska	Edyta Majcher
10.	Polsko-Niemiecka Szkoła Podstawowa „Nasza Szkoła”	4	Maria Biernat	Anna Czerniawska (od 2014 r.)
11.	Szkoła Podstawowa Marii Montessori Bona Ventura	1	Agnieszka Kowalewska	Agnieszka Kowalewska

Źródło: Archiwum Kuratorium Oświaty oraz Wydziału Oświaty, Urzędu Miasta Szczecina, Teczki niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie, WESiT-I-4332/5/99, WESiT-I-4332/6/99, WESiT-I-4332/10/99, WESiT-I-4332/12/99, WESiT-I-4332/16/99, WESiT-I-4332/7/99, WESiT-I-4332/15/99, WOŚ-I-4332/320/2002, WOiKF-I-4320/335/2003, WOŚ-I-4320/387.05, WO-4430.609.2013.

2.4.2. Nauczyciele

Wyrastające z marzeń rodziców i nauczycieli, tworzone na demokratycznych zasadach, szkoły niepubliczne były ośrodkiem edukacyjnych inicjatyw, wolnych od sztywnych ram systemu oświaty, otwartych na niekonwencjonalne rozwiązania wychowawcze i dydaktyczne. Rok szkolny 1989/1990 przeszedł do historii edukacji polskiej przede wszystkim ze względu na wdrażaną reformę oświaty, ale również ze względu na otwieranie w Polsce pierwszych szkół społecznych – jedną z nich była Społeczna Szkoła Podstawowa nr 1 w Szczecinie.

Odsetek szkół społecznych w stosunku do szkół państwowych był bardzo niewielki, ale wiadomo było, że nowe, alternatywne placówki zapoczątkują zmiany w polskiej oświacie. Wymagało to jednak wiele wytrwałości, zaangażowania i przekonania innych o słuszności i potrzebie reformowania szkolnictwa. Minister Edukacji Narodowej Henryk Samsonowicz, który pełnił tę funkcję w latach 1989–1991, wspierał rozwój szkół różnego typu, popierając innowacyjną, autorską pracę. W efekcie w ministerstwie powstał zespół ds. innowacji, którego zadaniem było patronowanie działaniom udoskonalającym szkołę. Opór był jednak znaczny, zwłaszcza w środowisku nauczycieli. Duża część środowiska wykazywała się sporym sceptycyzmem wobec wprowadzania znaczących zmian w ustalonym systemie edukacji. Niewielu było na tyle odważnych, żeby porzucić dotychczasową pracę w szkołach publicznych i próbować czegoś nowego, nieodokreślonego, związanego z pewnego rodzaju ryzykiem⁸⁹. W działalność szkół niepublicznych angażowali się przede wszystkim młodzi ludzie, będący na początku swojej ścieżki zawodowej. Dla nich, m.in. w Krakowie, oddział STO wraz z kołem naukowym studentów pedagogiki Uniwersytetu Jagiellońskiego organizował spotkania, na których słuchacze zaznajamiali się z systemami edukacyjnymi funkcjonującymi w innych państwach, np. Szwajcarii czy Francji. Przedstawiano eksperymenty pedagogiczne oraz praktyki pedagogiczne stosowane w dobrych szkołach⁹⁰.

89 *Obserwacje z dystansu*, „Edukacja i Dialog” 1990, nr 12, s. 3. Na łamach czasopisma „Edukacja i Dialog”, wydawanego przez Społeczne Towarzystwo Oświatowe od października 1989 r., pojawiały się informacje o początkach powstawania szkół społecznych i prywatnych w całej Polsce. Artykuły miały na celu wspomaganie oraz dodawanie odwagi tym, którym zależało na polskiej oświacie. Oczywiście nie zabrakło również krytyki i dyskusji na temat edukacji. Więcej o znaczeniu rozwijającego się szkolnictwa niepublicznego w Polsce zob.: J. Urbańska, *Szkolnictwo niepubliczne jako składnik systemu oświatowego*, t. 2, Katowice 1997; *Szkolnictwo niepaństwowe. Partnerstwo czy konkurencja?*, red. A. Karpiński, MWN, Olecko 1997.

90 A. Paciorek, *Czas Amatorów*, *Czas Zawodowców*, „Edukacja i Dialog” 1990, nr 12, s. 11. Por. A. Zielińska, *Koncepcja szkolnictwa niepublicznego w wybranych krajach europejskich*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 1996, nr 2, s. 213–221; D.A. Ern, *Szkoły niepubliczne na świecie*, „Dyrektor Szkoły” 2003, nr 9; B. Śliwerski, *Szkoły wolne za granicą: Niemcy, Szwajcaria*, „Edukacja i Dialog” 1998,

W 1989 roku pracę w Społecznej Szkole Podstawowej nr 1 w Szczecinie podjęła kadra wybrana z „banku nauczycieli”. Stawiano im wysokie wymagania, wychodząc z założenia, że to właśnie nauczyciele, ich pasje, zaangażowanie, serce i zamiłowanie do pracy z dziećmi nadadzą kierunek rozwojowi i zmienią oblicze szkoły⁹¹. Dyrekcja oraz założyciele szkoły, rekrutując kadrę pedagogiczną, zwracali uwagę na to, by kandydaci byli świadomi czekającego ich wyzwania – tworzenie nowej instytucji oświatowej wiązało się bowiem z posiadaniem nowoczesnej wizji szkoły oraz określonymi predyspozycjami zawodowymi. Zatem znaczenie miało nie tylko wykształcenie i zawodowy profesjonalizm, istotna była umiejętność rozumienia i odczuwania problemów „małego człowieka”⁹². Relacje o powstawaniu pierwszej społecznej szkoły w Szczecinie pokazują trud i wysiłek ponoszony przez nauczycieli. A. Ciechanowicz-Sarata pisała:

Po zakończonych lekcjach podeszłam do wyraźnie zmęczonej nauczycielki. Rozmowa zmieniła się w monolog osoby, która w nowym miejscu poszukuje siebie. Po trzech miesiącach pracy może powiedzieć, że na razie wszystko odbywa się kosztem nauczyciela. Szkoła społeczna ma być inna niż szkoła państwowa. Ale nie jest to takie proste w realizacji⁹³.

Wyzwanie w pierwszym roku działalności podjęło w Społecznej Szkole Podstawowej nr 1 w Szczecinie 5 nauczycieli. W czasie jej 25-letniej działalności zatrudnienie znalazło wielu nauczycieli. Początki były skromne, gdyż niewiele było oddziałów klasowych. Z biegiem lat liczba nauczycieli znacząco wzrosła. W roku szkolnym 1996/1997 pracowało tu już 32 nauczycieli i ten poziom zatrudnienia utrzymywał się do roku szkolnego 2014/2015. Warte podkreślenia jest to, że 96% nauczycieli miało wykształcenie wyższe. Ponadto w roku szkolnym 2014/2015 prawie połowa nauczycieli (47%) legitymowała się podwójną specjalnością.

nr 4, s. 18–23; F. Edmunds, *Pedagogika Rudolfa Steinera. Szkoły waldorfskie na świecie i w Polsce*, Spectrum, Warszawa 1996; L. Kudła, *Szkolnictwo niepubliczne w Danii*, „Edukacja i Dialog” 1998, nr 10, s. 66–70; R. Piwowarski, *Szkolnictwo niepubliczne w Polsce i wybranych krajach: Czechy. Węgry. Słowacja. USA*, „Społeczeństwo Otwarte” 1996, nr 11, s. 38–44; A. Malec, *Miejsce szkolnictwa niepublicznego w demokratycznym społeczeństwie obywatelskim na przykładzie systemów oświatowych Polski, Austrii i Niemiec*, rozprawa doktorska opracowana pod kierunkiem prof. dra hab. Jacka Woźdza (Uniwersytet Śląski, Wydział Nauk Społecznych).

91 R. Ryss, *Oczami praktyka. Zerwać z belferstwem. Rozmowa z Michałem Kaweckim, prezesem Koła STO w Szczecinie*, „Edukacja i Dialog” 1990, nr 16, s. 11.

92 A. Ciechanowicz-Sarata, *Szkoła, która nie straszy*, „Edukacja i Dialog” 1990, nr 12, s. 14.

93 Tamże, s. 15.

Tabela 2.9. Kadra pedagogiczna (liczba) w Społecznej Szkole Podstawowej nr 1 w wybranych latach

Wyszczególnienie	1989/1990	1996/1997	1997/1998	1998/1999	2005/2006	2007/2008	2014/2015
Liczba nauczycieli	6	32	39	28	34	29	32
Wykształcenie							
magisterskie	6	28	37	27	33	29	32
licencjat		4	2	1	1	0	0
Podwójna specjalizacja		6	9	11	8	8	15

Źródło: Archiwum Kuratorium Oświaty. Wykaz kadry pedagogicznej, WESiT-I-4332/5/99.

Podobnie kształtowała się sytuacja zatrudnienia nauczycieli w podstawowych szkołach niepublicznych powstałych w latach 90. W roku szkolnym 2013/2014 w 6 szczecińskich szkołach⁹⁴ pracowało w sumie 151 nauczycieli, to dużo, zważywszy, że w pierwszych latach działalności poszczególnych placówek zatrudniano zaledwie kilku nauczycieli. Tendencja wzrostowa jest widoczna w każdej ze szkół. Kulminacja przypadła na rok szkolny 1998/1999. Był to ostatni rok, w którym funkcjonowała ośmioletnia szkoła podstawowa. 1 września 1999 roku, po wprowadzeniu trzyetapowego procesu kształcenia, szkoły podstawowe utraciły dwa roczniki, co skutkowało zmniejszeniem zatrudnienia nauczycieli⁹⁵.

Tabela 2.10. Kadra pedagogiczna (liczba) w niepublicznych szkołach podstawowych powstałych w latach 90. XX wieku

Szkoły	1991/1992	1992/1993	1994/1995	1995/1996	1996/1997	1997/1998	1998/1999	2002/2003	2006/2007	2013/2014
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Szkoła Podstawowa „Słoneczna”		9		26	26	34	44	18	19	18
Szkoła Podstawowa TAK	4			15	17		19	17		24

94 Archiwa szkół: SP „Słoneczna”, SP TAK; PSP Piwoni, KSP św. Rodziny, Polsko-Amerykańskiej PSP, Polsko-Niemieckiej SP. Informacje zawarte w dokumentach szkolnych – wykaz kadry pedagogicznej.

95 W ustawie z 8.01.1999 zawarto przepisy wprowadzające reformę ustroju szkolnego (Dz.U. 1999 nr 12, poz. 96).

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Prywatna Szkoła Podstawowa Leonarda Piwoni								15	35	39
Katolicka Szkoła Podstawowa im. Świętej Rodziny					7	12	13	18		28
Polsko-Amerykańska Prywatna Szkoła Podstawowa		9		24	26	30	28	20	23	27
Polsko-Niemiecka Szkoła Podstawowa „Nasza Szkoła”			14	17	18	21	27		23	15

(puste pola – brak danych; pogrubiona czcionka – liczba nauczycieli zatrudnionych w pierwszym roku działalności badanej szkoły)

Źródło: AUMWO, Wykaz kadry pedagogicznej analizowanych placówek. WESiŃ-I-4332/10/99, WESiŃ-I-4332/6/99, WESiŃ-I-4332/9/99, WESiŃ-I-4332/15/99, WESiŃ-I-4332/12/99, WESiŃ-I-4332/16/99.

Szkoły, będące przedmiotem analizy, powstałe w nowym tysiącleciu, w roku szkolnym 2013/2014 były miejscem pracy dla 59 nauczycieli⁹⁶. Liczba nauczycieli zatrudnionych w Szkole Podstawowej Towarzystwa Salezjańskiego wzrosła pięciokrotnie, biorąc pod uwagę pierwszy rok działalności szkoły. Ze względu na charakter i misję szkoły, w większym wymiarze zatrudnienie znajdowali tu księża. W roku szkolnym 2013/2014 pracowało 6 duchownych. Mniejszym wzrostem kadry pedagogicznej charakteryzowała się Szkoła Podstawowa Szczecin International School. Warto jednak zauważyć, że w pierwszym roku działalności w tej placówce pracowało aż 20 nauczycieli. Wynika to przede wszystkim z charakteru tej placówki. Zapewniając kształcenie obywateli różnych narodowości z wykorzystaniem programu międzynarodowego, wsparcie w nauce języka ojczystego oraz dużej indywidualizacji pracy z uczniem, zatrudniała wielu nauczycieli nie tylko z Polski, w 2002 roku w gronie kadry pedagogicznej było 8 nauczycieli z innych krajów.

⁹⁶ Nie wliczono nauczycieli NSP „Primus”.

Tabela 2.11. Kadra pedagogiczna (liczba) podstawowych szkół niepublicznych powstałych w XXI wieku

Wyszczególnienie	Pierwszy rok działalności szkoły	Rok szkolny 2013/2014
Szkoła Podstawowa Szczecin International School	20	30
Niepubliczna Szkoła Podstawowa „Primus”	12	brak danych
I Szkoła Podstawowa Montessori Bona Ventura	9	9
Szkoła Podstawowa Towarzystwa Salezjańskiego	4	20

Źródło: AUMWO, Wykaz kadry pedagogicznej badanych placówek, WOŚ-I-4320/320/2002, WOŚ/I/4320/387/05, WOŚ-S.4430.609.2013, WOiKF-I-4320/335/03.

Zawód nauczyciela podlega regulacjom przepisów prawa oświatowego⁹⁷. Podstawą zatrudnienia nauczyciela w szkole niepublicznej był Kodeks Pracy oraz Karta Nauczyciela, ale tylko w niektórych obszarach. Karta Nauczyciela regulowała kwestie m.in. zatrudnienia, oceniania pracy nauczyciela oraz awansu zawodnego⁹⁸.

Nauczyciele szkół każdego typu podlegają również postanowieniom zawartym w statucie szkoły, który jest obowiązkowym wewnątrzszkolnym

97 W analizowanym okresie podstawą prawną, w której określono zasady zatrudnienia nauczycieli były: Ustawa z 7.09.1991 r. o systemie oświaty oraz Ustawa z 26.01.1982 r. Karta Nauczyciela. Oba akty prawne odnosiły się również do działalności oświaty niepublicznej, w tym do niepublicznych szkół podstawowych z uprawnieniami szkół publicznych.

98 Ustawa z 26.01.1982 r. Karta Nauczyciela, art. 91 b, ust. 2, pkt 3 zawierała przepisy, które należy stosować wobec nauczycieli zatrudnionych w wymiarze co najmniej 1/2 obowiązkowego wymiaru pensum, w tym do nauczyciela zatrudnionego na stanowisku dyrektora (Dz.U. 1982 nr 3, poz. 19). Do nauczycieli zatrudnionych w niepublicznych placówkach stosowały się przepisy określające obowiązki nauczyciela, dotyczące odpowiedzialności dyscyplinarnej za uchybienia godności zawodu nauczyciela oraz odnoszące się do oceny pracy nauczyciela. Ponadto uregulowania związane z awansem zawodowym nauczyciela, prawo do nagrody dla nauczycieli za ich osiągnięcia dydaktyczno-wychowawcze, a w szczególności nagrody dyrektora szkoły, kuratora oświaty i ministra oraz prawo do wyróżnienia nauczycieli Medalem Edukacji Narodowej były wykorzystywane w stosunku do nauczycieli szkół niepublicznych. Artykuły, w których znalazły się zapisy na temat wygasania stosunku pracy na mocy prawa oraz prawa do korzystania ze środków na doskonalenie zawodowe wydzielone przez wojewodów oraz ministra do spraw oświaty i wychowania powinny być również stosowane w kontekście nauczycieli zatrudnionych w analizowanych placówkach. Nauczyciele szkół niepublicznych mieli prawo do zaopatrzenia emerytalnego określonego w przepisach o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz przejścia na emeryturę po trzydziestoletnim stażu pracy. Zob. Ustawa z 26.01.1982 Karta Nauczyciela, art. 6, art. 9–9i, art. 22 ust. 3 i 4, art. 26, art. 49 ust. 1 pkt 2 i 3, art. 51, art. 70a ust. 3, 4 i 6, art. 75–86, art. 88 i art. 90 (Dz.U. 1982 nr 3, poz. 19).

dokumentem, określającym m.in. prawa i obowiązki nauczycieli. Każda z podanych analizie placówek posiadała statut, który w przypadku szkół z wieloletnim doświadczeniem był modyfikowany ze względu na zmieniające się przepisy prawa oświatowego⁹⁹. Zatem statuty poddane analizie w 2013 roku zostały już zaktualizowane i stanowiły podstawę funkcjonowania niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie. Wedle tych aktów prawnych nauczyciele zaangażowani w pracę w szkołach niepublicznych zatrudnieni byli na umowę o pracę, umowę zlecenie bądź umowę o dzieło. Statuty niepublicznych szkół podstawowych określały obowiązki, prawa oraz zakres odpowiedzialności nauczyciela. W przeanalizowanych statutach nie stwierdzono większych różnic w trzech wyżej wymienionych sferach¹⁰⁰.

Ze względu na to, że analizowane szkoły różnią się zasadami organizacji, misją, wykorzystywaniem odmiennych programów nauczania i angażowaniem się w różnego rodzaju inicjatywy oświatowe, w statutach tych szkół można odnaleźć sformułowania wyraźnie zobowiązujące nauczycieli do pełnienia szczególnych dla danej placówki zadań. Przykładem jest Katolicka Szkoła Podstawowa im. Świętej Rodziny, której statut zobowiązywał nauczyciela do uczestniczenia w życiu religijnym szkoły. Podobne sformułowanie można było znaleźć w dokumencie Szkoły Podstawowej Towarzystwa Salezjańskiego, który zobowiązywał nauczyciela do uwzględnienia w pracy katolickiego charakteru szkoły¹⁰¹.

Szczególnymi obowiązkami nauczyciela określonymi przez statut charakteryzowała się I Szkoła Podstawowa Montessori Bona Ventura. Zakres obowiązków nauczycieli był doprecyzowany i dostosowany do pracy w warunkach wynikających z charakteru placówki. Istotnym zadaniem nauczyciela, wynikającym ze stosowania metody Marii Montessori, było korzystanie z zasobów bibliotecznych i współpraca z nauczycielem bibliotekarzem w celu wszechstronnego

99 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 21.05.2001 r. w sprawie ramowych statutow publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz.U. 2001 nr 61, poz. 624 z późn. zm).

100 W przypadku obowiązków nauczyciela, najwięcej miejsca poświęcano dbałości o bezpieczeństwo uczniów podczas zajęć organizowanych przez szkołę oraz o kierowaniu się dobrem dziecka w pracy dydaktycznej i wychowawczo-opiekuńczej. Ponadto nauczyciel zobowiązany był do rzetelnego i systematycznego przygotowania się do lekcji, realizowania programów nauczania wraz z opracowaniem wszelkich dokumentów pozwalających na kontrolę pracy nauczyciela. Dokumenty te zobowiązywały nauczyciela do systematycznej współpracy z domem rodzinnym ucznia, poprzez informowanie rodziców o postępach, trudnościach, zasadach oceniania i klasyfikowania uczniów. Obowiązkiem nauczyciela było również samodoskonalenie, podnoszenie kwalifikacji i rozwijanie umiejętności w celu usprawnienia pracy dydaktycznej i wychowawczej oraz opiekuńczej. W statutach badanych szkół umieszczono zapisy zobowiązujące nauczyciela do systematycznego prowadzenia dokumentacji szkolnej, m.in.: rozkładów materiału, arkuszy ocen, dzienników lekcyjnych, przygotowania wymagań edukacyjnych, opracowania planów wynikowych oraz ścieżek międzyprzedmiotowych, zob. Statuty niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie.

101 Statuty: KSP św. Rodziny oraz SP Towarzystwa Salezjańskiego.

przygotowania uczniów do samokształcenia i świadomego wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystania informacji. Ponadto nauczyciel miał obowiązek poświęcać szczególną uwagę edukacji medialnej oraz stwarzać warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania informacji z różnych źródeł, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnej na zajęciach z różnych przedmiotów. Niespotykanym w innych statutach uszczegółowieniem był obowiązek stosowania metod i środków dydaktycznych, odpowiednich do potrzeb i możliwości, zgodnie z pedagogiką Montessori¹⁰². Wyjątkowymi kompetencjami musiał odznaczać się nauczyciel Szkoły Podstawowej Szczecin International School. Praca w środowisku wielonarodowym wymagała płynnej znajomości języka angielskiego, łączenia tej sprawności w nauczaniu przedmiotów, rozwiązywania problemów wychowawczych w klasach wielokulturowych i nawiązywania współpracy z rodzicami. Wymagania wobec nauczyciela tej szkoły dotyczyły otwartej i tolerancyjnej postawy wobec wszystkich członków społeczności szkolnej. Poszanowanie różnorodności było kluczem do zapewnienia komfortowych warunków nauki¹⁰³. W statutach niektórych szkół można było odszukać obowiązki nauczycieli wynikające z realizacji uchwał w sprawie eksperymentów i innowacji pedagogicznych oraz zobowiązania nauczyciela do wykonywania innych zadań zleconych przez dyrektora, związanych z organizacją procesu dydaktycznego i wychowawczego¹⁰⁴.

Na podstawie sformułowań zawartych w statutach szkół, można stworzyć pewien kanon praw nauczyciela, w którym zawsze przywoływane było prawo do organizowania procesu kształcenia według opracowanych przez siebie koncepcji, tzw. innowacji edukacyjnych oraz autorskich programów kształcenia i wychowania, za zgodą dyrektora szkoły. Nauczyciele mieli również swobodę w wyborze podręczników, środków dydaktycznych oraz metod kształcenia. W statutach czterech z badanych szkół znalazły się zapisy o prawie do wsparcia i pomocy merytorycznej dla nauczycieli w procesie realizowania zadań dydaktyczno-wychowawczych¹⁰⁵. Pojawiały się również deklaracje gwarantujące nauczycielom prawo do głoszenia własnych poglądów, oceny swojej pracy oraz szacunku i uznania ze strony innych osób¹⁰⁶. W statutach znajdowały się również zapisy dotyczące

102 Statut SP Bona Ventura, § 30, s. 14.

103 Statut SPS International School, rozdz. VI, § 13, s. 4.

104 Statuty: SSP STO, § 21, s. 6; SPS International School, rozdz. VI, § 13, s. 4; SP TAK, rozdz. V, § 12, s. 5; Polsko-Amerykańskiej PSP, rozdz. IV, § 16, s. 6.

105 Statuty szkół: NSP „Primus”, rozdz. IX, § 25, s. 9; SP Towarzystwa Salezjańskiego, § 31, s. 13; SSP STO, § 21, s. 6; Polsko-Amerykańskiej PSP, rozdz. IV, § 15, s. 6.

106 Statuty szkół: NSP „Primus”, rozdz. IX, § 25, s. 9; SP Bona Ventura, § 29 s. 13; SP Towarzystwa Salezjańskiego, § 31, s. 13.

kwestii finansowych, określano w nich prawo nauczyciela do wynagrodzenia, nagród pieniężnych w uznaniu wkładu pracy i osiągnięć dydaktycznych oraz występowanie do zarządu o ulgi w opłatach chesnego, jeśli dzieci nauczycieli były uczniami szkoły¹⁰⁷.

W statutach większości niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie podkreślano odpowiedzialność nauczycieli za wyniki nauczania oraz bezpieczeństwo powierzonych im opiece uczniów w szkole i na zajęciach organizowanych przez szkołę oraz odpowiedzialność cywilną wynikającą z niedopełnienia obowiązków w tym zakresie.

Ponadto zauważalne były sformułowania dotyczące odpowiedzialności nauczyciela za sprzęt i urządzenia będące wyposażeniem szkoły. Jedną z powinności nauczyciela było także dbanie o przyjazną i życzliwą atmosferę w gronie nauczycielskim oraz utrzymywanie właściwych relacji z rodzicami uczniów¹⁰⁸. Statuty niepublicznych szkół podstawowych i szkolne programy wychowawcze podkreślały również rolę wychowawcy jako osoby sprawującej opiekę nad powierzonym oddziałem klasowym¹⁰⁹.

W niepublicznych szkołach podstawowych w Szczecinie duży nacisk kładziono na współpracę kadry pedagogicznej, w ramach funkcjonowania rad pedagogicznych¹¹⁰, oraz statutowych zespołów nauczycielskich. Kooperacja nauczycieli

107 Statut SP TAK, rozdz. VI, § 12, s. 6.

108 Statuty Szkół: SP TAK, rozdz. VI, § 12, s. 6; Polsko-Niemieckiej SP, rozdz. IV, § 23, s. 11; SP Towarzystwa Salezjańskiego, § 31, s. 13; KSP św. Rodziny, rozdz. 4, § 29, s. 5; SP „Słoneczna”, rozdz. IV, s. 7.

109 Zadania wychowawcze i opiekuńcze realizowane były poprzez tworzenie życzliwej atmosfery, inspirowanie i wspomaganie działań uczniów do pracy indywidualnej oraz pracy na rzecz zespołu. Dodatkowo wychowawca wspiera uczniów w rozwiązywaniu trudnych i konfliktowych sytuacji oraz kształtuje i utrwala nawyki kulturalne i grzecznościowe. Ponadto wychowawca odpowiedzialny jest za nawiązywanie i podtrzymywanie kontaktu z rodzicami uczniów, informowanie o postępach, trudnościach i sukcesach ich dzieci. Statuty wyznaczają obowiązek realizowania lekcji wychowawczych oraz współpracę wychowawcy z nauczycielami uczącymi w danej klasie. W sytuacjach trudnych lub wątpliwych nauczyciel jest zobowiązany współpracować ze specjalistami zatrudnionymi w szkole (pedagog, psycholog, logopeda, lekarz) bądź z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi. Zob. Statuty szkół: SSP STO, § 21, s. 6; SP „Słoneczna”, rozdz. IV, s. 7; KSP św. Rodziny, rozdz. IV, § 33, s. 6; PSP Piwoni, rozdz. V, § 37, s. 15.

110 Do organizowania i wsparcia zadań związanych z realizacją programów dydaktycznych oraz wychowawczo-opiekuńczych powołana jest w każdej z niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie rada pedagogiczna. Jest to kolegialny organ szkoły, w którego skład wchodzi wszyscy zatrudnieni nauczyciele oraz wicedyrektorzy i dyrektorzy, którzy są przewodniczącymi rad. Do udziału w obradach mogą być zaproszeni goście z zewnątrz oraz członkowie zarządu niepublicznych szkół podstawowych lub stowarzyszenia działającego przy szkole jako głos doradczy. Wszystkie spotkania nauczycieli w ramach rady pedagogicznej są protokołowane, a stworzony dokument jest podstawowym dowodem na działalność organu. W jednej z badanych szkół założona została tzw. „Księga Protokołów”. Jest to podstawowy dokument działalności rady pedagogicznej. Księga jest opieczętowana i podpisana przez dyrektora szkoły, a jej stronicie ponumerowane. Księga jest udostępniona na terenie szkoły nauczycielom, upoważnionym przedstawicielom nadzoru

w niepublicznych szkołach podstawowych w Szczecinie była kluczowym elementem działalności tych placówek. Równoległe z pracą rad pedagogicznych odbywały się cykliczne spotkania zespołów przedmiotowych, zespołów wychowawczych lub zespołów zadaniowych. W statutach niektórych szkół umieszczono zapisy określające czym są i jakie zadania wynikają z celów postawionych statutowym zespołom nauczycielskim. Szeroko rozumiana współpraca była podstawową wartością powołanych gremiów i dotyczyła przede wszystkim realizacji programów edukacyjnych, wyboru podręczników szkolnych, koordynacji ścieżek międzyprzedmiotowych, opiniowania autorskich programów nauczania, dbania o wyposażenie pracowni i laboratoriów.

Współdziałanie nauczycieli dotyczyło również rozwiązywania codziennych problemów wychowawczych oraz podejmowania takich działań, które zmierzać będą do indywidualnego rozwoju oraz zaspokajania potrzeb uczniów. W jednej z badanych szkół spotkania wychowawców odbywały się raz w tygodniu i prowadzone były przez koordynatora¹¹¹ powołanego przez dyrektora szkoły. Do jego obowiązków należało między innymi utrzymanie łączności między nauczycielami w szkole a metodykami i moderatorami programów międzynarodowych oraz monitorowanie jakości pracy szkoły¹¹². Podczas zebrania omawiane były zaobserwowane problemy wychowawcze oraz drogi ich rozwiązania, sukcesy uczniów, bieżące zamówienia, planowane wydarzenia szkolne¹¹³.

Jedną z przyczyn powołania zespołów nauczycielskich było organizowanie wewnątrzszkolnego doskonalenia zawodowego oraz doradztwa metodycznego¹¹⁴. Przykładem może być Polsko-Amerykańska Prywatna Szkoła Podstawowa, w której cyklicznie odbywały się zebrania samokształceniowe.

pedagogicznego. Zob. Statut SP Towarzystwa Salezjańskiego, § 12, s. 6; Ustawa o systemie oświaty z 7 września 1991 r. (Dz.U. 1991 nr 95 poz. 425).

111 Pierwszym koordynatorem w Szkole Podstawowej Szczecin International School była Anna Brooks (Wielka Brytania), funkcję tę pełniła w latach 2002–2009, kolejnymi były: Hanne Dornonville (Dania) 2009–2010, Katarzyna Kmiecik (Polska) 2010–2013, Agnieszka Lal (Polska) 2013–2015.

112 AKOS, Sprawozdanie z wizytacji przeprowadzonej w szkołach niepublicznych Szczecin International School – Szkoła Podstawowa, Gimnazjum, Liceum Ogólnokształcące z 17–19.03.2008 r., WOŚ-I-4332/320/2002.

113 SP International School, Raporty ze spotkań zespołu nauczycielskiego szkoły w latach 2010–2015.

114 Biblioteczka Reformy, *O doskonaleniu nauczycieli*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 1999.

Tabela 2.12. Plan pracy zespołu samokształceniowego w Polsko-Amerykańskiej Prywatnej Szkole Podstawowej w Szczecinie

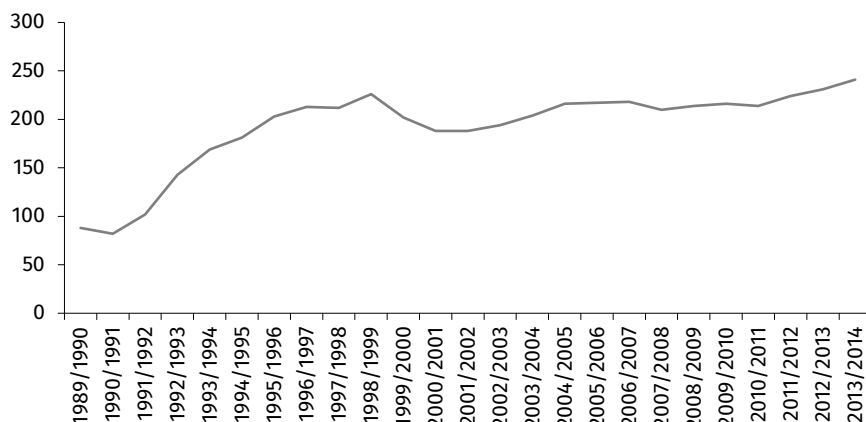
Rok szkolny	Tematyka spotkań
2004/2005	opracowanie planu pracy aktywizacja nauczycieli – warsztaty doskonalenie pracy z uczniem trudnym, z ADHD
2005/2006	analiza zmian w prawie oświatowym opracowanie własnych narzędzi diagnozy wstępnej i końcowej
2006/2007	tworzenie planu współpracy z rodzicami praca z wykorzystaniem pomocy dydaktycznych
2007/2008	opracowanie dokumentu regulującego zakres współpracy z rodzicami i ich czynnego uczestnictwa
2008/2009	doskonalenie warsztatu metodycznego
2009/2010	doskonalenie warsztatu metodycznego
2010/2011	doskonalenie warsztatu metodycznego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy dokumentów wewnątrzszkolnych Polsko-Amerykańskiej Szkoły Podstawowej w Szczecinie.

Nauczyciele spotykali się raz w miesiącu, poruszając kwestie związane z organizacją życia szkoły oraz analizując ciekawe rozwiązania metodyczne związane z procesem kształcenia i wychowania. Aktywność wykazywana przez nauczycieli podczas spotkań wpływała na rozwój nowych umiejętności i pozwalała na współdziałanie osób z różnym stażem pracy. Tego typu zebrania prowadzone były przez nauczycieli zatrudnionych w szkole lub przez zaproszonych gości.

2.5. Uczniowie niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie

W niepublicznych szkołach podstawowych w Szczecinie, powstałych w latach 90. XX wieku, liczba uczniów systematycznie wzrastała, było to szczególnie widoczne do roku szkolnego 2000/2001. W chwili wprowadzenia reformy systemu oświaty, 1 września 1999 roku, nauka w szkole podstawowej została skrócona z 8 do 6 lat. W efekcie trzystopniowej struktury szkolnictwa zmniejszyła się liczba oddziałów klasowych w szkołach podstawowych. Przykładem obrazującym przyrost liczby uczniów od pierwszego roku pracy szkoły do 2014 roku jest Społeczna SP nr 1 im. Noblistów Polskich STO. Placówka, na początku swojej działalności (1989 r.), zrekrutowała 88 uczniów. W roku szkolnym 2013/2014 szkoła kształciła ponad 240 uczniów.

Rysunek. 2.1. Uczniowie Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich Społecznego Towarzystwa Oświatowego w latach 1989–2014

Źródło: Archiwum Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO, Księgi uczniów w latach 1989–2014.

Z wykresu (rys. 2.1) wynika, że największy przyrost liczby uczniów w analizowanej szkole przypadł na lata 90. XX wieku. W tym czasie liczba uczniów wzrosła z 88 w roku szkolnym 1990/1991 do 226 uczniów w roku szkolnym 1998/1999. W wyniku reformy oświaty (1999 r.) i zmian struktury szkolnictwa, liczba klas w szkole podstawowej została zredukowana do 6, liczba uczniów nieznacznie zmalała i oscylowała w okolicach 200. W latach 2006–2012 społeczność uczniowska w analizowanej szkole wynosiła średnio 220 uczniów. Rekordowym rokiem szkolnym okazał się 2013/2014, w którym szkoła zrekrutowała łącznie 241 osób.

Liczba uczniów w niepublicznych szkołach podstawowych w Szczecinie ulegała zmianie. Z reguły pierwszy rok działalności wiązał się z niewielką ich liczbą. Przykładem jest Niepubliczna Szkoła Podstawowa „Primus”, do której w pierwszym roku nauki uczęszczało 30 uczniów, a po 7 latach działalności szkoły było ich już 120. Odmiennym przykładem jest Prywatna Szkoła Podstawowa Leonarda Piwoni oraz Szkoła Podstawowa Szczecin International School, które w pierwszych latach szkoły cieszyły się ogromną popularnością i przyjmowały wielu uczniów. Obydwie wymienione wyżej szkoły „przejęły” inne, utworzone wcześniej, niepubliczne szkoły podstawowe wraz z rozbudowanymi oddziałami klasowymi¹¹⁵. W tabeli 2.13 przedstawiono dane dokumentujące liczbę uczniów w szczecińskich niepublicznych szkołach podstawowych (lata 1999–2013).

¹¹⁵ Prywatna Szkoła Podstawowa Leonarda Piwoni przejęła Szkołę Edukacji Kulturalnej, natomiast Szkoła Podstawowa Szczecin International School przejęła British International School.

Tabela 2.13. Liczba uczniów w niepublicznych szkołach podstawowych (lata 1999–2013) na wybranych przykładach

Rok szkolny	1999/2000	2000/2001	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013
Prywatna Szkoła Podstawowa Leonarda Piwoni	79	45	80	102	140	150	170	184	192	202	210	214	213	209
Szkoła Podstawowa Szczecin International School				50	57	64	72	68	62	58	58	63	68	89
Niepubliczna Szkoła Podstawowa „Primus”							30			108	111	114	118	120

(puste pola – brak danych; pogrubiona czcionka – liczba uczniów w pierwszym roku działalności szkoły)

Źródło: Archiwa szkolne. Księgi uczniów Prywatnej Szkoły Podstawowej Leonarda Piwoni, Szkoły Podstawowej Szczecin International School, Niepublicznej Szkoły Podstawowej „Primus”.

W niepublicznych szkołach podstawowych w Szczecinie znaleźli swoje miejsce uczniowie wielu narodowości. Przykładem może być Szkoła Podstawowa Szczecin International School, gdzie ponad połowę uczniów stanowili obcokrajowcy. Pochodzenie uczniów było bardzo różnorodne. W roku szkolnym 2012/2013 uczyły się tu dzieci reprezentujące 13 narodowości: Niemcy, Polacy, Litwini, Estończycy, Duńczycy, Japończycy, Chińczycy, Belgowie, Słowacy, Słoweńcy, Rosjanie, Rumuni, Czesi. Szkoła przyjmowała przede wszystkim dzieci oficerów Korpusu NATO, obcojęzycznych lokalnych przedsiębiorców oraz, coraz częściej, mieszkających w Szczecinie Polaków. W tabeli 2.14 wskazano liczbę obcokrajowców uczęszczających do SP Szczecin International School w latach 2002–2014.

Tabela 2.14. Liczba obcokrajowców uczących się w SP Szczecin International School

Rok szkolny	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
SP Szczecin International School	25	41	40	50	50	50	41	43	49	43	43	41

Źródło: Archiwum Szkoły Podstawowej Szczecin International School, Księga uczniów lata 2002–2014.

Szkołą, która niejako z definicji przyjmowała uczniów z innych krajów, była Polsko-Amerykańska Prywatna Szkoła Podstawowa. Dane z archiwum szkolnego wskazują, że w roku szkolnym 1997/1998 wśród 147 uczniów było 20 obcokrajowców. Uczniowie ci pochodzili z Niemiec, USA, Indii, Ukrainy, Wielkiej Brytanii, Czech, Dani, Szwecji, Rosji. Z czasem charakterystyczna dla tej szkoły wielokulturowość zaczęła zanikać i w roku szkolnym 2010/2011 uczyło się tu zaledwie kilkoro uczniów z zagranicy¹¹⁶. Powodów tej zmiany mogło być kilka – jednym z nich była zapewne sytuacja gospodarcza i ekonomiczna Szczecina oraz terenów go okalających, które nie były na tyle atrakcyjne dla zagranicznych przedsiębiorców, by skłonić ich zarówno do inwestowania na lokalnym rynku, jak i zamieszkania tu wraz z rodzinami. Nie mniej znacząca była też rosnąca popularność konkurencyjnej niepublicznej szkoły podstawowej, a mianowicie SP Szczecin International School, w której realizowana była polska podstawa programowa, ale korzystano także z programów międzynarodowych (język angielski używany był w codziennej pracy z uczniem).

W gronie placówek, które objęto badaniem, były dwie szkoły prowadzone przez organy związane z Kościołem katolickim. Jako pierwsza rozpoczęła działalność w roku szkolnym 1996/1997 Katolicka Szkoła Podstawowa im. Świętej Rodziny, natomiast w roku szkolnym 2003/2004 otworzyła podwoje Szkoła Podstawowa Towarzystwa Salezjańskiego. Obie szkoły szybko zdobyły popularność wśród tej części społeczności lokalnej, dla której istotne było kształcenie oparte na wartościach chrześcijańskich. Szkoły zaczynały działalność z nieliczną grupą uczniów. Po dziesięciu latach pracy w KSP im. Świętej Rodziny, w roku szkolnym 2009/2010, kształciło się 157 uczniów, a do Szkoły Podstawowej Towarzystwa Salezjańskiego, po dziewięciu latach działalności (2012/2013), uczęszczało 239 uczniów (tab. 2.15).

¹¹⁶ APAPSP, Księgi uczniów 1997–2010.

Tabela 2.15. Liczba uczniów w szczecińskich niepublicznych szkołach podstawowych o charakterze wyznaniowym

Wyszczególnienie	1996/1997	1999/2000	2000/2001	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013
Katolicka SP im. Świętej Rodziny	27	118	135	149	146		146	154	158	157	155	162	174	
SP Towarzystwa Salezjańskiego					12	60	100	149	180	218	234	240	240	239

(puste pola – brak danych; pogrubiona czcionka – pierwszy rok działalności szkoły)

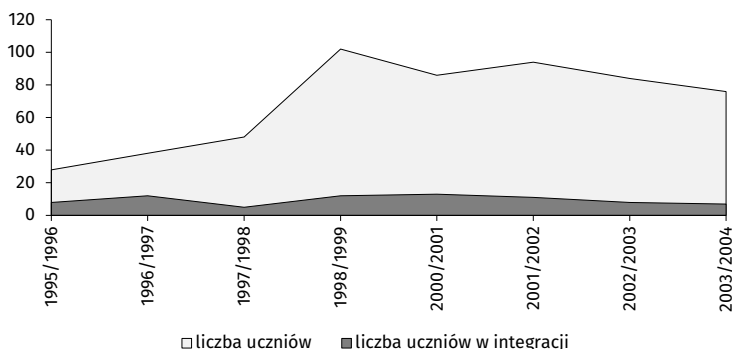
Źródło: Archiwum badanych szkół oraz Archiwum Urzędu Miasta, Wydział Oświaty – zestawienie dotacji dla szkół niepublicznych, nr 1582/11/08, 1582/17/08, 1582/7/08, 2567/66/14 –WOŚ.II.4323.01-02, 2567/74/14 – WOŚ.II. 4323.02-03, WOŚ – II – 3029.

Każda z niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie była „otwarta” na uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, dotyczyło to zarówno ograniczeń intelektualnych, jak i ruchowych. Szkoły będące przedmiotem analizy wykonywały zadania wynikające z obowiązku kształcenia i wychowania tego typu uczniów na podstawie obowiązującego prawa, tzn. organizując nauczanie indywidualne lub integracyjne¹¹⁷. Szczególną rolę w zmaganiu się szkolnictwa niepublicznego z problemem kształcenia uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych odegrała Społeczna Szkoła Podstawowa „Nasza Szkoła”¹¹⁸ (placówka ta od 1999 r. funkcjonuje pod nazwą Polsko-Niemiecka Szkoła Podstawowa „Nasza Szkoła”). W latach 90. XX wieku była pierwszą w Szczecinie niepubliczną szkołą, która tworzyła warunki dla pełnego rozwoju dzieci z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi, i w pełni realizowała zasady nauczania integracyjnego. W placówce prowadzony był oddział specjalny, nauczanie indywidualne, zróżnicowana terapia indywidualna i grupowa. Zatrudniana była wysoko wyspecjalizowana kadra pedagogiczna: logopeda glottodydaktyk,

117 Ustawa z 7.09.1991 o systemie oświaty z dnia. Dz.U. 1992 nr 95, poz. 425.

118 AKOS, Niepubliczna szkoła podstawowa mieszcząca się przy ulicy Wawrzyniaka 7 w Szczecinie została zarejestrowana pod nazwą Społeczna Szkoła Integracyjna „Nasza Szkoła” przez Kuratora Oświaty w Szczecinie pod nr KO-I-4013/191/94 w 1994 r. W tym samym roku szkoła zmieniła nazwę na „Szkoła Podstawowa Integracyjna”. W 1995 r. nastąpiła kolejna zmiana nazwy na Społeczna Szkoła Przyszłości „Nasza Szkoła”, a w 1997 r. na Społeczna Szkoła Podstawowa „Nasza Szkoła”. Do 1999 r. prowadzona była przez Stowarzyszenie Społeczno-Oświatowe SENS. W tym samym roku organem prowadzącym stała się Pomorska Akademia Umiejętności, WESiT-I-4332/16/99.

pedagog specjalny, specjalista kinezylogii edukacyjnej, rehabilitant wad postawy¹¹⁹. Zebrane dane dotyczące liczby uczniów objętych edukacją o charakterze integracyjnym, w stosunku do całkowitej liczby uczniów, zaprezentowano na poniższym wykresie.

Rysunek 2.2. Stosunek liczby uczniów objętych nauczaniem integracyjnym do całkowitej liczby uczniów w Społecznej Szkole Podstawowej „Nasza Szkoła”

Źródło: Archiwum Urzędu Miasta, Wydział Oświaty, WESiT-I-4332/16/99.

W pierwszym roku kształcenia do tej szkoły uczęszczało 36 uczniów, z czego 8 osób wymagało indywidualnego wsparcia edukacyjnego i rozwojowego. Z biegiem lat takich uczniów było coraz więcej. W okresie 1995–2004, „najlepszym”, biorąc pod uwagę liczbę uczniów, był rok szkolny 1998/1999, kiedy to do Polsko-Niemieckiej Szkoły Podstawowej „Nasza Szkoła” uczęszczało ponad 100 uczniów, w tym 12 uczniów objętych nauczaniem integracyjnym.

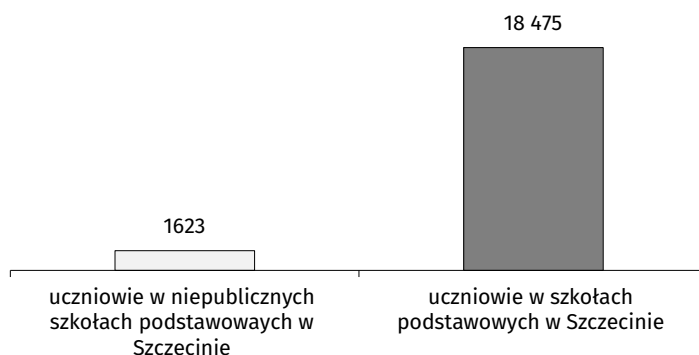
Cechą charakterystyczną niepublicznych szkół podstawowych była niewielka liczba uczniów w klasach. Mała liczebność klas była niewątpliwie atutem szkół niepublicznych, pozwalającym na zindywidualizowanie nauczania, sprawniejsze prowadzenie zajęć bądź szybsze reagowanie na problemy wychowawcze. W statutach objętych badaniem niepublicznych szkół podstawowych określano maksymalną liczbę uczniów, którzy mogą uczyć się w jednej klasie (większość szkół określała maksymalną liczebność oddziałów klasowych). W czterech szkołach maksymalna liczba uczniów w klasie wynosiła 20¹²⁰, w dwóch spośród

119 AUMWO, Pismo z 16.01.1997 r., Dyrektor Społecznej Szkoły „Nasza Szkoła” do Wydziału Oświaty w sprawie zwiększenia dotacji przyznawanych szkoł z oddziałami integracyjnymi, WESiT-I-4332/16/99.

120 Statuty szkół: KSP św. Rodziny, rozdz. 3, § 22, s. 4; SP „Słoneczna”, rozdz. III, pkt 45, s. 4; SP Towarzystwa Salezjańskiego, §17, s. 8; Polsko-Niemiecka SP, rozdz. IV, § 19, s. 9.

analizowanych szkół – 18¹²¹, w kolejnych dwóch nie przekraczała 16 uczniów¹²², a w jednej ze szkół tylko 15¹²³. Ponadto z analizy statutów szkół wynika, że w jednej z badanych placówek zakładano możliwość łączenia klas w sytuacji, gdyby liczba uczniów w oddziałach 0–III spadła poniżej 11 uczniów, a w klasach IV–VI poniżej 13¹²⁴. Wśród niepublicznych szkół podstawowych funkcjonuje również szkoła, w której, ze względu na odmienny system kształcenia, zadeklarowano liczbę 30 uczniów w oddziale ogólnodostępnym trzyrocznikowym¹²⁵.

W roku szkolnym 2013/2014 do niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie uczęszczało 1623 uczniów. Do trzech spośród badanych szkół uczęszczało ponad 200 uczniów, w czterech kształciło się ponad 100 uczniów i w kolejnych czterech uczyło się mniej niż 100 uczniów¹²⁶. Czynniki wpływające na nabór do określonych placówek miały różnorodny charakter, jednak często baza lokalowa i brak odpowiednio dużej przestrzeni wpływały na ograniczenie liczby przyjmowanych uczniów. Interesujące jest porównanie liczby uczniów kształcących się w niepublicznych szkołach podstawowych w Szczecinie z całkowitą liczbą uczniów uczących się w publicznych szkołach podstawowych w Szczecinie w roku szkolnym 2013/2014 (rys. 2.3).

Rysunek 2.3. Zestawienie ogólnej liczby uczniów uczęszczających do szkół podstawowych w Szczecinie w stosunku do liczby uczniów uczących się w niepublicznych szkołach podstawowych w Szczecinie w roku szkolnym 2013/2014

Źródło: Urząd Statystyczny w Szczecinie, Bank Danych Lokalnych, Dane Roczne, Szkolnictwo Podstawowe oraz Księgi uczniów analizowanych niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie.

121 Statuty szkół: SP TAK, rozdz. IV, § 10, s. 4; NSP „Primus”, rozdz. VI, § 16, s. 8.

122 Statuty szkół: Polsko-Amerykańskiej PSP, rozdz. III, § 11, s. 5; SSP STO, rozdz. VII, § 31, s. 9.

123 Statut SPS International School, rozdz. V, § 12, s. 4.

124 Statut PSP Piwoni, rozdz. IV, § 26.

125 Statut SP Bona Ventura, § 26, s. 12.

126 Archiwa niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie, Księgi uczniów analizowanych szkół.

Analiza danych zgromadzonych w Urzędzie Statystycznym w Szczecinie, dotycząca ogólniej liczby uczniów szkół podstawowych w mieście w 2013 roku oraz danych pochodzących z niepublicznych szkół podstawowych, pozwala na stwierdzenie, że w roku szkolnym 2013/2014 w tych ostatnich pobierało naukę nieco ponad 8% uczniów w stosunku do całkowitej liczby uczniów uczęszczających do publicznych szkół podstawowych w Szczecinie. Dane liczbowe wskazują, że 18 000 uczniów kształciło się w szczecińskich publicznych szkołach podstawowych, natomiast do objętych analizą niepublicznych szkół podstawowych uczęszczało nieco ponad 1600.

Tabela 2.16. Liczba absolwentów w wybranych niepublicznych szkołach podstawowych w Szczecinie w latach 1999–2012

Nazwa szkoły	Rok szkolny												
	1999/2000	2000/2001	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
SSP nr 1 im. Noblistów Polskich STO	24	27	27	29	29	31	32	30	29	30	37	32	30
SP „Słoneczna”	35	33	30	15	13	14	6	6	9	9	6	3	14
Polsko-Amerykańska Prywatna SP	27	15	4		4	12	12	6	9	8	15		12
SP Szczecin International School				9	4	12	7	14	6	8	9	9	6

(puste pola – brak danych)

Źródło: Archiwum Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO, Szkoła Podstawowa „Słoneczna”, Polsko-Amerykańska Prywatna SP, Szkoła Podstawowa Szczecin International School – Księgi uczniów 1999–2012.

Podczas dokonywania różnorodnych analiz warto również zwrócić uwagę na liczbę absolwentów opuszczających mury niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie. W latach 1999–2012 cztery niepubliczne podstawowe szkoły ukończyło około 780 uczniów¹²⁷. Liczba absolwentów w tych szkołach była wysoka w latach 1999/2000 i 2000/2001. Były to ostatnie roczniki, które na podstawie Ustawy z 8 stycznia 1999 roku o zmianie ustroju szkolnego kontynuowały naukę do klasy 8¹²⁸. Nieco inaczej wyglądało to w przypadku Społecznej Szkoły

127 Archiwa analizowanych niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie, Księgi uczniów z lat 1999–2012: SSP STO; SP „Słoneczna”; Polsko-Amerykańskiej PSP; SPS International School.

128 Ustawa z 8.01.1999 r. wprowadzająca reformę ustroju szkolnego (Dz.U. 1999 nr 12, poz. 96).

Podstawowej nr 1 STO im. Noblistów Polskich, w której liczba uczniów kończących szkołę podstawową utrzymywała się na stałym poziomie. Średnio w każdym roku szkolnym szkołę tę kończyło 30 uczniów.

Przyjmowanie uczniów do niepublicznych szkół podstawowych oparte było na zasadach określonych przez statuty badanych placówek lub przez opracowane regulaminy rekrutacji. Termin naboru do szkoły ogłaszany był na stronach internetowych szkół i zazwyczaj rekrutacja na nowy rok szkolny odbywała się na wiosnę. W każdej ze szkół zastrzegano możliwość całorocznej rekrutacji uzupełniającej. Przebieg naboru we wszystkich szkołach był podobny. Analiza statutów i regulaminów rekrutacji poszczególnych szkół pozwala jednak na wskazanie elementów, które wyróżniały poszczególne placówki. Szczególne zasady rekrutacji wynikać mogły z odmienności pracy i organizacji szkół. W regulaminie rekrutacji Katolickiej Szkoły Podstawowej im. Świętej Rodziny wyraźnie podkreślano, że „celem rekrutacji jest wyłonienie uczniów cechujących się wyrównanym poziomem rozwoju emocjonalnego, społecznego i intelektualnego, którzy świadomie będą kroczyli drogą wyznaczoną przez naukę Kościoła Katolickiego”¹²⁹. W związku z powyższym założeniem rodzice uczniów byli zobowiązani do akceptacji statutu oraz regulaminu tej szkoły.

Kolejną szkołą, w której zasady przyjęcia odbiegały od schematu, była I Szkoła Podstawowa Montessori, w statucie której również podkreślano, że podstawą rekrutacji jest zaakceptowanie przez rodziców koncepcji pracy szkoły, w tym statutu, programu wychowawczego oraz założeń pedagogiki Montessori. Pierwszeństwo w przyjęciu do szkoły mają dzieci, które ukończyły Przedszkole Montessori Bona Ventura albo inne przedszkole Montessori¹³⁰.

Sposób organizacji niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w latach 1989–2014 cechował się znaczną różnorodnością. Uwarunkowania rozwoju analizowanych szkół wynikały z polityki oświatowej prowadzonej przez państwo polskie po 1989 roku. Szkoły niepubliczne stały się nieodłącznym elementem polskiej oświaty. Z początku szczególnie „nacechowane” były wolnością i innowacyjnością, dawały nadzieję na stworzenie szkoły marzeń, w której cała społeczność szkolna mogłaby rozwijać swoje uzdolnienia i zainteresowania. Ponadto, na początku lat 90. XX wieku, niepubliczne szkoły, niedookreślone jeszcze prawnie i organizacyjne, mieszczące się w budynkach nieoświatowych, z niewielkim dofinansowaniem od państwa, budziły niepewność i lęk kadry pedagogicznej oraz rodziców.

129 Regulamin rekrutacji KSP św. Rodziny.

130 Statut SP Bona Ventura, §35, s. 17.

Zaprezentowana analiza materiału badawczego wykazała, że wszystkie niepubliczne szkoły podstawowe w Szczecinie doświadczyły trudności organizacyjnych w zakresie infrastruktury, źródeł finansowania i kadry pedagogicznej, i nie wszystkie z nich przetrwały w pierwotnym kształcie i początkową nazwą.

Rozdział 3

Działalność dydaktyczna niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie

3.1. Programy i plany nauczania

Przed rokiem 1989 system scentralizowanej oświaty, kontrolowanej przez państwo, nie umożliwiał swobodnego wyboru programów nauczania, a treści kształcenia zawarte w minimum programowym były definiowane przez resort edukacji. Zatem osoby, które chciały, by ich autorskie programy zostały umieszczone w puli zaakceptowanej przez ministerstwo, musiały stosować się ściśle do wytycznych określonych przez resort edukacji¹. Transformacja ustrojowa spowodowała istotne zmiany, dążąc do jej demokratyzacji i decentralizacji zarządzania. Jednak „szok” wywołany uzyskaną nagle wolnością, czasami bezradność środowiska oświatowego w sytuacji gwałtownych zmian oraz m.in. znaczący deficyt finansowy oświaty na początku lat 90. XX wieku spowodował, że zmiany w polskiej edukacji postępowały powoli².

W latach 90. XX wieku niewielkie fundusze przeznaczane na oświatę przyczyniły się do zdecydowanego ograniczenia oferty edukacyjnej oraz zahamowania rozwoju organizacyjnego szkół. Braki były szczególnie widoczne w bardzo okrojonej siatce godzin zajęć pozalekcyjnych (kół zainteresowań, Szkolnych Klubów Sportowych, dodatkowych zajęć z języków obcych, kursów komputerowych, zespołów muzycznych i teatralnych), a ramowe plany nauczania zostały zredukowane o 4 godziny lekcyjne dla każdej klasy³. Ówczesna wiceminister Anna

1 K. Konarzewski, *Reforma oświaty. Podstawa programowa i warunki kształcenia*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2004, s. 14; Ministerstwo Edukacji Narodowej, Biuro ds. Reformy Szkolnej, *Protokół ze zjazdu uczestników II etapu prac nad zestawem podstaw programowych (minimum programowych) kształcenia ogólnego*, Warszawa 1993, s. 51.

2 Z. Kwieciński, *Mimikra czy sternik? Dramat pedagogiki w sytuacji przesilenia formacyjnego*, w: *Ewolucja tożsamości pedagogiki*, red. H. Kwiatkowska, Polskie Towarzystwo Pedagogiczne, Warszawa 1994, s. 15; Ł. Ramlau, *Chudy rok szkolny*, „Gazeta Wyborcza” 1991, 14–15 września, s. 2.

3 B. Śliwerski, *Problemy współczesnej edukacji. Dekonstrukcja polityki oświatowej III RP*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009, s. 68.

Radziwiłł zapewniała, że oszczędności mają pokryć koszty utrzymania szkół: „(...) by zapewnić normalne funkcjonowanie szkół, żeby był prąd, ogrzewanie, żeby wywożono śmieci. Musimy się zmieścić w zmniejszonym budżecie”⁴.

Na początku analizowanego okresu, biorąc pod uwagę wzrastającą autonomię i uspołecznianie szkół, powołano Biuro do Spraw Reformy Szkolnej, którego zadaniem było przygotowanie szkół do reformy programowej. Prowadzone przez Stanisława Sławińskiego, wicedyrektora Departamentu Kształcenia Ogólnego MEN, Biuro ds. Reformy Szkolnej dążyło m.in. do tego, by umożliwić nauczycielom podejmowanie decyzji w kwestii doboru programów, podręczników szkolnych i pomocy dydaktycznych, których na rynku wydawniczym było wiele⁵. Na początku lat 90. XX wieku nauczyciele dostali szansę tworzenia oryginalnych programów nauczania, rozwijania istniejących programów autorskich oraz wprowadzania innowacji pedagogicznych⁶. „Oddolne” reformowanie edukacji oraz umożliwienie nauczycielom wyboru własnej drogi uczenia było wspierane przez ówczesnego ministra Edukacji Narodowej Henryka Samsonowicza, który w piśmie do dyrektorów i nauczycieli pisał: „Autonomia oznacza samodzielność podejmowania decyzji. Jednak z podejmowaniem decyzji wiąże się w sposób konieczny odpowiedzialność za efekty tych decyzji, a także świadomość, że są pewne ramy tej samodzielności”⁷.

Zainteresowanie możliwością dokonania zmian w obowiązującym modelu oświaty było spore, toteż duża część środowiska związanego z edukacją szybko się w ten proces włączyła. Zespół ekspertów nauczycieli i pedagogów zaangażowanych w pracę Biura ds. Reformy Szkolnej przygotował m.in. projekt zmian programów szkolnych, w których główną tendencją było zastąpienie wiedzy encyklopedycznej praktycznymi umiejętnościami. Ważnym dokumentem podsumowującym pracę biura był rządowy projekt *Dobra i nowoczesna szkoła. Kontynuacja przemian edukacyjnych*. W projekcie opublikowanym 29 grudnia 1992 roku podkreślano:

4 L. Ramlau, *Chudy...*, s. 2.

5 B. Śliwerski, *Problemy współczesnej...*, s. 73.

6 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 16.11.1989 r. w sprawie zasad prowadzenia pedagogicznej działalności innowacyjnej w szkołach i innych placówkach oświatowo-wychowawczych (Dz.U. 1989 nr 7, poz. 64). Od 1989 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej pomagało nauczycielom w uzyskaniu akceptacji innowacyjnych programów nauczania, wychowania oraz klas autorskich poprzez stworzenie specjalnej komórki, która w latach 1989–1994 dopuściła do funkcjonowania kilkaset szkół niepublicznych oraz kilka tysięcy klas oraz programów autorskich w szkolnictwie publicznym, zob. B. Śliwerski, *Problemy współczesnej...*, s. 63.

7 Pismo Ministerstwa Edukacji Narodowej z 26.04.1990 r.. DKO-2-40302-41/90/MS.

Zapoczątkowany przed trzema laty proces reform w systemie edukacji narodowej idący w kierunku uspołecznienia oświaty, samorządności szkół wyższych, decentralizacji zarządzania i dostosowania edukacji do potrzeb demokratycznego państwa i gospodarki wolnorynkowej będzie kontynuowany⁸.

Na mocy Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 28 maja 1992 roku powstały podstawowe ramowe plany nauczania w szkole podstawowej (klasy I–VIII). Tygodniowa liczba godzin w klasach I–III oraz w klasach IV–VIII była uzależniona od liczby uczęszczających do szkoły uczniów. Inny przydział godzin dotyczył placówek, w których liczba uczniów wynosiła 100 i więcej, inaczej sytuacja wyglądała, gdy szkoła liczyła od 80 do 99 uczniów, a jeszcze inna liczba godzin była przewidziana w szkołach, gdzie liczba uczniów w klasach I–VIII oscylowała pomiędzy 56 a 79⁹. W tym czasie niepubliczne szkoły podstawowe dopiero zaczynały swoją działalność. Posiadając uprawnienia szkół publicznych, musiały w pewnym zakresie dostosować się do wyznaczonych prawem oświatowym wymogów. Porównanie tygodniowego rozkładu zajęć prowadzonych w Szkole Podstawowej TAK z obowiązującym w tamtych czasach podstawowym ramowym planem nauczania dla klasy I i II szkoły podstawowej zaprezentowano w tabeli 3.1.

Z danych przedstawionych w tabeli wynika, że tygodniowa liczba godzin przeznaczona na kształcenie uczniów klas I–II była nieznacznie większa od tej przewidywanej w rozporządzeniu Ministerstwa Edukacji Narodowej. W ww. dokumencie określono np., że na gimnastykę korekcyjno-kompensacyjną oraz zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze należy przeznaczyć, w klasach I–II, po 2 godziny tygodniowo¹⁰. Natomiast w SP TAK w klasach I–II zdecydowano się przeznaczyć po 1 godzinie tygodniowo na naukę: gry na pianinie, gry na organach, gry w tenisa, a także 2 godziny na zajęcia wyrównawcze oraz 20 godzin na zajęcia świetlicowe¹¹.

8 Ministerstwo Edukacji Narodowej, *Dobra i nowoczesna szkoła – Kontynuacja przemian edukacyjnych*. Projekt, Warszawa 1992, s. 2.

9 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 28.05.1992 r. w sprawie ramowych planów nauczania w publicznych szkołach ogólnokształcących i zawodowych (Dz.U.1992 nr 2, poz. 12).

10 Tamże.

11 AKOS, Tygodniowy rozkład zajęć dla klas I i II w SP TAK w rok szkolnym 1991/1992, WESiT-I-4332- 6/99.

Tabela 3.1. Tygodniowy rozkład zajęć dla klas I i II w Szkole Podstawowej TAK w roku szkolnym w porównaniu z podstawowym ramowym planem nauczania

Liczba godzin tygodniowo					
Lp.	Przedmiot	Klasa I		Klasa II	
		SP TAK	MEN	SP TAK	MEN
1.	Język polski	7	12	7	12
2.	Środowisko	1		1	
3.	Matematyka	5		5	
4.	Technika	1	4	1	4
5.	Plastyka	1		1	
6.	Muzyka	1		1	
7.	Język angielski	2	0	2	0
8.	Wychowanie fizyczne	2	2	2	3
9.	Rytmika	1	0	1	0
10.	Religia	1	0	2	0
Razem		22	18	23	19

Źródło: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 28.05.1992 r. w sprawie ramowych planów nauczania w publicznych szkołach ogólnokształcących i zawodowych. Dz.U. 1992 nr 2, poz. 12; AKOS, Tygodniowy rozkład zajęć dla klas I i II w Szkole Podstawowej TAK w rok szkolnym 1991/1992, WESiT-I 4332-6/99.

W latach 1993–1997 proces nowatorskich działań nauczycieli został wstrzymany poprzez rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej (1993 r.) w sprawie zasad i warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez szkoły i placówki publiczne. Nałożenie na nauczycieli innowatorów m.in. obowiązku tworzenia dokumentacji uzasadniającej użycie eksperymentalnych rozwiązań edukacyjnych mogło być powodem odstąpienia od twórczego działania¹². Ponadto zmiany w systemie oświaty wprowadziły do ramowych planów zajęć lekcje religii i naukę języków zachodnioeuropejskich zamiast języka rosyjskiego¹³. W drugiej połowie lat 90. XX wieku na mocy ustawy o kulturze fizycznej wprowadzono do ramowych planów nauczania w szkołach podstawowych oraz ponadpodstawowych obowiązkową trzecią godzinę wychowania

12 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 30.06.1993 r. w sprawie zasad i warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez szkoły i placówki publiczne (Dz.U. 1993 nr 6, poz. 20). Programy autorskie mogły powstawać na starych zasadach w szkołach niepublicznych, gdyż ww. rozporządzenie nie obejmowało szkolnictwa niepublicznego.

13 Ministerstwo Edukacji Narodowej, Biuro ds. Reformy Szkolnej, *Protokół ze zjazdu uczestników...*, s. 51.

fizycznego. Zakładano, że w okresie od 1 września 1998 roku do 31 sierpnia 2000 roku tygodniowa liczba godzin wychowania fizycznego zostanie zwiększona do 4¹⁴. Nastąpiła również zmiana nazewnictwa, w latach 90. XX wieku „minimum programowe” było stosowane zamiennie z „podstawą programową”. Efektem reakcji na artykułowane od dawna potrzeby zmian w polskiej oświacie było opracowanie w 1999 roku pierwszej podstawy programowej kształcenia ogólnego¹⁵.

Koniec XX wieku był okresem niezwykle znaczącym – reforma systemu systemu oświaty wprowadzona w 1999 roku zapoczątkowała zmiany ustroju szkolnego i obejmowała wszystkie etapy kształcenia. Po utworzeniu m.in. 6-letniej szkoły podstawowej, 3-letniego gimnazjum oraz 3-letniego liceum profilowanego nastąpiła potrzeba określenia podstawy kształcenia ogólnego, która stała się instrukcją, „szkieletowym programem szkolnym obowiązującym wszystkie szkoły”¹⁶ oraz ramowych planów nauczania, które określałyby minimalny tygodniowy wymiar godzin lekcyjnych poszczególnych zajęć dydaktycznych oraz godzin do dyspozycji dyrektora dla poszczególnych etapów edukacyjnych¹⁷. Pod koniec lat 90. XX wieku niepubliczne szkoły podstawowe stosowały się do wytycznych prawa oświatowego, tworząc ramowe plany nauczania, nie zapominając o profilu kształcenia i założonej misji szkoły. Egzemplifikacją może być Szkoła Podstawowa TAK, której ramowy plan nauczania zaprezentowano w tabeli 3.2.

Biorąc pod uwagę oba etapy kształcenia, można zauważyć, w porównaniu z ramowym planem nauczania z 1999 roku, w szczecińskiej niepublicznej SP zaplanowano realizację większej liczby godzin. Na uwagę zasługuje szczególnie liczba lekcji języka obcego – w Szkole Podstawowej TAK na II etapie kształcenia projektowano 21 godzin tygodniowo w klasach IV–VI, czyli o 13 więcej niż w ministerialnym rozporządzeniu. W szkole tej za istotne uznano zwiększenie wymiaru godzin z lekcji techniki i informatyki, na które przydzielano 6 godzin tygodniowo, choć w ramowym planie przewidywano po 2 godziny na każdy z tych

14 Ustawa z 18.01.1996 r. o kulturze fizycznej (Dz.U. 1996 nr 26, poz. 113).

15 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 15.02.1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego (Dz.U. 1999 nr 14, poz. 128).

16 K. Konarzewski, *Program szkolny*, w: *Sztuka nauczania*, t. 2, red. K. Konarzewski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005, s. 93; por. M. Zachorska, *Zmiany w oświacie – koncepcje i uwarunkowania*, w: *Druga fala polskich reform*, red. L. Kolarska-Bobińska, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 1999; J. Gęsiecki, *Przemiany w edukacji*, w: *Wymiary życia społecznego. Polska na przełomie XX i XXI w.*, red. M. Marod, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2002, s. 97; Cz. Kupisiewicz, *Projekty reform edukacyjnych w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006; B. Śliwerski, *Remanent reformowania oświaty w III RP*, „Edukacja i Dialog” 1999, nr 3; K. Konarzewski, *Reforma oświaty. Podstawa programowa i warunki kształcenia*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2004; M. Dąbrowski, *Czy warto mieć podstawy programowe*, „Gazeta Szkoła” 2004, nr 39.

17 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 15.02.1999 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz.U. 1999 nr 14, poz. 128).

przedmiotów. Ponadto powiększono o 3 godziny tygodniowo wymiar zajęć edukacyjnych z matematyki i wychowania fizycznego.

Tabela 3.2. Ramowy plan nauczania w Szkole Podstawowej TAK po 1999 roku (porównanie z ramowym planem nauczania dla sześcioletniej szkoły podstawowej, klasy I –VI)

I etap edukacyjny (klasy I–III)			
Lp.	Zajęcia edukacyjne	Liczba godzin tygodniowo w ciągu trzech lat	
		SP TAK	MEN
1.	Kształcenie zintegrowane	53	51
2.	Religia / Etyka	6	6
3.	Godziny do dyspozycji dyrektora	17	15
	Razem	76	72
II etap edukacyjny (klasy IV–VI)			
1.	Język polski	15	23
2.	Historia i społeczeństwo	6	
3.	Sztuka (plastyka, muzyka)	6	
4.	Język obcy	21	8
5.	Matematyka	15	12
6.	Przyroda	9	9
7.	Technika	2	2
8.	Informatyka	4	
9.	Wychowanie fizyczne	12	9
10.	Religia/Etyka	6	6
11.	Godziny z wychowawcą	3	3
12.	Godziny do dyspozycji dyrektora	10	12
	Razem	109	84

Źródło: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 15.02.1999 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz.U. 1999 nr 14, poz. 128); AKOS, Ramowy Plan Nauczania w Szkole Podstawowej TAK, WESIT-I 4332-6/99.

W tym czasie (początek XXI w.) niepubliczne szkoły podstawowe miały obowiązek stosować się do prawa oświatowego, realizując podstawę programową ze wszystkimi jej wytycznymi. Istotna była spójność wszystkich programów oraz ich zastosowanie w praktyce przez kadrę pedagogiczną¹⁸. Nie oznaczało to by-

¹⁸ Biblioteczka Reformy, *O reformie programowej, kształcenie zintegrowane*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 1999.

najmniej rezygnacji z dotychczasowego dorobku i zaprzestania prac nad ofertą edukacyjną w szkołach, które są przedmiotem analizy¹⁹.

Podobnie jak na początku okresu badawczego, w pierwszym dziesięcioleciu XXI wieku podstawowym dokumentem organizującym pracę szkoły były ramowe plany nauczania. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej dotyczące ramowych planów nauczania były aktualizowane wielokrotnie, określano w nich m.in. minimalny wymiar godzin przeznaczonych na realizację poszczególnych obowiązkowych zajęć edukacyjnych (konkretny etap edukacyjny, edukacja wczesnoszkolna, nauczanie przedmiotów, bloków przedmiotowych, o których mowa w § 4 ust. 3, i kształcenie zawodowe oraz zajęcia z wychowawcą)²⁰.

Poza wyżej wymienionymi rozporządzeniami, Ustawą o systemie oświaty z 7 września 1991 roku oraz Ustawą z 26 stycznia 1982 roku – Karta Nauczyciela, istniały również inne akty prawne, które wpływały na siatkę godzin w szkole podstawowej²¹. Ramowe plany nauczania konstruowane były według wytycznych, w których określano liczbę zajęć edukacyjnych oraz ich wymiar godzinowy

19 Rozwój szkolnictwa niepublicznego w Polsce w XXI w. na łamach czasopism pedagogicznych omawiali m.in. B.J. Krawczyk, *Kondycja szkół niepublicznych*, „Nowa Szkoła” 2002, nr 5, s. 1921; A. Łagoda, *Niepubliczne szkoły wyższe w Polsce jako środowisko tworzenia/budowania tożsamości podmiotowej*, „Edukacja” 2006, nr 4, s. 58–65. A. Fabiś, *Ocena funkcjonowania szkoły przez rodziców uczniów szkół publicznych i niepublicznych*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 2000, nr 3–4, s. 173–176; Z. Włodyjowska, *Oświata nie tylko publiczna*, „Dyrektor Szkoły” 2003, nr 2, s. 20–21; W. Goriszowski, *Problemy rozwoju szkolnictwa niepublicznego w Polsce*, „Nowa Szkoła” 2003, nr 5, s. 29–31; R. Piwowarski, *Szkolnictwo niepubliczne we współczesnych systemach edukacyjnych polonisty*, „Nowa Szkoła” 2004, nr 5, s. 38–42; M. Sielatycki, *Szkoły niepubliczne jako element lokalnej oświaty*, „Dyrektor Szkoły” 2010, nr 1, s. 6–8; A. Jeżowski, *Szkoły społeczne nie tylko w czas kryzysu*, „Dyrektor Szkoły” 2002, nr 1, s. 26–29; R. Piwowarski, *Edukacja z perspektywy lokalnej i międzynarodowej*, IBE, Warszawa 2006, s. 117–127.

20 Plan nauczania regulował ponadto: minimalny wymiar godzin zajęć rewalidacyjnych dla uczniów niepełnosprawnych na danym etapie edukacyjnym oraz tygodniowy wymiar godzin zajęć rewalidacyjnych dla uczniów niepełnosprawnych na danym etapie edukacyjnym, w: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21.05.2001 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz.U. 2001 nr 61, poz. 626); Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 12.02.2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz.U. 2002 nr 15, poz. 142); Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 7.02.2012 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz.U. 2012 nr 256, poz. 204).

21 W Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 17.11.2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach położono nacisk na organizowanie zajęć psychologiczno-pedagogicznych poprzez wykorzystanie godzin pozostających w gestii dyrektora szkoły (art. 42, ust. 2, pkt 2 ustawy Karty Nauczyciela, Dz.U. 2010 nr 228, poz. 1487); Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 19.08.2009 r. w sprawie dopuszczalnych form realizacji dwóch godzin obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego (Dz.U. nr 136, poz. 1116) obowiązywało do 31.08.2011 r. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 14.11.2007 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkole, szkoły, placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymanie tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowej i etnicznej oraz posługującej się językiem regionalnym (Dz.U. 2007 nr 214, poz. 1579 z późn. zm.).

do realizacji na I etapie edukacyjnym szkoły podstawowej (klasy I–III) oraz na II etapie edukacyjnym (klasy IV–VI)²².

Zatem to ramowy plan nauczania był punktem wyjścia do budowania szkolnego planu nauczania, w którym dyrektor szkoły określał dla danego etapu edukacyjnego w poszczególnych klasach tygodniowy wymiar godzin, obejmujący m.in. obowiązkowe zajęcia edukacyjne z zakresu kształcenia ogólnego oraz zajęcia z wychowawcą, zajęcia rewalidacyjne oraz zajęcia dodatkowe. Ponadto szczegółowy plan nauczania w danej szkole mógł zostać rozszerzony przez dyrektora szkoły, na podstawie rozporządzenia²³, o dodatkowe godziny na realizację wybranych obowiązkowych zajęć edukacyjnych. Ponadto dyrektor szkoły przydzielał dodatkowe godziny, wychodząc naprzeciw uczniowskim potrzebom i zainteresowaniom, z uwzględnieniem wytycznych wskazanych w Karcie Nauczyciela²⁴. Ostatnią możliwością na zwiększenie siatki godzin wybranych obowiązkowych zajęć edukacyjnych lub dodatkowych zajęć rozwijających zainteresowania i uzdolnienia uczniów był wniosek składany przez dyrektora szkoły do organu prowadzącego o przydzielanie dodatkowych godzin lekcyjnych²⁵.

We wskazanych już wcześniej szczecińskich niepublicznych szkołach podstawowych, dyrektor szkoły, ustalając szkolny plan nauczania, stosował się do aktów prawnych regulujących minimalny wymiar godzin zajęć edukacyjnych, ale powiększał siatkę godzin o zajęcia, które dopasowane były do wybranych programów nauczania, a ich celem był rozwój indywidualnych zainteresowań uczniów oraz wspieranie podopiecznych mających trudności w nauce. Zatem czynnikami ograniczającymi rozbudowanie szkolnego planu nauczania mogły być kwestie finansowe oraz czas zajęć szkolnych w ciągu dnia. W placówkach będących przedmiotem analizy ramowy plan nauczania był rozszerzany przez przydzielenie dodatkowych godzin w ramach poszczególnych przedmiotów.

22 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 27.08.2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. 2012, poz. 977), określało łączną minimalną liczbę godzin na poszczególne zajęcia edukacyjne, które muszą być zrealizowane w ciągu 3 lat kształcenia.

23 Tamże, § 2, pkt 2, ppkt 1.

24 Ustawa z 26.01.1982 r. – Karta Nauczyciela art. 42, ust. 2, pkt 2. W ramach czasu pracy i ustalonego wynagrodzenia nauczyciel obowiązany jest realizować: inne zajęcia i czynności wynikające z zadań statutowych szkoły, w tym zajęcia opiekuńcze i wychowawcze uwzględniające potrzeby i zainteresowania uczniów, z tym że w ramach tych zajęć: a) nauczyciel szkoły podstawowej i gimnazjum, w tym specjalnych, jest obowiązany prowadzić zajęcia opieki świetlicowej lub zajęcia w ramach godzin przeznaczonych w ramowych planach nauczania do dyspozycji dyrektora szkoły, z wyjątkiem godzin przeznaczonych na zwiększenie liczby godzin obowiązkowych zajęć edukacyjnych, w wymiarze 2 godzin w tygodniu.

25 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 7.02.2012 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych § 3, pkt 1, ppkt 1, 2 (Dz.U. 2012 nr 256, poz. 204).

Z analizy dostępnej dokumentacji wynika, że we wszystkich niepublicznych szkołach podstawowych w Szczecinie siatka godzin kształcenia językowego została znacznie wzbogacona. W większości niepublicznych szkół podstawowych określono, że pierwszym językiem nowożytnym będzie język angielski²⁶. Według Rozporządzenia z 7 lutego 2012 roku, na lekcję języka obcego można było przeznaczyć 2 godziny w tygodniu dla jednego oddziału w klasach I–III i od 2–3 godzin w tygodniu w klasach IV–VI.

Tabela 3.3. Wymiar godzin języka obcego nowożytnego w wybranych niepublicznych szkołach podstawowych w Szczecinie

Pierwszy język obcy nowożytny	Liczba godzin w tygodniu dla jednego oddziału klasowego	Przykładowe niepubliczne szkoły podstawowe w Szczecinie
Język angielski	od 4 do 8 godzin	4
Język niemiecki	5 godzin	1

Źródło: opracowano na podstawie materiałów archiwalnych niepublicznych szkół podstawowych – Ramowe plany nauczania: Katolickiej Szkoły Podstawowej im. Świętej Rodziny; Szkoły Podstawowej Towarzystwa Salezjańskiego; Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO; Szkoły Podstawowej Szczecin International School; Polsko-Niemieckiej Szkoły Podstawowej „Nasza Szkoła”.

W programach nauczania realizowanych w badanych szkołach, przeznaczano od 4²⁷ do 8²⁸ godzin tygodniowo intensywnej nauki języka obcego²⁹. Jedynie w Polsko-Niemieckiej Szkole Podstawowej „Nasza Szkoła” pierwszym językiem obcym był język niemiecki. Uczniowie tej szkoły od pierwszej klasy uczyli się języka niemieckiego w wymiarze 5 godzin tygodniowo. Drugim językiem obcym w Polsko-Niemieckiej Szkole Podstawowej „Nasza Szkoła”, wprowadzonym od pierwszej klasy w wymiarze 3 godzin tygodniowo, był język angielski³⁰. Czynnikiem wpływającym na wybór języka niemieckiego, jako drugiego języka obcego,

26 Biblioteczka Reformy, *O nauczaniu języków obcych*, Warszawa 2000.

27 AKOS, Ramowe plany nauczania: KSP św. Rodziny; SP Towarzystwa Salezjańskiego; SSP STO, WESiT-I-4332/15/99, WOIKF-I-4320/335/2003, WESiT-I-4332/5/99.

28 SPS International School, Ramowy plan nauczania Szkoły Podstawowej Szczecin International School.

29 Z Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 7.02.2012 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych wynika, że w klasach I–III oraz w klasach IV–VI szkoły podstawowej w trzyletnim okresie nauczania minimalny wymiar godzin obowiązkowych zajęć edukacyjnych wynosi odpowiednio 190 godzin i 290 godzin. Oznacza to, że przydział godzin języka obcego nowożytnego na pierwszym etapie kształcenia (klasy I–III) wynosi po 2 godziny tygodniowo dla jednego oddziału klasowego, co daje 6 godzin tygodniowo w trzyletnim okresie nauczania. Na drugim etapie kształcenia (klasy IV–VI) przydziela się minimalnie 8 godzin tygodniowo języka obcego nowożytnego w trzyletnim okresie nauczania.

30 Plan lekcji w Polsko-Niemieckiej SP, <http://polsko-niemiecka.pl/> (5.04.2013).

było zapewne położenie geograficzne – Szczecin jest miastem przygranicznym i znajomość języka niemieckiego jest szczególnie ważna w tym regionie. Przedmiot ten był wprowadzany do planów nauczania zazwyczaj na pierwszym etapie kształcenia. Przykładowa liczba godzin przeznaczonych na naukę języka niemieckiego wynosiła od 1 godziny tygodniowo³¹ do 6 godzin w tygodniu³².

W szkołach, których dokumentację analizowano, rozszerzenie siatki godzin dotyczyło także innych przedmiotów. Przykładem jest Społeczna Szkoła Podstawowa nr 1, w której zaplanowano dodatkowe godziny na drugim etapie kształcenia z języka polskiego, matematyki i historii oraz zajęcia dla uczniów klas VI z nauczycielem egzaminatorem (optymalne przygotowanie do sprawdzianu kończącego szkołę podstawową). Na intensywną naukę matematyki kładziono duży nacisk m.in. w szkołach katolickich – w obu szkołach, w klasach IV–VI, przeznaczono po 5 godzin tygodniowo na lekcje tego przedmiotu. Ponadto w planie nauczania klas IV–VI Szkoły Podstawowej Towarzystwa Salezjańskiego plan lekcji został rozszerzony o dodatkową godzinę lekcyjną z następujących przedmiotów – przyroda, plastyka, muzyka i informatyka³³. O dodatkowe kształcenie w zakresie edukacji artystycznej, czyli muzyki i plastyki, zadbano w Prywatnej Szkole Podstawowej Leonarda Piwoni. W placówce tej przeznaczono dodatkowe godziny na rytmikę oraz zajęcia ceramiczne i techniczne³⁴.

Na szczególną uwagę zasługuje plan nauczania Szkoły Podstawowej Szczecin International School (SIS). Tygodniowa liczba godzin dla poszczególnych oddziałów była tutaj większa o 15 godzin lekcyjnych w stosunku do przykładowego ramowego planu nauczania w szkole podstawowej. I etap edukacyjny w tej szkole organizacyjnie różnił się od założeń przewidzianych przez podstawę programową kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych. Zajęcia z edukacji wczesnoszkolnej obejmują edukację polonistyczną, społeczną, przyrodniczą, matematyczną i zajęcia techniczne. W tym przypadku jednak podstawą edukacji wczesnoszkolnej był program międzynarodowy (IPC – International Primary Curriculum), a założenia podstawy programowej realizowane były w odmienny sposób. Na edukację wczesnoszkolną w tej szkole składała się edukacja przyrodnicza, społeczna, techniczna i plastyczna. Natomiast język ojczysty³⁵ oraz

31 Plan lekcji klasy I Polsko-Amerykańskiej PSP oraz SSP STO: <http://sto.szczecin.pl/>, <http://www.polskoamerykanska.pl/> (5.04.2013).

32 Plan lekcji w SP Towarzystwa Salezjańskiego, <http://szkolysalezjanskie.pl/> (5.04.2013).

33 Tamże.

34 Plan lekcji w PSP Piwoni, <https://www.piwoni.pl/sp> (5.04.2013).

35 Zajęcia w SPS International School prowadzone są w języku polskim, niemieckim oraz duńskim. W sytuacji, gdy uczeń nie porozumiewa się w żadnym z tych języków, zajęcia z języka ojczystego mogą prowadzić rodzice danego ucznia, istnieje też możliwość uczęszczania na dodatkowe

matematyka były odrębnymi zajęciami edukacyjnymi. W tabeli 3.4 przedstawiono sposób planowania zajęć na I etapie edukacyjnym w Szkole Podstawowej Szczecin International School.

Tabela 3.4. Ramowy plan nauczania dla Szkoły Podstawowej Szczecin International School, I etap edukacyjny, klasy I–III (P2–P4)

Obowiązkowe zajęcia edukacyjne	Liczba godzin tygodniowo					
	Klasa I	P2	Klasa II	P3	Klasa III	P4
	MEN	SIS	MEN	SIS	MEN	SIS
Edukacja wczesnoszkolna	12	11	13	11	13	11
Język ojczysty		6		6		6
Matematyka		5		5		5
Muzyka	1	2	1	2	1	2
Plastyka	1		1		1	
Wychowanie fizyczne	3	4	3	4	3	4
Informatyka	1	2	1	2	1	2
Język obcy nowożytny	2	5	2	5	2	5
Razem	20	35	21	35	21	35

Źródło: AWOUN, Ramowy plan nauczania Szkoły Podstawowej Szczecin International School, WOŚ-I-4320/320/2002.

Analogicznie sytuacja przedstawiała się w klasach IV–VI (P5–M1). W ramowym planie nauczania dla tego etapu edukacyjnego przewidywano 24 godziny zajęć edukacyjnych w tygodniu (dla każdej klasy). W Szkole Podstawowej Szczecin International School siatka godzin była znacznie rozszerzona i uczniowie każdej klasy uczęszczali na zajęcia w wymiarze 41 godzin w tygodniu. Podobnie jak w przypadku I etapu edukacyjnego, program międzynarodowy narzucał inną organizację zajęć. Zajęcia z International Primary Curriculum, na które uczęszczają uczniowie klas IV–V (P5–P6), integrowały wiedzę i umiejętności z historii, przyrody, techniki oraz plastyki. Dopiero w klasie VI (M1) szkoły podstawowej następował podział na konkretne przedmioty. W tabeli 3.5 zaprezentowano fragment szkolnego programu nauczania na II etapie edukacyjnym w Szkole Podstawowej Szczecin International School.

zajęcia z języka angielskiego. Rozmowa z A. Lal, koordynatorem Szkoły Podstawowej Szczecin International School (15.05.2013).

Tabela 3.5. Fragment szkolnego planu nauczania Szkoły Podstawowej Szczecin International School, II etap edukacyjny, klasy IV–VI (P5–M1)

Liczba godzin tygodniowo							
Obowiązkowe zajęcia edukacyjne		Klasa IV	P5	Klasa V	P6	Klasa VI	M1
MEN	SIS	MEN	SIS	MEN	SIS	MEN	SIS
Historia	IPC	1	12	1	14	2	2
Przyroda		3		3		3	6
Plastyka		1		1		–	2
Technika		1		1		–	2
Razem		6	12	6	14	5	12

Źródło: AWOUM, Ramowy plan nauczania Szkoły Podstawowej Szczecin International School, WOŚ-I-4320/320/2002.

W niepublicznych szkołach podstawowych w Szczecinie, w szkolnych planach nauczania projektowano zarówno zajęcia o charakterze wyrównawczym, kompensacyjnym, jak również rozwijające zainteresowania uczniów uzdolnionych. Przykładem jest Katolicka Szkoła Podstawowa im. Świętej Rodziny, Polsko-Amerykańska Szkoła Prywatna oraz Szkoła Podstawowa TAK. W pierwszej z nich organizowane były zajęcia wyrównawcze, na które mogli uczęszczać uczniowie, na podstawie opinii wydanej przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną, jak również osoby wskazane przez wychowawcę, potrzebujące zindywidualizowanej pracy. Dla uczniów klas I–III organizowano zajęcia z edukacji matematycznej i polonistycznej, natomiast od klasy IV rozszerzano je o język angielski³⁶. Lekcje wyrównawcze oraz spotkania z pedagogiem szkolnym były regularnie organizowane również w Polsko-Amerykańskiej Prywatnej Szkole Podstawowej. W badanej placówce na początku każdego roku szkolnego ustalany był plan potrzeb uczniów oraz dostosowywanie spotkań do planu zajęć³⁷.

Istotnym wyznacznikiem realizowania zajęć wyrównawczych w procesie edukacji stała się ewaluacja wewnętrzna Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO (SSP nr 1 STO), którą objęto rok szkolny 2010/2011 i 2011/2012. Badaniem objęto: działania mające na celu pokonywanie i wyrównywanie szans edukacyjnych, organizacja procesu edukacyjnego (efekty współdziałania nauczycieli) oraz proces kształtowania postaw. Ankietowani

³⁶ KSP św. Rodziny, Raport z ewaluacji problemowej Katolickiej Szkoły Podstawowej im. Świętej Rodziny w Szczecinie z 20.12.2013 r.

³⁷ Rozmowa z I. Kolmer, dyrektor Polsko-Amerykańskiej Prywatnej Szkoły Podstawowej (18.10.2015).

byli nauczyciele, rodzice i uczniowie Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 STO. Wnioski z ewaluacji pokazują, że najczęstszą formą wyrównywania szans edukacyjnych były zajęcia wyrównawcze i konsultacje, zajęcia pozalekcyjne oraz bezpośrednia pomoc nauczyciela³⁸.

Praca z uczniem zdolnym realizowana była m.in. w Szkole Podstawowej TAK, Niepublicznej Szkole Podstawowej „Primus” i w Społecznej Szkole Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO. Intencją zajęć dla uczniów uzdolnionych było rozwijanie i poszerzanie zainteresowań oraz przygotowanie uczniów do konkursów i olimpiad przedmiotowych, o czym będzie mowa w dalszej części pracy³⁹.

3.2. Analiza wykorzystywanych rozwiązań edukacyjnych

To, co charakteryzuje niepubliczne szkoły podstawowe w Szczecinie, to różnorodność w stosowaniu metod nauczania, realizowanie odmiennych programów kształcenia, wyszukiwanie nowych rozwiązań dydaktycznych i wcielanie ich w codzienną praktykę. Każda z analizowanych placówek budowała własny dorobek w zakresie działalności dydaktycznej przez cały okres badawczy. Wiele z nich wyróżnia się niestandardowym podejściem do procesu kształcenia i wychowania, wykorzystując innowacyjne rozwiązania.

Tabela 3.6. Przykładowe rozwiązania edukacyjne w niepublicznych szkołach podstawowych

Nazwa szkoły	Innowacyjne rozwiązania edukacyjne
1	2
Szczecin International School	zastosowanie programu międzynarodowego International Primary Curriculum (IPC) oraz Heinemann Maths we wszystkich klasach szkoły podstawowej
Prywatna Szkoła Podstawowa Leonarda Piwoni	zastosowanie nowoczesnej technologii iPad w nauczaniu wczesnoszkolnym oraz uczestnictwo w projekcie edukacyjnym Polskiej Szkoły Internetowej Liberatus
Niepubliczna Szkoła Podstawowa „Primus”	wykorzystanie planu daltońskiego oraz elementów pedagogiki Marii Montessori na I etapie kształcenia
Szkoła Podstawowa TAK	profilowanie klas (językowa, tenisowa), klasy z trzema językami obcymi, zastosowanie programu przedsiębiorczości Cha-Ching

38 SSP STO, Ewaluacja wewnętrzna w Społecznej Szkole Podstawowej nr 1 STO w Szczecinie – rok szkolny 2010/2011 oraz 2011/2012.

39 Archiwa szkół: NSP „Primus” oraz SP TAK, Raport z ewaluacji problemowej Niepublicznej Szkoły Podstawowej „Primus” w Szczecinie z 10.04 2014 r.; Oferta Szkoły Podstawowej TAK w Szczecinie.

1	2
Katolicka Szkoła Podstawowa im. Świętej Rodziny	zastosowanie programów autorskich
Szkoła Podstawowa „Słoneczna”	wprowadzanie lekcji filozofii od klasy I oraz wycieczki edukacyjne
I Szkoła Podstawowa Montessori Bona Ventura	zastosowanie pedagogiki Marii Montessori
Szkoła Podstawowa Towarzystwa Salezjańskiego	edukacja teatralna – program edukacji teatralnej pod patronatem Towarzystwa Kultury Teatralnej w Szczecinie.
Spółeczna Szkoła Podstawowa nr 1 im. Noblistów Polskich STO	program rozwijania uzdolnień i zainteresowań
Polsko-Niemiecka Szkoła Podstawowa „Nasza Szkoła”	kształcenie językowe, edukacja regionalna i kulturowa
Polsko-Amerykańska Prywatna Szkoła Podstawowa	projekt edukacji regionalnej „Szczecin”

Źródło: Archiwa niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie, Kroniki szkół 1991–2014.

Wskazane w tabeli programy edukacyjne były w niepublicznych szkołach podstawowych w Szczecinie elementem wspierającym proces kształcenia. W każdej z tych szkół wprowadzano nowatorskie sposoby realizacji procesu nauczania i uczenia się, warto zatem wyróżnić te, których działania dydaktyczne wychodzą poza standardy podstawy programowej⁴⁰. W grupie szkół poddanych analizie jedna placówka miała szczególną formułę, co w znacznym stopniu decydowało o doborze programów, stosowanych metodach i formach kształcenia. Szkoła międzynarodowa Szczecin International School (SIS), ze względu na swój wielonarodowy charakter, oferowała proces kształcenia oparty na realizacji programów międzynarodowych, nie zapominając przy tym o realizowaniu polskiej podstawy programowej na wszystkich szczeblach kształcenia. W statucie szkoły jednoznacznie określono, że obowiązującym dokumentem na poziomie szkoły podstawowej jest podstawa programowa zatwierdzona przez MEN, rozszerzona o program International Primary Curriculum (IPC)⁴¹. Dodatkowo szkoła zapew-

40 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23.12.2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. 2009, nr 4, załącznik nr 2 – Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych).

41 Program międzynarodowy IPC składa się z 70 bloków tematycznych i obejmuje przedmioty matematyczno-przyrodnicze, historię, geografię, sztukę, informatykę, wychowanie fizyczne, muzykę i wychowanie dziecka w społeczności międzynarodowej. Program ten stosowany jest w brytyjskich szkołach, jak również w wielu zakątkach globu. Oparty jest na bardzo zróżnicowanej tematyce powiązanej z życiem codziennym. Jest to praktyczne podejście do uczenia się i przyswajania wiedzy. Dzieci pracują głównie na bazie metody projektów i uczą się przez działanie. Duży nacisk kładzie się na kreatywność ucznia, a także na bezpośrednie poznanie otaczającego świata, zob. Archiwum

niała uczniom polskim realizację podstaw programowych rozszerzonych o nauczanie dwujęzyczne⁴².

Preferowaną metodą wykorzystywaną podczas pracy w tak zróżnicowanej kulturowo klasie jest metoda praktyczna, dzięki której uczniowie poznają otaczający ich świat. Tego typu działania, dążenie do osiągnięcia wspólnie sformułowanego celu, stwarzają szansę na walkę z uprzedzeniami i przewycięzanie postaw egocentrycznych. Ponadto zespołowa praca nad projektem pozwala dzieciom zgłębiać wiedzę i wykorzystywać ją w praktyce. W programie International Primary Curriculum (IPC) dużo miejsca poświęca się rozwijaniu umiejętności interpersonalnych i komunikacyjnych. Prezentowane treści dotyczą wielu kultur, różnych społeczności, autorzy programu zachęcają do zgłębiania kultury regionalnej, ale także głębszego poznania obszaru kulturowego każdego członka grupy. Wielokrotnie powtarzana jest potrzeba zwrotu w stronę „Home and Host countries”⁴³. Przykładowo, nauczyciel w klasie II szkoły podstawowej, wraz z uczniami zajmuje się tematem dotyczącym właściwego odżywiania. Oczywiście elementem tego zagadnienia będzie rozmowa, analiza, prezentacja, degustacja dań regionalnych, ale także potraw charakterystycznych dla krajów, z których pochodzą uczniowie. Dodatkowym atutem program IPC jest to, że jest „otwarty” i pozostawia wiele miejsca na kreatywne działania nauczyciela. Konstrukcja programu opiera się na przedstawieniu celów, do jakich powinien dążyć nauczyciel, natomiast samo działanie i zorganizowanie lekcji zależy całkowicie od prowadzącego zajęcia. Jest to bardzo wymagające i odpowiedzialne zadanie, ale zarazem sprzyja kreatywnemu myśleniu, otwartości i tolerancji dla niejednoznaczności. Dlatego też program IPC bardzo dobrze sprawdza się w nauczaniu wielokulturowym. Ponadto nauczyciele Szkoły Międzynarodowej w Szczecinie odznaczali się pomysłowością i nowatorstwem w tworzeniu oryginalnych rozwiązań urozmaicających program nauczania. Realizacja projektów „Reading Buddies”, „Home Reading” oraz „Individual Reading”⁴⁴

SPS International School, Certyfikat potwierdzający przystąpienie Szkoły Podstawowej Szczecin International School do sieci szkół International Primary Curriculum (IPC) z 13.05.2003 r.

42 Statut SPS International School, rozdz. 5, § 9,10.

43 International Primary Curriculum, www.greatlearning.com/ipc/ (7.12.2013), „Home and Host countries” (kraje naszych domów i gospodarzy).

44 „Reading Buddies” – czytanie koleżeńskie polega na łączeniu uczniów w grupy, gdzie uczniowie starsi czytają wspólnie z młodszymi krótkie opowiadania. „Home Reading” – czytanie w domu polega na cotygodniowym wypożyczaniu książki z zasobów anglojęzycznej literatury przeznaczonej dla dzieci, a następnie pisemnym odpowiedzeniu na pytania. „Individual Reading” – czytanie indywidualne z nauczycielem lub z rodzicem zaangażowanym w proces edukacyjny danej klasy. Czytanie odbywa się raz w tygodniu w klasach 0–III. Każde dziecko ma szansę na rozwijanie umiejętności czytania w języku angielskim. Sprawdzana jest poprawna wymowy oraz zrozumienie tekstu czytanego, rozmowa z A. Lal, koordynatorem...

są dobrym przykładem na to, że czytanie może łączyć się z przyjemnością i nawiązywaniem dobrych relacji⁴⁵.

Przykładem szkoły, która angażowała się we wdrażanie nowych rozwiązań edukacyjnych z wykorzystaniem technologii, była Prywatna Szkoła Podstawowa Leonarda Piwoni. W tej szkole innowacyjnym działaniem było zastąpienie podręczników i zeszytów szkolnych iPadami⁴⁶. Praca z produktami Apple rozpoczęła się w roku szkolnym 2013/2014 i została objęta patronatem Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Szczecińskiego. Uczniowie klasy III szkoły podstawowej zamienili podręczniki na nowoczesne urządzenia „wypełnione” materiałami dydaktycznymi stworzonymi lub wybranymi przez nauczycieli. Program wykorzystania iPadów w edukacji był kontynuowany na drugim etapie kształcenia (klasy IV–VI⁴⁷). Ponadto nauczyciele tej szkoły zaangażowani byli w projekt edukacyjny Polskiej Szkoły Internetowej Libratus. Prywatna Szkoła Podstawowa Leonarda Piwoni należała do kilkudziesięciu polskich szkół, które umożliwiały uczniom mieszkającym poza granicami Polski do nauki zgodnie z polskim systemem oświaty, uzyskania świadectw ukończenia polskiej szkoły i kontaktu z ojczyzną⁴⁸. Zaangażowani w projekt nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej, jak i prowadzący zajęcia z określonych przedmiotów, „spotykali się” on-line ze swoimi uczniami trzy razy w tygodniu. Była to forma nauczania domowego, zatem wsparcie rodziców było równie istotne. Aby zdać do następnej klasy uczeń spotykał się z nauczycielem w szkole na egzaminie podsumowującym całoroczną pracę⁴⁹.

I Szkoła Podstawowa Montessori Bona Ventura w Szczecinie jest przykładem pełnego zastosowania autorskiego modelu pomysłodawczyni do realizowania celów edukacyjnych. W szkole realizowano programy bazujące na ministerialnej podstawie programowej, ale w sposób przewidziany i zaaranżowany za

45 B. Żakowska, *Działalność dydaktyczna, wychowawcza oraz opiekuńcza Szkoły Międzynarodowej w Szczecinie w kontekście rozwoju szkolnictwa niepublicznego po 1989 roku*, „Przegląd Zachodniopomorski” 2015, nr 1, s. 145–164.

46 Projekt iPad został zapoczątkowany w roku szkolnym 2011/2012 w Prywatnym Gimnazjum Leonarda Piwoni. Zastosowanie nowoczesnej technologii jako pomocy dydaktycznej odbywa się również na poziomie I Liceum Prywatnego Leonarda Piwoni. W Gimnazjum i Liceum Piwoni odchodzi się od klasycznych podręczników na rzecz lekkich i wygodnych iPadów – rozmowa z L. Piwoni, założycielem i właścicielem Prywatnej Szkoły Podstawowej Leonarda Piwoni (19.01.2016).

47 Rozmowa z R. Wysokińską, dyrektorką Prywatnej Szkoły Podstawowej Leonarda Piwoni (16.10.2014).

48 Na wniosek rodziców dyrektor odpowiednio publicznego lub niepublicznego przedszkola, szkoły podstawowej, gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej, do której dziecko zostało przyjęte, może zezwolić, w drodze decyzji, na spełnianie przez dziecko odpowiednio obowiązku, o którym mowa w art. 14 ust. 3, poza przedszkolem, oddziałem przedszkolnym lub inną formą wychowania przedszkolnego i obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki poza szkołą, zob. Ustawa z 7.09.1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2004 nr 256, poz. 2572).

49 Rozmowa z R. Wysokińską, dyrektorką...

pomocą wytycznych metody montessoriańskiej. Jedną z podstawowych zasad jest tu przydział uczniów do klas nie na podstawie wieku, ale według umiejętności, zdobytej wiedzy i zainteresowań. Zatem w jednej klasie mogli się znaleźć uczniowie z różnych roczników⁵⁰. W celu zindywidualizowania pracy, do każdej klasy przydzielano dwóch wychowawców – nauczycieli montessoriańskich, a ich rolą było wprowadzenie ucznia w zagadnienie i stworzenie możliwości poznania, przećwiczenia i sprawdzenia materiału. Zgodnie z wytycznymi pedagogiki Montessori uczniowie korzystali z dostosowanych do ich rozwoju pomocy dydaktycznych, tzw. materiałów Montessori⁵¹, a wiedzę czerpali z ogólnodostępnych książek, podręczników i internetu. Uczniowie zamiast tradycyjnych przedmiotów, mieli zajęcia w tzw. blokach (humanistycznym, przyrodniczym i nauk ścisłych), w których zdobywali konkretne umiejętności kształtowane poprzez pracę własną. W celu zweryfikowania, usystematyzowania oraz sprawdzenia wiedzy stosowano metodę projektu – uczniowie prowadzili prace badawcze i przygotowywali prezentacje. Charakterystyczny jest brak zadań domowych – cały proces poznania, przećwiczenia oraz sprawdzania wiedzy i umiejętności ma miejsce w szkole. Organizacja dnia oraz system oceniania sprzyjały pracy zgodnie z własnymi możliwościami uczniów, ich zainteresowaniami oraz gotowością do podjęcia kolejnych zadań⁵².

Stałym elementem programów nauczania w Szkole Podstawowej „Słoneczna” były wycieczki edukacyjne. Pierwsza odbyła się w roku szkolnym 1992/1993 i od tego czasu nauczyciele organizowali kilkudniowe wycieczki w okresie jesiennozimowym i wiosennym. Celem wędrowek było poznanie oraz gromadzenie wiedzy w sposób praktyczny. Przygotowanie do wyjazdu odbywało się wcześniej w szkole. Uczniowie pod kierunkiem nauczycieli gromadzili informacje na temat miejscowości, w której będą przebywać, dzielili się zdobytymi materiałami i wspólnie planowali pobyt. Doświadczenia zdobyte podczas wyprawy były zapisywane w formie notek, pamiętników oraz kronik klasowych. Po powrocie do szkoły następowało podsumowanie wycieczki i wymiana obserwacji. Wycieczki były dopełnieniem programów nauczania z zakresu nauk przyrodniczych oraz humanistycznych, a także niezastąpionym elementem programu wychowawczego szkoły⁵³. Ponadto od 2003 roku w tej szkole klasy pierwsze uczyły się elemen-

50 Rozmowa A. Kowalewską, dyrektor I Szkoły Podstawowej Montessori Bona Ventura w Szczecinie (17.11.2015).

51 Tamże.

52 Tamże.

53 Wycieczki odbyły się m.in. do Międzyzdrojów, Pogorzeli, Świnoujścia, Zakopanego, Szklarskiej Poręby, Krynicy-Zdroju, Krakowa, Wrocławia, w: *10 lat Szkoły Podstawowej „Słoneczna” w Szczecinie*, red. M. Kurpiewska, M. Kiedel, Szczecin 2002, s. 36–38.

tów filozofii. Celem zajęć było kształtowanie krytycznego i odpowiedzialnego myślenia oraz doskonalenie umiejętności związanych ze współpracą i komunikacją w grupie. Punktem wyjścia była rozmowa bazująca na opowiadkach filozoficznych z różnych kultur, które były inspiracją do prezentowania swoich myśli i sądów poprzez dyskusję, rysunek oraz muzykę⁵⁴.

Tworzenie autorskich programów nauczania było domeną Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO. Jako przykład mogą służyć: cykl zajęć dla uczniów klasy IV – „Jak osiągnąć sukces w IV klasie”; program nauczania języka polskiego dla klasy IV – „Sto kurtyń”; program autorski na godziny wychowawcze dla klasy V – „Tworzymy siebie”; realizacja Programu Rozwijania Uzdolnień i Zainteresowań. Celem tego ostatniego programu było osiąganie sukcesów naukowych, artystycznych, społecznych i sportowych przez uczniów Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO. Zatem program miał interdyscyplinarny charakter i uwzględniono w nim możliwości wszechstronnego rozwoju. Indywidualizacja nauczania, która odbywała się poprzez stosowanie zadań o różnym stopniu trudności, realizowanie dodatkowych projektów, przygotowanie przez uczniów elementów lekcji oraz indywidualny tok nauczania, były stałym elementem programu⁵⁵.

Niewątpliwie bardzo istotnym i interesującym projektem była Edukacja regionalna „Szczecin”, realizowana w Polsko-Amerykańskiej Prywatnej Szkole Podstawowej. Jego celem było zainteresowanie uczniów historią miasta i okolic oraz zapoznanie z obyczajami i legendami ziemi szczecińskiej. W projekcie uczestniczyły wszystkie klasy szkoły podstawowej wraz z nauczycielami. Tematyka na każdy rok szkolny była inna, a najczęstszą formą realizacji były wycieczki oraz lekcje muzealne⁵⁶.

3.3. Sprawdzian po klasie szóstej szkoły podstawowej

Jednym z filarów reformy oświaty, rozpoczętej w 1998 roku, było wprowadzenie do struktury edukacji gimnazjum oraz systemu egzaminów zewnętrznych⁵⁷. W 2002 roku po raz pierwszy został przeprowadzony powszechny i obowiązkowy sprawdzian po klasie szóstej szkoły podstawowej. Wyniki sprawdzianu

54 Rozmowa z M. Kurpiewską, M. Kiedel, dyrektorkami Szkoły Podstawowej „Słoneczna” (12.01.2016).

55 SSP STO, Program Rozwijania Uzdolnień i Zainteresowań.

56 Polsko-Amerykańska PSP, Plan projektu edukacji regionalnej „Szczecin” w roku szkolnym 2010/2011.

57 Biblioteczka Reformy, *O reformie*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 1998; Biblioteczka Reformy, *O reorganizacji sieci szkół*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2000.

informowały o poziomie opanowania wiedzy i umiejętności, pozwalających na kontynuowanie nauki w kolejnym cyklu kształcenia. Zatem sprawdzian posiadał głównie funkcję diagnostyczną i w przypadku wyboru gimnazjum rejonowego, niezależnie od uzyskanego wyniku, uczeń był przyjmowany automatycznie. Jeśli jednak składał dokumenty do innej szkoły, wyniki sprawdzianu po klasie szóstej były brane pod uwagę jako jedno z kryteriów rekrutacyjnych⁵⁸. Podstawą prawną przeprowadzania sprawdzianu po klasie szóstej była nowelizacja Ustawy o systemie oświaty z 7 września 1991 roku, natomiast zasady, sposoby przeprowadzania sprawdzianu oraz zakres umiejętności regulowane były przez szereg rozporządzeń⁵⁹. Przebieg sprawdzianu koordynowała Centralna Komisja Egzaminacyjna, która za pośrednictwem Okręgowych Komisji Egzaminacyjnych przeprowadzała i organizowała sprawdzian w szkołach podstawowych w całej Polsce. Celem sprawdzianu nie było weryfikowanie wystawionych przez szkołę ocen, podkreślało się raczej funkcję diagnostyczną poziomu umiejętności ponadprzedmiotowych oraz stopień przygotowania do dalszej edukacji. Sprawdzano opanowanie następujących umiejętności: czytanie, pisanie, rozumienie, korzystanie z informacji, wykorzystanie wiedzy w praktyce⁶⁰.

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna (OKE) w Poznaniu, jako jedna z ośmiu okręgowych komisji egzaminacyjnych w kraju, realizowała zadania oświatowe na terenie trzech województw: zachodniopomorskiego, lubuskiego i wielkopolskiego. Od 2003 roku OKE udostępniała szczegółowe informacje dotyczące wyników osiągniętych przez uczniów w poszczególnych szkołach, gminach, powiatach i województwach. W zestawieniach wskazano współczynnik łatwości, średnie całego sprawdzianu oraz pięciu sprawdzanych umiejętności, w zestawieniach tych zawarte zostały również wyniki sprawdzianów po szóstej klasie niepublicznych

58 Biblioteczka Reformy, *O sprawdzianie w szóstej klasie szkoły podstawowej*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2001.

59 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 30.04.2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz.U. 2007 nr 83, poz. 562); Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 18.02.1999 r. w sprawie utworzenia okręgowych komisji egzaminacyjnych i ich zasięgu terytorialnego (Dz.U. 1999 nr 14, poz. 134 z późn. zm.); Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 10.08.2001 r. w sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów (Dz.U. 2001 nr 92, poz. 1020 z późn. zm.); Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 26.02.2002 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. 2002 nr 51, poz. 458 z późn. zm.); Ustawa z 7.09.1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 1991 nr 95, poz. 425).

60 W. Książek, *Rzecz o reformie edukacji 1997–2001*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”, Warszawa 2001, s. 40.

szkół podstawowych w Szczecinie⁶¹. W latach 2002–2009 zestawienie wyników zostało przedstawione za pomocą współczynnika łatwości poszczególnych umiejętności⁶² oraz całego arkusza⁶³. Wartość wskaźnika łatwości zależy od otrzymanego wyniku, a do jego interpretacji służy wzór zamieszczony w tabeli 3.7.

Tabela 3.7. Wartość wskaźnika łatwości i jego interpretacja

Wartość wskaźnika łatwości	Interpretacja
0,00–0,19	bardzo trudne
0,20–0,49	trudne
0,50–0,69	umiarkowanie trudne
0,70–0,89	łatwe
0,90–1,00	bardzo łatwe

Źródło: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Gdańsku – Wydział badań i analiz, www.oke.gda.pl (1.08.2013).

W kolejnej tabeli zawarto porównanie współczynnika łatwości, zestawiając wyniki sprawdzianu w szkołach niepublicznych i publicznych w Szczecinie i okręgu.

Analizując dane zawarte w tabeli 3.8, należy podkreślić, że im wyższy był współczynnik łatwości sprawdzianu po klasie szóstej, tym lepszy wynik otrzymywała szkoła w danym roku szkolnym. Zatem dane obejmujące lata 2003–2009, dotyczące współczynnika łatwości sprawdzianu po klasie szóstej szkoły podstawowej, wskazują na uzyskanie przez uczniów szczecińskich niepublicznych szkół podstawowych wyższych wyników niż miało to miejsce w przypadku uczniów szkół publicznych w Szczecinie i w okręgu. Współczynnik łatwości sprawdzianu dla uczniów analizowanych szkół w podanym okresie z reguły wynosił ponad 0,80. Można więc pokusić się o konkluzję, że sprawdziany po klasie szóstej nie sprawiały trudności uczniom niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie.

61 Okręgowa Komisja Egzaminacyjna, http://www.oke.poznan.pl/cms,1029,wyniki_szkol_gmin_powiatow_wojewodztw.htm (1.08.2013).

62 Łatwość zadania jest stosunkiem liczby punktów uzyskanych za rozwiązanie tego zadania przez uczniów biorących udział w testowaniu do maksymalnej liczby punktów możliwej do uzyskania przez tę liczbę uczniów, zob. B. Niemierko, *Pomiar wyników kształcenia*, WSiP, Warszawa 1999, s. 153.

63 Okręgowa Komisja Egzaminacyjna, *Raport z roku 2002*, Poznań 2003, s. 40.

Tabela 3.8. Analiza współczynnika łatwości sprawdzianu po klasie szóstej w latach 2002–2009

Rok szkolny	Współczynnik łatwości sprawdzianu – niepubliczne szkoły podstawowe w Szczecinie	Współczynnik łatwości sprawdzianu – szkoły podstawowe w Szczecinie (szkoły publiczne i niepubliczne)	Współczynnik łatwości sprawdzianu szkoły podstawowe w okręgu (szkoły publiczne i niepubliczne)
2002/2003	0,85	0,74	0,70
2003/2004	0,83	0,68	0,62
2004/2005	0,88	0,77	0,72
2005/2006	0,82	0,67	0,63
2006/2007	0,80	0,69	0,65
2007/2008	0,81	0,66	0,63
2008/2009	0,76	0,60	0,55

Źródło: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Poznaniu, Wyniki i analizy sprawdzianu w latach 2003–2014, www.oke.poznan.pl (1.08.2013).

Od 2010 roku wyniki sprawdzianu przedstawione były nie tylko za pomocą współczynnika łatwości testu, ale również z użyciem punktów wyliczonych za pomocą średniej liczbowej. W tabeli 3.9 przedstawiono rozkład wyników niepublicznych szkół podstawowych oraz publicznych szkół podstawowych w Szczecinie i w okręgu w latach 2009–2014.

Tabela 3.9. Analiza średnich wyników (w punktach) sprawdzianu po klasie szóstej w latach 2009–2014

Rok szkolny	Średni wynik punktowy ze sprawdzianu – niepubliczne szkoły podstawowe w Szczecinie	Średni wynik punktowy ze sprawdzianu – publiczne szkoły podstawowe w Szczecinie	Średni wynik punktowy ze sprawdzianu – szkoły podstawowe w okręgu (szkoły publiczne i niepubliczne)
2009/2010	30,25	24,43	23,79
2010/2011	27,86	24,86	24,65
2011/2012	29,31	22,58	22,01
2012/2013	31,33	23,32	23,36
2013/2014	31,79	25,52	25,16

Źródło: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Poznaniu, Wyniki i analizy sprawdzianu w latach 2003–2014, www.oke.poznan.pl (1.08.2013).

Analiza danych wskazuje, że średni wynik uzyskany przez uczniów niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie był wyższy lub znacząco wyższy niż średni wynik uzyskany przez uczniów szczecińskich szkół publicznych. Największą różnicę punktową osiągnięto w roku szkolnym 2012/2013, kiedy to analizowane szkoły uzyskały o 8 punktów więcej niż wyniósł średni wynik sprawdzianu⁶⁴. Czynniki decydujących o takiej tendencji wzrostowej mogło być wiele, m.in. stosunek ogólnej liczby uczniów szkół niepublicznych przystępujących do sprawdzianu w zestawieniu z liczbą wszystkich uczniów szkół podstawowych. Przykładowo w roku szkolnym 2009/2010 sprawdzian pisało 153 uczniów z 10 niepublicznych szkół podstawowych, natomiast liczba wszystkich szczecińskich uczniów klas szóstych publicznych szkół podstawowych w Szczecinie wynosiła 2982⁶⁵. Ponadto okolicznością wpływającą na wysokie wyniki sprawdzianów po szóstej klasie w niepublicznych szkołach podstawowych mogła być indywidualizacja pracy z uczniami mającymi trudności w nauce oraz z uczniami zdolnymi, zwiększenie liczby godzin z wybranych zajęć edukacyjnych, wzbogacenie oferty zajęć pozalekcyjnych oraz stosowanie aktywizujących metod dydaktycznych.

3.4. Osiągnięcia dydaktyczne wybranych placówek

Działalność dydaktyczna niepublicznych szkół podstawowych miała swoje odzwierciedlenie w osiągnięciach uczniów – podopieczni odnosili sukcesy w konkursach szkolnych, rejonowych, ogólnopolskich i międzynarodowych o różnorodnej tematyce. W tabeli 3.10 wskazano niektóre konkursy (oraz ich organizatorów) najczęściej wybierane przez uczniów niepublicznych szkół podstawowych.

Dużym zainteresowaniem uczniów analizowanych placówek cieszyły się konkursy przedmiotowe z matematyki, języka polskiego czy przyrody. Nie mniej popularne były zawody sportowe oraz konkursy artystyczne. Wobec dużej różnorodności do analizy wybrałam najważniejsze konkursy organizowane przez Zachodniopomorskie Kuratorium Oświaty, Liceum Ogólnokształcące nr XIII w Szczecinie oraz Gimnazjum nr 46 w Szczecinie.

64 Średni wynik punktowy został obliczony przez podzielenie sumy średnich punktów uzyskanych w sprawdzianie po klasie szóstej przez niepubliczne szkoły podstawowe w Szczecinie przez liczbę niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie.

65 Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Poznaniu, Wyniki i analizy w roku 2010, www.oke.poznan.pl (1.08.2013).

Tabela 3.10. Wybrane konkursy przedmiotowe, artystyczne oraz sportowe organizowane dla szkół podstawowych w Szczecinie w latach 1989–2014

Konkursy przedmiotowe		
	Organizator	Rodzaj konkursu
1.	Kuratorium Oświaty w Szczecinie	konkurs języka polskiego z elementami historii konkurs matematyczny z elementami przyrody
2.	XIII Liceum Ogólnokształcące w Szczecinie	konkurs matematyczny konkurs humanistyczny konkurs historyczny konkurs z języka angielskiego konkurs przyrodniczy
3.	Gimnazjum nr 46 w Szczecinie	konkurs z języka angielskiego Anglofan konkurs z języka niemieckiego Deutschfan konkurs przyrodniczy „Przyrodnik”
4.	Towarzystwo Upowszechniania Wiedzy i Nauk Matematycznych	międzynarodowy konkurs matematyczny „Kangur”
5.	Łowcy Talentów „Jersz”	ogólnopolski konkurs matematyczny „Alfik matematyczny” ogólnopolski konkurs polonistyczny „Alfik humanistyczny”
6.	Zespół Ogólnopolskich Olimpiad Przedmiotowych „OLIMPUS”	ogólnopolska olimpiada z matematyki ogólnopolska olimpiada z języka polskiego ogólnopolska olimpiada z języka angielskiego
Zawody sportowe i konkursy artystyczne		
1.	Pałac Młodzieży	konkurs recytatorski
2.	Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie	konkurs plastyczny „Owady 3D”

Źródło: Archiwa analizowanych niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie, Osiągnięcia uczniów.

Konkurs języka polskiego z elementami historii oraz konkurs matematyczny z elementami przyrody, organizowane przez Kuratorium Oświaty w Szczecinie, przeprowadzane były od roku szkolnego 2011/2012. Do rywalizacji mogli przystąpić uczniowie z całego województwa zachodniopomorskiego. W roku szkolnym 2013/2014 konkursy zmieniły swoją nazwę na konkurs języka polskiego oraz konkurs matematyczny. Obydwa zyskały dużą popularność wśród uczniów, a uzyskane wyniki były brane pod uwagę w procesie rekrutacyjnym do

nierejonowych szkół gimnazjalnych⁶⁶. Uczniowie niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie plasowali się w gronie laureatów konkursów kuratorskich.

Tabela 3.11. Laureaci konkursów organizowanych przez Kuratorium Oświaty w Szczecinie w latach 2011–2014

Nazwa konkursu	Rok szkolny	Ogólna liczba laureatów	Laureaci z niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie
Konkurs języka polskiego z elementami historii	2011/2012	29	5
	2012/2013	25	1
Konkurs języka polskiego	2013/2014	36	5
Konkurs matematyczny z elementami przyrody	2011/2012	28	3
	2012/2013	5	0
Konkurs matematyczny	2013/2014	18	3

Źródło: AKOS, Wydział Wspierania Edukacji, Wyniki konkursów przedmiotowych w latach 2011–2014.

Na podstawie analizy wyników konkursów kuratorskich można stwierdzić, że około 14% laureatów z 2011/2012 roku stanowili uczniowie niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie. Tendencja ta powtórzyła się w roku szkolnym 2013/2014, kiedy to w obu konkursach przedmiotowych 15% laureatów pochodziła ze szkół niepublicznych. Biorąc pod uwagę dane statystyczne, dotyczące liczby uczniów publicznych szkół podstawowych w Szczecinie (17 956) oraz liczby uczniów niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie (1930)⁶⁷ w roku szkolnym 2011/2012, można stwierdzić, że przykładowo w konkursie języka polskiego z elementami historii procentowa liczba laureatów z publicznych szkół podstawowych wynosiła 0,13 %, a z niepublicznych szkół podstawowych – 0,25%. Można zatem przyjąć, że proporcjonalnie uczniowie analizowanych szkół wypadli równie dobrze, jak uczniowie szkół publicznych.

Uczniowie szkół niepublicznych chętnie uczestniczyli w konkursach przedmiotowych organizowanych przez XIII Liceum Ogólnokształcące pod patronatem Zachodniopomorskiego Kuratora Oświaty – niejednokrotnie zdobywali miano finalistów i laureatów.

Dużą popularnością cieszył się konkurs matematyczny, do uczestnictwa w którym każdego roku zgłaszało się ponad 200 uczniów ze szkół

⁶⁶ Gimnazjum nr 46 w Szczecinie przy Zespole Szkół Ogólnokształcących nr 1 w Szczecinie; Gimnazjum nr 16 przy Zespole Szkół Ogólnokształcących nr 7; Gimnazjum nr 42 przy Zespole Szkół Ogólnokształcących nr 6.

⁶⁷ Rocznik Statystyczny, *Edukacja i Wychowanie*, Szczecin 2014, nr 8, s. 141–143.

podstawowych ze Szczecina i regionu. W XII, XIII i XIV edycji konkursu wzięło udział ponad 30 uczniów z niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie, a niemal połowa z nich zdobyła miano finalisty lub laureata konkursu.

Tabela 3.12. Wyniki osiągnięte przez uczniów niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w konkursach przedmiotowych organizowanych przez XIII Liceum Ogólnokształcące w latach 2011–2014 pod patronatem zachodniopomorskiego kuratora oświaty

Nazwa konkursu	Rok szkolny											
	2011/2012				2012/2013				2013/2014			
	L	F	U	SU	L	F	U	SU	L	F	U	SU
Konkurs matematyczny	2	13	32	194	3	11	32	221	3	11	35	220
Konkurs humanistyczny	4	3	23	147	2	2	24	142	1	16	26	147
Konkurs historyczny	5	7	22	136	5	9	25	127	1	9	40	178
Konkurs z języka angielskiego	6	5	22	75	5	4	25	86	7	4	26	118
Konkurs przyrodniczy					4	13	33	175	1	4	18	138

(L – laureat; F – finalistą; U – liczba uczniów z niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie; SU – całkowita liczba uczniów startujących w konkursie)

Źródło: Archiwum XIII Liceum Ogólnokształcącego w Szczecinie, Wyniki konkursów przedmiotowych dla szkół podstawowych organizowanych w latach 2011–2014 przez XIII Liceum Ogólnokształcące w Szczecinie, www.13lo.szczecin.pl (8.09.2013).

Tabela 3.13. Wyniki osiągnięte przez uczniów niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w konkursach językowych organizowanych przez Gimnazjum nr 46

Nazwa konkursu	Rok szkolny															
	2010/2011				2011/2012				2012/2013				2013/2014			
	L	F	U	SU	L	F	U	SU	L	F	U	SU	L	F	U	SU
Anglofan	3	0	3	16	1	1	6	31	2	5	13	29	2	3	14	47
Deutschfan													1	3	9	39

(puste pola – brak danych)

Źródło: Archiwum Gimnazjum nr 46 w Szczecinie przy V Liceum Ogólnokształcącym w Szczecinie, Wyniki konkursów językowych dla szkół podstawowych organizowanych w latach 2010–2014.

W szczecińskich niepublicznych szkołach podstawowych już w najmłodszych klasach standardowym działaniem jest rozszerzanie siatki godzin z języka obcego, dlatego w tym kontekście warto wspomnieć o konkursach z języka angielskiego. W każdej z edycji organizowanego przez XIII Liceum Ogólnokształcące konkursu z języka angielskiego połowę laureatów stanowili uczniowie tychże szkół. Podobną prawidłowość można zauważyć, analizując wyniki konkursów

językowych „Anglofan” i „Deutschfan” organizowanych przez Gimnazjum nr 46 przy V Liceum Ogólnokształcącym w Szczecinie.

Uczniowie niepublicznych placówek w Szczecinie reprezentowali swoje szkoły w konkursie „Anglofan”, zdobywając miano laureatów i finalistów. Przykładem może być rok szkolny 2012/2013, kiedy prawie połowę uczestników konkursu z języka angielskiego stanowili uczniowie niepublicznych szczecińskich szkół podstawowych (13/29), a większość z nich uzyskała wysokie lub bardzo wysokie lokaty (7/13). Dużą popularnością cieszył się konkurs z języka niemieckiego „Deutschfan”, w którym wzięło udział 9 uczniów z 3 niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie: Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO, Polsko-Amerykańskiej Prywatnej Szkoły Podstawowej oraz Szkoły Podstawowej TAK. Uzyskali oni wysokie wyniki w konkursie, prawie połowa z biorących udział zdobyła miano finalisty lub laureata. Uzasadnione będzie zatem w tym kontekście stwierdzenie, że rozszerzone kształcenie językowe już na I etapie edukacyjnym procentowało wysokimi wynikami w konkursach przedmiotowych związanych ze znajomością języka obcego.

Nauczyciele niepublicznych szkół podstawowych zachęcali swoich uczniów do udziału w konkursach interdyscyplinarnych wymagających kreatywnego myślenia i współdziałania w grupie. Przykładem może być „Odyseja umysłu”⁶⁸, w której brali udział uczniowie Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO oraz uczniowie Niepublicznej Szkoły Podstawowej „Primus”, którzy w 2009 roku, w 18. ogólnopolskim finale, zajęli II miejsce. Ponadto wychowankowie Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO zajęli czołowe miejsca w etapie krajowym ogólnopolskiego konkursu „Wyspa zagadek”⁶⁹ oraz w finale krajowego konkursu organizowanego przez Uniwersytet Wrocławski „Ojczyzna – polszczyzna”⁷⁰. Katolicka Szkoła Podstawowa im. Świętej Rodziny wyróżniała się na tle innych niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie, biorąc cyklicznie udział w Ogólnopolskim młodzieżowym turnieju turystyczno-krajoznawczym. W roku szkolnym 2008/2009 uczniowie zajęli I miejsce w konkurencji „krajoznawstwo”, II miejsce w konkurencji „wiedza

68 „Odyseja umysłu” to przyjazny program edukacyjny realizowany w formie międzynarodowego konkursu. Patronat nad polską edycją sprawuje Minister Edukacji Narodowej. Celem konkursu jest rozwój zdolności twórczych, kreatywnego i krytycznego myślenia, odbywa się to poprzez angażowanie uczestników w proces twórczego rozwiązywania problemów rozbieżnych, czyli takich, które rozwiązać można na wiele sposobów, <http://odyseja.org/o-odysei-umyslu/idea-o-co-nam-chodzi/czym-jest-odyseja-umyslu> (8.09.2013).

69 Konkurs „Wyspa zagadek” jest ogólnopolskim konkursem twórczego używania umysłu organizowanym przez Stowarzyszenie Twórcze i Edukacyjne WYSPA, <http://www.wyspa.org.pl/konkurs-wyspa-zagadek/> (8.09.2013).

70 Raport z ewaluacji SSP STO z 5.12.2013 r., <http://www.npseo.pl/> (12.02.2014).

turystyczna i topograficzna” oraz III miejsce w konkurencji „karta do kroniki”. Ze względu na religijny charakter szkoły uczniowie brali udział m.in. w ogólnopolskim konkursie „Biblia”, zdobywając wyróżnienia⁷¹.

Nie mniej istotne są osiągnięcia sportowe czy artystyczne. Uczniowie Niepublicznej Szkoły Podstawowej „Primus” chętnie i z sukcesami uczestniczyli w zawodach pływackich z cyklu „Sobota pływacka” oraz w Międzyszkolnych mistrzostwach Szczecina szkół podstawowych w pływaniu, zdobywając w roku szkolnym 2013/2014 miejsce I w rankingu szkół podstawowych oraz odnosząc wiele sukcesów w konkurencjach indywidualnych⁷².

Niepubliczne szkoły podstawowe były również organizatorami konkursów międzyszkolnych. Przykładem może być Szkoła Podstawowa „Słoneczna”, która od 1996 roku przygotowywała Turniej wiedzy o środowisku i ekologii dla szkół podstawowych. Społeczna Szkoła Podstawowa nr 1 STO od lat 90. XX wieku integrowała środowisko niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie, organizując konkursy ortograficzne oraz zawody sportowe „Ruch i gwar – wyścigów czas”, Biegi przełajowe o Puchar Dyrektora Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 oraz Halowy turniej piłki nożnej dla szkół podstawowych o Puchar Dyrektora STO⁷³. Szkoła Podstawowa Towarzystwa Salezjańskiego była skutecznym inicjatorem konkursu z języka angielskiego oraz z matematyki dla szkół podstawowych: „The Lord of English” oraz „Rusz głową”. W placówce tej organizowano również konkurs dla szkół podstawowych, gimnazjów i liceów – „Sudoku – cyfry muszą pozostać samotne”, który od 2010 roku został objęty honorowym patronatem Prezydenta Miasta Szczecina⁷⁴. Warto wspomnieć jeszcze o Drużynowych Mistrzostwach Szczecina Szkół Podstawowych w Szachach, których współorganizatorem od 2008 roku była Prywatna Szkoła Podstawowa Leonarda Piwoni⁷⁵.

Zajmowanie wysokich miejsc w konkursach było premiowane nagrodami rzeczowymi i finansowymi. Jedną z nich była Nagroda Prezydenta Miasta Szczecina przyznawana od 2007 roku⁷⁶ uczniom szczecińskich szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych zamieszkałym na terenie Gminy i Miasta Szczecina za wybitne osiągnięcia w zakresie wiedzy i umiejętności z przedmiotów

71 Osiągnięcia uczniów KSP im. św. Rodziny w Szczecinie, <http://www.ksp.net.pl/osiagniecia#.V6xaxvmLSt8> (12.02.2014).

72 Uczniowie badanej szkoły odnoszą sukcesy pływackie w każdym roku szkolnym. Osiągnięcia uczniów NSP „Primus”, <http://szkolaprimus.pl/o-szkole/nasze-sukcesy/1> (15.02.2014).

73 Archiwum dokumentacji SSP STO, <http://sto.szczecin.pl/stara1/index.htm> (15.02.2014).

74 AWOUM, Szkoła Podstawowa Towarzystwa Salezjańskiego, WOIKF - I-4320/335/03.

75 Rozmowa z R. Wysokińską, dyrektor...

76 W Szczecinie program stypendialny stosowany jest od 1996 roku na podstawie Uchwały Rady Miejskiej w Szczecinie z 22.04.1996 r. w sprawie ustanowienia stypendium za wybitne osiągnięcia szkolne, nr XXI/266/96.

objętych programem nauczania, z wyjątkiem muzyki, plastyki i sportu oraz z dziedzin nieprzewidzianych programem nauczania w danej szkole⁷⁷.

Tabela 3.14. Nagrody Prezydenta Miasta Szczecina przyznane uczniom szczecińskich niepublicznych szkół podstawowych w latach 2008–2014

Rok szkolny	Liczba nagrodzonych uczniów					
	Spółeczna Szkoła Podstawowa nr 1 im. Noblistów Polskich STO	Katolicka Szkoła Podstawowa im. Świętej Rodziny	Polsko-Amerykańska Prywatna Szkoła Podstawowa	Prywatna SP Leonrda Piwoni	Szkoła Podstawowa TAK	Szkoła Podstawowa Towarzystwa Salezjańskiego
2008/2009	22					
2009/2010	36	11				
2010/2011	26	10				7
2011/2012	26	12			1	14
2012/2013	49	15		4	12	
2013/2014		17	6	9	8	

(puste pola – brak danych)

Źródło: Archiwa szkolne Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO; Katolickiej Szkoły Podstawowej im. Świętej Rodziny; Polsko-Amerykańskiej Prywatnej Szkoły Podstawowej; Szkoły Podstawowej TAK; Szkoły Podstawowej Towarzystwa Salezjańskiego, Osiągnięcia uczniów w latach 2008–2014.

Warto podkreślić, że w Społecznej Szkole Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO w roku szkolnym 2008/2009 ponad 10% uczniów otrzymało Nagrodę Prezydenta Miasta Szczecina za wybitne osiągnięcia w nauce, natomiast w kolejnym roku szkolny, 2009/2010, uhonorowanych tą nagrodą było ponad 15% całej społeczności szkolnej. Rekordowym wynikiem analizowana szkoła może się poszczycić w roku szkolnym 2012/2013, kiedy to ponad 20% uczniów uczęszczających do tej szkoły otrzymało Nagrodę od Prezydenta Miasta Szczecina.

⁷⁷ Zarządzenie Prezydenta Miasta Szczecina z 27.04.2007 r. w sprawie zasad i trybu przyznawania uczniom Nagrody Prezydenta Miasta Szczecina za wybitne osiągnięcia szkole, nr 219/07 oraz zmieniające to zarządzenie – Zarządzenie Prezydenta Miasta Szczecina z 20.05.2013 r., nr 209/13. W latach 90. XX w. Rada Miasta przyznawała stypendia za wybitne osiągnięcia szkolne, zob. Uchwała Rady Miejskiej w Szczecinie z 22.04.1996 r. w sprawie ustanowienia stypendium za wybitne osiągnięcia szkolne, nr XXII/266/96.

Posługując się wybranymi tu przykładami, można stwierdzić, że z każdym kolejnym rokiem liczba nagradzanych uczniów kształcących się w niepublicznych szkołach zwiększała się.

Rozdział 4

Działalność wychowawcza i opiekuńcza niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie

4.1. Programy wychowawcze

System oświaty i wychowywania obowiązujący przez cały okres PRL zakładał odpowiedzialność państwa za wychowanie młodego pokolenia. To szkoła i organizacje młodzieżowe podporządkowane państwu i partii (PZPR) miały kształtować model człowieka adekwatny do potrzeb obowiązującego systemu ustrojowego. Rodzina, która posiada naturalne prawo i obowiązek przygotowania dziecka do dorosłego życia, systematycznie spychana była w tej dziedzinie do roli drugorzędnej¹. Jednak te rodziny, które pomimo obowiązującego modelu „państwowego wychowania” próbowały zachować swoje prawa, napotykały na ogromne trudności, gdyż obowiązująca ideologia najczęściej nie odzwierciedlała ideałów i postaw prezentowanych przez rodziców². Transformacja systemowa, która dokonała się w Polsce po 1989 roku, obaliła obowiązujący system jednolitego wychowania, który został uznany za element indoktrynacji uczniów i ideologizacji szkoły. Słowo „wychowanie” stało się pojęciem politycznie „podejrzanym”³.

Nowy model oświaty zapoczątkowany we wrześniu 1989 roku przez rząd premiera Tadeusza Mazowieckiego i ministra edukacji Henryka Samsonowicza, zgodnie z ustaleniami podjętymi przy Okrągłym Stole, oparty został na autonomii szkoły i nauczyciela. Minister w specjalnym liście wystosowanym do dyrektorów i nauczycieli zachęcał do „oddolnego” reformowania oświaty, działań

1 Tematykę procesu wychowania w PRL omówiono m.in. w: *Oświata, wychowanie i kultura fizyczna w rzeczywistości społeczno-politycznej Polski Ludowej (1945–1989). Rozprawy i szkice*, red. R. Grzybowski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2004; J. Król, *To idzie młodość: Związek Młodzieży Polskiej w szkole średniej ogólnokształcącej w latach 1948–1957*, Avalon, Kraków 2011; J. Gulczyńska, *Problematyka oświaty w obradach okrągłego stołu*, „Pedagogika” 2009, nr 24, s. 45–66; *Patriotyzm a wychowanie*, red. E.J. Kryńska, Trans Humana, Białystok 2009; S. Bober, *Walka o dusze dzieci i młodzieży w pierwszym dwudziestoleciu Polski Ludowej*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2011.

2 P. Bartnik, *Miejsce i rola szkoły masowej we współczesnym systemie wychowawczym. Zadania wychowawcy klasy i pedagoga szkolnego*, „Dyrektor Szkoły” 1994, nr 5, s. 2–4.

3 Tamże, s. 2–4.

wspierających ideę demokratyzacji zarządzania, samorządności i autonomii każdej placówki szkolnej oraz każdego nauczyciela⁴. Autonomia – zgodnie z pismem ministra H. Samsonowicza – oznacza samodzielność podejmowania decyzji⁵. To jednak, w sposób nierozzerwalny, wiąże się z przyjęciem odpowiedzialności za ich efekty. Minister był przekonany, że choć zaproponował dyrektorom i nauczycielom trudną drogę, to wszyscy rozumieli, że praca, o której kształcie można samodzielnie decydować, będzie bardziej efektywna⁶. Działalność wychowawcza w szkołach miała stać się również elementem oddolnej reformy, respektując chrześcijański system wartości, za podstawę przyjmując uniwersalne zasady etyki⁷. Zaangażowanie polskiego Kościoła katolickiego w proces reformowania systemu edukacji, poprzez określenie zasad wychowania i kształcenia w dokumencie *Problemy wychowania i kształcenia w Polsce w roku 1990*, opublikowanym przez Prymasowską Radę Społeczną⁸, miało również wpływ na kształt Ustawy o systemie oświaty z 7 września 1991 roku. W dokumencie tym wskazano kierunek procesów wychowawczych, podkreślając, że:

Wychowanie służy rozwijaniu u młodzieży poczucia odpowiedzialności, miłości ojczyzny oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kultury Europy i świata⁹.

Formująca się działalność wychowawcza, oparta na credo ministra H. Samsonowicza, obowiązywała w oświacie polskiej aż do roku 1999, choć w trakcie rządów premiera Włodzimierza Cimoszewicza i ministra edukacji Jerzego Wiatra (1996–1997) próbowano zatrzymać ten proces. Usiłowano wówczas zastąpić „oddolną reformę” scentralizowanym systemem „innowacji wdrożeniowej”. Przygotowane zmiany wstrzymano, gdyż narastający opór w środowisku nauczycielskim, w kontekście zbliżających się wyborów parlamentarnych, nie był korzystny dla rządzących¹⁰. W dobie pełnej, oczekiwanej twórczej wolności szkół, placówki niepubliczne miały w latach 90. XX wieku ułatwioną drogę do tworzenia zupełnie autonomicznych programów wychowawczych i opiekuńczych. Czas ten wykorzystały bardzo dobrze. Obowiązujące wówczas prawo pozwoliło stworzyć

4 B. Śliwerski, *Problemy współczesnej edukacji. Dekonstrukcja polityki oświatowej III RP*, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009, s. 60.

5 Tamże, s. 61.

6 Archiwum Gimnazjum nr 46 w Szczecinie, Pismo Ministra Edukacji Narodowej z 26.04.1990 r.

7 Ustawa z 7.09.1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 1991 nr 95, poz. 425).

8 *Problemy wychowania w Polsce w roku 1990*. Dokument Prymasowskiej Rady Społecznej, „Tygodnik Powszechny” 1990, nr 32.

9 Ustawa z 7.09.1991 r. o systemie oświaty...

10 B. Śliwerski, *Problemy współczesnej...*, s. 131–132.

swoisty rynek edukacyjny, a rodzice mieli dostęp do pełnej oferty autorskich pomysłów wychowawczych realizowanych w autorski sposób w szkołach. Sytuacja uległa zmianie w 1999 roku, gdy 1 września premier Jerzy Buzek i minister edukacji Mirosław Handke wprowadzili w życie reformę systemu edukacji, która objęła swoim zasięgiem cały system polskiej oświaty – od jego struktury po sprawy programowe. Wśród wprowadzonych zmian znalazły się przepisy nakazujące tworzenie w każdej szkole programu wychowawczego¹¹. Po upływie 10 lat od upadku komunizmu minister Mirosław Handke musiał uspokajać, że wprowadzone zmiany nie służą powrotowi do ideologicznego wykorzystania wychowania w szkole:

Przyznaję, że nie każde sformułowanie zostało doskonałe (...) Wychowaniu w szkole towarzyszą wielkie kontrowersje, zwłaszcza gdy widać próby wykorzystania go dla celów ideologicznych, ale nie wolno nam z tego powodu wychowania zaniechać¹².

Ogólne wskazania dotyczące oddziaływań wychowawczych szkoły zamieszczone zostały we wstępie do Podstawy programowej kształcenia ogólnego¹³. Następne lata do końca omawianego okresu 1999–2014, pomimo zmian rządów i tworzenia nowych koncepcji polityki edukacyjnej, nie doprowadziły do istotnych zmian w prawie oświatowym, odnoszących się do zadań wychowawczych szkoły.

Niepubliczne szkoły podstawowe również zostały zobowiązane do stworzenia programów wychowawczych, w których należało określić cele i zadania wychowawcze¹⁴. Społeczna Szkoła Podstawowa nr 1 STO – pierwsza niepubliczna szkoła, która powstała w Szczecinie w 1989 roku – zaoferowała rodzicom prawo do określenia zasad wychowawczych obowiązujących w szkole. Twórcy szkoły wspominają, że ich oczekiwania i pragnienia były często diametralnie różne od dążeń rodziców. Tylko entuzjazm początkowych lat pozwolił pogodzić te, często skrajne, różnice, co podkreślał jeden z twórców szkoły Marek Koćmiel: „Kiedy usłyszeliśmy o powołaniu Społecznej Szkoły Podstawowej, było dla nas jasne, że może to być próba realizacji wychowania własnych dzieci nie tylko w domu, ale

11 Rozporządzenie z 21.05.2001 r. w sprawie ramowych statutów szkół, załącznik nr 2 (Dz.U. 2001 nr 61, poz. 624).

12 Biblioteczka Reformy, *O wychowaniu w szkole*, Warszawa 1999, s. 9.

13 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 21.05.2001 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół oraz kształcenia w profilach w liceach profilowanych, załącznik nr 2 (Dz.U. nr 61, poz. 625).

14 Biblioteczka Reformy, *O programie wychowawczym szkoły*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2001, s. 31.

i w szkole”¹⁵. Doprecyzował to pionier niepublicznego szkolnictwa w Szczecinie Michał Józef Kawecki, który stwierdził, że Społeczna Szkoła Podstawowa nr 1 STO w Szczecinie była szkołą wolną od lęków, agresji, przemocy, a także nerwicy i fobii. Miejszem uformowanym na wartościach i ideałach kultury polskiej, europejskiej i ogólnoludzkiej, gdzie będą kształtować się mocne strony człowieka i dobre strony jego charakteru. Szkoła, opierając się na solidarności międzyludzkiej, nauczy przezwycięzać słabości¹⁶.

Tę naturalną różnorodność oczekiwań dotyczących wychowawczych kierunków działania szkoły najlepiej oddaje wypowiedź Pawła Bartnika, jednego z jej twórców:

Szczerze mówiąc, każdy myślał o innej szkole. Ja o szkole wolnej, przygotowującej do życia w wolności. Marek Koćmiel o szkole bardziej konserwatywnej, współpracujący z nami Przemysław Fenrych o szkole katolickiej, a Michał Kawecki o szkole „skandynawskiej”, takiej liberalnej, wolnościowej, w której uczniom będzie prawie wszystko wolno¹⁷.

W tej sytuacji szczególne zadanie przypadło nauczycielom, którzy mieli odwagę rozpocząć pracę w pierwszej społecznej szkole podstawowej w Szczecinie i zmierzyć się z zadaniem pogodzenia tak różnych oczekiwań twórców i rodziców. Jak wspominają to Elżbieta Augustyniuk-Patryn, Anna Misztela-Jerzyk i Urszula Augustowska – zadanie to udało się zrealizować tylko dzięki entuzjazmowi „pionierów” niepublicznej oświaty. Przezwyciężanie problemów lokalowych, sprzętowych, ale też występujących od czasu do czasu trudności wychowawczych odbywało się na zasadzie wspólnoty i koleżeństwa. Już na samym początku drogi udało się zaakcentować najbardziej charakterystyczną cechę społecznej szkoły podstawowej, jaką stała się otwartość „na ucznia”. Dzięki małej liczbie dzieci w klasach nauczyciel otrzymał szansę nie tylko indywidualizacji procesu kształcenia, ale i wychowania. Szczególną rolę odgrywali tutaj rodzice, których kontakt ze szkołą w tamtych początkowych latach był ponadprzeciętny¹⁸. 14 października 1998 roku w Dniu Edukacji Narodowej nadano Społecznej Szkole Podstawowej nr 1 STO imię Noblistów Polskich, określając w ten sposób obrany kierunek wychowania.

15 *Jak skutecznie nauczać i wychowywać we współczesnej szkole*, red. B. Śliwerski, Oficyna Wydawnicza Impuls, Karków 1999, s. 13.

16 Tamże, s. 15.

17 *Razem tworzymy szkołę*, red. M. Kowalski, E. Rutkowska, P. Stecewicz, s. 27, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2004.

18 Tamże, s. 38.

W roku 1999, zgodnie z nowymi wymaganiami prawa oświatowego, Rada Pedagogiczna Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO przyjęła obowiązującym od 1 września Szkolny Program Wychowawczy, który następnie uzupełniono uchwałą Rady Pedagogicznej z 26 września 2012 roku. W obu dokumentach przedstawiono misję szkoły i sylwetkę absolwenta. Szczególnie podkreślano, że szkoła rozwijać będzie różne uzdolnienia i umiejętności, będzie wzmacniać wiarę w siebie i dążenie do samodzielności. Działania wychowawcze miały być koncentrowane na najważniejszych wartościach takich jak: szacunek, pracowitość, współpraca, kreatywność i wysoka kultura osobista¹⁹.

W przyjętym do realizacji programie znalazł się także 12-punktowy kodeks ucznia. Zawierał on standardowe zapisy dotyczące dobrego zachowania, niestosowania przemocy, stosowania się do poleceń pracowników szkoły, regulował także zasady używania telefonów komórkowych oraz kwestie ubioru codziennego i odświętnego²⁰. Ważną częścią omawianego dokumentu jest funkcjonujący od początku XXI wieku hymn szkoły, z refrenem, będącym swoistym credo placówki – „Świat niedługo pozna nas, więc musimy poznać go. Źródłem wiedzy szkoła jest. Nasza Szkoła STO!”²¹.

Określono również symbole szkoły takie jak: sztandar szkoły, logo i barwy szkoły, imię – Noblistów Polskich, kronikę szkolną, obchody rocznic i świąt państwowych oraz kultywowanie tradycji i obyczajów. W tym ostatnim punkcie zawarto zakres działalności wychowawczej, którą zdążono dopracować w ciągu kilku lat funkcjonowania placówki²². Szczególne znaczenie miał festyn jesienno – impreza wymyślona w 1995 roku przez dyrektor szkoły Iwonę Walczak, stała się najważniejszym wydarzeniem dla społeczności szkolnej²³. Szkolny program wychowawczy określił również główne zadania samorządu uczniowskiego, w tym m.in. organizowanie imprez szkolnych, podejmowanie działań o charakterze wolontariackim, dbałość o edukację ekologiczną. W rozdziale 7. określono, że naczelnym celem jest rozwój osobowy uczniów – szkoła realizuje ten cel, wspomagając rodziców. Ten podstawowy cel został uszczegółowiony poprzez zwrócenie uwagi na zapewnienie uczniom poszanowania ich godności oraz wolności światopoglądowej, zapewnienie możliwości zdobywania wiedzy

19 SP STO, Uchwała Rady Pedagogicznej Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO w Szczecinie dotycząca przyjęcia Szkolnego Programu Wychowawczego z 26.09. 2012 r., s. 1.

20 Tamże, s. 2.

21 Tekst hymnu napisał Marcin Kowalski, muzykę skomponował natomiast Ireneusz Leciejewski, zob. *Razem tworzymy...*, s. 71.

22 SP STO, Kronika szkoły, lata 1989–2004, Piknik Rodzinny, Festyn Jesienny, Pasowanie na ucznia, Mikołajki, Jasełka itd.

23 *Razem tworzymy...*, s. 161.

i pomocy w akceptacji siebie, samodzielności w myśleniu, w przeżywaniu świata, w pokonywaniu trudności i w podejmowaniu decyzji²⁴. W zakończeniu przyjętego Szkolnego Programu Wychowawczego określono zadania wychowawcze dla poszczególnych poziomów nauczania realizowanych w szkole: edukacji przedszkolnej, edukacji wczesnoszkolnej i nauczania w klasach IV–VI. Jednocześnie zobowiązano wszystkich pracowników szkoły, będących i niebędących nauczycielami, do przestrzegania przyjętych zapisów²⁵.

Podkreślić warto, że Społeczna Szkoła Podstawowa nr 1 im. Noblistów Polskich STO nie koncentrowała się tylko na pracy wychowawczej z uczniami własnej szkoły, ale była również organizatorem ogólnopolskiej konferencji naukowej „Jak uczyć i wychowywać we współczesnej szkole” (Szczecin, 13–14.03.1999 r.). Jej pokłosiem była monografia o tym samym tytule, wydana pod redakcją Bogusława Śliwerskiego. Wśród 29 artykułów wiele z nich to refleksje nauczycieli szczecińskiej szkoły STO związane z doświadczeniami wychowawczymi. Podobny charakter miała książka wydana w 2004 roku – *Razem tworzymy szkołę* pod redakcją Marcina Kowalskiego, Ewy Rutkowskiej i Przemysława Stecewicza. Pozycja została wydana z okazji jubileuszu 15-lecia szkoły. Zawiera 48 artykułów i choć motywem przewodnim jest edukacyjna historia szkoły, wiele tekstów poświęcono problematyce wychowawczej²⁶.

Inna koncepcja funkcjonowania szkoły przyświecała Marzenie Kiedel i Małgorzacie Kurpiewskiej, twórczyniom i dyrektorkom Szkoły Podstawowej „Słoneczna”. To one, odpowiadając na oczekiwania rodziców i dzieci, utworzyły w 1992 roku w budynku Szkoły Podstawowej nr 37 swoją Prywatną Szkołę Podstawową. Współpracując od początku z rodzicami, wsłuchując się w ich głosy, właścicielki stworzyły szkołę autorską, kreśląc własną wizję dydaktyczno-wychowawczą szkoły²⁷. Jak wynika ze wspomnień rodziców i absolwentów tej szkoły, tradycyjne zadania wychowawcze mieszały się tam z rodzinną atmosferą. Małgorzata Jabłońska, mama trójki uczniów „Słonecznej”, napisała: „Podziwiam mądrość dyrektorów szkoły, które potrafiły zachęcić rodziców uczniów do współpracy, zachowując jednocześnie nieugiętą linię dydaktyczną i wychowawczą”²⁸. Obie dyrektorki miały już za sobą 10-letnie doświadczenie w pracy szkolnej. Pozwoliło to im wypracować własną koncepcję szkoły, łącząc racjonalizm, wynikający z nauczycielskiego doświadczenia oraz te elementy tradycyjnej szkoły, które

24 SP STO, Uchwała Rady Pedagogicznej z dnia 26.09.2012 r., s. 5.

25 Tamże, s. 10.

26 *Jak skutecznie nauczać...*

27 Kurpiewska M., Kiedel M., *10 lat Szkoły Podstawowej Słoneczna w Szczecinie*, Szczecin 2002, s. 7.

28 Tamże, s. 99.

według nich są niezbędne w osiągnięciu sukcesu w procesie kształcenia i wychowania²⁹. Jednym z przejawów takiego myślenia było rozpoczęcie już w 1992 roku prac nad uporządkowaniem szkolnego ogródka. W działania zaangażowana była cała szkolna społeczność – uczniowie, nauczyciele i oczywiście rodzice. W 1997 roku prace porządkowe ukończono i dzięki temu mógł się odbyć „wielki” rodzinny festyn z grami, zabawami, grillowaniem i innymi atrakcjami. Od tego czasu coroczny festyn stał się tradycją szkoły³⁰. Kolejnym cyklicznym wydarzeniem szkolnym, potrzebnym do realizacji założonych celów wychowawczych, było organizowanie turnieju wiedzy o środowisku i ekologii. Po raz pierwszy został zorganizowany w 1996 roku i był kierowany do uczniów klas I–III szkół niepublicznych z terenu całego Szczecina oraz szkół publicznych Prawobrzeża. Wśród zadań konkursowych były m.in. umiejętność segregowania śmieci, rozpoznawanie zwierząt i roślin chronionych³¹. Nowatorskim pomysłem było uruchomienie cyklu koncertów dla uczniów pod nazwą Mała Akademia Muzyczna. Pierwszy recital, którego gwiazdą był Marek Kazan, muzyk jazzowy, odbył się 11 września 1995 roku. Na szkolnej scenie występowali także: Ryszard Leoszewski, Waldemar Baranowski z zespołem After Blues, Krzysztof Ścierański³². Gatunki muzyczne oraz wysoki poziom reprezentowany przez wykonawców najlepiej świadczą o szczególnej roli tego projektu³³.

Istotnym elementem pracy wychowawczej od początku istnienia Szkoły Podstawowej „Słoneczna” były akcje charytatywne. Pierwsza z nich zorganizowana została w 1992 roku tuż przed świętami Bożego Narodzenia. Zebrane zabawki i ubrania przekazano wielodzietnym i biednym rodzinom. Od tej pory uczniowie zawsze organizowali kiermasze ozdób świątecznych, a dochód z nich przekazywany był dzieciom z Domu Dziecka w Zdrojach. Podobne projekty realizowano, aby pomóc w zabezpieczeniu potrzeb małych pacjentów ze szpitala w Szczecinie Zdrojach. Każdego roku szkoła włączała się w największą akcję charytatywną, czyli Wielką Orkiestrę Świątecznej Pomocy Jerzego Owsiaka. Umiejętność dzielenia się z innymi, wrażliwość na potrzeby cierpiących były, co podkreślają twórcynie szkoły, bardzo ważnym elementem pracy wychowawczej³⁴.

W 1999 roku, podobnie jak w szkołach w całej Polsce, rada pedagogiczna Szkoły Podstawowej „Słoneczna” zaakceptowała program wychowawczy.

29 Rozmowa z M. Kurpiewską, M. Kiedel, dyrektorkami Szkoły Podstawowej „Słoneczna” (12.01.2016).

30 Tamże.

31 SP „Słoneczna”, Kronika szkoły, rok szkolny 1996/1997.

32 *10 lat szkoły podstawowej...*

33 Rozmowa z M. Kurpiewską, M. Kiedel...

34 *10 lat szkoły podstawowej...*, s. 31.

Określono w nim misję szkoły. Zapisano, że najważniejszym zadaniem jest stworzenie warunków umożliwiających rozwój dziecka samodzielnego, aktywnego, otwartego, ciekawego otaczającego go świata, umiającego współpracować. Określono też zasady, istotne w procesie wychowania, które w tej placówce będą przestrzegane:

- akceptacja dziecka i jego indywidualnych dróg poszukiwań,
- współdziałanie i współodpowiedzialność,
- spójność procesu dydaktycznego,
- ustawiczny rozwój szkoły.

Program wychowawczy podzielono na dwie części: pierwszy dotyczył edukacji wczesnoszkolnej, drugi obejmował klasy IV–VI. Określono cele główne i cele operacyjne wynikające z możliwości rozwojowych uczniów. Te pierwsze dotyczyły kształtowania umiejętności służących zdobywaniu wiedzy, kształtowaniu umiejętności komunikacyjnych, rozwijaniu umiejętności współpracy w grupie, budowaniu świata wartości i kultury osobistej, kształtowania umiejętności podejmowania decyzji oraz kształtowania świadomości prozdrowotnej i proekologicznej³⁵. W przyjętym do realizacji programie uporządkowano realizowane już w szkole kierunki i metody pracy wychowawczej. Analizując aktywność szkoły, wydaje się, że cezura 1999 roku, kiedy uchwalono program wychowawczy, nie doprowadziła do radykalnych zmian, przyniosła jednak kilka nowych inicjatyw. Jedną z nich było publikowanie od 1999 roku dodatku dla rodziców do uczniowskiej gazetki „Nasza Buda” (wychodzącej od 1996 r.), w którym ukazywały się artykuły dotyczące procesu dydaktycznego i wychowawczego pisane przez szkolnych nauczycieli³⁶. Szczególnie atrakcyjną formą pracy wychowawczej stały się wyjazdy wakacyjne. Realizacja tego pomysłu była możliwa, gdy szkoła zaczęła dysponować prywatnym ośrodkiem wczasowym położonym w Gwdzie Wielkiej na Pojezierzu Drawskim. Dzięki temu udało się każdego roku organizować dla uczniów kolonie o różnym profilu: rowerowe, językowe czy teatralne, przygotowywano także ofertę dla najmłodszych dzieci³⁷. Wycieczki były zresztą tym elementem wychowawczym pracy szkoły, który niewątpliwie był jednym z jej wyróżników. Każdego roku szkolna oferta wycieczkowa obejmowała kilkanaście wydarzeń. Uczniowie w całym procesie kształcenia zwiedzali wszystkie miejsca ważne dla polskiej historii, geografii i przyrody oraz zdobywali wiedzę o regionie³⁸.

³⁵ Tamże, s. 12.

³⁶ Tamże, s. 50.

³⁷ Tamże, s. 48.

³⁸ Rozmowa z M. Kurpiewską, M. Kiedel...

Kolejną niepubliczną szkołą działającą w Szczecinie jest Szkoła Podstawowa TAK, która powstała jako szkoła społeczna prowadzona przez Towarzystwo Aktywizacji Kulturalnej³⁹. Placówka ta zmieniała kilkakrotnie swoją siedzibę, by ostatecznie „osiąść” przy ul. Broniewskiego 14A⁴⁰. Wraz ze zmianą adresu zmieniał się też charakter szkoły. W 2004 roku Towarzystwo Aktywności Kulturalnej przekazało prawo do prowadzenia szkoły TAK Sp. z o.o.⁴¹, co wpłynęło na poprawę sytuacji ekonomicznej placówki. Zmiana organu odpowiedzialnego skutkowałą zdefiniowaniem, przy udziale rodziców i nauczycieli, kierunków działalności szkoły, w tym również kwestii odnoszących się do wychowawstwa. Warto jednak podkreślić, że zmiany te nie wpłynęły na ciągłość działalności edukacyjnej, co w dużej mierze było zasługą, że od pierwszych dni do końca omawianego okresu dyrektorem szkoły, a później też współwłaścicielem była Elżbieta Wierzbicka⁴².

W latach 90. XX wieku, przyjmując kierunki pracy wychowawczej, zarząd i rada pedagogiczna Szkoły Podstawowej TAK przyjęły dwa podstawowe dokumenty: Model absolwenta Szkoły Podstawowej TAK oraz Regulamin Szkoły Podstawowej TAK w Szczecinie. W pierwszym z tych dokumentów wskazano cele, jakie stawiała sobie szkoła w procesie wychowawczym. Drugi dotyczył zaś sposobu realizacji przyjętych celów. Zgodnie z tymi zapisami absolwent miał posiadać motywację do rozwoju swoich uzdolnień i zainteresowań, powinien rozwijać poczucie tożsamości narodowej i kulturowej, wykształcić postawę prozdrowotną i ekologiczną, być świadomym zagrożeń związanych z funkcjonowaniem we współczesnym świecie oraz wiedzieć, w jaki sposób im przeciwdziałać⁴³. Uczeń według przyjętych celów miał znać, rozumieć i stosować zasady moralne, zasady bezpieczeństwa i higieny oraz kulturalnego zachowania. W dokumencie znalazły się także zapisy dotyczące pracowitości, obowiązkowości, reagowania na zło, ale też uważnego słuchania sugestii i krytyki. Podkreślano też zaangażowanie w szkolną samorządność i dbałość o higienę osobistą⁴⁴. W regulamin Szkoły

39 AKOS, Decyzja Kuratora Oświaty z 5.09.1991 r. w sprawie wyrażenia zgody na uruchomienie Szkoły Podstawowej w Szczecinie przy ul. Pocztowej 31/33 w roku szkolnym 1991/1992, WESiT-I-4332-6/99.

40 AWOUN, Zawiadomienie Wydziału Oświaty Urzędu Miasta Szczecina z 13.06.2006 r. w sprawie zmiany adresu siedziby szkoły, WESiT-I-4332/6/99.

41 AWOUN, Pismo do Dyrektora Wydziału Oświaty Urzędu Miasta Szczecina w sprawie zmiany wpisu do ewidencji oświatowej, WESiT-I-4332/6/99.

42 AWOUN, Karta informacyjna niepublicznej placówki oświatowej z 30.09.1995 r. oraz pełnomocnictwo z 22.05.2012 r. podpisane przez członka zarządu Elżbietę Wierzbicką, WESiT-I-4332/6/99.

43 SP TAK, Model Absolwenta Szkoły Podstawowej.

44 Tamże.

Podstawowej TAK wskazano prawa i obowiązki ucznia, określono ponadto system nagród i kar⁴⁵.

Jak we wszystkich szkołach w Polsce, tak i w Szkole Podstawowej TAK w Szczecinie, zgodnie z wymogami wynikającymi z reformy edukacji, przyjęto w 1999 roku Szkolny Program Wychowawczy. Założeniem programu było współdziałanie nauczycieli i rodziców w ramach jednolitego systemu wychowawczego. Określano cele wynikające z funkcji wychowawczej szkoły, do których zaliczono:

- pomoc dzieciom w zaspokojeniu ich potrzeb oraz wspieranie rozwoju,
- rozwijanie u uczniów niezależności, odpowiedzialności za siebie i innych, inspirowanie czynności mających wpływ na wzrost wiary w siebie i w swoje możliwości,
- kształcenie umiejętności zmniejszenia barier i dystansu psychicznego między nauczycielem i uczniem,
- kształtowanie postaw tolerancji wobec odmienności drugiego człowieka,
- kształtowanie umiejętności podejmowania decyzji prozdrowotnych,
- kształtowanie aktywności i odpowiedzialności,
- kształtowanie szacunku dla dziedzictwa kulturowego,
- rozwój postaw patriotycznych⁴⁶.

W programie wychowawczym Szkoły Podstawowej TAK wskazano również sposoby wdrażania przyjętych celów. Dla ułatwienia tego zadania powołano zespół koordynacyjny złożony z dyrektora szkoły, przedstawiciela rady pedagogicznej i rady szkoły oraz zespół wychowawczy, w składzie którego mieli znaleźć się wychowawcy poszczególnych klas i pedagog szkolny. Powołane zespoły miały realizować zawarte w dokumencie zadania w trakcie procesu nauczania, w codziennej pracy wychowawczej, w czasie zajęć pozalekcyjnych i codziennej współpracy z rodzicami⁴⁷. Charakterystyczną cechą wyróżniającą analizowaną szkołę na mapie niepublicznych placówek oświatowych Szczecina było nadanie szczególnego znaczenia w procesie edukacji sportowi i nauce języków obcych. Oferta sportowa realizowana w szkole obejmowała grę w tenisa, pływanie i gimnastykę klasyczną, balet oraz gry zespołowe. Było to możliwe dzięki temu, że szkoła posiadała pełnowymiarową salę gimnastyczną oraz wielofunkcyjne boisko szkolne pokryte sztuczną trawą. Sport, według założeń, stanowił jeden z ważnych elementów realizacji celów programu wychowawczego. To samo dotyczyło nauki języków obcych – w szkole oferowano możliwość nauki czterech

45 Tamże, Regulamin SP TAK.

46 Tamże, Szkolny Program Wychowawczy SP TAK w Szczecinie.

47 Tamże.

języków nowożytnych. Dało to szansę realizacji celu dotyczącego akceptacji, tolerancji i zrozumienia innego człowieka⁴⁸.

Podobną drogą, jak Szkoła Podstawowa TAK, poszła Polsko-Niemiecka Szkoła Podstawowa „Nasza Szkoła” w Szczecinie. Pierwotnie organem powołującym i prowadzącym placówkę było Stowarzyszenie Społeczno-Oświatowe „Sens”. W 1999 roku Stowarzyszenie przekazało zadanie prowadzenia szkoły Pomorskiej Akademii Umiejętności Spółka z o.o. Szkoła ta zmieniła kilka razy swoją nazwę: ze Szkoły Podstawowej Integracyjnej (1994 r.) na Społeczną Szkołę Przyszłości „Nasza Szkoła” (1995 r.), a następnie: Społeczną Szkołę Podstawową „Nasza Szkoła” (1997 r.) i ostatecznie: Polsko-Niemiecką Szkołę Podstawową „Nasza Szkoła” (2007 r.)⁴⁹. Istotą powołania w połowie lat 90. XX wieku niepublicznej placówki było kształcenie dzieci w systemie integracyjnym, stąd w pierwszych dokumentach określających główne zadania dydaktyczne i wychowawcze odnośzono się do podstawowej misji szkoły, której głównym celem stało się stworzenie dogodnych warunków rozwojowych wszystkim uczniom, w tym wybitnie zdolnym i uzdolnionym oraz uczniom i wychowankom niepełnosprawnym⁵⁰.

W 1999 roku szkoła przyjęła własny program wychowawczy. Podlegał on w ciągu następnych lat weryfikacji wynikającej m.in. ze zmian statutów szkoły. Ostateczny kształt zdobył w 2007 roku, gdy szkoła przyjęła już nazwę Polsko-Niemieckiej Szkoły Podstawowej „Nasza Szkoła” w Szczecinie. W przyjętym programie wychowawczym określono główne cele pracy szkoły, które obejmowały: wielostronne kształtowanie osobowości ucznia poprzez wspomaganie jego rozwoju fizycznego, intelektualnego i społeczno-emocjonalnego; utrwalanie akceptowanych społecznie zachowań wobec dzieci i dorosłych; kształtowanie poczucia tożsamości narodowej dzieci związanej z regionem zachodniopomorskim; rozwijanie wrażliwości na problemy środowiska i potrzeby rozwijania zachowań prozdrowotnych. W programie podkreślono również znaczenie kształtowania postaw otwartości na kulturę krajów niemieckojęzycznych⁵¹.

Realizacji powyższych celów miały służyć następujące zadania:

1. Stworzenie warunków dla intelektualnego i fizycznego rozwoju wszystkich uczniów – w szczególności osób zdolnych oraz uczniów o specyficznych potrzebach edukacyjnych.

48 Tamże, Informacje prezentowane w czasie dnia otwartego szkoły (7.03.2014 r.).

49 AWOUM, Informacja wysłana do Wydziału Oświaty Urzędu Miasta w Szczecinie z 3.09.2007 r. w sprawie zmiany nazwy szkoły na Polsko-Niemiecka Szkoła Podstawowa „Nasza Szkoła”, WE-SiT- I- 4332/16/99.

50 Polsko-Niemiecka SP, Statut Szkoły Podstawowej Integracyjnej z 1994 r.

51 Tamże, Program wychowawczy Polsko-Niemieckiej Szkoły Podstawowej „Nasza Szkoła”.

2. Budowa i wzmocnienie właściwego stosunku do pozytywnych i negatywnych emocji.
3. Uczenie radzenia sobie w sytuacjach trudnych i nowych, kształtowanie umiejętności szukania pomocy.
4. Wdrażanie do koleżeńskich kontaktów z rówieśnikami, współdziałanie, zrozumienie dla chorych, potrzebujących pomocy i niepełnosprawnych.
5. Budowanie i utrwalanie poczucia więzi z regionem i krajem, budzenie uczuć patriotycznych poprzez rozwijanie podstawowej wiedzy o regionie, kraju i symbolach regionalnych.
6. Budzenie odpowiedzialności za własną pracę i zachowanie, za przestrzeganie zasad bezpieczeństwa i higieny pracy oraz zabawy, nauki i wypoczynku.
7. Wyrabianie wrażliwości na różnorodność problemów ekologicznych⁵².

W przyjętym dokumencie wskazano także metody i formy pracy służącej realizacji przyjętych celów i zadań. Wśród nich znalazły się m.in. wycieczki krajowe i zagraniczne, działalność artystyczna, zawody zintegrowane, dramy, „zielone szkoły”, zbiórki surowców wtórnych, spotkania z przedstawicielami kultury niemieckiej itd. Dopełnieniem programu wychowawczego badanej szkoły były plany działań wychowawczych w klasach 0–III oraz IV–VI⁵³.

Nieco inaczej wyglądała historia następnej inicjatywy edukacyjnej, której autorem był Antoni Leonard Piwoni. Pierwotnie inicjator szkoły powołał Liceum Ogólnokształcące oraz Prywatną Szkołę Podstawową, która to placówka już po roku działalności uzyskała decyzją kuratora oświaty w Szczecinie uprawnienia szkoły publicznej⁵⁴. W 1999 roku Leonard Piwoni przejął Szkołę Edukacji Kulturalnej prowadzoną dotąd przez Stowarzyszenie Szkoły dla Naszych Dzieci, a poprzednio do 1996 roku przez Towarzystwo Rozwoju Ognisk Artystycznych. Połączone szkoły znalazły swoją lokalizację w budynku przy ulicy Klonowica 3⁵⁵. W 2006 roku Leonard Piwoni przejął kolejną szkołę noszącą nazwę „Szkoła 2000”, prowadzoną przez Towarzystwo Społeczne, wraz z budynkiem przy ulicy

52 Tamże.

53 Tamże, Statut Polsko-Niemieckiej Szkoły Podstawowej „Nasza Szkoła”.

54 AKOS, Decyzja nr KO.III.O21/169/94 Kuratora Oświaty w Szczecinie z 12.05.1994 r. w sprawie nadania uprawnień szkoły publicznej Prywatnej Szkole Podstawowej przy I Prywatnym Liceum Ogólnokształcącym w Szczecinie, WESiT-I-4332/7/99.

55 AKOS, Pismo Zarządu Towarzystwa Rozwoju Ognisk Artystycznych z 7.07.1996 r. do Kuratorium Oświaty w Szczecinie w sprawie przekazania do prowadzenia Szkoły Edukacji Kulturalnej Stowarzyszeniu „Szkoła dla naszych dzieci” oraz zaświadczenie o dokonaniu zmian we wpisie do ewidencji szkół i placówek niepublicznych z 10.06.1999 r., WESiT-I-4332/7/99.

Ściegiennego 34–35⁵⁶. Szkoła funkcjonowała początkowo w siedzibie Komen-
dy Chorągwi ZHP w Szczecinie przy ulicy Ogińskiego 15, następnie w połowie
lat 90. przeniosła się na teren przy ulicy Ściegiennego 34–35. Było to możliwe,
gdyż dzięki staraniom ówczesnego członka zarządu towarzystwa Bernarda Sa-
cka zakupiono i usytuowano na działce holenderski pawilonowy budynek szkol-
ny, który stał się w 2006 roku siedzibą Prywatnej Szkoły Podstawowej Leonarda
Piwoni⁵⁷.

Scalanie istniejących niepublicznych szkół podstawowych było dużym wy-
zwaniem pedagogicznym. Trzeba było bowiem połączyć oczekiwania i wizje ro-
dziców funkcjonujących dotychczas osobno szkół. Wynikiem tej pracy było wy-
pracowanie wspólnego statutu Prywatnej Szkoły Podstawowej Leonarda Piwoni,
w którym określono następujące cele:

1. Umożliwienie zdobycia wiedzy i umiejętności niezbędnych do ukończenia
szkoły podstawowej.
2. Kształcenie osobowości, rozwijania talentów oraz zdolności umysłowych
uczniów.
3. Stworzenie uczniom komfortu psychicznego w zakresie ich emocji i uczuć.
4. Wyrabianie nawyków dbałości o własny rozwój intelektualny, fizyczny,
zdrowotny oraz racjonalny wypoczynek, właściwą organizację czasu wol-
nego.
5. Kształcenie postawy etyczno-moralnej i obywatelskiej zgodnej z zasa-
dami humanizmu demokratycznego oraz poszanowania trwałych wartości
kultury narodowej i światowej.

Założone cele szkoła realizowała zgodnie z przyjętymi podstawowymi zasadami:

1. Szkoła umożliwia uczniom podtrzymanie i rozwijanie poczucia tożsamości
narodowej, etnicznej oraz własnej historii.
2. Szkoła zapewnia uczniom wychowanie w duchu pokoju, godności, toleran-
cji, wolności i równości⁵⁸.

Ważną deklaracją wychowawczą wynikającą ze statutu szkoły było to, że
wszystkie prawa ucznia będą interpretowane w duchu tolerancji bez jakiegokol-
wiek dyskryminacji, niezależnie od rasy, koloru skóry, języka, religii i poglądów
politycznych⁵⁹.

56 AKOS, Cesja praw i obowiązków do umowy z 16.08.1993 r. dotyczącej dzierżawy nieruchomości przy ulicy Ściegiennego 34–35, WESiT-I-4332/7/99.

57 Rozmowa z dr. B. Sackiem, założycielem i dyrektorem Szkoły Podstawowej „Szkoła 2000” (5.01.2017).

58 PSP Piwoni, Statut Prywatnej Szkoły Podstawowej Leonarda Piwoni w Szczecinie.

59 Tamże.

Podobną, co do formy organizacji, była Polsko-Amerykańska Prywatna Szkoła Podstawowa, która rozpoczęła swoją działalność w 1992 roku⁶⁰. W pierwszych latach funkcjonowania tej szkoły praca wychowawcza oparta była na deklaracjach zapisanych w następujących dokumentach: Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Deklaracji Praw Dziecka oraz Konwencji o Prawach Dziecka, a ogólne zasady procesu wychowawczego zawarte były w statucie szkoły⁶¹. Znalazły się tam także sformułowania dotyczące roli wychowawcy klasy, który odpowiadał za realizację programu dydaktyczno-wychowawczego. Nauczyciel był odpowiedzialny za bezpieczeństwo swoich podopiecznych, a podejmując działania wychowawcze powinien kierować się ich dobrem i szanować ich godność. W statucie szkoły określono również zasady nagradzania i karania uczniów. Podkreślono też rolę, jaką w procesie wychowawczym odgrywał samorząd uczniowski, który miał prawo do organizowania działalności kulturalnej, oświatowej i rozrywkowej na terenie szkoły oraz zgłaszania uczniów do nagród i wyróżnień⁶². W latach 90. XX wieku przedstawiając swoją ofertę, analizowana niepubliczna szkoła podstawowa w Szczecinie podkreślała możliwość rozwijania zainteresowań w zajęciach pozalekcyjnych, a poprzez wprowadzenie programu „Najlepszy kolega”, pomoc osobom starszym, kontakt z domami dziecka i dziecięcymi szpitalami⁶³.

Na początku XXI wieku Polsko-Amerykańska Prywatna Szkoła Podstawowa kontynuowała działalność w zakresie wychowania, dostosowując się do wyznaczonych prawem oświatowym zmian. Wedle wytycznych reformy oświaty z 1999 roku szkoła opracowała program wychowawczy, który nosił nazwę *Naczelny cel wychowania*. Wychowanie ucznia, który będzie rozwijał wszystkie sfery swojej osobowości, stało się naczelnym celem programu, a nauczyciel został zobligowany do pracy nad rozwojem osobowości ucznia w sześciu aspektach:

1. Uświadomienie użyteczności zdobywanych doświadczeń i nawyków, wyrabianie samodzielności w dążeniu do celu oraz pomoc w poszukiwaniu drogi życiowej.
2. Budzenie obrazu własnej osoby opartej na rzetelnej samoocenie.
3. Budzenie szacunku dla dobra wspólnego oraz kształtowanie umiejętności współdziałania w grupie rówieśniczej.
4. Kształtowanie postaw tolerancji wobec odmienności drugiego człowieka.
5. Kształtowanie patriotycznych postaw.

60 AKOS, Zaświadczenie o wpisie do ewidencji działalności oświatowej Polsko-Amerykańskiej Prywatnej Szkoły Podstawowej z 14.08.1992 r., WESiT-I-4332/12/99.

61 Polsko-Amerykańska PSP, Statut szkoły z 1993 r., rozdz. 1.

62 Tamże.

63 AUMWO, Usługi w Polsko-Amerykańskiej Prywatnej Szkole Podstawowej w Szczecinie w latach 1992–1993, WESiT-I-4332/12/99.

6. Kształtowanie umiejętności zmniejszania barier i dysonansu psychicznego⁶⁴.

W szkole realizowano ścieżki międzyprzedmiotowe, których zadaniem było kształtowanie w uczniach postawy patriotycznej i obywatelskiej, a także przygotowanie do życia w rodzinie. Promowały zdrowy styl życia i pozwalały poznać swój region. Według zgodnej opinii uczniów i nauczycieli w szkole bardzo rzadko zdarzały się naganne zachowania⁶⁵. Wśród szeregu sukcesów należy wymienić konkurs „Młody Polityk”, organizowany przez szkołę (od 1998 r.), przeznaczony dla uczniów szkół podstawowych. Do współorganizacji udało się pozyskać Zarząd NSZZ Solidarność Pomorza Zachodniego, Radio ABC i Polish Festival Chicago⁶⁶. Ważnym element pracy wychowawczej szkoły, co podkreślali nauczyciele, rodzice i uczniowie, była działalność charytatywna, w tym często wymieniane zaangażowanie w Wielkiej Orkiestrze Świątecznej Pomocy⁶⁷.

W systemie niepublicznej oświaty w Szczecinie ważną rolę odgrywają także placówki katolickie – pierwsza z nich to Katolicka Szkoła Podstawowa im. Świętej Rodziny w Szczecinie. Powołana została dekretem arcybiskupa metropolity szczecińskiego-kamieńskiego Mariana Przykuckiego, usytuowana w budynku przy ulicy Orawskiej 3a. Organem prowadzącym szkołę było Centrum Edukacji Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, w którym funkcję dyrektora sprawował ksiądz prałat Andrzej Offmański⁶⁸. Misją każdej szkoły katolickiej jest wychowanie chrześcijańskie:

Wychowanie bowiem według tych założeń to nie tylko dążenie do pełnego rozwoju osoby ludzkiej, ale również ono ma na względzie przede wszystkim to, aby ochrzczeni, wprowadzeni stopniowo w tajemnice zbawienia, stawali się z każdym dniem coraz bardziej świadomi otrzymanego daru wiary⁶⁹.

Wychowanie chrześcijańskie, będące misją szkoły katolickiej, można pojąć z jednej strony jako wychowanie religijne, którego istota polega na poznaniu

64 Polsko-Amerykańska PSP, Naczelny cel wychowania.

65 AUMWO, Raport mierzenia jakości pracy Polsko-Amerykańskiej Prywatnej Szkoły Podstawowej w Szczecinie z 24.09.2004 r., WESiT-I-4332/12/99.

66 Polsko-Amerykańska PSP, Kwestionariusz zgłoszenia do konkursu „Młody Polityk 98”, Kronika Prywatnej Polsko-Amerykańskiej Szkoły Podstawowej w Szczecinie, rok szkolny 1997/1998.

67 AUMWO, Raport mierzenia jakości...

68 Strona internetowa Katolickiej Szkoły Podstawowej im. Świętej Rodziny w Szczecinie, www.ksp.net.pl (18.11.2014).

69 *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim*, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 1968, s. 315.

i zjednoczeniu się z Bogiem, a z drugiej jako wychowanie posiadające wymiar szerokiego wychowania naturalnego, w którym chodzi o rozwój człowieka jako osoby⁷⁰.

Główne cele wychowawcze Katolickiej Szkoły Podstawowej im. Świętej Rodziny w Szczecinie zostały określone w statucie szkoły i programie wychowawczym. W statucie zawarto zapisy wskazujące, że szkoła wychowuje w duchu odpowiedzialności za siebie i innych, tolerancji i szacunku dla osoby ludzkiej. Kształtuje poszanowanie tradycji, historii i kultury narodowej, ucząc jednocześnie otwartości i szacunku dla innych kultur i narodów. Szkoła miała także wspierać rozwój religijno-narodowy⁷¹. Sposoby realizacji celów i zadań wychowawczych zostały określone w programie wychowawczym szkoły. Na początku dokumentu przedstawiono wzorzec osobowy ucznia, według którego podopieczny zobowiązany był do prezentowania religijnej postawy, przejawiania szacunku dla wiary i Kościoła, przestrzegania szkolnych regulaminów i postanowień władz szkolnych. Uczeń miał być prawdomówny, uczciwy, koleżeński i opiekuńczy, przejawiać postawę przynależności narodowej i troszczyć się o kulturę języka polskiego. Powinien także troszczyć się o higienę własną i otoczenia oraz nie ulegać nałogom⁷².

Cele wychowawcze szkoły podzielono na sześć sfer. Pierwsza z nich to sfera religijno-moralna, w której głównym celem były: wychowanie zgodne z nauką Kościoła, kształtowanie potrzeby codziennej modlitwy oraz chęci uczestnictwa w życiu sakramentalnym, kształtowanie szacunku dla wiary i Kościoła, umacnianie odwagi w głoszeniu wartości chrześcijańskich oraz przekazywanie wartości moralnych. Druga sfera dotyczyła spraw społeczno-patriotycznych. Podkreślano tu znaczenie rozwijania wartości rodzinnych, uświadamiania podstawowych zasad i reguł obowiązujących w relacjach międzyludzkich, rozwijania postaw patriotycznych związanych z tożsamością kultury ogólnonarodowej, regionalnej i własnego miasta, a w tym kontekście – poszukiwanie własnych korzeni oraz budzenie poczucia świadomości narodowej. Kolejna sfera związana była z rozwojem emocjonalnym. Tutaj cele główne, które wyznaczono, to kształtowanie umiejętności wyrażania własnych emocji oraz panowanie nad nimi; tworzenie więzi koleżeńskich oraz zawieranie przyjaźni; umiejętności współpracy; wspieranie ucznia w poznawaniu własnej sfery uczuciowej i kształtowanie wrażliwości

70 M. Cichosz, *Działalność społeczno-wychowawcza Kościoła katolickiego w środowisku lokalnym. Na przykładzie miasta Bydgoszczy*, Instytut Wydawniczy Świadectwo, Bydgoszcz 1997, s. 34–36.

71 Archiwum KSP św. Rodziny, Statut Katolickiej Szkoły Podstawowej im. Świętej Rodziny w Szczecinie. Uchwała Rady Pedagogicznej z 28.07.2013 r.

72 KSP św. Rodziny, Program Wychowawczy Katolickiej Szkoły Podstawowej im. Świętej Rodziny w Szczecinie zatwierdzony przez Radę Pedagogiczną 14.09.2010 r.

emocjonalnej; kształtowanie postaw empatii i uwrażliwienie na potrzeby drugiego człowieka. Nie mniej ważnym aspektem w kontekście planowania działań wychowawczych była sfera intelektualna, gdzie wyznaczono następujące cele: poznawanie swoich uzdolnień i mocnych stron; pokonywanie trudności i uświadamianie potrzeby rozszerzania zainteresowań. Następna sfera dotyczyła kultury. Autorzy programu wychowawczego podkreślili znaczenie wprowadzenia ucznia w dziedzictwo kultury narodowej, rozwijanie umiejętności korzystania z dóbr kultury, rozbudzanie ciekawości twórczej i wrażliwości estetycznej oraz kształtowanie umiejętności krytycznej oceny i dokonywanie wyboru z szerokiej oferty tekstów kultury. Ostatnią z opisanych była sfera prozdrowotna, w której istotne stało się wyrabianie nawyków higienicznych, kształtowanie poczucia odpowiedzialności za czystość i estetykę, rozumienie potrzeby porządkowania miejsca prac i zabawy, działanie na rzecz własnego zdrowia i sprawności fizycznej, propagowanie aktywnych form wypoczynku. W przywołanym dokumencie zawarto również opis sposobów realizacji celów⁷³.

Szkoła Podstawowa Towarzystwa Salezjańskiego to kolejna placówka wyznaniowa w Szczecinie – była ostatnim elementem powstałego w mieście systemu szkół salezjańskich. Misja szkół salezjańskich wynika z istoty formacyjnej samego założyciela zakonu św. Jana Bosko⁷⁴. Program wychowawczy Szkoły Podstawowej Towarzystwa Salezjańskiego w Szczecinie, zatwierdzony 22 lutego 2003 roku przez Inspektorię Pileską Towarzystwa Salezjańskiego, rozpoczynał się od preambuły określającej podstawę ideową funkcjonowania szkoły:

⁷³ Tamże.

⁷⁴ Jan Bosko pochodził z bardzo ubogiej, włoskiej rodziny, wychowywała go tylko mama. Już od najmłodszych lat musiał ciężko pracować w gospodarstwie brata, a jednocześnie za namową mamy uczęszczał do szkoły. Nauka pozwoliła mu stać się studentem seminarium. Podczas studiów zainteresował się trudną sytuacją, w jakiej znalazło się wiele dzieci – odwiedzał więzienia dla młodocianych. To dla nich utworzył, już jako ksiądz, oratoria, które miały najuboższym i tym, co pobiłdzi, pomóc znaleźć drogę do Boga. Oratoria to ośrodki dla chłopców narażonych na zetknięcie się ze złem, ale też dla tych, którzy nie mając takich problemów, pomagali Janowi Bosko. Kolejnym elementem działalności przyszłego świętego było tworzenie szkół niedzielnych i wieczorowych dla chłopców oraz przygotowanie podręczników szkolnych. Wszystko to razem stało się podstawą powołania do życia w 1859 r. zakonu salezjanów, który kierując się zasadami wyznaczonymi przez swojego założyciela, rozwijał działalność edukacyjną i wychowawczą (misje, profile działalności, programy wychowawcze), zob. A. Majewska, *Szkolnictwo salezjańskie w dobie rozwoju na przykładzie Inspektorii św. Wojciecha w Pile*, Prowincja Salezjańska, Piła 2004, s. 21–27. Życie i twórczość Jana Bosko zob. także: J. Bosko, *Wspomnienia Oratorium*, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2002; R. Weinschenk, *Podstawy pedagogiki księdza Bosko*, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 1996; F. Desramaut, *Ksiądz Bosko na tle swoich czasów (1815–1888)*, Wydawnictwo Poligrafii ITS, Kraków 1998; J. Aubry, *W szkole duchowej księdza Bosko*, Wydawnictwo Poligrafii ITS, Kraków 1994.

Podstawą w naszej szkole jest system wychowawczy, zwany systemem uprzedzającym, stosowanym przez założyciela Towarzystwa Salezjańskiego, wielkiego wychowawcę młodzieży św. Jana Bosko. System ten oparty jest na pełnym zaufaniu, jakim wychowawca obdarza wychowanków, ma stałą gotowość służenia im życzliwością, pomocą (...). Dzieci wychowywane są w powszechnie uznanym systemem wartości, opartym na zasadach moralności chrześcijańskiej. Szczególny charakter szkoły upoważnia do budowania, rozwijania i wzmacniania duchowości salezjańskiej⁷⁵.

W programie określono cele i zadania – za główny cel uznano podejmowanie działań wychowawczych prowadzących do indywidualnego rozwoju każdego dziecka zgodnie z jego możliwościami i zainteresowaniami. Aby to osiągnąć założono, że niezbędna będzie realizacja trzech zadań. Pierwsze zadanie to rozwijanie talentów, zdolności i zainteresowań. W dokumencie wyrażano za pomocą hasła „Talent masz w sobie, pozwól go odkryć i rozwijać”. Pomocne, w dążeniu do realizacji tego zadania, miało być rozwijanie wyobraźni, ekspresji, umiejętności prezentowania twórczej postawy, umiejętności komunikowania się, odwagi, ciekawości poznawczej i umiejętności kreatywnego myślenia.

Drugim zadaniem było wzbudzenie u uczniów salezjańskiej duchowości, podkreślone dewizą „Ucz się być człowiekiem”. W tym punkcie zapisano, że szkoła będzie wychowywać do radości, optymizmu i dobroci, do prawdy i uczciwości, do postawy pokory, ofiary i służby, do pracy nad sobą, do przyjaźni, do życia w rodzinie. Ponadto, w analizowanym programie wychowawczym, zwrócono uwagę na potrzebę rozwijania samorządności, szacunek i tolerancję do drugiego człowieka, odpowiedzialność za innych, za środowisko, za wspólnotę, za szkołę. Szczególne znaczenie w programie znalazło uwrażliwienie na biedę, krzywdę, nieszczęście i niesprawiedliwość oraz na swoistą „przyjaźń” ze świętymi patronami. Trzecim zadaniem było kształtowanie sprawności fizycznej zgodnie z hasłem „W zdrowym ciele zdrowy duch”. Zadanie to pojmowano jako podejmowanie działań bezpośrednio wpływających na zdrowie ucznia, zdobywanie przez nich podstawowych umiejętności dbania o własne zdrowie fizyczne i psychiczne. Umożliwienie uczniom rozpoznania zagrożeń cywilizacyjnych, kształtowanie postaw proekologicznych, propagowanie zdrowego stylu życia, w tym zdrowego odżywiania.

W programie tym scharakteryzowano również sylwetkę absolwenta, a najważniejsze wskazania dotyczyły zdobytych umiejętności i motywacji,

75 SP Towarzystwa Salezjańskiego, Program Wychowawczy „Drogowskazy Życia” Szkoły Podstawowej Towarzystwa Salezjańskiego w Szczecinie zaakceptowany 22.02.2003 r. przez Towarzystwo Salezjańskie Inspektoriat w Pile, s. 1.

pozwalających na dalszą naukę, umiejętności obrony swojego stanowiska i szacunku dla innych poglądów. Absolwent szkoły salezjańskiej potrafi odpowiednio zachowywać się w instytucjach kultury, oświatowych, urzędach i miejscach kultu religijnego. Cechuje go wysoka kultura osobista. Uczeń kończący Szkołę Podstawową Towarzystwa Salezjańskiego w Szczecinie powinien mieć szacunek do życia od poczęcia do naturalnej śmierci. Powinien również szanować symbole wszystkich religii. W zakończeniu dokumentu programowego autorzy określili szczegółowo sposoby realizacji trzech podstawowych zadań⁷⁶.

Chcąc wskazać dobre przykłady realizacji zapisów przyjętego programu wychowawczego, należy wymienić: imprezy charytatywne, wieczornice z okazji Święta Niepodległości, jasełka, zabawy karnawałowe, wieczór talentów czy tydzień Jana Bosko. Każdej jesieni uczniowie wyjeżdżali na wycieczki przyrodnicze⁷⁷. Ważnym elementem wychowania salezjańskiego był sport, stąd też szkoła oferowała, oprócz możliwości uczestniczenia w zajęciach wychowania fizycznego i Szkolnych Klubów Sportowych (SKS), przynależność do działającej w murach szkoły Salezjańskiej Organizacji Sportowej SALOS, która została powołana do życia w 1992 roku. SALOS stała się organizacją zajmującą się szkoleniem sportowym, skupiała także uzdolnionych uczniów, którzy biorą udział w zawodach krajowych i międzynarodowych. Szczeciński SALOS, dzięki szczególnej roli trenerów Maksymiliana Dunsta i ks. Tadeusza Balickiego, zasłynął jako „kuźnia” sportowych talentów w koszykówce i piłce nożnej⁷⁸.

Niepubliczna Szkoła Podstawowa „Primus” to kolejna placówka funkcjonująca w systemie niepublicznych szkół podstawowych Szczecina. Powstała w 2005 roku, a jej cele i zadania wychowawcze zostały opisane w statucie Niepublicznej Szkoły Podstawowej „Primus”, tam również znalazły się metody osiągania założonych celów. Według zapisów przyjętego w 2005 roku dokumentu uczniowie w szkole mieli prawa do poszanowania własnej godności, życzliwego i podmiotowego traktowania, sprawiedliwej i jawnej oceny, otrzymania pomocy w razie trudności, tworzenia samorządu uczniowskiego i udziału w jego pracach, korzystania z zasad zapisanych w Konwencji Praw Dziecka. Uczeń miał obowiązek: systematycznie i aktywnie uczestniczyć w zajęciach szkolnych, być punktualnym, troszczyć się o własne życie, zdrowie i rozwój, szanować każdą osobę ze społeczności szkolnej, przestrzegać statutu szkoły i regulaminu samorządu uczniowskiego⁷⁹.

76 Tamże.

77 Tamże, Kronika szkoły, lata 2003–2014.

78 Z. Dziubiński, *Szkoła i turystyka w Kościele rzymskokatolickim*, SALOS RP, Warszawa 2015, s. 225.

79 NSP „Primus”, Statut Niepublicznej Szkoły Podstawowej „Primus”, Szczecin 2005.

W statucie opisano system wyróżnień, nagród i kar – uczeń mógł być nagrodzony lub wyróżniony za wzorowe zachowanie, rzetelny i sumienny stosunek do nauki, odpowiedzialną realizację podjętych zadań, działalność społeczną. Upomnienia stosowane były wobec osób, które naruszały obowiązujące w szkole zasady – wówczas wyciągnięte mogły być następujące konsekwencje: upomnienie indywidualne, upomnienie wobec klasy, upomnienie na piśmie do rodziców ucznia, skreślenie z listy uczniów⁸⁰.

W opracowaniu prezentującym założenia i programy wychowawcze niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie, nie można pominąć dwóch szczególnych placówek. W 2013 roku powstała w stolicy woj. zachodniopomorskiego I Szkoła Podstawowa Montessori Bona Ventura (przy ulicy Jana Bosko 1)⁸¹. Istota tej placówki polega na indywidualizacja kształcenia i wychowania. Dzieci nie były dzielone rocznikowo, ale według zdobytej wiedzy, umiejętności oraz zainteresowań. Zamiast jednej lekcji była trzygodzinna praca własna. Dziecko samo wybierało, czym chce się zająć i jakimi pomocami chce się posłużyć. Szkoła uczyła w ten sposób wolności, ale i odpowiedzialności⁸². Wolność, jaką dawała uczniom szkoła Montessori, nie oznaczała pozbawienia granic. Celem nadrzędnym szkoły, który został określony w programie wychowawczym, była pomoc każdemu dziecku w jego integralnym rozwoju – intelektualnym, społecznym, emocjonalnym, duchowym i fizycznym, przy pełnym poszanowaniu jego wolności i godności, we współpracy z rodzicami. Podkreślane było przygotowanie uczniów do przyjęcia odpowiedzialności za siebie i otoczenie, do niezależności w myśleniu, samodzielności w działaniu, miłości do świata⁸³. Szczególną rolę w procesie wychowawczym w tej szkole wyznaczono rodzicom. Szkoła Montessori organizowała dla nich warsztaty i spotkania, podczas których mogli zgłębić ideę metody. Było to bardzo istotne działanie, gdyż przyjęte cele mogły być skutecznie osiągnięte tylko wówczas, gdy były realizowane w taki sam sposób w szkole i w domu.

Last but not least jest Szkoła Podstawowa Szczecin International School. Otwarcie szkoły wiązało się z obecnością w Szczecinie oficerów NATO służących w Wielonarodowym Korpusie Północno-Wschodnim. Potrzebna była placówka, do której mogłyby uczęszczać dzieci wychowane w różnych krajach i kulturach (wkrótce szkoła zaczęła się cieszyć uznaniem „cywilnych” obcokrajowców

80 Tamże.

81 AUMWO, Zgłoszenie do ewidencji szkół niepublicznych I Szkoły Podstawowej Montessori Bona Ventura do Wydziału Oświaty Urzędu Miasta w Szczecinie z 18.07.2013 r., WOŚS.4430.609.2013.

82 Rozmowa z A. Kowalewską, dyrektor I Szkoły Podstawowej Montessori Bona Ventura w Szczecinie, z 17.11.2015.

83 SP Bona Ventura, Program wychowawczy 2017, s. 7.

pracujących w Szczecinie i okolicach, a także obywateli polskich)⁸⁴. Międzynarodowy charakter szkoły nadawał jej szczególny wymiar – twórcy szkoły wskazali, że misją szkoły jest umożliwienie uczniowi stanie się wartościowym, pogodnym, otwartym na dobro i piękno człowiekiem. Wychowanek powinien szanować życie i zdrowie, być wrażliwy na potrzeby innych i tolerancyjny. Z szacunkiem traktować siebie i drugiego człowieka, dbać o bezpieczeństwo. Wynikające z tej wizji zadania miały być realizowane poprzez wypracowanie takiego klimatu w szkole, aby każdy wychowanek mógł zaistnieć w społeczności szkolnej; przygotowanie wychowanka do startu w dalsze życie; wypracowanie poczucia własnej wartości u uczniów, dążenie do tego, aby szkoła była miejscem przyjaznym i bezpiecznym⁸⁵. Te standardowe zapisy zawarte w programie wychowawczym Szkoły Podstawowej Szczecin International School nabierają jednak szczególnego znaczenia, gdy próbuje się je wdrożyć w wielokulturowej społeczności szkolnej. Samo definiowanie pojęć dobra i zła, miłości, przyjaźni, honoru i wrażliwości wymaga od szkoły szczególnego wysiłku. Zrozumienie i akceptacja różnorodności narodowej, rasowej i religijnej było codziennym wyzwaniem wychowawczym szkoły. Kolejną trudnością był brak stabilizacji odczuwany przez uczniów. Jako dzieci oficerów zmieniały one dość często miejsce zamieszkania, co utrudniało bardzo proces adaptacyjny i wychowawczy.

Różnorodność narodowa i kulturowa uczniów była wielkim przywilejem Szkoły Podstawowej Szczecin International School. W tej szkole, jak w żadnej innej w Szczecinie, można było uczyć się życia w globalnym świecie, w którym suma różnic staje się szansą postępu, a ich brak stagnacją. Oddają to słowa hymnu, którego autorem jest absolwent tej szkoły⁸⁶.

At SIS we do our best
The brand new day with a lot to say
We work and play and celebrate
Together the world is ours
At SIS there is much to learn
For me and for you
Integration and education at Szczecin
International School

W SIS staramy się
W każdym dniu mamy dużo do powiedzenia
Razem pracujemy, bawimy się i świętujemy
Świat należy do nas
W SIS jest dużo do nauczenia się
Dla mnie i dla ciebie
Integracja i edukacja w Szkole
Międzynarodowej w Szczecinie

⁸⁴ Rozmowa z M. Sawką, dyrektorem Szkoły Podstawowej Szczecin International School (20.05.2013).

⁸⁵ SPS International School, Program Wychowawczy Szkoły Podstawowej Szczecin International School z 29.08.2012 r.

⁸⁶ Tamże, Hymn szkoły, tłum. B. Żakowska.

Hymn był śpiewany przez dzieci wielu narodowości na uroczystościach szkolnych w języku angielskim. Kalendarz świąt obchodzonych w każdym roku szkolnym był częścią programu wychowawczego i wpisywał się w misję szkoły, której podstawowym zadaniem była integracja i poszanowanie wielu kultur. Co roku cała społeczność szkolna obchodziła Święto Zjednoczenia Niemiec, Święto Niepodległości, Halloween wraz z wycinaniem dyń, duńskie zwyczaje przedświąteczne Jule Gløgg oraz Santa Lucia. Świętem szczególnie jednoczącym uczniów, rodziców oraz nauczycieli Szczecin International School było bożonarodzeniowe przedstawienie, które stało się tradycją szkoły. Podczas świątecznych spotkań uczniowie mieli możliwość szlifowania umiejętności teatralnych na deskach Teatru Polskiego oraz Teatru Lalek Pleciuga⁸⁷.

Tabela 4.1. Bożonarodzeniowe przedstawienia przygotowane przez społeczność SP Szczecin International School w latach 2008–2014

Rok szkolny	Tytuł przedstawienia	Miejsce inscenizacji
2008/2009	Dziadek do orzechów	Teatr Polski
2009/2010	Jak Grinch ukradł święta	Teatr Polski
2010/2011	Odliczanie do świąt	Teatr Polski
2011/2012	Królowa Śniegu	Teatr Polski
2012/2013	Świąteczne kolędowanie	Teatr Lalek Pleciuga
2013/2014	Jasełka	budynek szkoły przy ul. bł. Królowej Jadwigi 27–28

Źródło: Archiwum Szkoły Podstawowej Szczecin International School. Kronika szkoły, lata 2008–2014.

4.2. Działalność opiekuńcza

Sprawowanie przez szkołę opieki nad uczniem oraz działania profilaktyczne wiążą się z działalnością wychowawczą szkoły, chociaż stanowią odrębny obszar jej pracy.

Działania opiekuńcze i profilaktyczne, będące scalone z procesem wychowawczym, nie spełniają warunku wspierania integralnego rozwoju osoby, a więc nie mieszczą się w definicji wychowania. Profilaktyka nastawiona jest na zapobieganie złu w określonym wymiarze. Natomiast wychowanie otwiera ucznia szeroko na dobro, które może stać się jego udziałem (...). Nie wolno utożsamiać profilak-

⁸⁷ Tamże, Kronika szkoły, lata 2008–2014.

tyki z wychowaniem – to zadania zwrócone w innych kierunkach. Szkoła nie może uchylać się od akcji profilaktycznych – jeżeli istnieje taka potrzeba – ale mylenie profilaktyki z wychowaniem jest poważnym błędem⁸⁸.

W Ustawie o systemie oświaty z 7 września 1991 roku, będącej podstawowym aktem prawnym regulującym działalność całego systemu edukacji w Polsce do roku szkolnego 2016/2017, wskazano zadania, jakie system edukacji powinien wypełniać w zakresie nauczania, wychowania i opieki⁸⁹. Ponadto, działalność opiekuńczą w szkołach w zakresie zachowania bezpieczeństwa w placówkach oświatowych określały przepisy wynikające z rozporządzeń Ministra Edukacji Narodowej, Ministra Pracy i Polityki Socjalnej oraz prawa budowlanego⁹⁰.

Bardziej szczegółowo do form opieki i pomocy uczniom, którym z przyczyn rozwojowych, rodzinnych lub losowych potrzebna była pomoc i wsparcie, odnosiły się ramowe statuty szkoły. Dodatkowo w dokumentach tych, w zakresie działalności opiekuńczej, precyzowano na jakich zasadach odbywać się może współpraca z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi oraz z innymi instytucjami świadczącymi poradnictwo i specjalistyczną pomoc dzieciom i rodzicom. W statutach określano również organizację i formę współpracy szkoły z rodzicami (prawnymi opiekunami) w zakresie nauczania, wychowania i profilaktyki⁹¹.

Na początku XXI wieku, w Rozporządzeniu Ministra Edukacji i Sportu z 31 grudnia 2002 roku w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach, które zmieniał rozporządzenie z 1992 roku, wskazane zostały wytyczne dotyczące przepisów ogólnych, bezpiecznej organizacji i działalności szkoły, wyposażenia oraz rozkładu warsztatów, laboratoriów,

88 Biblioteczka Reformy, *O programie wychowawczym szkoły*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2001, s. 10. Fragment wypowiedzi w ramach dyskusji panelowej na Sejmiku Wychowawczym, który odbył się w dniach 19–23 lutego 2001 roku w Warszawie.

89 Ustawa z 7.09.1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 1991 nr 95, poz. 425, rozdz. 1, art. 1, ust. 1, 2, 5a, 6, 10, 12, 15, 16). Ponadto w rozdz. 5 ww. ustawy – Organizacja kształcenia, wychowania i opieki w szkołach i placówkach publicznych – art. 67a, w który mowa o możliwości zorganizowania stołówki w celu zapewnieniu prawidłowej realizacji zadań opiekuńczych, w szczególności wspierania prawidłowego rozwoju dziecka.

90 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 17.08.1992 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny w szkołach i placówkach publicznych (Dz.U. nr 65, poz. 331); Rozporządzenie Ministra Pracy Polityki Społecznej z 26.09.1997 w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz.U. 1997 nr 169, poz. 1650); Ustawa z 7.07.1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. 2010 nr 243, poz. 1623 z późn. zm.); Ustawa z 24.08.1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. 2009 nr 178, poz. 1380 z późn. zm.).

91 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 21.05.2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola i publicznych szkół (Dz.U. 2001 nr 61, poz. 624); Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z 31.01.2002 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola i publicznych szkół włączono profilaktykę do stałych zadań szkoły i każdego nauczyciela (Dz.U. 2002 nr 10, poz. 96).

pracowni i stanowisk praktycznej nauki zawodu, prowadzenia zajęć z zakresu wychowania fizycznego, sportu i turystyki. Akt ten uregulował kwestię postępowania w razie wypadku, któremu uległy osoby pozostające pod opieką szkoły i placówki⁹². Szkoły, podlegając nadzorowi pedagogicznemu, musiały liczyć się z tym, że ocena stanu i warunków działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej będą zweryfikowane przez organ nadzorujący. W zakresie działalności opiekuńczej nadzorowi podlega w szczególności przestrzeganie praw dziecka i praw ucznia oraz upowszechnianie wiedzy o tych prawach, zapewnienie uczniom bezpieczeństwa i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki⁹³. Niepubliczne szkoły podstawowe w Szczecinie starały się spełniać warunki określone w ustawie o systemie oświaty i stosowały się do aktów prawnych dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy. Świadczyć o tym mogą wyniki kontroli sanitarnych i ocena stanu budynków⁹⁴. Nie zawsze jednak analizowane szkoły pozytywnie przechodziły przez kontrolę nadzorującą stan bezpieczeństwa w szkole. Przykładem może być Społeczna Szkoła Podstawowa nr 1 im. Noblistów Polskich STO, która w 1996 roku nie spełniała wymogów techniczno-sanitarnych. Ówczesna dyrektorka szkoły została zobowiązana do rozbudowy obiektu w latach 1997–2000, aby poprawić warunki pobytu dzieci w tej placówce⁹⁵. Z potrzebą remontowania i dostosowywania infrastruktury do wymogów

92 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 31.12.2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz.U. 2002 nr 6, poz. 68, 69, ze zm. z 22.07.2011, Dz. U. nr 161, poz. 968).

93 Ustawa z 7.09.1991 r. o systemie oświaty, art. 33, ust. 1, 2 (Dz.U. 1991 nr 95, poz. 425).

94 Szkoły starały się dostosować do zasad wyznaczonych przez prawo, remontując użytkowane pomieszczenia i ulepszając infrastrukturę. Świadczyć o tym może wymiana korespondencji między niepublicznymi szkołami podstawowymi i ich właściwymi urzędami, zob.: AKOS, Katolicka Szkoła Podstawowa im. Świętej Rodziny w Szczecinie, Postanowienie Państwowego Wojewódzkiego Inspektoratu Sanitarnego dla województwa szczecińskiego w sprawie zaopiniowania adaptacji budynku katechetycznego parafii MB Jasnogórskiej w Szczecinie przy ul. Orawskiej 3 na Katolicką Szkołę Podstawową z 14.08.1996 r. WESiT-I-4332/15/99; AKOS, Polsko-Amerykańska Prywatna Szkoła Podstawowa, Umowa najmu nr 82/98 pomiędzy Pałacem Młodzieży – Pomorskim Centrum Edukacji a Polsko-Amerykańską Prywatną Szkołą Podstawową w Szczecinie z 1.09.1998 r., WESiT-I-4332/12/99 (szkoła zobowiązała się w umowie najmu pomieszczeń przy ul. Wojska Polskiego 84 m.in. do utrzymania pomieszczeń będących przedmiotem najmu w należytym stanie, do przestrzegania przepisów BHP, sanitarnych oraz przeciwpożarowych); AKOS, Szkoła Podstawowa Towarzystwa Salezjańskiego, Postanowienie Miejskiego Inspektora Sanitarnego w Szczecinie w sprawie wydania do użytkowania budynku przy ul. Ku Słońcu 124 w Szczecinie, pismo z 11.03.1999 r., WOIKF-I-4320/335/2003; AUMWO, I Szkoła Podstawowa Montessori Bona Ventura, Ocena bezpieczeństwa pożarowego pomieszczeń dydaktycznych I Szkoły Podstawowej Montessori Bona Ventura wydana przez Rzecznawcę do spraw Zabezpieczeń Przeciwpożarowych z 20.08.2013 r., Wykaz protokołów okresowych kontroli stanu technicznego obiektu 2001–2012, Książka obiektu budowlanego nr 1/2007, WOŚ-S.4430.609.2013.

95 AKOS, Pismo od Państwowego Terenowego Inspektora Sanitarnego w Szczecinie w sprawie warunków pobytu dzieci w Społecznej Szkole Podstawowej nr 1 STO z 24.05.1996, WESiT-I-4332/5/99.

techniczno-sanitarnych oraz przeciwpożarowych zmagala się m.in. Polsko-Niemiecka Szkoła Podstawowa „Nasza Szkoła”. Pod koniec lat 90. XX wieku szkoła zwracała się z prośbą do ówczesnych władz Szczecina o zwolnienie z opłat czynszu z tytułu dzierżawy obiektu przy ul. Wawrzyniaka 7. Prośba ta była podyktowana potrzebą sfinansowania niezbędnej szkolnej infrastruktury⁹⁶.

Ważnym elementem działalności opiekuńczej szkoły było opracowanie szkolnego programu profilaktycznego, który od 2002 roku był obligatoryjnym dokumentem szkolnym, tworzącym wraz z zestawami programów nauczania i wychowania spójną całość. Program profilaktyczny miał być dostosowany do potrzeb rozwojowych uczniów oraz potrzeb danego środowiska, a przygotowanie i realizacja założonych treści i działań o charakterze profilaktycznym były zadaniem całej szkoły, jak i każdego nauczyciela⁹⁷. Z założenia szkolny program profilaktyczny, będący dopełnieniem szkolnego programu wychowawczego, koncentrował się na zadaniach:

- wspierania młodego człowieka w konstruktywnym radzeniu sobie z trudnościami zagrażającymi prawidłowemu rozwojowi i zdrowemu życiu,
- ograniczania i likwidowania czynników ryzyka, które zaburzają prawidłowy rozwój,
- inicjowania i wzmacniania czynników chroniących, które sprzyjają prawidłowemu rozwojowi i zdrowemu życiu⁹⁸.

W literaturze przedmiotu można znaleźć wiele definicji pojęcia profilaktyka, według jednej z nich – opracowanej przez Medical Research Council (1994) – podstawowym celem profilaktyki jest wspieranie rozwoju kompetencji intelektualnych, osobowościowych i społecznych młodego obywatela, które w rezultacie pozwolić mają młodym ludziom skutecznie troszczyć się o swoje życie i zdrowie. Wydaje się ona szczególnie adekwatna w kontekście omawianych tu zagadnień⁹⁹. W procesie tworzenia programu profilaktycznego ważne było branie pod uwagę wytycznych zawartych w aktach prawnych, określających m.in. zasady organizowania wycieczek szkolnych, profilaktykę uzależnień oraz sposoby zdrowego

96 AUMWO, Polsko-Niemiecka Szkoła Podstawowa „Nasza Szkoła”, Pismo Zarządu Stowarzyszenia Społeczno-Oświatowego „SENS” do Przewodniczącego Komisji Edukacji Rady Miejskiej z 1.08.1997 r., WESiT-I-4332/16/99.

97 Rozporządzenie Ministra Edukacji i Sportu z 26.02.2002 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. 2002 nr 51, poz. 458, załącznik nr 2); Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych i gimnazjów z późniejszymi zmianami (Dz.U. 2002 nr 51, poz. 458).

98 Z. Gaś, *Profilaktyka w szkole*, WSiP, Warszawa 2009, s. 33.

99 MRC – Medical Research Council, w: Z. Gaś, *Profilaktyka...*, s. 3.

żywienia¹⁰⁰. Ponadto istotnym aspektem determinującym wizję programu profilaktycznego szkoły oraz jej działalności opiekuńczej były projekty rządowe, kierowane do szkół, których celem było wspieranie bezpieczeństwa i promocji zdrowia¹⁰¹.

W dokumentacji opracowanej w niepublicznych szczecińskich placówkach na uwagę zasługują szkolne programy profilaktyczne. Pierwszy z nich, przyjęty w 2005 roku w Społecznej Szkole Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO w Szczecinie, obejmował działania i środki stosowane w celu zapobiegania zjawiskom niepożądanym. Kierunki szkolnych działań profilaktycznych zakładały współpracę z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, policją, strażą miejską, strażą pożarną oraz gromadzeniem w szkole materiałów i publikacji dotyczących szeroko rozumianej profilaktyki i przeprowadzenia zajęć psychoedukacyjnych w ramach lekcji wychowawczych – do działań tych został włączony również samorząd szkolny¹⁰².

Istotnym elementem założeń Szkolnego Programu Profilaktyki Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 STO było diagnozowanie zachowań ryzykownych i ich przyczyn oraz stosownych działań profilaktycznych. Wśród czynników ryzyka wskazano pięć obszarów:

- różne formy agresji i przemocy,
- profilaktyka zdrowotna,

100 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 8.11.2001 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania wycieczek przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki (Dz.U. 2001 nr 135, poz. 1516); Ustawa z 25.08.2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz.U. 2010 nr 136, poz. 914); Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 31.01.2003 r. w sprawie szczegółowych form działalności wychowawczej i zapobiegawczej wśród dzieci i młodzieży zagrożonych uzależnieniem (Dz.U. 2003 nr 26, poz. 226).

101 Przykładowe dokumenty: Program rządowy „Zero tolerancji dla przemocy w szkole” lata 2006–2007; Program rządowy na lata 2014–2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła”; Program Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji z 2004 roku „Bezpieczna Polska – edukacja dla bezpieczeństwa”. W Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół określono, w jakim zakresie edukacja dla bezpieczeństwa powinna być realizowana. W klasach I–III szkoły podstawowej dzieci podlegają kształceniu zintegrowanemu, do treści nauczania w kontekście bezpieczeństwa na tym etapie należy poruszanie się po drogach publicznych, rozpoznawanie sygnałów alarmowych o niebezpieczeństwie. W klasach IV–VI szkoły podstawowej treści związane z problematyką bezpieczeństwa przekazywane są uczniom w ramach ścieżki edukacyjnej (realizowanej w ramach kilku przedmiotów) Edukacja prozdrowotna. Poruszana problematyka obejmuje zagadnienia: bezpieczeństwo na drodze, pierwszą pomoc w niektórych urazach, poznawanie zagrożeń cywilizacyjnych oraz nabycie przez uczniów umiejętności zachowania się w przypadku kontaktu z przedmiotami niebezpiecznymi, toksycznymi, łatwopalnymi, wybuchowymi, niewybuchami i niewypałami; ochronę przed zagrożeniami naturalnymi i cywilizacyjnymi.

102 SSP STO, Szkolny Program Profilaktyczny Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO w Szczecinie przyjęty do realizacji uchwałą Rady Pedagogicznej z 7.12.2005 r., s. 2.

- umiejętność skutecznej komunikacji,
- stosowanie wulgaryzmów,
- uwrażliwienie na drugiego człowieka¹⁰³.

Tabela 4.2. Przykładowe działania profilaktyczne w ramach pięciu obszarów czynników ryzyka

Lp.	Zadania działań profilaktycznych
1.	realizacja programów profilaktyki „Bezpieczne ręce”, „Obce ręce”, „Alfred radzi”
2.	warsztaty prowadzone przez straż pożarną dotyczące pomocy przedmedycznej bajki terapeutyczne jako metoda obniżenia lęku, strachu i agresji (w ramach lekcji bibliotecznych) realizacja programu profilaktyki „Na straży ekologii”, „Zrozumieć zwierzęta”, w ramach cyklicznych spotkań z udziałem straży miejskiej
3.	lekcje wychowawcze dotyczące sztuki rozwiązywania konfliktów, budowania relacji koleżeńskich, prawidłowego porozumiewania się z innymi zajęcia na temat „Nasze życie uczuciowe” dostarczające wiedzy na temat radzenia sobie z emocjami
4.	podnoszenie kultury słowa poprzez biblioterapię, konkursy recytatorskie, konkursy humanistyczne, wyjścia do teatru.
5.	organizowanie akcji charytatywnych lekcje wychowawcze dotyczące tolerancji: „Być odrzuconym, być osaczonym”, „Samotność wśród ludzi”

Źródło: Archiwum szkoły. Szkolny Program Profilaktyczny Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 STO im. Noblistów Polskich w Szczecinie.

Do każdego obszaru „dopasowano” zadania działań profilaktycznych mające na celu wzmacnianie czynników chroniących, przy jednoczesnej redukcji czynników ryzyka, kształtowanie i umacnianie postaw społecznych zgodnych z powszechnie akceptowanymi normami, zasadami i wartościami oraz promocję zdrowego stylu życia. W tabeli przedstawiono szczegółowe zadania działań profilaktycznych.

Punktem wieńczącym ten program była ewaluacja, którą przeprowadzono na podstawie obserwacji, wywiadów, ankiet, testów wiedzy oraz analizy dokumentów. Przykładem autoewaluacji jest dokument z roku szkolnego 2012/2013 – „Ewaluacja Wewnętrzna Szkoły”, w którym przedstawiono analizę efektów kształcenia i wychowania. Jednym z celów było zbadanie bezpiecznego funkcjonowania uczniów w szkole. Wnioski z ewaluacji wskazują, że – w opinii

¹⁰³ Tamże, s. 4–5.

ankietowanych uczniów klas II–VI, rodziców oraz nauczycieli – szkoła była miejscem bezpiecznym, w której panowała „bardzo dobra” atmosfera. Wszystkie strony wskazały na słuszność stosowania programów profilaktycznych zwiększających świadomość zagrożeń i bezpieczeństwa wśród uczniów szkoły¹⁰⁴.

Do ewaluacji profilaktyki i działalności opiekuńczej szkoły mogło dojść również w wyniku kontroli organu nadzoru pedagogicznego, czyli Zachodniopomorskiego Kuratorium Oświaty. Przykładem takiego działania była ankieta dotycząca rodzajów zagrożeń bezpieczeństwa występujących na terenie szkoły, przeprowadzona wśród rady pedagogicznej, pracowników niepedagogicznych, rodziców oraz uczniów Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1, a także wizytacja z kuratorium w październiku 2007 roku. Stwierdzono, że szkoła przystąpiła do społecznego programu „Szkoła bez przemocy” pod patronatem Prezydenta RP, brała udział w Zachodniopomorskim Programie Edukacyjnym „Przyjaciele Gryfusia – Elementarz zasad bezpieczeństwa” oraz stale współpracowała z policją w zakresie promowania bezpieczeństwa zachowań w środowisku szkolnym i domowym. Plan działań profilaktycznych w roku szkolnym 2007/2008 obejmował również lekcje i warsztaty na temat właściwych relacji w grupie, sposobów przeciwdziałania agresji oraz zajęcia z cyklu „Umiem powiedzieć NIE”, na temat asertywnych zachowań w trudnych dla młodzieży sytuacjach¹⁰⁵.

Szkoła Podstawowa Towarzystwa Salezjańskiego w Szczecinie to druga z analizowanych szkół, której Szkolny Program Profilaktyczny był ściśle skorelowany ze Szkolnym Programem Wychowania „Drogowskazy Życia”. Zgodnie z założeniami „systemu uprzedzającego” księdza Jana Bosko sens działań profilaktycznych wyraża hasło „zło wyprzedzać dobrem”. Dzięki takim działaniom stworzono warunki do skutecznej realizacji procesu wychowania, uprzedzając wystąpienia takich stanów, które były oceniane jako niepożądane. W placówce w pierwszych dwóch latach działalności opracowano harmonogram tworzenia Szkolnego Programu Profilaktyki, proces ten podzielono na cztery fazy:

Faza 1: identyfikacja problemów szkolnych.

Faza 2: diagnoza sytuacji szkolnej ukierunkowana na:

- samopoczucie dziecka w szkole,
- bezpieczeństwo w drodze do szkoły,
- kontakty z innymi,
- niepowodzenia w nauce,

104 Tamże, Ewaluacja wewnętrzna Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 STO im. Noblistów Polskich w Szczecinie, Efekty kształcenia i wychowania, Szczecin, rok szkolny 2012/2013, s. 50–53.

105 AKOS, Arkusz kontrolny z wizytacji Kuratorium Oświaty w Szczecinie w Społecznej Szkole Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO w Szczecinie przeprowadzonej w dniach 08.10.2007–11.10.2007, WESiT-I-4332/5/99.

- organizacja czasu wolnego,
- zasady zdrowego trybu życia fizycznego i psychicznego,
- profilaktyka uzależnień,
- inne obszary wynikające z sytuacji szkolnej.

Faza 3: konceptualizacja uwzględniająca wyniki diagnozy szkolnej.

Faza 4: wdrażanie.

Celowym działaniem przyjętego Szkolnego Programu Profilaktycznego Szkoły Podstawowej Towarzystwa Salezjańskiego było przede wszystkim wspomaganie uczniów w radzeniu sobie z trudnościami, które zagrażają prawidłowemu rozwojowi, a także wspieranie wychowanków w nabywaniu umiejętności zdrowego stylu życia, inicjowanie i wzmacnianie czynników sprzyjających ich rozwojowi¹⁰⁶.

Szczególny, wewnętrzny, Szkolny Program Profilaktyki opracowano w Szkole Podstawowej Szczecin International School. Cele działań profilaktycznych skierowane były na wyeliminowanie lub ograniczenie przyczyn zaburzeń oraz wszechstronny rozwój osobowości ucznia i jego zdolności przystosowania społecznego. Ponadto istotna w procesie profilaktyki była akceptacja siebie i innych, kształtowanie umiejętności wyrażania myśli i uczuć, rozwiązywania konfliktów, a w efekcie kształtowanie umiejętności radzenia sobie z własnymi emocjami, także negatywnymi. Działania programu profilaktycznego szkoły obejmowały trzy poziomy: uprzedzający, zasadniczy i terapeutyczny¹⁰⁷.

Ważnym, a zarazem trudnym do osiągnięcia celem w tak kulturowo zróżnicowanym środowisku było rozwijanie umiejętności komunikowania się, podejmowania decyzji, ochrony siebie w sytuacji nacisku grupy, radzenia sobie ze stresem, otwartości i empatii. Pomocny w osiągnięciu powyższych celów okazał się międzynarodowy program Citizenship and Personal, Social and Healthy Education (PSHE)¹⁰⁸ – wspierał nauczycieli w działalności wychowawczej, jak również profilaktycznej. Nauczyciele mogli skorzystać z książek, które przeznaczone były na każdy etap kształcenia w szkole podstawowej i zawierały odpowiednio dobrane przykładowe sytuacje konfliktowe oraz problemy z życia codziennego. Podzielony na cztery obszary program zawierał treści, które na kolejnych poziomach były przedstawiane w innych aspektach. Uczniowie, znając zagadnienie

106 AUMWO, Szkolny Program Profilaktyczny Szkoły Podstawowej Towarzystwa Salezjańskiego w Szczecinie, WOIKF-I- 4320/335/03.

107 SPS International School, Szkolny Program z 9.09.2012 r.

108 Program dotyczy aspektów osobowych, społecznych oraz zdrowotnych w edukacji, jego celem jest wyposażenie ucznia w umiejętności prowadzenia zdrowego i niezależnego stylu życia, a także wykształcenie ludzi odpowiedzialnych i potrafiących korzystać z różnych źródeł informacji. Program podzielony jest na poziomy od 1 do 4.

z lektury lub własnych obserwacji, podejmowali dyskusję, wyrażali swoje opinie i podsumowywali problem. W tabeli 4.3 przedstawiono cztery podstawowe działy wraz z uniwersalnymi treściami.

Tabela 4.3. Rozkład materiału na podstawie programu PSHE (SP Szczecin International School)

Relacje (Relationships)	Styl życia (Lifestyle)	Obywatelstwo (Citizenship)	Rozwój osobisty (Personal development)
Przyjaciele	dorastanie i zmiany	zasady	ja
Uczucia	zdrowie	odpowiedzialność	rozwój
Konflikty	bezpieczeństwo	społeczność	inni ludzie
Inni ludzie	umiejętności	środowisko	przyszłość

Źródło: Citizenship and Personal, Social and Health Education, United Kingdom 2000.

Nadrzędnym celem Szkolnego Programu Profilaktycznego Szkoły Podstawowej Szczecin International School było propagowanie zdrowego stylu życia, upowszechnianie wśród młodzieży modelu życia i spędzania czasu wolnego bez nikotyny, alkoholu i innych substancji psychoaktywnych. Szkoła podejmowała wiele działań, aby rozwijać wśród uczniów podejście „w zdrowym ciele zdrowy duch”, przykładem było realizowanie w ramach programu profilaktycznego spotkań ze sportowcami i podróżnikami. Szkoła gościła na prelekcjach znanych sportowców: Janusza Adamskiego (2006), Marka Kolbowicza (2007), Monikę Pyrek (2009) oraz Piotra Sudoła (2010)¹⁰⁹.

Istotną rolę w organizacji bezpiecznej placówki oświatowej oraz kształtowania dobrego systemu form opieki i wsparcia uczniów pełniły świetlice szkolne. Świetlica szkolna i jej funkcja opiekuńczo-wychowawcza oraz wspierająca proces dydaktyczny była częścią pracy szkoły, a działalność była opisana w Ustawie o systemie oświaty z 7 września 1991 roku. Nowelizacja ustawy w 2014 roku zobowiązywała szkołę podstawową do zapewnienia opieki świetlicowej uczniom, którzy pozostawali w szkole dłużej ze względu na czas pracy rodziców oraz na organizację dojazdu do szkoły lub też ze względu na inne okoliczności¹¹⁰. Poza ustawą o systemie oświaty, w mniejszym lub w większym stopniu regulacji pracy

109 Janusz Adamski – podróżnik, himalaista; Marek Kolbowicz – mistrz świata i mistrz olimpijski w wioślarstwie; Monika Pyrek – medalistka mistrzostw świata i mistrzostw Europy w skoku o tyczce; Piotr Sudoł – rowerzysta, podróżnik.

110 Ustawa z 24.04.2014 r. zmiana ustawy o systemie oświaty, art. 6, ust. 3–6 (Dz.U. 2014, poz. 642).

światlicy szkolnej można było doszukać się w wielu innych aktach prawnych¹¹¹. Zatem świetlica, jako wewnątrzszkolna jednostka, służyła przede wszystkim organizowaniu czasu uczniom przed i po zajęciach dydaktycznych. Bardzo często pełniła również funkcję łącznika między domem rodzinnym a szkołą, w której na co dzień uczeń przybywa. Istotne było, aby plan pracy szkoły uwzględniał rolę i miejsce świetlicy w realizowaniu celów dydaktycznych, wychowawczych oraz opiekuńczych. Sytuacja świetlic szkolnych w niepublicznych szkołach podstawowych w Szczecinie, jeśli chodzi o ich dostępność, była jednoznaczna. We wszystkich analizowanych szkołach świetlice szkolne funkcjonowały od godziny 7.00 do 17.00, jednakże organizacja pracy świetlicy była różna. Różnice wynikały z założonego planu działań świetlicowych oraz organizacji i misji szkoły. Bardzo często działalność świetlicy była opisana w statutach lub regulaminach szkolnych. Na początku lat 90. XX wieku analizowane szkoły w swoich ofertach zamieszczały informację o dostępności świetlicy i zapewniały o opiece przed i po obowiązkowych zajęciach szkolnych. O tym, że dana szkoła dysponuje świetlicą mogą świadczyć wykazy kadry pedagogicznej zatrudnionej w niepublicznych szkołach podstawowych w Szczecinie. W dokumentach widnieją nauczyciele zatrudnieni do opieki świetlicowej¹¹².

Interesujący pomysł na realizację pracy świetlicowej można odnotować w Społecznej Szkole Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich, która w budynku szkoły przy ul. Tomaszowskiej zorganizowała dwie świetlice, dla dzieci młodszych i starszych. W świetlicy, w ramach funkcji opiekuńczej, zorganizowano kąciek zadań domowych, kąciek zabaw, kąciek rozmów, kąciek kinowy, wyodrębniono również miejsce na tenis stołowy. Co więcej, świetlica stała się swoistym łącznikiem pomiędzy obowiązkowymi zajęciami dydaktycznymi a pakietem zajęć pozalekcyjnych. Nauczyciele pełniący dyżur w świetlicy umieszczali na tablicy

111 Ustawa z 26.01.1982 r. Karta Nauczyciela (Dz.U. 1982, nr 3, poz. 19); Ustawa z 24.04.2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. 2003 nr 96, poz. 873); Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 12.03.2009 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji (Dz.U. 2002 nr 23, poz. 225); Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 21.05.2001 r. w sprawie ramowych statutowych publicznych przedszkolnych i publicznych szkół (Dz.U. 2001 nr 61, poz. 624); Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 21.02.1994 r. w sprawie rodzajów, organizacji i zasad działania publicznych placówek opiekuńczo-wychowawczych i resocjalizacyjnych (Dz.U. 1994 nr 41, poz. 156).

112 AKOS, Broszura informacyjna Społecznej Szkoły Integracyjnej „Nasza Szkoła”, rok szkolny 1994/1995. Wykaz kadry pedagogicznej, rok szkolny 1998/1999 w Prywatnej Szkole Podstawowej Leonarda Piwoni, WESiT-I-4332/9/99; AKOS, Wykaz Kadry Pedagogicznej, rok szkolny 1996/1997, w Szkole Podstawowej „Słoneczna”, WESiT-I-4332/10/99; AKOS, Wykaz Kadry Pedagogicznej, rok szkolny 1996/1997 w Społecznej Szkole Podstawowej nr 1 STO, WESiT-I-4332/5/99; AKOS, Plan pracy dydaktyczno-wychowawczej oraz informacja o programie i planie nauczania wraz z wykazem kadry, rok szkolny 1991/1992 w Społecznej Szkole Podstawowej TAK, WESiT-I-4332/6/99.

imiona dzieci, dzięki temu wiedzieli, którzy uczniowie powinni uczęszczać na konkretne zajęcia, a którzy pozostawali w świetlicy¹¹³.

Bardzo często świetlice szkolne w niepublicznych szkołach podstawowych w Szczecinie były zorganizowane w taki sposób, aby wypełnić ofertę zajęć pozalekcyjnych, organizując różnego rodzaju warsztaty związane z najważniejszymi wydarzeniami z życia szkoły. Ich działalność i kierunek pracy określony był przez dokumentację świetlicy szkolnej, w którego skład wchodziły: roczny plan pracy, dziennik zajęć, regulamin świetlicy oraz ramowy rozkład dnia¹¹⁴.

Reasumując rozważania podjęte w tym rozdziale, można stwierdzić, że praca wychowawcza i opiekuńcza niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie była spójna z funkcją dydaktyczną szkoły, tworząc całość szeroko rozumianej działalności szkoły. Programy wychowawcze wybranych szkół przedstawiały bardzo często charakter szkoły i przenikały do całej społeczności szkolnej. Przykładowo, wartości chrześcijańskie podkreślane w szkołach o charakterze wyznaniowym, poszanowanie różnorodności w szkole międzynarodowej czy też koncentrowanie się na rozwoju uzdolnień i wzmacnianie wiary w siebie w STO były silnym elementem tworzącym wizję szkoły i determinującym ich działalność we wszystkich sferach oddziaływania na ucznia. Elementem tworzącym koherentny obraz szkoły były również programy profilaktyczne, które zwracały uwagę na opiekę w szkole, poczucie bezpieczeństwa jej członków, ale również prawidłowy rozwój i działania prewencyjne. Czytelność i szczegółowość konstruowanych programów wychowawczych i profilaktycznych w badanych szkołach niekiedy znacznie się różniły. Dobór stosowanych metod, a co z tym idzie środków i form również był charakterystyczny dla każdej placówki i odpowiadał na potrzeby środowiskowe uczestników życia szkolnego.

113 Rozmowa z M. Ukrainką, dyrektor Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO (15.11.2014).

114 Polsko-Amerykańska PSP, Plan pracy świetlicy szkolnej w roku szkolnym 2010/2011; SP Towarzystwa Salezjańskiego, Plan pracy świetlicy szkolnej w roku szkolnym 2011/2012; PSP Piwoni, Plan pracy świetlicy w roku szkolnym 2012/2013; SP TAK, Plan pracy świetlicy szkolnej w roku szkolnym 2009/2010.

Rozdział 5

Współpraca niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie ze środowiskiem lokalnym latach 1989–2014

5.1. Współpraca z rodzicami uczniów

Działające od 1984 roku Europejskie Stowarzyszenie Rodziców, skupiające 150 milionów stowarzyszonych, głosi, że rodzice są pierwszymi nauczycielami swoich dzieci¹ i to oni ponoszą szczególną odpowiedzialność za ich edukację, natomiast edukacja szkolna ma wspierać edukację domową, a nie ją zastępować². W preambule Europejskiej Karty Praw i Obowiązków Rodziców podkreśla się, że „odpowiedzialność rodziców wobec dzieci stanowi podwalinę istnienia ludzkości”³. Nie pozostawia się rodziców osamotnionych na drodze wychowania i rozwijania umiejętności ich podopiecznych, w powyższym akcie czytamy: „Tak we współczesnej Europie, jak i w przyszłej nie muszą oni sami dźwigać odpowiedzialności za wychowanie dzieci. W dziele tym są wspomagani przez osoby i grupy społeczne, zaangażowane w działania edukacyjne”⁴. Zatem współpraca, pomoc oraz wzajemny szacunek rodziców oraz instytucji oświatowych są warunkiem koniecznym do wychowania dzieci i młodzieży.

Polskie Forum Wolnej Oświaty ujęło tę kwestię w sposób zbliżony: „W optyce przyjętej przez prawo międzynarodowe nie administracja oświatowa, ale przede wszystkim rodzice i nauczyciele stają się w równym stopniu odpowiedzialni za

1 Europejskie Stowarzyszenie Rodziców – European Parents' Association (EPA) zostało założone w kwietniu 1985 r. w Mediolanie (Włochy), celem było powołanie stowarzyszenia zrzeszającego rodziców i rodziny z całej Europy. Główną siedzibą EPA jest Bruksela. Podstawowe zadania EPA to wspieranie rodziców i ich stowarzyszeń we wszystkich krajach Unii Europejskiej, reprezentowanie opinii rodziców dotyczących kwestii edukacyjnych na szczeblu międzynarodowym, wspieranie badań naukowych oraz przepływu informacji dotyczących współpracy rodziców ze środowiskiem edukacyjnym. W 1993 roku Polska, dzięki aktywności Społecznego Towarzystwa Oświatowego, uzyskała członkostwo EPA, zob. M.J. Kawecki, *Głos rodziców się liczy*, „Edukacja i Dialog” 1998, nr 10, s. 26.

2 Europejska Karta Praw i Obowiązków Rodziców – Rights and duties of Parents in Europe, www.eduparents.eu (2.12.2016).

3 Tamże.

4 Tamże.

kształtowanie oświaty w danym państwie”⁵. W polskim prawodawstwie przepisy dotyczące praw i obowiązków rodziców są przedstawione w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, w Konwencji o Prawach Dziecka oraz w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej⁶. Natomiast, w kontekście polskiego systemu oświaty, rola rodziców została uregulowana przede wszystkim przez Ustawę o systemie oświaty z 7 września 1991 roku oraz Ustawę z 26 stycznia 1982 roku – Kartę Nauczyciela. Zgodnie z europejskimi standardami, zapisy w polskim ustawodawstwie umożliwiają rodzicom włączenie się „w życie szkoły”. Po 1989 roku jednym z głównych zadań Ministerstwa Edukacji było uspołecznienie szkół, czyli doprowadzenie do respektowania zasad partnerstwa i harmonijnego współdziałania wszystkich jej podmiotów. Zatem w rodzącej się demokracji szkoła „musiała” zmierzyć się także z polityką decentralizacji i wypracowania demokratycznych stosunków między nauczycielami, uczniami i rodzicami⁷. Osoby zaangażowane w ten proces przewidywały, że demokratyzacja szkoły wymagać będzie wiele trudu, odwagi i mądrości. Zbigniew Kwieciński na początku lat 90. XX wieku pisał: „Czeka nas długa droga i ciężka praca w tworzeniu pedagogiki i szkoły zaangażowanej na rzecz zmiany ku rzeczywistej demokracji społecznej, ku innowacyjności oraz ku autonomii i podmiotowości ludzi”⁸. Bogusław Śliwerski rozwijając tę myśl, podkreślał cechy demokratycznej szkoły, w której prawa i obowiązki wszystkich członków tej społeczności są oparte na zasadzie uznania i zagwarantowania formalnej równości i wolności wszystkich osób uczestniczących w edukacji szkolnej. Innymi słowy, nowością, do której szkoła musiała się również dostosować, było to, że władza wynikała ze wspólnoty, a nie spoza niej⁹.

Rok 1989 to początek zmian w polskim systemie oświaty – rozpoczął się proces przechodzenia od szkoły scentralizowanej, autorytarnej, podległej, do szkoły uspołecznionej, demokratycznej, autonomicznej, nadzorowanej już nie przez państwo, ale przez jednostki samorządu terytorialnego, które bezpośrednio były związane z wypełnianiem lokalnych zadań. Zatem odpowiedzialność za rozwój szkół w regionach zaczęli ponosić kuratorzy oświaty, ale również w znacznym

5 H. Świda-Ziemba, M. Ziemska, *Stanowisko Polskiego Forum Wolnej Oświaty*, „Edukacja i Dialog” 1991, nr 8, s. 3.

6 Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 10.12.1948, art. 26: „Każdy człowiek ma prawo do nauki. Nauka będzie bezpłatna, przynajmniej na szczeblu podstawowym. Nauka podstawowa będzie obowiązkowa. Oświata techniczna i zawodowa będzie powszechnie dostępna, a studia wyższe będą dostępne dla wszystkich na równych zasadach w zależności od uzdolnień”; tamże, art. 26, pkt 2: „Rodzice mają prawo pierwszeństwa w wyborze rodzaju nauczania, którym objęte będą ich dzieci”.

7 J. Kopyciński, *Szkoła społeczna drogą do demokracji*, „Edukacja i Dialog” 1990, nr 17, s. 3.

8 Cyt za: B. Śliwerski, *Demokracja w szkole – szkołą demokracji*, „Edukacji i Dialog” 1995, nr 5, s. 7.

9 Tamże, s. 10.

stopniu dyrektorzy szkół, którzy mieli bezpośredni wpływ na to, co dzieje się w szkole¹⁰. To jednak nie koniec, zmiany, które przyczyniły się do zaakcentowania roli dyrektora placówki oświatowej, spowodowały również dostrzeżenie roli rodziców w procesie uspołeczniania szkół. Dawne komitety rodzicielskie¹¹ zostały zastąpione radami rodziców, a zasady powoływania przedstawicielstw rodziców w placówkach oświatowych zostały opisane w 4 rozdziale „Społeczne organy w systemie oświaty” Ustawy o systemie oświaty z 1991 roku¹². Wedle tych zapisów w szkołach publicznych mogły działać rady szkoły, natomiast obligatoryjne było utworzenie rady rodziców¹³.

Udział i zakres działania rodziców w szkole, dzięki regulacjom prawnym, stał się bardziej znaczący. Rodzice nie tylko uzyskali funkcje kontrolne, mieli realny wpływ na rozszerzenie współpracy z nauczycielami. Z punktu widzenia dobrego samopoczucia i pozytywnego stosunku ucznia do szkoły ważne było współdziałanie środowiska szkolnego z rodzinami. Począwszy od zaangażowania rodzica w życie szkoły, czyli: organizowanie konkursów, festynów, obozów, wystaw po dialog triady rodzic–dziecko–nauczyciel, polegający na zainteresowaniu rodzica osiągnięciami dzieci, które nie byłyby możliwe bez pracy nauczyciela.

Jednakże początek uspołecznienia szkoły i wprowadzenia angażujących się rodziców w proces wychowania i kształcenia nie był prosty¹⁴. To szkolnictwo

10 J. Kordziński, *Rodzice w szkole – nowe możliwości*, „Edukacja i Dialog” 1997, nr 86, s. 52–53.

11 Komitety rodzicielskie działały w placówkach oświatowych przed 1989 r. i zrzeszały rodziców zaangażowanych w pracę szkoły. W maju 1989 r. przeprowadzono ankietę (NCPS – Narodowy Czyn Pomocy Szkole) wśród rodziców zaangażowanych w pracę komitetów rodzicielskich, która dotyczyła zakresu działań rodziców oraz tego, jak oceniają współpracę z innymi członkami społeczności szkolnej. Z ankiety wynika, że rodzice angażowali się przede wszystkim w organizowanie uroczystości szkolnych i czynów społecznych ukierunkowanych na potrzeby szkoły. Największe trudności napotykały w angażowaniu się w działalność finansową i gospodarczą placówek. Co czwarty ankietowany określił swój stopień zaangażowania jako „duży”, 63% ankietowanych oceniło współpracę szkoły z rodzicami jako „zadowalającą”. W drugiej części ankiety rodzice wskazywali potrzebny zakres współdziałania różnych komitetów rodzicielskich. Obszary przez nich wskazane dotyczyły poprawy sytuacji materialnej szkół, stanu zdrowia uczniów i opieki lekarskiej, zagospodarowania czasu wolnego dzieci i młodzieży, posiłków, douczania uczniów, zapewnienia obsady nauczycielskiej, wykorzystania zawodowych kwalifikacji rodziców w realizacji programu pracy szkoły, zob. A. Paciurek, *Rodzice w szkole*, „Edukacja i Dialog” 1989, nr 11, s. 8–9. Ustawa z 11.04.2007 r. o zmianie ustawy w systemie oświaty wprowadziła obowiązek tworzenia w szkołach i placówkach rady rodziców. Wcześniej możliwe było utworzenie w szkole organu łączącego rodziców pod inną nazwą, np. komitet rodzicielski. Zgodnie ze wskazaną nowelizacją ustawy z 2007 r. komitety rodzicielskie zostały zmienione na rady rodziców.

12 Ustawa z 7.09.1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 1991 nr 95, poz. 425).

13 Rad rodziców nie tworzone w szkołach i placówkach wymienionych w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 28.08.2007 r. w sprawie rodzajów szkół i placówek, w których nie tworzy się rad rodziców (Dz.U. 2007 nr 157, poz. 1101).

14 O partnerstwie nauczycieli, rodziców i uczniów oraz trudnościach z tym związanych pisali na łamach czasopisma „Edukacja i Dialog”, m.in. W. Starzyński, *Nie ma dobrej szkoły bez współpracy*

niepubliczne w Polsce było miejscem, w którym rodzice dostali zielone światło i mieli realny wpływ na kształcenie swoich dzieci. Stali się partnerami dla dyrektorów szkół i nauczycieli w tworzeniu infrastruktury szkolnej oraz współdecydowaniu o wyborze programów szkolnych¹⁵.

Znaczącym wydarzeniem dla systemu edukacji w Polsce, a zatem również miejsca i znaczenia roli rodziców w szkole, była reforma edukacji w 1999 roku. Założenia reformy oparte były na sześciu filarach określonych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej:

1. Nowy ustrój szkolny.
2. Zarządzanie i nadzorowanie.
3. System oceniania i egzaminowania.
4. Status nauczyciela.
5. System finansowania edukacji.
6. Reforma programowa¹⁶.

We wszystkich obszarach rodzice byli wskazywani jako nieodłączni współuczestnicy tworzenia nowego, zreformowanego systemu edukacji. W całej Polsce ruszyły akcje wspierające partnerstwo rodziny, szkoły i gminy. W roku 1999 Rada Konsultacyjna przy Ministrze Edukacji Narodowej pozytywnie zaopiniowała program budowania partnerstwa rodziny, szkoły i gminy, jednym z założeń było doskonalenie umiejętności nauczycieli, rodziców i pracowników samorządowych. W tym celu ruszyły lokalne cykle warsztatowe pod hasłem „Rodzice w szkole”, organizowane m.in. w Warszawie, Bielawie, Zakopanem oraz w Szczecinie¹⁷. Ponadto publikacja Ireny Dzierzgowskiej *Rodzice w szkole*, wydana w 1999 roku, zaznajamiała przede wszystkim nauczycieli i rodziców z wyzwaniami wiążącymi się z reformą oświaty¹⁸. 15 kwietnia 2000 roku partnerstwo rodziców, szkół

z rodzicami, „Edukacja i Dialog” 2006, nr 9, s. 3–6; B. Śliwerski, *Demokracja w szkole...*, s. 10–16. Por. J. Majchrzyk-Mikuła, A. Kozdroń, *Współpraca pedagogów z rodzicami w stymulowaniu rozwoju dziecka*, w: *Pedagogika tom XXIV*, red. K. Redziński, M. Łopot, Częstochowa 2015, s. 331–354; R. Ernst-Milerska, *Badanie opinii rodziców jako praktyka demokratycznej kultury szkoły*, „Studia z Teorii Wychowania” 2015 nr 6 (1), s. 193–207.

15 Szerzej na ten temat w publikacjach: M. Fullan, *Odpowiedzialne i skuteczne kierowanie szkołą*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006; W. Kołodziejczyk, *Miejsce wartości w szkole – nowa koncepcja zarządzania*, „Jakość w Edukacji” 2000, nr 1; Z. Zbróg, *Identyfikowanie i zaspokajanie potrzeb społecznych w niepublicznych szkołach podstawowych*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2011.

16 W. Książek, *Rzecz o reformie edukacji 1997–2001*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”, Warszawa 2001, s. 15–16.

17 W Szczecinie oraz w pozostałych wymienionych miastach warsztaty prowadził Michał J. Kawecki, psycholog, pomysłodawca i założyciel Szkoły Podstawowej STO w Szczecinie, przedstawiciel STO w Europejskim Stowarzyszeniu Rodziców.

18 M. Mendel, *Partnerstwo nauczycieli, rodziców, samorządów*, „Edukacja i Dialog” 1999, nr 7, s. 8–11.

i samorządów doprowadziło do zorganizowania konferencji „Miejsce rodziców w polskim systemie edukacji”, która odbyła się w Sali Kolumnowej Sejmu. Wzięło w niej udział także liczne grono rodziców, m.in. ze Szczecina, Katowic, Gliwic, Andrychowa, Kwidzyna, Sejnu, Zakopanego oraz Warszawy. Pomysłodawcami spotkania byli posłowie z Zespołu Parlamentarnego „Edukacja jutra”, Zarząd Główny Społecznego Towarzystwa Oświatowego oraz Katowicka Międzyszkolna Rada Rodziców. Na zebraniu wyłoniono komitet założycielski Ogólnopolskiego Forum Rodziców, którzy uznali treści Europejskiej Karty Praw i Obowiązków Rodziców za podstawowe założenia programowe¹⁹.

W niepublicznych szkołach podstawowych w Szczecinie działalność rodziców można szczególnie zaobserwować w momencie zakładania szkół. Na początku lat 90. XX wieku to oni często dawali impuls do tworzenia się nowych szkół, odmiennych od publicznych placówek. W Szczecinie ideę szkolnictwa niepublicznego „przekuwano w czyn” głównie dzięki działaniom zaangażowanych rodziców, tak powstała m.in. Społeczna Szkoła Podstawowa nr 1 Społecznego Towarzystwa Oświatowego. 4 września 1989 roku Michał Józef Kawecki, pomysłodawca i założyciel Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 STO, w swoim przemówieniu inauguracyjnym pierwszy rok szkolny podkreślał relację nauczyciela i rodzica w drodze budowania wspólnej szkoły. „Otwierając tę szkołę, dajemy też dowód idealizmu, czyli wiary w rzeczy niemożliwe. Jako rodzice i nauczyciele łamiemy monopol państwa, a przede wszystkim własną bezsilność i beznadzieję, i stwarzamy w ten sposób wolną przestrzeń współpracy i rozwoju”²⁰. Akcentował szczególnie sens idei szkoły społecznej, podkreślając współuczestniczenie wszystkich zaangażowanych w rozwój szkoły: „Szkoła społeczna to – szkoła dialogu, gdzie uczniowie, nauczyciele i rodzice solidarnie uczestniczą w stwarzaniu wolnej przestrzeni współpracy i indywidualnego rozwoju całej społeczności szkolnej i poszczególnych osób”²¹.

19 Zebranie w Sali Kolumnowej Sejmu prowadził Wojciech Starzyński, prezes Społecznego Towarzystwa Oświatowego, doradca premiera ds. edukacji. W prezydium zasiadli goście spotkania: wiceminister edukacji Irena Dzierżgowska, posłanka Grażyna Staniszevska, senator Edmund Wittbrodt oraz profesorowie Uniwersytetu Warszawskiego – Elżbieta Putkiewicz, Barbara Smolińska-Theiss, a także: dr Maria Mendel z Uniwersytetu Gdańskiego, Michał Józef Kawecki przedstawiciel STO w EPA w Brukseli, Krzysztof Śnioszek przedstawiciel Katowickiej Międzyszkolnej Rady Rodziców, zob. *Miejsce i rola rodziców w polskim systemie edukacyjnym – materiały pokonferencyjne*, Warszawa 2000, s. 1–3.

20 Przemówienie M.J. Kaweckiego, pomysłodawcy i założyciela Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 STO, pierwszego Prezesa Koła STO w Szczecinie, *Razem tworzymy szkołę*, red. M. Kowalski, E. Rutkowska, P. Stecewicz, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2004, s. 1–17.

21 Tamże.

Anna Parchimowicz, współzałożycielka szkoły i matka trójki uczniów uczęszczających do Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 STO, wspomina te pionierskie lata i zaangażowanie rodziców w rozwój pierwszej niepublicznej szkoły w Szczecinie:

Pragnienia rodziców były bardziej złożone i niesłuchanie zróżnicowane. Dyskusje na ten temat wspominam jako ważny etap rozwoju naszej szkoły, ale także wielką uciążliwość, przed którą nie można było uciec. Czasem stawało się to nawet dość koszmarnym przeżyciem, bo oponenci obrażali się, ponosiły ich emocje, każdy chciał mieć głos decydujący w sprawie metod wychowawczych wobec dzieci²².

Rodzice brali odpowiedzialność za wygląd szkoły, angażując swój czas, aby jak najlepiej ją wyposażyć. Pierwsi nauczyciele Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 STO podkreślali rolę rodziców, szczególnie w pierwszych latach działalności szkoły:

Bardzo dużo było chęci i animuszu, wiele działań rodzicielskich związanych z wyposażeniem szkoły i działaniem programowym (...). Rodzice załatwiali wiele spraw, bez których szkoła nie mogłaby funkcjonować (...). Wówczas to również zapoczątkowana została prawdziwa więź rodziców ze szkołą i nieobojętność na sprawy bliskie ich dzieciom²³.

Podobnie wyglądało to w przypadku Szkoły Podstawowej „Słoneczna” – Marzena Kiedel i Małgorzata Kurpiewska, założycielki szkoły, wspominały zaangażowanie rodziców i ich entuzjazm w tworzeniu szkoły „innej niż wszystkie”. Przed rozpoczęciem pierwszego roku szkolnego twórczynie szkoły wielokrotnie spotykały się z rodzicami zainteresowanymi szkołą niepubliczną dla swoich dzieci. Rozmowy dotyczyły misji i wizji szkoły, spraw organizacyjnych i kadrowych. Otwartość szkoły „na rodziców” była niezmienna w kolejnych latach działalności. Całe rodziny uczestniczyły w organizowaniu festynów, szkolnych imprez, wędrowek, a także sprzątania obiektu. Rodzice byli zapraszani do angażowania się w życie szkoły. Ich aktywność była wspierana poprzez lekcje otwarte, wspólne spędzanie świąt, dokonywanie drobnych napraw, transportowanie dzieci na basen, spektakle i wycieczki²⁴.

22 A. Parchimowicz, *Na piętnastolecie*, w: *Razem tworzymy szkołę*, red. M. Kowalski, E. Rutkowska, P. Stecewicz, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2000, s. 19.

23 Fragment rozmowy z E. Augustyniuk-Patryn, A. Misztelą-Jerzyk i U. Augustowską, pierwszymi nauczycielami Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 STO, w: *Razem tworzymy...*, s. 37–38.

24 M. Kiedel, M. Kurpiewska, *Wspomnienia dyrektorki*, w: *10 lat Szkoły Podstawowej Słoneczna w Szczecinie*, Szczecin 2002, s. 6–8, 99.

Zgodnie z ówczesnie funkcjonującym prawem oświatowym szkoły publiczne, z wyłączeniem pewnych rodzajów szkół i placówek²⁵, miały obowiązek tworzenia rad rodziców, a następnie respektowania ich kompetencji²⁶. Ponadto Ustawa o systemie oświaty z 7 września 1991 roku dawała możliwość utworzenia rady szkoły, to działanie było jednak nieobligatoryjne²⁷. Sytuacja w szkołach niepublicznych była nieco odmienna. Według zapisów ustawy o systemie oświaty utworzenie rady szkoły lub rady rodziców w szkołach niepublicznych było uznaniowe, a obszary ich działania były definiowane przez dokument wewnętrzny, czyli statut szkoły²⁸. W statutach niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie wskazywano na możliwość funkcjonowania rodzicielskich organów szkoły w latach 1989–2014: rady szkoły, rady rodziców lub rady programowej. W sześciu szkołach dopuszczono utworzenie rad rodziców. W czterech pozostałych zaangażowanie rodziców ogniskowało się w radach szkół lub też w radzie programowej szkoły. Jedna ze szkół nie uwzględniła powołania organu, w którym głos decydujący oddano by rodzicom – w statucie określono jedynie prawa, obowiązki i formy współpracy szkoły z rodzicami²⁹.

Wyjątkowym, ze względu na specyfikę placówki, międzynarodowym składem rady szkoły charakteryzowała się Szkoła Podstawowa Szczecin International School. Z zapisów w statucie wynikało, że rada szkoły była organem kolegialnym, a w jej skład wchodziła:

1. Reprezentant zarządu spółki.
2. Dyrektor szkoły.
3. Dyrektor ds. pedagogicznych.
4. Pryncypał szkoły podstawowej.
5. Pryncypał gimnazjum.
6. Pryncypał liceum.
7. Reprezentanci nauczycieli.
8. Reprezentant Międzynarodowego Korpusu Północno-Wschodniego.
9. Niemiecki reprezentant rodziców z Międzynarodowego Korpusu Północno-Wschodniego.
10. Duński reprezentant rodziców z Międzynarodowego Korpusu Północno-Wschodniego.

25 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 28.08.2007 r. w sprawie rodzajów szkół i placówek, w których nie tworzy się rad rodziców (Dz.U. 2007 nr 157, poz. 1101).

26 Ustawa z 7.09.1991 r. o systemie oświaty, art. 53, ust. 1 (Dz.U. 1991 nr 95, poz. 425).

27 Tamże, art. 50, ust. 1.

28 Tamże, art. 57, art. 84, ust. 2, pkt 3.

29 NSP „Primus”, Statut szkoły z 2005 roku, rozdział IX, § 32.

11. Innej narodowości reprezentant rodziców z Międzynarodowego Korpusu Północno-Wschodniego.
12. Polski reprezentant rodziców niezwiązanych z Międzynarodowym Korpusem Północno-Wschodnim.
13. Międzynarodowy reprezentant rodziców niezwiązanych z Międzynarodowym Korpusem Północno-Wschodnim.

Działalność rady szkoły, znanej przez społeczność szkolną jako SIS Board, była cenionym głosem doradczym i wspierającym kierownictwo tej placówki. Posiedzenia rady szkoły odbywały się cyklicznie 3 razy w roku szkolnym. Tematyka spotkań dotyczyła m.in. bezpieczeństwa uczniów w szkole, stosowanych programów nauczania oraz realizowanych projektów edukacyjnych³⁰.

Współpraca z rodzicami w analizowanych szkołach niepublicznych w Szczecinie nie zamykała się tylko w działalności organów społecznych. Głos rodziców, aktywność, zakres ich działalności, ale również ich ocena pracy szkoły była brana pod uwagę w procesie rozwoju szkół. Przykładem jest Społeczna Szkoła Podstawowa nr 1 im. Noblistów Polskich STO, w której w 2001 roku Centrum Edukacji Obywatelskiej przeprowadziło diagnozę jakości pracy. W rozdziale 3. „Szkoła – procesy na poziomie szkoły” analizowano rolę szkoły w kontekście środowiska społecznego i miejsca opieki. Do ankiety „Szkoła mojego dziecka” przystąpiło 63 rodziców uczniów z klas IV–VI oraz 62 z klas I–III. Stwierdzono, że opiekunowie wysoko oceniają swoje relacje z nauczycielami, 43% rodziców wskazywało w odpowiedzi na pytania otwarte wiele pozytywnych elementów klimatu szkoły. Większość rodziców darzyło zaufaniem nauczycieli swoich dzieci (84%), uważali, że są oni życzliwi i rozumieją uczniów (82%). Zdecydowana większość rodziców (93%) twierdziła, że w szkole panuje miła i przyjazna atmosfera³¹. Dokumentacja z wizytacji Kuratorium Oświaty w Szczecinie w październiku 2007 roku pokazała, że współpraca badanej szkoły z rodzicami uczniów była efektywna. We wnioskach po kontroli stwierdzono, że efekty kształcenia były po części pochodną „bardzo dobrej współpracy z rodzicami, która sprzyja osiąganiu wysokich wyników nauczania”. Planując działania na rzecz bezpieczeństwa w szkole w roku szkolnym 2007/2008, uwzględniono spotkanie z rodzicami na temat uzależnienia dzieci od gier komputerowych, agresji i przemocy w mediach³².

30 SPS International School, Sprawozdania ze spotkań rady szkoły w roku szkolnym 2013/2014.

31 AKOS, Raport z badania jakości pracy Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO w Szczecinie, maj 2001. Badanie jakości pracy szkoły odbyło się zgodnie z procedurą opracowaną w ramach programu Polityka Oświatowa Samorządu Terytorialnego (POST) w placówce funkcjonującej w Klubie Szkół Uczących się (SUS), WESiT-I-4332/5/99.

32 AKOS, Arkusz kontrolny z wizytacji przeprowadzonej 8.10.2007–11.10.2007 w Społecznej Szkole Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO w Szczecinie, WESiT-I-4332/5/99.

Ponadto w tej szkole podczas przeprowadzanej ewaluacji w latach szkolnych 2010/2011, 2011/2012 oraz 2012/2013³³ badane były m.in. rodzicielskie motywacje posyłania dzieci na zajęcia pozaszkolne; stopień satysfakcji z oferty zajęć pozalekcyjnych; ocena form pomocy uczniom w pokonywaniu trudności (wyrównywaniu szans); a także stopień przygotowania do testów zewnętrznych i konkursów oraz ocena bezpieczeństwa w szkole. Dodatkowo Społeczna Szkoła Podstawowa nr 1 im. Noblistów Polskich STO, tworząc plan rozwoju na rok szkolny 2014/2015, obok zadań dotyczących kadry pedagogicznej, nauczania, wychowania oraz promocji szkoły i STO, zakładała współpracę z rodzicami w zakresie realizacji planu zebrań ogólnych z rodzicami i konsultacji indywidualnych, realizacji programu wdrożenia uczniów klas pierwszych do I etapu kształcenia oraz klas czwartych i ich rodziców do II etapu kształcenia. Ważnym punktem planu rozwoju szkoły była współpraca z rodzicami oparta na wykorzystaniu dziennika elektronicznego „Librus” do systematycznego komunikowania się wszystkich nauczycieli i wychowawców z rodzicami uczniów, informowania rodziców o efektach pracy szkoły poprzez systematyczne prowadzenie karty osiągnięć uczniów oraz prezentację efektów kształcenia zajęć pozalekcyjnych podczas spotkań z rodzicami. W dokumencie podkreślano zasadność organizowania wykładów i warsztatów wspomagających proces wychowania w ramach Szkoły Rodziców STO oraz dzielenie się artykułami i informacjami o tematyce wychowawczej w samorządowej kawiarence dla rodziców podczas konsultacji indywidualnych³⁴. Zatem można wnioskować, że współpraca z rodzicami Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO, ich opinia oraz poczucie bezpieczeństwa i zadowolenia miało duże znaczenie dla kierunku rozwoju szkoły.

Szczególną współpracą z rodzicami uczniów charakteryzowała się Szkoła Podstawowa Szczecin International School. Ze względu na swój międzynarodowy charakter i dużą mobilność³⁵ uczniów rola rodziców w adaptacji dzieci do nowego środowiska była bardzo istotna. Z każdym nowym rokiem szkolnym wychowawcy

33 SSP STO, Ewaluacja wewnętrzna Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO w Szczecinie na podstawie badań przeprowadzonych w roku szkolnym 2010/2011 i w 2011/2012 oraz ewaluacja wewnętrzna Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO w Szczecinie na podstawie badań przeprowadzonych w roku szkolnym 2012/2013 „Efekty kształcenia i wychowania”.

34 Tamże, Plan rozwoju Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO w Szczecinie na rok szkolny 2014/2015, hasło: „Aktywna szkoła”.

35 Oficerowie NATO wraz ze swoimi rodzinami przyjeżdżają na kontrakty trwające od 2 do 3 lat, zatem bywa, że uczniowie szkoły podstawowej mogą w przeciągu 6 lat edukacji szkolnej uczęszczać do trzech różnych szkół w odmiennych systemach edukacyjnych, doświadczając różnych kultur i tradycji, rozmowa z K. Stütz, dyrektor do spraw pedagogicznych w Szkole Podstawowej Szczecin International School (25.05.2015).

wykorzystywali kwestionariusz sugestii i oczekiwań rodziców. Dokument ten był pomocnym narzędziem budowania relacji nauczyciela z rodzicami, którzy bardzo często mieli zupełnie inne doświadczenie (wynikające z różnic między systemami edukacyjnymi w poszczególnych krajach). W kwestionariuszu „Can you help us?” rodzice mogli wskazać umiejętności, wiedzę oraz zainteresowania, którymi chętnie mogliby podzielić się z uczniami podczas zajęć edukacyjnych. Kolejnym dokumentem wskazującym na współpracę z rodzicami był „Homework Questionnaire”, w którym rodzice wyrażali swoją opinię na temat zadań domowych. Pytania dotyczyły częstotliwości zadań domowych, rodzaju ćwiczeń i ewentualnych konsekwencji ich niewypełniania. Rodzice również wypowiadali się na temat swoich dzieci, opisywali ich mocne i słabe strony, wskazywali obszary wiedzy i umiejętności, na rozwoju których szczególnie im zależy³⁶.

Ponadto rodzice bardzo często byli włączani w proces edukacyjny np. podczas realizacji programu „Indywidualnego czytania”, czy lekcji języka ojczystego dla swoich dzieci³⁷ oraz uczestniczenie w warsztatach w poszczególnych klasach. Lekcje otwarte dla rodziców oraz ich zaangażowanie w wycieczki, imprezy szkolne oraz święta międzynarodowe były elementem programu wychowawczego, jak również polityki edukacyjnej szkoły³⁸.

Podsumowując, współpraca niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie z rodzicami uczniów w latach 1989–2014 była zdefiniowana przez statuty analizowanych szkół, w których zakładano powstanie organów rodzicielskich: rady rodziców, rady szkoły oraz rady programowej. Kolegia te pełniły przede wszystkim funkcję doradczą i opiniotwórczą, wspierając działalność innych organów szkoły: dyrektora, rady pedagogicznej lub samorządu uczniowskiego. Ponadto w statutach niepublicznych szkół w Szczecinie wskazywano prawa i obowiązki rodziców, jak i formy współpracy szkoły z rodzicami uczniów. Szczególną rolę odegrali rodzice uczniów niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w latach 90. XX wieku, kiedy tworzenie się analizowanych placówek było trudne i wymagało dużego zaangażowania całej społeczności szkolnej. Ten nieformalny charakter pracy rodziców na rzecz szkoły związany był z poświęconym czasem oraz wkładem finansowym. Nieco później, gdy proces konstytuowania się placówek został zakończony, rodzice byli włączani w proces edukacyjny swoich dzieci

36 SPS International School, Kwestionariusze dla rodziców, rok szkolny 2011/2012.

37 Szkoła gwarantowała nauczanie języków ojczystych dla Polaków, Niemców i Duńczyków. Inne narodowości europejskie, np. Szwedzi, Estończycy, Słowacy, Włosi oraz uczniowie pochodzący z bardziej odległych zakątków świata, np. Japończycy lub Chińczycy mogli doskonalić umiejętności posługiwania się swoim językiem ojczystym dzięki zaangażowaniu rodziców.

38 Rozmowa z A. Lal, koordynatorem SP Szczecin International School (15.05.2013).

poprzez uczestnictwo w lekcjach otwartych, wycieczkach szkolnych oraz w organizowanie tradycyjnych wydarzeń szkolnych.

5.2. Współpraca szkół ze środowiskiem lokalnym

5.2.1. Środowisko i współpraca szkoły ze środowiskiem lokalnym

Szkoła jest miejscem, w którym uczniowie powinni mieć zapewnione niezbędne warunki do rozwoju i przygotowania się do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich, bazując na zasadach solidarności, demokracji, tolerancji, sprawiedliwości i wolności³⁹. Ponadto do podstawowych celów kształcenia ogólnego w szkole zalicza się kształtowanie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie⁴⁰. Szkoła jako instytucja oświatowa zanurzona jest w rzeczywistości społeczno-kulturowej, od której jest zależna, z której czerpie inspiracje, ale także na którą wpływa i modyfikuje. Ścisła współpraca szkoły ze środowiskiem, w którym funkcjonuje, oraz otwarcie się na zmiany w złożonym i bardzo różnorodnym świecie jest zatem elementem szeroko rozumianej działalności, która sprzyja realizacji założonych celów dydaktycznych, wychowawczych oraz opiekuńczych.

Rozwój niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie wskazuje na bogaty wachlarz instytucji, z którymi szkoły współpracowały. Pośród nich są teatry, policja, świetlice, kościoły, szpitale, poradnie, kuratorium, sądy, instytucje samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, prywatne przedsiębiorstwa itp. Nawiązywanie współpracy z poszczególnymi jednostkami wynikało z różnych powodów. Z jednej strony szkoły, w tym niepubliczne, musiały współpracować z jednostkami administracji rządowej sprawującej np. nadzór pedagogiczny, czyli z kuratorium oświaty czy też Wydziałem Oświaty Urzędu Miasta, który prowadził ewidencję szkół i placówek niepublicznych oraz udzielał dotacji niepublicznym szkołom i placówkom. Podobny charakter miały relacje z organami prowadzącymi szkołę, z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi czy też ze stacją sanitarno-epidemiologiczną. Współpraca analizowanych szkół z wyżej wymienionymi instytucjami jest konieczna i formalna, tzn. przebiega według określonych reguł.

Nieco inaczej wygląda współpraca szkół np. z instytucjami kultury, z innymi szkołami oraz z organizacjami pożytku publicznego, które można określić

39 Ustawa z 7.09.1991 r. o systemie oświaty, Preambuła (Dz.U. 1991 nr 95, poz. 425).

40 Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych, s. 1, https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2014/08/zalacznik_2.pdf (24.04.2015).

jako dobrowolne. Wobec tego, biorąc pod uwagę charakter czynników warunkujących współpracę szkoły ze środowiskiem, można wyodrębnić związek formalnoprawny (związany z prawem oświatowym oraz innymi regulacjami) oraz normatywno-edukacyjny (wynikający z potrzeby realizowania celów edukacyjnych ze współpracą środowiska)⁴¹.

Tabela 5.1. Instytucje współpracujące ze szkołami (związki formalnoprawne lub normatywno-edukacyjne)

Czynniki formalnoprawne (obligatoryjność)	Czynniki normatywno-edukacyjne (dobrowolność)
kuratorium oświaty wydział oświaty poradnia psychologiczno-pedagogiczna stacja sanitarno-epidemiologiczna służby porządkowe	teatry Kościoły organizacje pozarządowe inne szkoły i placówki oświatowe schroniska prywatne przedsiębiorstwa

Źródło: R. Dorczak, *Modele współpracy szkoły z organizacjami w środowisku lokalnym*, w: *Jakość edukacji. Różnorodne perspektywy*, red. G. Mazurkiewicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012, s. 312–313.

Z analizy dokumentów odnoszących się do działalności niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w latach 1989–2014 wynika, że rzeczone placówki współpracowały z jednostkami o szerokim spektrum działalności. W celu uporządkowania danych wyodrębniono następujące grupy podmiotów, z którymi analizowane szkoły współpracowały najczęściej:

1. Jednostki samorządu terytorialnego.
2. Instytucje systemu oświaty.
3. Instytucje pomocy społecznej.
4. Szkoły i inne placówki edukacyjne.
5. Instytucje kulturalne.
6. Publiczne instytucje kulturalno-oświatowe.
7. Uczelnie wyższe.
8. Partnerzy zagraniczni.

⁴¹ R. Dorczak, *Modele współpracy szkoły z organizacjami w środowisku lokalnym*, w: *Jakość edukacji. Różnorodne perspektywy*, red. G. Mazurkiewicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012, s. 312–313.

5.2.2. Obligatoryjna współpraca

Biorąc pod uwagę zaprezentowany powyżej podział, w trakcie analizy dokumentów stwierdzono, że szczególne znaczenie dla działalności szkół miały czynniki formalnoprawne, stąd też wszystkie niepubliczne szkoły podstawowe w Szczecinie współpracowały z jednostkami samorządu terytorialnego, czyli z Wydziałem Oświaty Urzędu Miasta w Szczecinie. W latach 1990–1994 wydział ten nosił nazwę Wydział Spraw Społecznych Referat Oświaty. W latach 1994–2002 przyjął nazwę Wydział Edukacji, Sportu i Turystyki. Od 2002 roku wydział prowadził działalność pod nazwą Wydział Oświaty Urzędu Miasta Szczecin.

W latach 90. XX wieku współpraca analizowanych szkół z Urzędem Miasta polegała przede wszystkim na wsparciu niepublicznych szkół podstawowych w poszukiwaniu bazy lokalowej i ustanawiania korzystnych warunków dzierżawy budynków przeznaczonych na prowadzenie działalności edukacyjnej⁴². Od 1 stycznia 1994 roku prowadzenie szkół podstawowych zostało włączone do obowiązkowych zadań własnych gmin, zatem zajmowanie się kwestiami związanymi z udzielaniem dotacji niepublicznym placówkom stało się zadaniem Urzędu Miasta⁴³. Warto podkreślić, że „klimat” dla niepublicznego szkolnictwa w Szczecinie był bardzo korzystny – sprawozdanie z działalności Zarządu Miasta w latach 1994–1998 wskazywało, że niezależnie od zadań własnych miasto, wychodząc naprzeciw potrzebom społecznym, dofinansowało działalność inwestycyjną jednostek i instytucji niepublicznych poprzez udział w kosztach realizowanych zadań w ramach czynów społecznych i społecznych inicjatyw lokalnych⁴⁴.

Tabela 5.2. Przykłady dofinansowania czynów społecznych i społecznych inicjatyw lokalnych w dziedzinie oświaty i wychowania w latach 1994–1997

Lp.	Inicjator	Zakres zadania	Udział miasta (zł)
1	2	3	4
1.	Towarzystwo Oświatowe	budowa boisk sportowych (siatkówka, koszykówka, tenis) i placu zabaw dla dzieci	14 568,70
2.	Zespół Szkół Zawodowych Towarzystwa Salezjańskiego	budowa obiektu oświatowego	200 000,00

42 Uchwała Rady Miasta Szczecina z 27.04.1998 r. w sprawie ustanowienia użytkownika na nieruchomości gminy, nr XLVI/572/98.

43 Rozporządzenie Rady Ministrów z 13.10.1993 r. w sprawie przekazania składników majątkowych szkół podstawowych, których prowadzenie przechodzi do obowiązkowych zadań własnych gmin z dniem 1 stycznia 1994 roku (Dz.U. 1993 nr 99, poz. 450).

44 Sprawozdanie z działalności zarządu miasta w latach 1994–1998, Szczecin 1998, s. 95.

1	2	3	4
3.	LO Towarzystwa Salezjańskiego	budowa budynku szkolnego – pomieszczeń dydaktycznych	94 200,00
4.	Społeczne Towarzystwo Oświatowe	rozbudowa społecznej szkoły podstawowej	150 000,00

Źródło: Sprawozdanie z działalności Zarządu Miasta w latach 1994–1998, Szczecin 1998, s. 95.

Wśród wskazanych powyżej pomysłodawców znalazły się osoby prawne związane z rozwojem niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie. Z danych przedstawionych w tabeli wynika, że Zarząd Miasta Szczecina w latach 1994–1997 wspierał finansowo rozbudowę Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 STO (założonej przez Społeczne Towarzystwo Oświatowe). Udział miasta w budowaniu obiektów oświatowych i pomieszczeń dydaktycznych dla szkół Towarzystwa Salezjańskiego w połowie lat 90. XX wieku przyczynił się niewątpliwie do rozwoju szkoły podstawowej (powstała na początku XXI w.), będącej częścią tego zespołu.

Po wprowadzeniu w życie zmian ustroju szkolnego (1999 r.) ewidencja szkół i placówek niepublicznych oraz dalsze prowadzenie spraw związanych z udzielaniem dotacji niepublicznym szkołom i placówkom oraz szkołom publicznym prowadzonym przez osobę prawną inną niż jednostka samorządu terytorialnego lub osobę fizyczną znalazło się w gestii lokalnego Wydziału Oświaty⁴⁵. Ponadto niepubliczne szkoły podstawowe nawiązywały współpracę z Urzędem Miasta Szczecina w celu rozszerzenia, promowania lub doskonalenia własnej działalności oraz jej organizacji.

Charakter wniosków składanych w Urzędzie Miasta Szczecina dotyczących m.in. przydzielenia lokali do adaptacji, wyrażenia zgody na budowę boiska, zezwolenia na utworzenie gimnazjum, przyznanie honorowego patronatu prezydenta Szczecina, dofinansowanie wyjazdu uczniów i nauczycieli na konferencję itp.⁴⁶ pokazuje, że współpraca analizowanych szkół z Wydziałem Oświaty Urzędu Miasta dotyczyła przede wszystkim bazy lokalowej, a więc poszukiwania i wynajmowania budynków należących do gminy, wspierania finansowego remontów, napraw i rozbudowy budynków będących własnością gminy, w których niepubliczne szkoły podstawowe prowadziły swoją działalność. Kolejnym obszarem współdziałania było wspieranie i promowanie przez Wydział Oświaty inicjatyw z zakresu edukacji, kultury i rozrywki.

45 Urząd Miasta Szczecina, Biuletyn Informacji Publicznej Urzędu Miasta Szczecina, Wydział Oświaty.

46 AUMWO, Teczki niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie, WOIKF-I-4320/335/03; WESiT-I-4332/12/99; WESiT-I-4332/15/99; WESiT-I-4332/9/99; WOŚ-I-4320/320/2002; WESiT-I-4332/10/99; WESiT-4332/6/99; WESiT-I-4332/5/99.

Rozwój niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie dowodzi, że w momencie ich powstawania, szczególnie na początku lat 90., współpraca z kuratorium oświaty była nieodzownym komponentem inicjatywy. Relacje miejscowego kuratorium oświaty ze szkołami niepublicznymi zaczęły się w chwili tworzenia pierwszej tego typu placówki, czyli Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 STO w Szczecinie. Minister Edukacji Narodowej, na podstawie zarządzenia z 26 lutego 1965 roku⁴⁷ zezwolił Społecznemu Towarzystwu Oświatowemu na utworzenie Szkoły Podstawowej STO w Szczecinie z klasami I–III i oddziałami przedszkolnymi i tym samym upoważnił Kuratorium Oświaty i Wychowania w Szczecinie do sprawowania nadzoru nad działalnością szkoły oraz wydania zgody na jej uruchomienie⁴⁸. Rok 1989 był dla Społecznej Szkoły Podstawowej w Szczecinie szczególnie intensywny pod względem organizacyjnoprawnym, wymiana korespondencji z kuratorium oraz Ministerstwem Edukacji Narodowej dotyczyła przede wszystkim uzyskania zezwoleń i uprawnień na działalność szkoły. W tabeli zamieszczono przykładowe pisma kierowane do wskazanych podmiotów.

Tabela 5.3. Przykładowe pisma wymieniane między Społeczną Szkołą Podstawową nr 1 im. Noblistów Polskich STO w Szczecinie a instytucjami nadrzędnymi

Data pisma	Treść pisma
1.09.1989 r.	Wniosek Społecznego Towarzystwa Oświatowego Koło w Szczecinie o wyrażenie zgody na uruchomienie Społecznej Szkoły Podstawowej w Szczecinie
2.09.1989 r.	Zgoda Kuratorium Oświaty i Wychowania na uruchomienie Społecznej Szkoły Podstawowej w Szczecinie z klasami I–III z oddziałami przedszkolnymi
24.11.1989 r.	Wniosek Społecznego Towarzystwa Oświatowego Koło w Szczecinie o nadanie Społecznej Szkole Podstawowej w Szczecinie uprawnień szkoły państwowej
28.12.1989 r.	Pozytywna opinia Kuratorium Oświaty i Wychowania o nadanie uprawnień szkoły państwowej Społecznej Szkole Podstawowej w Szczecinie.
27.06.1991 r.	Pismo do Wiceprezydenta Miasta Szczecina informujące o poparciu Kuratorium Oświaty i Wychowania w staraniach o uzyskanie lokalu na Społeczną Szkołę Podstawową STO w budynku przedszkola nr 1 Stoczni Szczecińskiej przy ul. Matejki 8.

Źródło: AKOS, Akta Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO, WESiT-I-4332/5/99.

47 Zarządzenie Ministra Oświaty z 26.02.1965 r. w sprawie zasad i warunków prowadzenia niepaństwowych szkół i innych placówek oświatowo-wychowawczych, MP 1965, nr 13, poz. 48.

48 AKOS, Zezwolenie wydane przez Ministerstwo Edukacji Narodowej kierowane do Społecznego Towarzystwa Oświatowego w Warszawie w sprawie prowadzenia Społecznej Szkoły Podstawowej STO w Szczecinie, pismo z 2.06.1989 r., WESiT-I-4332/5/99.

Zgodnie z art. 31 Ustawy o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 roku kurator oświaty, w imieniu wojewody, wykonywał zadania i kompetencje określone w ustawie i przepisach odrębnych na obszarze województwa, a w szczególności sprawował nadzór pedagogiczny nad publicznymi i niepublicznymi szkołami. W związku z powyższym niepubliczne szkoły podstawowe w Szczecinie były poddawane kontrolom, wizytacjom, diagnozom oraz innymi rodzajom nadzoru pedagogicznego. Przykładem może być diagnoza problemowa, przeprowadzona przez przedstawicieli kuratorium, w czterech z analizowanych szkół, której celem była ocena skuteczności działań dyrektorów szkół i placówek w kwestii spełniania obowiązku szkolnego i obowiązku nauki przez uczniów. Podobnie rzecz się miała z kontrolą zarządzaną przez kuratorium – badano, czy szkoły niepubliczne działają w zgodzie z normami prawa (art. 7, ust 3 Ustawy z 7 września 1991 r. o systemie oświaty). Kuratorium sprawdzało, czy spełniane są warunki uprawniające szkoły niepubliczne do pozyskiwania praw szkół publicznych. Weryfikowano, czy programy nauczania są zgodne z podstawą programową pod kątem realizacji zajęć edukacyjnych w cyklu nie krótszym i w wymiarze nie niższym niż łączny wymiar obowiązkowych zajęć edukacyjnych określony w ramowym planie nauczania szkoły publicznej danego typu. Analizowano także przyjęte zasady klasyfikowania i promowania uczniów oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów, z wyjątkiem egzaminów wstępnych, prowadzenia dokumentacji przebiegu nauczania ustalonej dla szkół publicznych oraz zatrudniania nauczycieli obowiązkowych zajęć edukacyjnych, o których mowa w pkt 2, posiadających kwalifikacje określone dla nauczycieli szkół publicznych.

Na początku lat 90. XX wieku to kuratorium oświaty w Szczecinie odpowiadało za wydawanie zezwoleń na zakładanie szkół i wpisanie ich do ewidencji działalności oświatowej. Zadaniem kuratora było też wydawanie decyzji w sprawie nadania szkole niepublicznej uprawnień szkoły publicznej, ale również prowadzenie nadzoru pedagogicznego. Pod koniec XX wieku zakres kompetencji tych organów uległ zmianie – Wydział Oświaty Urzędu Miasta Szczecina przejął kompetencje kuratorium oświaty odnoszące się do kwestii organizacyjnych i finansowych, w gestii kuratorium pozostało sprawowanie nadzoru pedagogicznego nad placówkami niepublicznymi. Według rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 7 października 2009 roku w sprawie nadzoru pedagogicznego oraz rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 10 maja 2013 roku zmieniającego rozporządzenie w sprawie nadzoru pedagogicznego szkoły niepubliczne poddane były ewaluacji zewnętrznej przeprowadzonej przez organ sprawujący nadzór pedagogiczny. Ewaluację danej placówki przeprowadzał zespół wizytorów, którzy stosując empiryczne metody badań, uzyskali dane od dyrektorów,

nauczycieli, uczniów, rodziców. Prowadzone były również obserwacje lekcji, przerw i bezpośredniego otoczenia szkoły. Wyniki ewaluacji zostały przedstawione w formie raportu. Celem ewaluacji było wsparcie rozwoju szkoły, a raport służył jako informacja dla rodziców i uczniów o danej placówce.

W latach 2009–2014 przeprowadzono ewaluacje problemowe w ośmiu z jedenastu analizowanych niepublicznych szkołach podstawowych w Szczecinie. Ewaluacja problemowa dotyczyła jednego z 12 określonych obszarów wymagań stawianych przez politykę oświatową państwa. We wszystkich szkołach badano poziom realizacji wymogu nabywania wiadomości i umiejętności określonych w podstawie programowej. Szczegółowo ewaluacja skupiała się na pięciu zagadnieniach. Na początku analizowano, czy szkoła lub placówka realizuje podstawę programową, uwzględniając osiągnięcia uczniów z poprzedniego etapu edukacyjnego. Sprawdzano również, czy podstawa programowa jest realizowana z wykorzystaniem zalecanych warunków i sposobów jej realizacji. Następnie wizytatorzy weryfikowali, czy w szkole lub placówce monitoruje się i analizuje osiągnięcia każdego ucznia, uwzględniając jego możliwości rozwojowe, formułuje się i wdraża wnioski z tych analiz. Kolejnym etapem było ocenienie, czy wdrożone wnioski z monitorowania i analizowania osiągnięć uczniów przyczyniają się do wzrostu efektów uczenia się, osiągania różnorodnych sukcesów edukacyjnych. W skład tego wymogu wchodziły wyniki analizy osiągnięć uczniów, w tym tych, którzy ukończyli dany etap edukacyjny, potwierdzające skuteczność podejmowanych działań dydaktyczno-wychowawczych. Ostatnim zadaniem było sprawdzenie, czy uczniowie odnoszą sukcesy na wyższym etapie kształcenia i na rynku pracy. Niepubliczne szkoły podstawowe w Szczecinie, które przeszły przez proces ewaluacji i sprawdzenia poziomu spełnienia określonego wymagania, osiągnęły poziom A, oznaczający bardzo wysoki stopień wypełnienia wymagania przez szkołę. Wyniki ewaluacji były dostępne na stronach systemu ewaluacji oświaty.

5.2.3. Dobrowolna współpraca

Przeciwieństwem współpracy obligatoryjnej, ściśle opisanej w prawie oświatowym, jest współpraca dobrowolna, która ze względu na czynniki normatywno-edukacyjne buduje się między instytucjami reprezentującymi różne obszary życia publicznego. W procesie analizy dokumentów i działalności niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie można zaobserwować szeroki zakres działań szkół w celu tworzenia relacji z wieloma podmiotami. W związku z bogatą współpracą, jaką prowadziły te szkoły, nie sposób przeanalizować każdy przykład oddzielnie. Zatem warto skupić się na ukazaniu tych przykładów, które

są uzupełnieniem oferty dydaktycznej szkoły lub też narzędziem służącym do wdrażania programów wychowawczych czy profilaktycznych, nie zapominając o roli kreowania szkoły jako miejsca otwartego na środowisko zewnętrzne, wspierającej inicjatywy prospołeczne, obywatelskie i kulturalne. Podejmowano współpracę, sprzyjającą wspomnianym celom, z instytucjami kultury, z publicznymi instytucjami kulturalno-oświatowymi. Podobnie było w przypadku kontaktów z organizacjami pozarządowymi, uczelniami wyższymi, placówkami ochrony zdrowia, samorządami uczniowskimi oraz z partnerami zagranicznymi.

W poszczególnych szkołach współpraca ze wskazanymi podmiotami przebiegała z różnym natężeniem – szczególnie widoczne było budowanie relacji ze szczecińskimi instytucjami kulturalnymi czy z instytucjami kulturalno-oświatowymi. Do tej kategorii można zaliczyć m.in.: Teatr Polski, Teatr Lalek Pleciuga, Teatr Współczesny, Filharmonię im. Mieczysława Karłowicza, kina Pionier i Helios, Muzeum Techniki i Komunikacji, Muzeum Narodowe, Muzeum Historii Szczecina oraz Książnicę Pomorską. Zaangażowanie szkół w tworzenie tych relacji odbywało się poprzez organizowanie wizyt, wycieczek szkolnych, które wiązały się z realizowaniem celów dydaktycznych z zakresu edukacji kulturalnej, regionalnej oraz społecznej. Przykładem mogą być lekcje muzealne w Muzeum Historii Szczecina, z cyklu „Legends Szczecina”, w których brali udział uczniowie Szkoły Podstawowej Towarzystwa Salezjańskiego, czy też uczestnictwo uczniów Katolickiej Szkoły Podstawowej im. Świętej Rodziny w zajęciach „Lekcja rycerska”. Z analizy kronik szkolnych KSP można wnioskować, że placówka ta szczególnie ceniła sobie współpracę z instytucjami kulturalnymi. Przykładem mogą być wizyty w Książnicy Pomorskiej – w roku szkolnym 2008/2009 uczniowie klasy V brali czynny udział w serii wykładów w ramach projektu „Ślady przeszłości – młodzież adoptuje zabytki”, z kolei w roku szkolnym 2013/2014 uczniowie zapoznali się ze zbiorami następujących czytelników: młodzieżowej, Pomoroznawczej i czasopism. Godną uwagi współpracą z Książnicą Pomorską było działanie Prywatnej Szkoły Podstawowej Leonarda Piwoni, która dofinansowała zakup przez bibliotekę starej, cennej książki autorstwa Kazimierza Sichulskiego – *Moim dzieciom wybrane wierszyki*, wydanej we Lwowie w 1925 roku.

Szczególny typ współpracy z instytucjami kultury w Szczecinie budowała Szkoła Podstawowa Szczecin International School, która ze względu na swój międzynarodowy charakter nie mogła w pełni korzystać z lokalnych atrakcji kulturalnych. Przeszkodą zazwyczaj była bariera językowa – uczniowie w szkole posługiwali się językiem angielskim, a to nie zawsze było uwzględniane w ofertach kulturalnych szczecińskich placówek. W związku z tym, już w pierwszych latach działalności szkoły, nauczyciele oraz dyrekcja, w celu zapewnienia dzieciom

kontaktu z przestrzenią kulturalną naszego miasta, organizowali przedstawienia bożonarodzeniowe na scenach Teatru Polskiego czy Teatru Lalek Pleciuga. Z biegiem czasu otwartość podmiotów na obcojęzycznych odbiorców zwiększyła się, dzięki czemu uczniowie wielonarodowej szkoły uczestniczyli w pokazach muzealnych, m.in. w Muzeum Techniki i Komunikacji, Muzeum Narodowym czy Muzeum Geologicznym Uniwersytetu Szczecińskiego. Owocna współpraca rozwijała się również z Galerią Sztuki dla Dzieci i Młodzieży TWORZĘ SIĘ w Szczecinie. Ze względu na bliskość Berlina i dostępność jego atrakcji uczniowie mieli okazję odwiedzać Muzeum Historii Naturalnej czy Muzeum Techniki.

Ze względu na polsko-niemiecki profil kształcenia Polsko-Niemiecka Szkoła Podstawowa „Nasza Szkoła” w Szczecinie również starała się współpracować z instytucjami kulturalnymi naszego zachodniego sąsiada. Tradycją były przedstawienia i spotkania z aktorami z teatru w Schwedt. Podobną współpracą może się poszczycić Szkoła Podstawowa Leonarda Piwoni, której uczniowie wyjeżdżali na jednodniowe wycieczki do Schwedt – celem głównym była wizyta w teatrze, ale zwiedzano także miasto. Uczniowie mieli okazję obejrzeć w niemieckojęzycznej wersji m.in. *Królewnę Śnieżkę*, *Czarnoksiężnika z krainy Oz* oraz *Kopciuszka*. Natomiast w roku szkolnym 2012/2013 udali się do berlińskiego teatru lalek Puppentheater Berlin na przedstawienie oraz warsztaty poprowadzone przez założyciela, a zarazem aktora tego teatru.

Niepubliczna Szkoła Podstawowa „Primus” oraz I Szkoła Podstawowa Montessori Bona Ventura, choć najmłodsze wśród analizowanych szkół, współpracę z instytucjami kultury traktowały jako spójny element programów dydaktycznych i wychowawczych. W „Primusie” – oprócz zaplanowanych na cały rok szkolny wyjść na lekcje muzealne, koncerty oraz przedstawienia – uczniowie, w ramach edukacji teatralnej, brali udział w warsztatach przygotowywanych przez aktorów Teatru Współczesnego w Szczecinie. Tematyka zajęć była urozmaicona i dostosowana do wieku uczestników. Uczniowie zapoznawali się m.in. z ruchem scenicznym i funkcją rekwizytów oraz oświetlenia scenicznego. Aktorzy prezentowali, w jaki sposób gestem czy mimiką można wyrazić różnorodne emocje: strach, złość, radość, ból, niezdecydowanie lub zachwyt. Pod okiem doświadczonych artystów uczniowie sami przygotowywali wyreżyserowane przez siebie spektakle, wykonywali do nich scenografię oraz stawali się aktorami swojego dzieła.

Korzystanie z oferty wielu placówek kulturalnych było wpisane w działalność szkoły i jest nieodłącznym elementem wpływającym na jakość pracy dydaktyczno-wychowawczej. Społeczna Szkoła Podstawowa nr 1 im. Noblistów Polskich STO w diagnozie jakości pracy szkoły podkreślała, że współpraca ze

środowiskiem zewnętrznym była pielęgnowana, a nauczyciele korzystali z oferty programowej wielu placówek oświatowych i kulturalnych miasta (teatrów, muzeów, Pomorskiego Centrum Edukacji Zamku Książąt Pomorskich i in.). W raporcie Systemu Ewaluacji Oświatowej Szkoły Podstawowej TAK podkreślało się, że „istotnym elementem pracy z dziećmi jest uczestnictwo w życiu społeczno-kulturowym. Szkoła współpracuje z ośrodkami pracy twórczej Pałacu Młodzieży, bibliotekami i muzeami”.

Kolejną grupą podmiotów, z którymi badane szkoły nawiązywały współpracę, były organizacje pozarządowe, uczelnie wyższe oraz inne placówki oświatowe (nawiązywano także współpracę z instytucjami międzynarodowymi). Więź badanych szkół z różnymi instytucjami była utrzymywany latami, a współpraca nie była przypadkowa i stanowiła element rozwoju szkoły. Wymienić tu można współpracę niepublicznych szkół z uczelniami wyższymi, które włączały się w proces dydaktyczny, umożliwiając prowadzenie warsztatów w uczelnianych laboratoriach czy muzeach, prowadząc w szkołach gościnne prelekcje i wykłady lub też wspierając nauczycielskie programy autorskie. Przykładem takiej działalności mogą być warsztaty „Chcemy być zdrowi” przeprowadzone przez studentów Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie dla uczniów Szkoły Podstawowej Towarzystwa Salezjańskiego. Uczniowie niepublicznych szkół podstawowych chętnie odwiedzali Uniwersytet Szczeciński – szczególnie Wydział Biologiczny, gdzie odbywały się warsztaty w laboratoriach oraz Wydział Nauk o Ziemi, gdzie największe zainteresowanie wzbudzało Muzeum Geologiczne. Współpraca Uniwersytetu Szczecińskiego z analizowanymi szkołami polegała również na patronowaniu projektom edukacyjnym w Szkole Podstawowej Leonarda Piwoni, w której uczniowie klasy III zastąpili podręczniki iPadami, projekt realizowany był pod opieką prof. Elżbiety Perzyckiej, a pracownicy Instytutu Pedagogiki obserwowali, jak praca z iPadem wpływa na naukę.

Długoletnią i znaczącą współpracę dla środowiska niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie nawiązano z Krajowym Forum Oświaty Niepublicznej. W 1993 roku zawiązało się Szczecińskie Forum Oświaty Niepublicznej, do którego przystąpiło 5 szkół: Społeczna Szkoła Podstawowa nr 1 STO, Szkoła Edukacji Kulturalnej TROJA, Szkoła Podstawowa „Słoneczna”, Polsko-Amerykańska Prywatna Szkoła Podstawowa i Szkoła „2000”. Jako podstawowe cele forum wskazywano wymianę doświadczeń merytorycznych i organizacyjnych, zorganizowanie doradztwa prawnego, rozwijanie kontaktów z placówkami w kraju i za granicą. Współzałożycielka i dyrektorka Szkoły Podstawowej „Słoneczna” Małgorzata Kurpiewska, pełniąc funkcję prezesa Szczecińskiego Forum Oświaty Niepublicznej, jednoczyła środowisko zaangażowanych w rozwój oświaty niepublicznej

w Szczecinie. Oprócz spotkań w gronie szczecińskich dyrektorów i założycieli niepublicznych placówek, na których omawiane były m.in. prace KFON, efekty współpracy międzyszkolnej, uchwały Rady Miasta na temat szczegółowych dotacji dla placówek niepublicznych, uchwały szczecińskiego Forum Oświaty Niepublicznej na temat Roku Reform i Oświaty Niepublicznej oraz sprawy bieżące dotyczące zmian w systemie edukacji, organizowano również konferencje regionalne i ogólnopolskie. W grudniu 2006 roku odbyła się I Regionalna Konferencja Oświaty Niepublicznej Województwa Zachodniopomorskiego – gospodarzem spotkania była szkoła salezjańska, a celem była integracja środowiska oświaty niepublicznej, prezentacje działalności Krajowego Forum Oświaty Niepublicznej oraz dyskusje nad autonomią oświaty niepublicznej. Dużą aktywnością KFON i szczecińskiej grupy niepublicznych placówek odznaczał się rok szkolny 2009/2010, który został ogłoszony przez Ministerstwo Edukacji Narodowej – Rokiem Oświaty Niezależnej. Wiele placówek i szkół niepublicznych w Polsce, w tym także w Szczecinie, obchodziło 20-lecie swojej działalności, dlatego też przez cały ten rok szkolny oświata niepubliczna w Szczecinie, podejmowała różnorodne działania, których celem było świętowanie wolności w edukacji.

Tabela 5.4. Program obchodów 20-lecia oświaty niepublicznej w Szczecinie w roku szkolnym 2009/2010

Grudzień
Uroczysta inauguracja – konferencja „Współpraca Samorządu z Oświatą Niezależną” 10-lecie Poradni Akademos, konferencja prasowa Świąteczne spotkania uczniów – pod patronatem Szczecin International School
Marzec
Międzyszkolne zawody sportowe – „Ruch i gwar” oraz XI Finał Konkursu „Naukowy Detektyw 2010” – organizator Społeczna Szkoła Podstawowa nr 1 i Gimnazjum im. Noblistów Polskich STO
Kwiecień
Międzyszkolny konkurs ortograficzny – organizator „STO” Konferencja „Ruch obywatelski na rzecz edukacji – osiągnięcia i nowe wyzwania” – organizator szczecińskie Forum Oświaty Niepublicznej Festiwal języka niemieckiego i kultury krajów niemieckojęzycznych – organizator Sapientia
Maj
X Ogólnopolski przegląd teatrów szkół i przedszkoli niepublicznych – organizator Zespół Szkół „Słoneczna” i Fundacja Akademia Edukacyjna Jubileuszowa majówka przedszkolaków

Źródło: Archiwum Szkoły Podstawowej „Słoneczna”, Jutro Edukacji Zaczynamy Dziś – materiał promujący obchody 20-lecia Oświaty Niepublicznej.

Bardzo istotnym elementem podsumowującym działalność oświaty niepublicznej w latach 1989–2009 była konferencja zorganizowana przez szczecińskie Forum Oświaty Niepublicznej „Ruch obywatelski na rzecz edukacji – osiągnięcia i wyzwania”. Spotkanie odbyło się 10 maja 2010 roku na Wydziale Ekonomiki Zarządzania i Usług Uniwersytetu Szczecińskiego. Gośćmi konferencji byli współtwórcy ruchu obywatelskiego w Polsce i w Szczecinie, założyciele pierwszych niepublicznych szkół w mieście oraz kadra naukowa Uniwersytetu Szczecińskiego⁴⁹. „Laboratoria zmian”, „ruch społeczny”, „element demokratycznego państwa” – takie słowa padały w trakcie dyskusji o początkach tworzenia się oświaty niepublicznej, o jej osiągnięciach i przyszłości niepublicznych szkół⁵⁰.

W celu integracji, wzajemnego wspierania się oraz inspirowania do realizacji nowych przedsięwzięć, niepubliczne szkoły podstawowe w Szczecinie podejmowały współpracę, organizując różnego rodzaju konkursy. Na szczególną uwagę zasługuje Turniej Wiedzy o Środowisku i Ekologii zainicjowany przez Szkołę Podstawową „Słoneczna”, który pierwszy raz odbył się w roku szkolnym 1995/1996. W niektórych edycjach turnieju brały udział nie tylko szkoły niepubliczne. Przykładem może być rok szkolny 2001/2002, gdzie w zmaganiach wzięło udział 8 szkół, w tym także publiczne szkoły podstawowe nr 23, nr 37, nr 39, nr 65 oraz niepubliczne: nr 1 STO, „2000”, TAK oraz „Słoneczna”⁵¹. Aktywności dyrektorki i nauczycieli Szkoły Podstawowej „Słoneczna” zawdzięczać należy zorganizowanie Ogólnopolskiego Przeglądu Teatrów Szkół Niepublicznych. Pierwsza edycja miała miejsce w roku szkolnym 2000/2001 na deskach Teatru Kana w Szczecinie. W ciągu dwóch dni uczniowie ze szkół niepublicznych ze Szczecina, Warszawy i Wrocławia prezentowali swoją twórczość⁵². Zmagania młodych aktorów w ośrodku Kany mają już swoją tradycję, w roku szkolnym 2009/2010 odbyła się X edycja Ogólnopolskiego Przeglądu Teatrów Szkół Niepublicznych⁵³. W ramach zacieśniania współpracy niepubliczne szkoły podstawowe i ich społeczności spotykały się również m.in. podczas:

49 Tamże, Lista zaproszonych gości: dr Krystyna Starczewska – uczestnik „podstolika oświatowego” Okrągłego Stołu, prof. Maria Czerepaniak-Walczak – Uniwersytet Szczeciński, Paweł Bartnik – przewodniczący Komisji Edukacji Rady Miasta, współtwórca Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO, Przemysław Fenrych – współtwórca Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 STO, Leonard Piwonii – założyciel prywatnych szkół podstawowych w Szczecinie, Włodzimierz Puzyna – poseł na sejm I, II i III kadencji (1991–2001), Dariusz Florczak – prezes SKT nr 7 STO.

50 E. Kubera, *20 lat oświaty niepublicznej. Laboratoria zmian*, „Kurier Szczeciński” 2010, 11 maja.

51 K. Hnatów, *VII Turniej Wiedzy o Środowisku i Ekologii*, *Gazeta Spółdzielni Mieszkaniowej Dąb, „Panorama 7”*.

52 J. Giza-Stępień, *I Przegląd Teatrów Szkół Niepublicznych. Rozbójnicy, alchemicy i pampersy*, „Kurier Szczeciński” 2001, 25 kwietnia, s. 15.

53 Fundacja Akademia Edukacyjna, <http://www.sloneczna.szczecin.pl/marcin/fundacja/> (14.05.2017).

- międzyszkolnych zawodów sportowych „Ruch i Gwar – wyścigów czar” organizowanych przez Społeczną Szkołę Podstawową nr 1 STO⁵⁴,
- Międzyszkolnego Konkursu Ortograficznego Szkół Niepublicznych, organizowanego przez SSP nr 1 STO, który w 2014 roku odbywał się po raz osiemnasty⁵⁵,
- Biegów Przełajowych o Puchar Dyrektora SSP nr 1 STO⁵⁶,
- Otwartych Mistrzostw Szczecina w Tabliczce Mnożenia, organizowanych przez Szkołę Podstawową „Słoneczna” i Fundację Akademia Edukacyjna⁵⁷,
- Drużynowych Mistrzostw Szczecina Szkół Podstawowych w Szachach, organizowanych przez Szkołę Podstawową Leonarda Piwoni⁵⁸,
- Przeglądu Dorobku Artystycznego Szkół Niepublicznych, organizowanego przez Społeczną Szkołę Podstawową „2000”⁵⁹.

Warto wspomnieć także o konkursie międzyszkolnym „Młody Polityk”, którego organizatorami byli: Polsko-Amerykańska Prywatna Szkoła Podstawowa w Szczecinie, Zarząd Regionu NSZZ „Solidarność” Pomorza Zachodniego, Radio ABC oraz Polish Festival Chicago–Szczecin. Uczestniczyć w nim mogli uczniowie szkół podstawowych, którzy przejawiali zainteresowania najnowszą historią Polski i bieżącymi wydarzeniami politycznymi⁶⁰. Pierwsza edycja konkursu odbyła się w roku szkolnym 1997/1998, zgłosiło się wówczas 20 uczniów, z czego 10 przeszło do finału⁶¹. Druga edycja konkursu odbyła się pod patronatem honorowym wojewody zachodniopomorskiego i wzięło w nim udział 60 uczniów z klas VII i VIII. Uczniowie reprezentowali różnego rodzaju szkoły: publiczne,

54 Rozmowa z M. Ukrainką, dyrektorką Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO (15.11.2014).

55 SSP STO, Kronika szkoły, rok szkolny 2013/2014.

56 Tamże, rok szkolny 2010/2011 – 28 września 2010 roku odbyły się XIV Biegi Przełajowe o Puchar Dyrektora SSP nr 1 STO.

57 Tamże, w roku szkolnym 2008/2009 odbyła się VII edycja konkursu, w której wziąć mogli udział uczniowie klas II, III i IV szkoły podstawowej. Mistrzostwa przeprowadzono, bazując na grze „Karty matematyczne” autorstwa A. Grabowskiego, Regulamin Otwartych Mistrzostw Szczecina w Tabliczce Mnożenia. W VII edycji konkursu wzięło udział 6 szkół: Szkoła Podstawowa „Słoneczna”, Szkoła Podstawowa nr 3 z Dębna, Szkoła Podstawowa nr 13, Szkoła Podstawowa nr 41, Szkoła Podstawowa nr 20, Szkoła Podstawowa z Zagórzycy, zob. www.słoneczna.szczecin.pl, archiwum wiadomości rok szkolny 2008/2009.

58 Pierwsza edycja odbyła się w roku szkolnym 2008/2009, zob. „Gazeta Gryfińska” 2009, 6 maja.

59 *Dzieci i rodzice razem. Ze szkołą nie musi być nudo*, „Kurier Szczeciński” 1999, 21 czerwca, s. 9.

60 AKOS, Materiały promocyjne dotyczące konkursu „Młody Polityk 98”, WESiT-I-332/12/99.

61 *Jak polityk z politykiem*, „Głos Szczeciński” 1998, 16 luty. Organizatorem był Sławomir Turzyński, nauczyciel historii i wiedzy o społeczeństwie Polsko-Amerykańskiej Szkoły Podstawowej, w jury konkursu znalazł się Longin Komołowski, minister pracy i polityki socjalnej, zob. *Najlepszy młody polityk*, „Gazeta Wyborcza” 1998, 16 luty.

społeczne oraz prywatne z całego województwa⁶². W roku szkolnym 2001/2002 konkurs zmienił swoją nazwę na „Młody Polityk – Młody Europejczyk”, a finał konkursu odbył się w sali sesyjnej Urzędu Miejskiego w Szczecinie⁶³.

Niepubliczne szkoły podstawowe w Szczecinie inicjowały działania na rzecz współpracy z innymi podmiotami również poza granicami kraju. Współpraca międzynarodowa badanych szkół była szczególnie widoczna w projektach edukacyjnych, wymianie doświadczeń oraz w programach międzynarodowych. W tabeli 5.6 podano wybrane przykłady współpracy na szczeblu międzynarodowym.

Tabela 5.5. Współpraca międzynarodowa w wybranych niepublicznych szkołach podstawowych

Nazwa szkoły	Współpraca z jednostkami międzynarodowymi
1	2
Polsko-Amerykańska Prywatna Szkoła Podstawowa	wizyta uczniów szkoły, pod opieką pani Patrycji Kloszewskiej, w szkole w Sant Louis ^a realizacja międzynarodowego programu profilaktycznego „Alfred radzi” z Chrisem Wilkinsonem z West Midlands Police ^b nawiązanie kontaktu ze szkołą Dalslunds Kolan Akarp w Szwecji ^c udział w międzynarodowym projekcie „Vanort” pilotowanym przez szkołę w Akarp udział w konferencji organizowanej na Bornholmie w ramach projektu EU SEA (European Environment Searchers) ^d przystąpienie do międzynarodowego projektu „Wiedza i życie” prowadzonego przez szkołę w Akarp w Szwecji, udział w warsztatach w ramach projektu ^e współpraca ze Stowarzyszeniem Aiesec Polska – studenci z Brazylii, Japonii, Ameryki, Anglii i Australii przeprowadzili warsztaty o miejscach, z których pochodzą ^f spotkanie z attaché kulturalnym Andrew B. Paul ze Stanów Zjednoczonych ^g
Prywatna Szkoła Podstawowa Leonarda Piwonii ^h	współpraca ze szkołą partnerską Freie Schule Angermünde ⁱ współpraca ze szkołą Heinrich-Nordhoff-Gesamtschule Wolfsburg ^j współpraca ze szkołą ze Schwerin ^k
Społeczna Szkoła Podstawowa nr 1 im. Noblistów Polskich STO	w ramach programu międzynarodowego Comenius realizacja projektu „A window on Europe” ^l

62 K. Żurawski, *W szkole polsko-amerykańskiej. Młody polityk '99*, „Kurier Szczeciński” 1999, 25 luty.

63 *Konkurs młody polityk – młody Europejczyk 2002*, „Gazeta Wyborcza” 2002, 13 stycznia.

1	2
Polsko-Niemiecka Szkoła Podstawowa „Nasza Szkoła”	współpraca z partnerską szkołą w Kreativitätszentrum w Neubrandenburg ^m współpraca z Deutsch-Polnische Gesellschaft Bremenhaven w ramach programu Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży ⁿ współpraca z regionem Brandenburgii w ramach programu Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży ^o realizacja projektów językowych we współpracy z Ośrodkiem Spotkań Młodzieży w Plöwen nad Jeziorem Kutzow oraz z przedszkolem w Löcknitz ^p współpraca ze Stowarzyszeniem Aiesec Polska ^q
Szkoła Podstawowa „Słoneczna”	współpraca Schloss Bröllin w Meklemburgii w ramach programu Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży realizacja projektu w ramach funduszu unijnego wynikającego z Priorytetu IX – Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach ^r
Szkoła Podstawowa Szczecin International School	realizacja międzynarodowego programu IPC International Primary Curriculum współpraca z Multinational Corps Northeast ^s
Szkoła Podstawowa Towarzystwa Salezjańskiego	współpraca ze Stowarzyszeniem Aiesec Polska ^t

^a Polsko-Amerykańska PSP, Historia szkoły lata 1992–1995, www.polskoamerykanska.pl (27.05.2017).

^b Tamże, Historia szkoły lata 1995–2000.

^c Tamże.

^d AWOUM, Prywatna Polsko-Amerykańska Szkoła Podstawowa w ramach kształcenia młodzieży ku poszanowaniu środowiska naturalnego oraz przygotowania młodych ludzi do działania w globalnym partnerstwie nawiązała współpracę ze szkołą Dalslands Kolan Åkarp w Szwecji w roku szkolnym 1998/1999. Szkoła gościła uczniów ze Szwecji, natomiast uczniowie szczecińskiej szkoły zostali zaproszeni na konferencję dotyczącą ochrony środowiska, organizowaną w ramach projektu EU SEA (European Environment Searchers). Konferencja odbyła się w Rønne w dniach 13–15 czerwca 2000 roku. Zaplanowano wyjazd 10 uczniów – 2 z gimnazjum i 8 ze szkoły podstawowej oraz 2 nauczycieli, zob. pismo do prezydenta Miasta Szczecina Grzegorza Kołodziejskiego z 12.05.2000 r., WESiT-I-4332/12/99.

^e Polsko-Amerykańska PSP, Historia szkoły, lata 2000–2005.

^f Tamże, lata 2005–2010.

^g Tamże, rok szkolny 2011/2012.

^h Zob. PSP Piwoni. Współpraca międzynarodowa stanowi element nauki języka niemieckiego w w tej placówce. Spotkania polsko-niemieckie finansowane są przez organizację Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży (PNWM). W 2008 roku nawiązano współpracę z Polskim Towarzystwem Schronisk Młodzieżowych (PTSM), które wspiera organizowanie spotkań i wymiany międzynarodowej, zob. www.piwoni.pl/sp (2.06.2017).

ⁱ Uczniowie Prywatnej Szkoły Podstawowej Leonarda Piwoni oraz Freie Schule Angermünde spotykali się regularnie raz w miesiącu w Polsce i Niemczech na wspólnych zajęciach. Były to spotkania tandemowe, w czasie których uczniowie realizowali zadania, stając się uczniami (nauka języka niemieckiego) i nauczycielami (nauka języka polskiego). Partnerskie szkoły zrealizowały m.in. Tydzień Muzyki, Noc Czarów, Święto Sportu, Festyn Jesienny. Zob. Rozmowa z R. Wysokińską...

- ^j PSP Piwoni, Projekty międzynarodowe 2009/2010 oraz 2011/2012 – spotkanie polsko-niemieckich szkół odbyło się na półwyspie Darss pod hasłem; „Freunde vom Darss” (przyjaciele z Darss), uczniowie zwiedzali okolice Born, Wieck i Ahrenshoop i uczestniczyli w warsztatach językowych, zob. www.piwoni.pl/sp (2.06.2017).
- ^k Tamże, wymiana polsko-niemiecka trwała 5 dni – uczniowie ze Szkoły Podstawowej Leonarda Piwoni mieli okazję zobaczyć Heringsdorf i jego okolice, a uczniowie z niemieckiej szkoły zwiedzali polskie miasto – Świnoujście, zob. www.piwoni.pl/sp (2.06.2017).
- ^l SSP STO, Projekty międzynarodowe – w roku szkolnym 2012/2013 Społeczna Szkoła Podstawowa nr 1 im. Noblistów Polskich rozpoczęła swoją przygodę z programem Comenius. Przez dwa lata szkoła realizowała projekt z pięcioma placówkami z Francji, Hiszpanii, Norwegii, Włoch i Irlandii. Powstał plan pracy projektu, w którym zostały opisane zadania, produkt końcowy poszczególnych działań, termin realizacji i kraj odpowiedzialny za zadanie. W czasie realizacji projektu odbyły się 3 wyjazdy uczniów do szkół partnerskich. W marcu 2013 r. reprezentacja klas piątych odwiedziła Florencję, w czerwcu 2013 r. reprezentacja klas szóstych odwiedziła Barcelonę, a w maju 2014 r. wybrani uczniowie klasy czwartej podróżowali do Dublina. Głównym koordynatorem grupy Comenius była Marta Paluchowska, nauczycielka języka angielskiego, zob. www.sto.szczecin.pl. (2.06.2017).
- ^m Tamże, Raport z ewaluacji problemowej Systemu Ewaluacji Oświatowej Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 STO im. Noblistów Polskich w Szczecinie z 5.12.2013, s. 13.
- ⁿ SP „Słoneczna”, Kronika szkoły, rok szkolny 2005/2006. W 2005 roku szkoła nawiązała współpracę z placówką pozaszkolną w Fahrenwalde, mieszczącą się na zamku Bröllin. Schloss Bröllin jest międzynarodowym centrum kulturalno-artystycznym, położonym 40 km na zachód od Szczecina.
- ^o Polsko-Niemiecka SP, Raport Systemu Ewaluacji Oświatowej. W ramach projektu prowadzone są różne działania, np. Dzień Niemiecki, Szczecin 2014, s. 13.
- ^p Tamże, Programy i projekty, zob. www.polsko-niemiecka.pl (2.06.2017).
- ^q Tamże, Raport Systemu Ewaluacji Oświatowej. Zajęcia z języka niemieckiego są realizowane we współpracy z organizacją studencką Aiesec, Szczecin 2014, s. 13
- ^r W roku szkolnym 2011/2012 SP „Słoneczna” realizowała projekt z funduszu unijnego. Celem działania było wyrównywanie szans edukacyjnych i zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych świadczonych w systemie oświaty oraz wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów z grup o utrudnionym dostępie do edukacji oraz zmniejszenie różnic w jakości usług edukacyjnych. W ramach projektu szkoła została wyposażona w pomoce dydaktyczne służące do kształtowania w uczniach i uczennicach poczucia równości szans. Wśród zakupionych pomocy była mobilna tablica interaktywna, programy komputerowe, gry dydaktyczne, zestawy ćwiczeniowe do korygowania wad postawy, zob. www.słoneczna.szczecin.pl (3.06.2017).
- ^s SPS International School, Kronika szkoły, lata 2002–2009.
- ^t SP Towarzystwa Salezjańskiego, Kronika Szkoły Podstawowej Towarzystwa Salezjańskiego w Szczecinie, rok szkolny 2004/2005.

Źródło: Archiwum niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie, Kroniki szkolne.

Szczególną aktywność we współpracy międzynarodowej wykazywała Prywatna Szkoła Podstawowa Leonarda Piwoni w Szczecinie, korzystając z programu Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży. W ramach tego projektu szczecińska szkoła znalazła szkołę partnerską Freie Schule tuż przy granicy polsko-niemieckiej w Angermünde w Brandenburgii. W 2011 roku zrealizowano 5 projektów, z czego 4 zlokalizowane zostały w Szczecinie, a jeden w Beeskov, w Niemczech⁶⁴. Do 2014 roku udało się jeszcze sfinalizować 4 projekty. Ponadto w 2011 roku jeden z projektów wykonany został w ramach 20-lecia Polsko-Niemieckiej Współpracy

64 Archiwum Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży, Wnioski 2011 – P65S-00201/D2.

Młodzieży przez biuro centralne, które mieści się w Warszawie. Aby podkreślić znaczenie długoletniej współpracy oraz promować kulturę polską i niemiecką, przeznaczono na ten cel pewną pulę pieniędzy⁶⁵. Szkoły z województwa zachodniopomorskiego chętnie przyjęły inicjatywę, w tym również Szkoła Podstawowa Leonarda Piwoni w Szczecinie, organizując „Dzień Niemiecki w naszej szkole”. Grupa przygotowująca projekt liczyła 31 uczniów narodowości polskiej z dwóch klas (V i VI). Adresatami projektu byli uczniowie z zaproszonych szkół ze Szczecina, uczęszczający do klasy IV, V i VI – łącznie około 142 osoby⁶⁶. Realizowane projekty w latach 2011–2014 przy współpracy ze szkołą partnerską w Angermünde zaprezentowano w tabeli 5.7.

Tabela 5.6. Projekty polsko-niemieckie realizowane w Prywatnej Szkole Podstawowej Leonarda Piwoni w latach 2011–2014

Miejsce realizacji projektu	Data realizowanego projektu	Liczba uczestników	Koszty dofinansowania programu (w zł)	Koszt całkowity programu (w zł)
Szczecin	16.03.2011	20 Niemców, 18 Polaków	1014,00	1277,30
Szczecin	11.05.2011	20 Niemców, 18 Polaków	1014,00	1579,21
Beeskow (Niemcy)	28.05.2011 – 29.05.2011	11 Niemców, 9 Polaków	324,00	1858,00
Szczecin	07.06.2011	14 Niemców, 17 Polaków	868,00	1277,61
Szczecin	13.12.2011	17 Niemców, 25 Polaków	1596,00	1661,57
Szczecin	28.03.2012	26 Niemców, 22 Polaków	1092,00	1491,23
Szczecin	20.03.2013	22 Niemców, 28 Polaków	1291,00	1718,08
Szczecin	22.05.2013	20 Niemców, 28 Polaków	1340,00	1500,53
Szczecin	26.05.2014	22 Niemców, 19 Polaków	1107,00	2016,32

Źródło: Archiwum Euroregionu Pomerania, Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży, P-10064-11; P-10429-11; P-30541-11; P-10596-11; P-11070-11; P-20120-12; P-10107-13; P10490-13; P-20177-14.

⁶⁵ Rozmowa z I. Kowalczyk, kierownik Zespołu PNWM w Stowarzyszeniu Gmin Polskich Euroregionu Pomerania w Szczecinie (12.12.2016).

⁶⁶ Archiwum Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży. Wnioski 2011-P65S-00201/D2, numer wniosku P-0105-11.

Celem projektu było przybliżenie polskim uczniom szeroko pojętej kultury niemieckiej, zachęcenie do nauki języka niemieckiego oraz do zgłębiania wiedzy na temat historii i życia codziennego kraju naszego zachodniego sąsiada. Jak wynika z powyższych danych, projekty współpracy polskiej i niemieckich szkół najczęściej trwały jeden dzień i obejmowały około 50 uczestników. Inicjatywa ta, jak wynika z danych zaprezentowanych w tabeli, w dużej części była finansowana ze środków zewnętrznych (Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży). Plany poszczególnych spotkań w ramach współpracy szkół zakładały m.in. wspólne śniadania, zajęcia polsko-niemieckie, „stacje naukowe”, warsztaty językowe „Podróże dookoła świata”, podczas których uczniowie przygotowywali stacje z drobnym poczęstunkiem ze specjałami z danego państwa, spacer na Wałach Chrobrego oraz zwiedzanie Starego Miasta w Szczecinie, polsko-niemiecki konkurs plastyczno-techniczny, zwiedzanie zamku w Beeskow w Niemczech oraz wysłuchanie koncertu chórów polsko-niemieckich na dziedzińcu zamkowym w Beeskow.

Tabela 5.7. Organizacje pożytku publicznego, fundacje oraz stowarzyszenia – beneficjenci zbiorów pieniężnych organizowanych podczas kiermaszu bożonarodzeniowego przez społeczność Szkoły Podstawowej „Słoneczna”

Rok szkolny	Nazwa podmiotu
2009/2010	Hospicjum dla Dzieci w Szczecinie
2010/2011	Świetlica Oddziału Chirurgii Dziecięcej Oparzeń i Urologii SPS ZOZ Zdroje
2011/2012	Dom Samotnych Matek z Dziećmi MONAR-MARKOT w Policach
2012/2013	Fundacja Aktywnej Rehabilitacji
2013/2014	Fundacja Chorych na Zanik Mięśni

Źródło: Archiwum Szkoły Podstawowej „Słoneczna”, Kroniki Szkoły w latach 2009–2014.

Na uwagę zasługuje również współpraca niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie skierowana na rzecz środowiska lokalnego. W działalności wszystkich analizowanych szkół można znaleźć wydarzenia, które związane są z działalnością charytatywną, wspieraniem organizacji pozarządowych oraz osób prywatnych, które znalazły się w trudnej sytuacji. Kiermasze świąteczne, publiczne zbiórki pieniędzy oraz wspieranie akcji charytatywnych na stałe wpisały się w szkolny kalendarz. Społeczności badanych szkół angażowały się w cykliczne akcje – przykładem może być Szkoła Podstawowa „Słoneczna”, która od roku szkolnego 2009/2010 brała udział w akcji „Pola Nadziei” wspierającej zbiórkę pieniędzy na Hospicjum św. Jana Ewangelisty w Szczecinie. Tradycyjnie, uczniowie szkoły sadzili cebulki żonkili w szkolnym ogrodzie, aby na wiosnę,

kwestując w miejscach publicznych w Szczecinie, rozdawać je osobom, które wsparły tę akcję. W Szkole Podstawowej „Słoneczna” powszechnym sposobem wsparcia potrzebujących był coroczny kiermasz bożonarodzeniowy organizowany przez całą społeczność szkolną. Co roku środki finansowe zebrane podczas kiermaszu przeznaczano na potrzeby konkretnego podmiotu, wybranego przez uczniów i nauczycieli (spośród czterech wcześniej zaproponowanych), w drodze demokratycznego głosowania (zob. tab. 5.7).

Charytatywna działalność SP „Słoneczna” była podsumowywana po zakończeniu roku szkolnego na łamach szkolnej kroniki szkoły. Pierwszą akcję zorganizowano w grudniu 1992 roku – uczniowie, nauczyciele i rodzice zorganizowali zbiórkę ubrań i zabawek dla biednych, wielodzietnych rodzin. Społeczność szkolna wspierała także dzieło Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy, a w ramach akcji „Pomóżmy naszym czworonożnym przyjaciom przetrwać zimę” organizowano zbiórki żywności dla zwierząt ze schroniska przy al. Wojska Polskiego w Szczecinie. Uczniowie i nauczyciele włączali się w cykliczną akcję „Góra Grosza”, jak również w zbiórki wynikające z nagłych zdarzeń losowych, np. w 2001 roku szkoła zorganizowała festyn pod hasłem „Pomóżmy powodzianom”. Dochód z imprezy został przekazany do Gimnazjum w Budzowie. Natomiast w roku szkolnym 2013/2014 przygotowano zbiórkę żywności dla najbardziej potrzebujących Polaków na Białorusi. Aktywność SP „Słoneczna” w tym obszarze była na tyle duża i zauważalna, że zainteresował się tym ogólnopolski magazyn VEGE. Zaangażowanie w różnego rodzaju aktywności charytatywne jest najlepszym dowodem na to, że działalność na rzecz środowiska lokalnego była istotną częścią misji szkoły⁶⁷.

Każda z analizowanych szkół działała na rzecz środowiska lokalnego w podobny sposób jak Szkoła Podstawowa „Słoneczna”. Uczniowie, nauczyciele i rodzice, organizując kiermasze świąteczne, podejmowali działania na rzecz schronisk, fundacji, domów dziecka – był to często efekt wieloletniej współpracy szkół z tymi podmiotami. Przykładem może być zaangażowanie Polsko-Amerykańskiej Prywatnej Szkoły Podstawowej w Szczecinie w pomoc dla Domu Dziecka w Tanowie – po raz pierwszy szkoła przekazała dochód zebrany z kiermaszu świątecznego w roku szkolnym 1996/1997. Od tego czasu współpraca tych dwóch placówek była utrzymywana i doceniana⁶⁸.

Działalnością na rzecz zwierząt zainteresowała się Szkoła Podstawowa Szczecin International School, która w 2005 roku zorganizowała akcję charytatywną

67 Tamże, s. 31 oraz archiwum SP „Słoneczna”, Kronika szkoły, lata 2009–2014.

68 Polsko-Amerykańska PSP, Kronika szkoły, lata 1996–2014, *Orderzy za serce. Tanowo wyróżnia*, „Kurier Szczeciński” 2003, 22 października.

pod hasłem „Ratujmy życie koni”. Kwota zebrana podczas akcji pozwoliła na wykupienie konia i uratowanie go przed śmiercią w rzeźni. Od tego czasu domem dla konia Jaśmina była stajnia w Brzózkach⁶⁹, a szkoła SIS objęła go specjalnym patronatem. Uczniowie odwiedzali Jaśmina⁷⁰, a pieniądze uzyskane z corocznych kiermaszy bożonarodzeniowych przeznaczali na środki medyczne i żywność dla „szkolnego” konia.

Nie sposób przybliżyć wszystkich działań dotyczących wspierania środowiska lokalnego i współpracy na rzecz osób, które znalazły się w trudnej sytuacji, gdyż w 25-letniej działalności niepublicznych szkół podstawowych nabierało się ich wiele. Wsparcie związane z akcjami Caritas⁷¹, akcje charytatywne „Podaruj Dzieciom Iskierkę Radości – Szczecińskie Szkoły Potrzebującym”⁷² czy „Mały Podarek – Dużo Radości”⁷³ gościły w kalendarzach wydarzeń niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie.

Oceniając współpracę niepublicznych szkół podstawowych ze środowiskiem lokalnym, można stwierdzić, że jest to konieczny element działalności szkół. Bardzo ważna dla rozwoju szkół niepublicznych w Szczecinie była współpraca z rodzicami uczniów – od budowania i rozwijania tej nie zawsze łatwej relacji zależało bardzo wiele: sukces poszczególnych uczniów, ale także całej szkoły. W analizowanych szkołach rodzice byli włączani w proces edukacyjny i wychowawczy poprzez uczestnictwo w radach szkoły, radach rodziców, ale także mniej formalnych inicjatywach, które znacząco budowały obraz szkoły i zacieśniały dwustronne więzi.

Współpracę szkół ze środowiskiem zewnętrznym można rozpatrywać, biorąc pod uwagę dwa aspekty. Z jednej strony były to relacje budowane ze względu na obowiązek stosowania się do prawa oświatowego, a także wynikające z konieczności funkcjonowania w sieci szczecińskich szkół podstawowych. Tego typu współpraca nawiązywana była z jednostkami samorządu terytorialnego lub organem nadzoru pedagogicznego. Z drugiej strony kooperacja dobrowolna – w celu wsparcia procesów dydaktyczno-wychowawczych, a w szczególności

69 Miejscowość położona 40 km na północ od Szczecina.

70 SPS International School. W marcu 2006 roku zorganizowano „Powitanie wiosny” w Brzózkach – Kronika szkoły, rok szkolny 2005/2006. W 2010 roku cała rodzina szkolna odwiedziła Jaśmina w Brzózkach – Kronika szkoły, rok szkolny 2009/2010.

71 Archiwa analizowanych szkół SSP STO wspierała Caritas Archidiecezji Szczecińskiej-Kamińskiej, PSP Piwoni współpracowała z Caritas Polska, KSP im. Świętej Rodziny uczestniczyła w Akcji Caritas „Rodzina Rodzinie”.

72 Akcje wspiera: KSP im. Świętej Rodziny – Kronika szkoły rok szkolny 2009/2010, Polsko-Amerykańskiej PSP – Kronika szkoły, rok szkolny 2003/2004, SP Bona Ventura – Rozmowa z A. Kowalewską...

73 SSP STO, Kronika szkoły, rok szkolny 1994/1995.

kształtowania u uczniów umiejętności współdziałania i tolerancji. Uczęszczanie do teatrów oraz muzeów uwrażliwiało na kulturę i sztukę, uczestnictwo w zbiorach charytatywnych oraz projektach międzynarodowych kształtowało postawę szacunku dla drugiego człowieka oraz otwartości na inność.

Uwagi końcowe

W niniejszej publikacji poddano analizie procesy związane z rozwojem organizacyjnym oraz działalnością dydaktyczną, wychowawczą, opiekuńczą, a także zagadnienia współpracy ze środowiskiem lokalnym niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w latach 1989–2014. Szkolnictwo niepubliczne, co wykazano, zajmuje znaczące miejsce w historii polskiej oświaty, choć zdecydowanym głosem o edukacji „uwolnionej” spod kurateli państwa zaczęto mówić w roku 1989, kiedy to na mocy porozumień zawartych przy Okrągłym Stole zdecydowano o transformacji systemowej. Z punktu widzenia opozycjonistów, autonomiczne i uspołecznione szkolnictwo było jednym z elementów „nowej” Polski. Szczególną rolę w kształtowaniu się szkolnictwa niepublicznego w naszym kraju odegrało ustanowienie dwóch aktów prawnych: Ustawy o stowarzyszeniach z 7 kwietnia 1989 roku i Ustawy o gwarancji wolności sumienia i wyznania z 17 maja 1989 roku. Ożywienie ruchu obywatelskiego oraz zapewnienie wszystkim równych praw dało początek jednoczeniu się ludzi zainteresowanych tworzeniem alternatywnych rozwiązań w edukacji. We wczesnych latach 90. XX wieku, gdy możliwe stało się tworzenie stowarzyszeń, komitetów oraz fundacji, które stawały się organami założycielskimi, odrodziło się szkolnictwo niepubliczne. Analiza materiału źródłowego wykazała, że w Szczecinie, na początku lat 90. XX wieku powstało 8 niepublicznych szkół podstawowych, a do końca okresu, który objęty był badaniem, powstało 6 kolejnych, niestety niektóre zamknęły działalność po zaledwie kilku latach pracy. Przedmiotem studiów było zatem 11 niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie, które rozwijały swoją działalność w analizowanym okresie.

W tym czasie niepubliczne szkoły podstawowe w Szczecinie borykały się z różnymi problemami i trudnościami, przy czym kluczowe okazały się pierwsze lata działalności. Większość nowo powstających szkół miała trudności lokalowe, z czym wiązał się brak stabilizacji organizacyjnej szkół. Poszukiwanie budynków spełniających wymogi formalne, przeprowadzki oraz modernizacje i adaptacje pomieszczeń do celów szkolnych były dla założycieli szkół niepublicznych próbą przetrwania. Początkowo szkoły funkcjonowały w siedzibach, które nie miały podstawowego wyposażenia lub wymagały dużych remontów i sporych nakładów finansowych. Szkoły wielokrotnie wynajmowały budynki,

rzadziej zdarzało się, że otrzymywały możliwość nieodpłatnego użytkowania od miasta lub parafii. Należy zaznaczyć, że zaangażowanie członków społeczności szkolnej – rodziców, nauczycieli, dyrektorów, założycieli szkół, uczniów oraz pomoc władz miasta przesądzały o dalszym rozwoju niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie. Na podstawie analizy ich działalności można stwierdzić, że niektóre z nich nie zdołały kontynuować pracy dydaktyczno-wychowawczej w formie, w której się narodziły i dlatego w sytuacji kryzysu finansowego lub organizacyjnego placówki były przekazywane innym właścicielom.

Wpływ na rozwój szczecińskich niepublicznych szkół podstawowych w dużej mierze miał ruch obywatelski, czyli grupa ludzi, która inicjowała zakładanie pierwszych niepublicznych placówek po 1989 roku. Społeczność ta wywodziła się z różnych kręgów, jednak znaczna jej część uzyskała wykształcenie pedagogiczne. Połączyła ich idea tworzenia szkoły dla własnych dzieci – możliwość kształcenie młodego pokolenia w innej niż publiczna szkole, poszukiwanie alternatywnych rozwiązań edukacyjnych. Teksty źródłowe, wykorzystane podczas badań, pozwalają poznać historię pionierów szkolnictwa niepublicznego, dyrektorów szkół oraz nauczycieli. Odsłaniają „kulisy” krystalizowania się wizji oświaty niepublicznej, ścierania się różnych poglądów, dyskusje prowadzone przez założycieli, dyrektorów, nauczycieli, a następnie rodziców, aż do jej zaakceptowania przez wszystkie zainteresowane strony. Z analizy źródeł wynika, że początkowa wizja niepublicznych szkół podstawowych opierająca się na wartościach „szkoły bezstresowej” ewaluowała i na początku XXI wieku przyjęła inny wymiar, skoncentrowany na kształceniu interdyscyplinarnym.

W każdej szkole podstawą działalności jest kompetentna kadra pedagogiczna. Po 1989 roku, kiedy szkolnictwo otworzyło się na nowe rozwiązania organizacyjne i programowe, a dana wolność i swoboda działania wydawały się być możliwością rozwoju zawodowego nauczyciela, okazało się, że do pracy w szkolnictwie niepublicznym było niewielu chętnych. Brak bezpieczeństwa, nieokreślone programy, niepewność zatrudnienia oraz praca w szczególnych warunkach często przeważały nad swobodą działania, eksperymentalnymi rozwiązaniami dydaktyczno-wychowawczymi i dużą indywidualizacją nauczania. Z przeprowadzonych analiz wynika, że początkowo liczba zatrudnionych nauczycieli była niewielka, a rotacja dość duża. Jednak z czasem, kiedy niepubliczne szkoły podstawowe zyskały stabilizację lokalową, stały się atrakcyjnym miejscem pracy dla nauczycieli, duchownych, a nawet obcokrajowców z wykształceniem pedagogicznym. Zdecydowanie zagadnieniem, który wymaga dogłębnego zbadania, jest status nauczyciela w szkole niepublicznej, odmienny od standardów przyjętych w placówkach publicznych. Inny wymiar godzin, wymagana elastyczność

wobec rodziców, duża indywidualizacja pracy z uczniem oraz wykorzystanie programów nauczania z niestandardowymi rozwiązaniami dydaktyczno-wychowawczymi to tylko kilka przykładów, które wymagają od nauczyciela szkoły niepublicznej wielkiego zaangażowania, ciągłego doskazywania i gotowości do realizacji nowych pomysłów.

Na podstawie przeanalizowanych materiałów źródłowych można sformułować wniosek, że rozwój szkół niepublicznych był ściśle powiązany z takimi czynnikami jak np. czynniki demograficzne, reforma systemu oświaty z 1 września 1999 roku (trzystopniowa struktura szkolnictwa) oraz potrzeby rodziców i ich dzieci zamieszkujących Szczecin i jego najbliższe okolice. Ten ostatni czynnik ukierunkowywał działalność szkół i ich dostosowywanie się do rynku szczecińskiej oświaty. Zaprezentowane badania wskazują, że uczniowie z różnymi potrzebami edukacyjnymi znaleźli swoje miejsce w opisanych szkołach. Mała liczebność klas pozwalająca na indywidualizację, dostosowanie lokalowe i urozmaicone pomoce dydaktyczne oraz wyspecjalizowani nauczyciele – to wszystko dawało możliwość rozwoju nauczania integracyjnego, uczenia się w międzynarodowym środowisku lub też kształcenia artystycznego. Zatem uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, „przybysze” z różnych zakątków świata czy też osoby uzdolnione, wymagające indywidualnego wsparcia, stali się stałym podmiotem rzutującym na rozwój niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie.

Interesującym poznawczo i najbardziej oczywistym polem działania szczecińskich niepublicznych szkół podstawowych była działalność dydaktyczna. Przeprowadzone analizy pozwalają stwierdzić, że oferty badanych szkół były bogate i urozmaicone. Biorąc pod uwagę formalny obowiązek realizowania przez szkoły niepubliczne podstawy programowej kształcenia ogólnego, w analizowanych dokumentach zauważono, że siatka godzin zazwyczaj była rozbudowywana, szczególnie dotyczyło to kształcenia językowego, przedmiotów ogólnych lub kształcenia artystycznego. To, w jaki sposób realizowana była działalność dydaktyczna w badanych szkołach, znalazło odzwierciedlenie w doborze programów kształcenia oraz w bogactwie zastosowanych środków dydaktycznych. Na szczególną uwagę zasługuje program międzynarodowy International Primary Curriculum, który stosowany był w Szkole Podstawowej Szczecin International School. Jest on wyrazem odmiennej filozofii nauczania i uczenia się z wykorzystaniem edukacji międzykulturowej, poszanowaniem różnorodności, dający wiele wolności uczniom i nauczycielom. Patrząc na migrację ludności, a co się z tym wiąże zetknięcie z różnymi, często odmiennymi od europejskiej kulturami, można stwierdzić, że współczesna polska szkoła powinna jak najszybciej

wypracować nowe standardy. Narasta potrzeba twórczego i refleksyjnego działania, aktywności poznawczej oraz pracy w zespole, podczas której młodzi ludzie będą mieli szansę z jednej strony poznać lepiej siebie, swoją tożsamość, swoją kulturę, a także zapoznać się ze specyfiką swojego regionu. Ponadto poznanie siebie, powinno przygotować „otworzyć” ucznia na spotkanie z innym. Doświadczenie edukacji międzykulturowej z wykorzystaniem międzynarodowych programów kształcenia w jednej z niepublicznych szkół w Szczecinie to wielki przywilej dla miasta.

Po 1989 roku szkoły niepubliczne były miejscem formowania się nowatorskich programów edukacyjnych, tworzenia autorskich rozwiązań, jak również wykorzystania koncepcji pedagogicznych znanych z początku XX wieku. Wśród autorskich koncepcji edukacyjnych należących do ruchu Nowego Wychowania, wykorzystywanych w szkołach niepublicznych, były m.in.: metoda Marii Montessori, techniki Freineta oraz koncepcje wychowawcze Janusza Korczaka. Z jednej strony wykorzystanie tych lub innych metod i rozwiązań edukacyjnych czasami wynikało z przyjętej koncepcji organizacyjno-programowej szkoły, tak jak w Pierwszej Szkole Podstawowej Montessori Bona Ventura w Szczecinie, gdzie metoda Marii Montessori decydowała o organizacji dnia, zajęć, doborze metod nauczania i wychowania. Z drugiej strony były też i takie niepubliczne szkoły, które nie opisywały swojej działalności za pomocą wybranych koncepcji, ale inspirowały się autorskimi rozwiązaniami pedagogicznymi.

Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że miarą efektywności dydaktycznej szkół, tak publicznych, jak i niepublicznych są wyniki sprawdzianów, przyznawanych stypendiów oraz wyniki konkursów. Analiza materiału źródłowego wykazała, że uczniowie opisywanych placówek osiągnęli wysokie wyniki w sprawdzianach kończących etap szkoły podstawowej, brali udział w prestiżowych dla miasta konkursach przedmiotowych oraz otrzymywali nagrody za wybitne osiągnięcia.

Przeprowadzone analizy wskazują, że ważnym obszarem funkcjonowania niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w latach 1989–2014 była ich działalność wychowawcza i opiekuńcza. Początkowo wychowanie i opieka, niezdefiniowana w żadnej dokumentacji, były częścią działalności szkoły i wpisywały się w charakter autonomicznej placówki, która kształcić miała samodzielnych, odpowiedzialnych i wolnych obywateli. Po reformie ustroju oświaty w 1999 roku wszystkie szkoły zostały zobligowane do tego, aby działalność wychowawczą i opiekuńczą objąć wewnątrzszkolnymi dokumentami – szkolnym programem wychowawczym oraz szkolnym programem profilaktycznym, które miały być konstruowane według ogólnych wytycznych Ministerstwa Edukacji

Narodowej. Analiza wykazała, że programy wychowawcze niepublicznych szkół podstawowych były zróżnicowane, a ich treść wiązała się z profilem danej placówki. Wśród nich można odszukać te, które skrupulatnie prowadziły przez cele i zadania wychowawcze szkoły, podkreślając charakter placówki i jej korzenie, ale były również takie szkoły, które tylko w ogólnym zarysie prezentowały ideę procesu wychowawczego i realizację zadań. Podobnie rzecz się miała z programami opiekuńczymi, w których podkreślano głównie znaczenie bezpieczeństwa, prewencji i wskazywania młodym ludziom przykładów zdrowego i szczęśliwego życia.

Wyniki badań świadczą o tym, że siłą niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie były dobre relacje z rodzicami, choć proces budowania wzajemnego zaufania nie zawsze przebiegał bezkonfliktowo. Od początku istnienia niepublicznych szkół podstawowych współpraca z rodzicami była nieodłącznym elementem rozwoju poszczególnych placówek. Fizyczne i emocjonalne angażowanie się rodziców w kreowanie środowiska szkolnego było motorem napędowym tworzenia się nowych szkół. Na uwagę zasługują wspomnienia założycieli oraz nauczycieli (źródła wywołane), z których wynika, że umiejętne i podmiotowe budowanie relacji z rodzicami skutkowało sukcesem szkoły niepublicznej oraz budowaniem jej autorytetu i prestiżu. W szkołach niepublicznych należy się wykazać umiejętnościami dyplomatycznymi, żeby utrzymać równowagę między wszystkimi członkami społeczności szkolnej oraz zaspokojenie ich potrzeb. Zaniedbanie partnerskiego dialogu pomiędzy uczniami, nauczycielami, rodzicami i dyrektorami (w różnych konfiguracjach) oraz zniechęcenie któregoś z podmiotów do współpracy wywołać może niesnaski lub konflikty.

Analiza materiału źródłowego wykazała również, że szkoły niepubliczne chętnie nawiązywały współpracę ze środowiskiem lokalnym (relacje o charakterze dobrowolnym lub obligatoryjnym). Pomimo autonomii, na której budowane były niepubliczne szkoły podstawowe, musiały one podlegać prawu oświatowemu i realizować wskazania centralnej i lokalnej władzy oświatowej. W tym wypadku istotne okazały się materiały źródłowe przechowywane w zachodniopomorskim Kuratorium Oświaty oraz w Wydziale Oświaty Urzędu Miasta Szczecina, które pozwalają prześledzić nie tylko zakres prowadzonych kontroli i wizytacji, ale też poznać dokumenty (np. podania o wsparcie organizacyjne i edukacyjne ważne dla rozwoju niepublicznych szkół podstawowych), które analizowane szkoły kierowały do wyżej wymienionych podmiotów. W ramach swoich kompetencji, ale również wyczulenia na ten rodzaj edukacji, kolejni kuratorzy oraz prezydenci miasta starali się wesprzeć niezależną edukację w Szczecinie.

Niepubliczne szkoły podstawowe, obok współpracy spontanicznej polegającej na nawiązywaniu kontaktów z instytucjami kultury i innymi placówkami edukacyjnymi lub partnerami zagranicznymi, nawiązywały także długoletnią i znaczącą dla środowiska kooperację z Krajowym Forum Oświaty Niezależnej. Wieloletnie budowanie relacji z niezależnymi szkołami w Polsce, ale również angażowanie się w sprawy bieżące i istotne dla niepublicznych szkół w Szczecinie i okolicach było podstawą do budowania zjednoczonego środowiska.

Analiza działalności niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w latach 1989–2014 skłania do stwierdzenia, że placówki te od wielu lat biorą istotny udział w kreowaniu obrazu szczecińskiej oświaty. Historia poszczególnych szkół była częścią budowania się niezależnego szkolnictwa w Szczecinie, ale także historią ludzi myślących o edukacji w inny, niestereotypowy sposób. Na bazie źródeł można wywnioskować, że zaangażowanie emocjonalne, fizyczne albo finansowe ludzi tworzących opisywane szkoły było spowodowane różnymi czynnikami, m.in. chęcią zmiany w edukacji, zbudowaniem nowej jakości, stworzeniem przedsiębiorstwa itp. Jednak nie ulega wątpliwości, że wszystkich łączyła odwaga w działaniu, która w wielu przypadkach narastała z biegiem lat, pozwalając osobom zaangażowanym w proces rozwoju niepublicznych szkół podstawowych na realizację kolejnych zadań.

Historia niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie może być źródłem inspiracji w zakresie stosowanych rozwiązań dydaktycznych, pracy wychowawczej, opiekuńczej i współpracy ze środowiskiem lokalnym. Było to niejako pokłosie reformy oświaty podjętej 1 września 2017 roku¹, gdyż szkolnictwo niepubliczne stało się niejako „poligonem”, gdzie sprawdzano nowe rozwiązania edukacyjne. Na podstawie przeprowadzonych analiz można stwierdzić, że wieloletni dorobek szkolnictwa niepublicznego w Szczecinie uprawnia do sformułowania pewnych postulatów, które mogłyby wpłynąć na poprawę jakości pracy analizowanych szkół.

1. Dobrze działający system szkolnictwa niepublicznego, wpływający na kształt szkolnictwa w regionie, potrzebuje wsparcia ze strony różnych jednostek. W sytuacji rozbieżności prawnych i organizacyjnych, charakterystycznych dla badanych szkół, wymagane jest szczególne zrozumienie ze strony instytucji systemu oświaty oraz jednostek samorządu terytorialnego.
2. Istnieje potrzeba zaangażowania instytutów naukowych, w szczególności pedagogicznych, w proces rozwoju szkolnictwa niepublicznego. Duże różnicowanie programowe wymaga współpracy niepublicznych szkół podsta-

1 Ustawa z 14.12.2016 r. prawo oświatowe (Dz.U. 2017, poz. 59, 949 i 2203).

wowych ze środowiskiem naukowym. Bardziej szczegółowe badania, ocena działalności oraz ewaluacja procesu dydaktyczno-wychowawczego mogłyby korzystać wpłynąć zarówno na rozwój niepublicznych szkół, jak i dostarczyć materiału badawczego sprzyjającego rozwojowi nauki.

3. Na szczególną uwagę zasługują relacje z rodzicami uczniów niepublicznych szkół podstawowych. Niezbędne jest ustalenie zasad współpracy, tak aby prowadzony dialog był partnerski, budujący i utrzymujący członków społeczności szkolnych na równorzędnym poziomie.
4. Niezbędne wydaje się przeprowadzenie dogłębnych badań nad statusem nauczyciela niepublicznej szkoły podstawowej i przeprowadzenie analizy porównawczej ze statusem nauczyciela szkoły publicznej. Analiza różnicowości (podobieństw) dotyczących warunków zatrudnienia, praw i obowiązków, wymaganego wykształcenia oraz kompetencji, których oczekuje się od zatrudnionego nauczyciela w szkole niepublicznej, mogłaby przynieść interesujące wnioski.
5. W bardziej skrupulatnej analizie tego obszaru działalności niepublicznych szkół podstawowych, który odnosi się do indywidualizacji pracy, należałoby zwrócić większą uwagę na jakość spełniania potrzeb określonych grup uczniów uczęszczających do niepublicznych szkół podstawowych. Być może niezbędne będzie szczególne zwrócenie uwagi na analizę działalności dydaktycznej, co pozwoli na wskazanie czynników wpływających na sukces dydaktyczny uczniów.
6. Spore zróżnicowanie wizji badanych szkół, które odzwierciedlone są w statutach i w programach wychowawczych, jest kolejnym obszarem wymagającym szczegółowego przeanalizowania. Istnieje potrzeba zweryfikowania, czy założenia i cele, które opisują szkoły chcą osiągnąć, są znane wszystkim członkom społeczności szkolnej. Czy i w jaki sposób spełniane są oczekiwania poszczególnych grup?
7. W szczecińskich podstawowych szkołach niepublicznych realizowane są bardzo zróżnicowane programy nauczania, stąd też niezbędna może się okazać bardziej dogłębna analiza efektów nauczania, ich rzeczywiste wykorzystanie. Być może będzie można rekomendować ich zastosowanie, także w szkołach publicznych.

Reasumując, rozwój niepublicznego szkolnictwa podstawowego w Szczecinie zapoczątkowany został w 1989 roku. W analizowanym okresie badane szkoły odnosiły sukcesy, ale też zmagaly się z wieloma trudnościami, tworzyły nowe rozwiązania edukacyjne, stając się przedmiotem dyskusji i krytyki. Niewątpliwie praktyczny dorobek przedstawionych placówek może służyć jako przykład

udanych i sprawdzonych koncepcji, ale także być dowodem słabości organizacyjnej oraz finansowej.

Niepubliczne szkoły podstawowe stały się trwałym elementem szczecińskiej oświaty. Dowodem na duże zainteresowanie społeczności lokalnej tego typu edukacją są kolejne, nowo powstające niepubliczne szkoły podstawowe, które odważnie próbują dotrzymać kroku istniejącym od lat placówkom. Zapewne przed dyrektorami i nauczycielami niepublicznych szkół jeszcze wiele wyzwań i zmian. Postępująca globalizacja, wielokulturowość społeczeństwa, szybki rozwój technologii i możliwość wykorzystania jej w edukacji oraz oczekiwania rynku pracy to tylko kilka przykładów, które mogą wpłynąć na rozwój szkolnictwa niepublicznego w najbliższej przyszłości.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Wydziału Oświaty Urzędu Miasta Szczecina
Archiwum Biura Rady Miasta Szczecina
Archiwum Zachodniopomorskiego Kuratorium Oświaty w Szczecinie
Archiwum Euroregionu Pomerania, Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży
Archiwa niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie
 Katolicka Szkoła Podstawowa im. Świętej Rodziny w Szczecinie
 Niepubliczna Szkoła Podstawowa „Primus”
 I Szkoła Podstawowa Montessori Bona Ventura
 Polsko-Amerykańska Prywatna Szkoła Podstawowa
 Prywatna Szkoła Podstawowa Leonarda Piwoni
 Polsko-Niemiecka Szkoła Podstawowa „Nasza Szkoła”
 Społeczna Szkoła Podstawowa nr 1 im. Noblistów Polskich STO
 Szkoła Podstawowa „Słoneczna”
 Szkoła Podstawowa Szczecin International School
 Szkoła Podstawowa „TAK”
 Szkoła Podstawowa Towarzystwa Salezjańskiego
Archiwa państwowych placówek oświatowych
 Archiwum Gimnazjum nr 46 w Szczecinie
 Archiwum XIII Liceum Ogólnokształcącego w Szczecinie
Archiwa państwowe
 Archiwum Państwowe w Lublinie Oddział w Kraśniku
 Archiwum Państwowe w Poznaniu
 Biblioteka Sejmowa

Relacje ustne

Bartnik Paweł
Bednarek Dorota
Hajdul Maria
Kiedel Marzena
Kolmer Iwona

Kowalczyk Iwona
Kowalewska Agnieszka
Krupiewska Małgorzata
Lal Agnieszka
Majcher Edyta
Piwoni Leonard
Sack Bernard
Ukraińska Marzena
Wysokińska Renata

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78).
- Konwencja o Prawach Dziecka z 1991 r. (Dz.U. 1991 nr 120).
- Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych otwarty do podpisu w Nowym Jorku z 19.12.1966 r. (Dz.U. 1977 nr 38).
- Obwieszczenie Ministra Edukacji Narodowej z 31.10.2013 r. w sprawie świadectw, dyplomów państwowych i innych druków szkolnych (Dz.U. 2013).
- Obwieszczenie Przewodniczącego Rady Państwa z 16 lutego 1976 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalonej przez Sejm Ustawodawczy z 22.07.1952 r. (Dz.U. 1976 nr 7, poz. 36).
- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 10.12.1948 r.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 16.11.1989 r. w sprawie zasad prowadzenia pedagogicznej działalności innowacyjnej w szkołach i innych placówkach oświatowo-wychowawczych (Dz.U. 1989 nr 7).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 28.05.1992 r. w sprawie ramowych planów nauczania w publicznych szkołach ogólnokształcących i zawodowych (Dz.U. 1992 nr 2).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 17.08.1992 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny w szkołach i placówkach publicznych (Dz.U. 1992 nr 65, poz. 331).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23.10.1992 r. w sprawie zasad ustalenia wysokości dotacji szkołom niepublicznym (Dz.U. 1992 nr 81).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 30.06.1993 r. w sprawie zasad i warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez szkoły i placówki publiczne (Dz.U. 1993 nr 6, poz. 20).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 13.10.1993 w sprawie przekazania składników majątkowych szkół podstawowych (Dz.U. 1993 nr 99).

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 21.02.1994 r. w sprawie rodzajów, organizacji i zasad działania publicznych placówek opiekuńczo-wychowawczych i resocjalizacyjnych (Dz.U. 1994 nr 41).
- Uchwała Rady Miejskiej w Szczecinie z 22.04.1996 r. w sprawie ustanowienia stypendium za wybitne osiągnięcia szkolne, nr XXI/266/96.
- Rozporządzenie Ministra Pracy Polityki Społecznej z 26.09.1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz.U. 1997 nr 169).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 15.02.1999 w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego (Dz.U. 1999 nr 12).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 15.02.1999 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz.U. 1999 nr 14, poz. 128).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 18.02.1999 r. w sprawie utworzenia okręgowych komisji egzaminacyjnych i ich zasięgu terytorialnego (Dz.U. 1999 nr 14).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 21.05.2001 r. w sprawie ramowych statutow publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz.U. 2001 nr 61, poz. 624).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 10.08.2001 r. w sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów (Dz.U. 2001 nr 92).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 8.11.2001 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania wycieczek przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki (Dz.U. 2001 nr 135).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 31.01.2002 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ramowych statutow publicznego przedszkola i publicznych (Dz.U. 2002 nr 10).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 12.02.2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz.U. 2002 nr 15, poz. 142).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 26.02.2002 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. 2002 nr 51).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji i Sportu z 31.12.2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz.U. 2002 nr 6, poz. 68, 69).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 31.01.2003 r. w sprawie szczegółowych form działalności wychowawczej i zapobiegawczej wśród dzieci i młodzieży zagrożonych uzależnieniem (Dz.U. 2003 nr 26).

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 7.09.2004 r. o obowiązku przygotowywania śródrocznych i rocznych ocen klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych i ocen zachowania w formie opisowej (Dz.U. 2004 nr 199).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 28.08.2007 r. w sprawie rodzajów szkół i placówek, w których nie tworzy się rad rodziców (Dz.U. 2007 nr 157).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 14.11.2007 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkole, szkołę, placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymanie tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowej i etnicznej oraz posługującej się językiem regionalnym (Dz.U. 2007 nr 214, poz. 1579 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23.12.2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. 2008 nr 4).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 12.03.2009 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji (Dz.U. 2009 nr 23).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 19.08.2009 r. w sprawie dopuszczalnych form realizacji dwóch godzin obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego (Dz.U. 2009 nr 136, poz. 1116).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 7.10.2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U. 2009 nr 168).
- Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 22.12.2009 r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego (Dz.U. 2009 nr 222).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 17.11.2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. 2010 nr 228).
- Rozporządzenie Ministerstwa Edukacji Narodowej z 7.02.2012 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz.U. 2012 nr 256, poz. 204).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 27.08.2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. 2012, poz. 977).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 30.04.2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. 2013).

- Rozporządzenie Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu z 6.05.2003 r. w sprawie wymagań, jakim powinna odpowiadać osoba zajmująca stanowisko dyrektora oraz inne stanowisko kierownicze (Dz.U. 2003 nr 89).
- Uchwała Rady Miasta Szczecina z 27 kwietnia 1998 r. w sprawie ustanowienia użytkownika na nieruchomości gminy, nr XLVI/572/98.
- Ustawa z 26.01.1982 r. Karta Nauczyciela (Dz.U. 1982 nr 3).
- Ustawa z 7.04.1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. 1989 nr 20, poz. 104).
- Ustawa z 7.04.1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. 1989 nr 19, poz. 101).
- Ustawa z 17.05.1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz.U. 1989 nr 29, poz. 155).
- Ustawa z 29.12.1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. 1989 nr 75, poz. 444).
- Ustawa z 24.08.1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. 2009 nr 178).
- Ustawa z 7.09.1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 1991 nr 95, poz. 425).
- Ustawa z 4.03.1994 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty (Dz.U. 1994 nr 53).
- Ustawa z 7.07.1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. 2010 nr 243).
- Ustawa z 18.01.1996 r. o kulturze fizycznej (Dz.U. 1996 nr 26, poz. 113).
- Ustawa z 27.06.1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 1997 nr 85).
- Ustawa z 8.01.1999 r. przepisy wprowadzające reformę ustroju szkolnego (Dz.U. 1999 nr 12).
- Ustawa z 24.04.2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. 2003 nr 96).
- Ustawa z 25.08.2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz.U. 2010 nr 136).
- Ustawa z 11.04.2007 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty (Dz.U. 2007 nr 80).
- Ustawa z 5.12.2009 r. zmieniająca ustawę o systemie oświaty oraz ustawę o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie innych ustaw (Dz.U. 2009 nr 56).
- Ustawa z 24.04.2014 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty (Dz.U. 2014).
- Ustawa z 14.12.2016 r. Prawo oświatowe (Dz.U. 2017, poz. 59, 949 i 2203).
- Zarządzenie Ministra Oświaty z 26.02.1965 r. w sprawie zasad i warunków prowadzenia niepaństwowych szkół i innych placówek oświatowo-wychowawczych (MP 1965 nr 13, poz. 48).
- Zarządzenie z 16.11.1989 r. w sprawie zasad prowadzenia pedagogicznej działalności innowacyjnej w szkołach i placówkach oświatowo-wychowawczych (Dz.U. 1989 nr 7).

Zarządzenie Prezydenta Miasta Szczecina z 27.04.2007 r. w sprawie zasad i trybu przyznawania uczniom Nagrody Prezydenta Miasta Szczecina za wybitne osiągnięcia szkolne, nr 219/07.

Zarządzenie Prezydenta Miasta Szczecina z 20.05.2013 r. zmieniające zarządzenie w sprawie zasad i trybu przyznawania uczniom Nagrody Prezydenta Miasta Szczecina za wybitne osiągnięcia szkolne, nr 209/13.

Źródła drukowane

Biblioteczka Reformy, *Do dyrektorów szkół*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 1999.

Biblioteczka Reformy, *Do samorządu terytorialnego*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2001.

Biblioteczka Reformy, *O bibliotekach*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2000.

Biblioteczka Reformy, *O doskonaleniu nauczycieli*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 1999.

Biblioteczka Reformy, *O nadzorze pedagogicznym*, cz. 1, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2000.

Biblioteczka Reformy, *O nadzorze pedagogicznym*, cz. 2, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2000.

Biblioteczka Reformy, *O nauczaniu języków obcych*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2000.

Biblioteczka Reformy, *O programach nauczania*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 1999.

Biblioteczka Reformy, *O programie wychowawczym szkoły*, Ministerstwo Edukacji Narodowej Warszawa 2001.

Biblioteczka Reformy, *O reformie programowej, kształcenie zintegrowane*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 1999.

Biblioteczka Reformy, *O reformie*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 1999.

Biblioteczka Reformy, *O reorganizacji szkół*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2000.

Biblioteczka Reformy, *O sprawdzianie w szóstej klasie szkoły podstawowej*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2001.

Biblioteczka Reformy, *O systemie finansowania oświaty*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2000.

Biblioteczka Reformy, *O wychowaniu w szkole*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 1999.

- Biblioteczka Reformy, *O zasadach finansowania w 1999 roku*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 1999.
- Biuro Koordynacji Rozwoju Miasta, *Raport o Stanie Miasta*, Szczecin 1996.
- Biuro Strategii Urzędu Miasta, *Raport o Stanie Miasta*, Szczecin 2014.
- Deklaracja Programowa Społecznego Towarzystwa Oświatowego uchwalona przez I walne Zgromadzenie Członków Społecznego Towarzystwa Oświatowego z 22.01.1989 r., <http://www.sto.org.pl/deklaracja-programowa> (4.01.2014).
- Komitet Ekspertów ds. Edukacji Narodowej, *Zarys koncepcji reformy systemu szkolnego w PRL*, Warszawa 1989.
- Ministerstwo Edukacji Narodowej, Biuro ds. Reformy Szkolnej, *Protokół ze zjazdu uczestników II etapu prac nad zestawem podstaw programowych (minimów programowych) kształcenia ogólnego*, Warszawa 1993.
- Ministerstwo Edukacji Narodowej, *Dobra i nowoczesna szkoła – kontynuacja przemian edukacyjnych. Projekt*, Warszawa 1992.
- Okręgowa Komisja Egzaminacyjna, *Raport z roku 2002*, Poznań 2003.
- Program Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i administracji „Bezpieczna Polska – Edukacja dla bezpieczeństwa” z 2004 roku.
- Program Rządowy „Bezpieczna i przyjazna szkoła”, lata 2014–2016. Program Rządowy „Zero tolerancji dla przemocy w szkole”, lata 2006–2007.
- Raporty tematyczne z badania, *Współpraca szkół z podmiotami zewnętrznymi. Raport z badania instytucjonalnego przedszkoli, szkół podstawowych i gimnazjów*, Warszawa 2012.
- Sprawozdanie z działalności Zarządu Miasta w latach 1994–1998, Szczecin 1998.
- Wydział Rozwoju Miasta i Funduszy Pomocowych UM, *Raport o stanie miasta Szczecina*, Szczecin 2008.

Opracowania statystyczne

- Główny Urząd Statystyczny, *Stopa bezrobocia w latach 1990–2017*, www.stat.gov.pl. (12.05.2012).
- Główny Urząd Statystyczny, *Polska 1989–2014*, Warszawa 2014.
- Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2009/2010, Warszawa, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_e_education_in_2009-2010_school_year.pdf (5.01.2014).
- Urząd Statystyczny w Szczecinie, Bank Danych Lokalnych, Dane Roczne, *Szkolnictwo Podstawowe 2013–2014*.
- Rocznik Statystyczny, *Edukacja i Wychowanie*, Szczecin 2014, nr 8.

Opracowania

Wydawnictwa zwarte

- 20-lecie szkolnictwa niepublicznego 1989–2009, red. R. Rosowska, Bielsko-Biała 2009.
- Antoszewski A., *Spółeczeństwo obywatelskie a proces konsolidacji demokracji*, w: *Studia z teorii polityki*, t. 3, red. A. Czajkowski, L. Sobkowiak, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2000.
- Araszkiewicz F.W., *Szkoła średnia ogólnokształcąca w Polsce w latach 1918–1932*, Wydawnictwo PAN, Wrocław 1972.
- Aubry J., *W szkole duchowej księdza Bosko*, Wydawnictwo Poligrafii ITS, Kraków 1994.
- Banach C., *Spółeczeństwo polskie wobec wyzwań transformacji systemowej*, w: *Ko-referaty, Komitet Prognoz „Polska w XXI wieku” przy Prezydium PAN*, Wydawnictwo Komitet Prognoz Polska 2000 plus, Warszawa 1998.
- Barański A., Rozwadowska-Skrzeczyńska J., *Szkoły niepubliczne. Przepisy i wyjaśnienia według stanu prawnego na dzień 1 maja 1996 roku*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1996.
- Bartnik P., *Blaski i cienie szczecińskiej oświaty 1992–1993*, w: *Kronika Szczecina 1992–1993*, red. D. Dąbrowska, M. Frankel, K. Kozłowski, Archiwum Państwowe, Szczecin 1994.
- Bartnik P., *Przemiany w zachodniopomorskiej oświacie (1989–2007)*, w: *Pomorze Zachodnie w latach 1945–2010*, t. 1, red. K. Kozłowski, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Kadruk, Szczecin 2012.
- Bauman Z., *Globalizacja*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2000.
- Berlińska U., *Euroregion Pomerania w perspektywie integracji europejskiej*, w: *Integracja i tożsamość*, red. S. Flejterski, J. Jasnowska, W. Olejniczak, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2003.
- Biokulturowe uwarunkowania rozwoju, sprawności i zdrowia*, red. J. Rodziewicz-Gruhn, Wydawnictwo WSP, Częstochowa 2003.
- Bober S., *Walka o dusze dzieci i młodzieży w pierwszym dwudziestoleciu Polski Ludowej*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2011.
- Bosko J., *Wspomnienia Oratorium*, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2002.
- Brakowski J., *Życie i działalność księdza Lucjana Gierosa SDB*, Kozbur, Szczecin 2008.
- Brinken J., *Szkolnictwo średnie ogólnokształcące*, w: *Pionierskie lata oświaty szczecińskiej 1945–1948*, red. P. Zaremba, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1975.

- Cichosz M., *Działalność społeczno-wychowawcza Kościoła katolickiego w środowisku lokalnym. Na przykładzie miasta Bydgoszczy*, Instytut Wydawniczy Świadectwo, Bydgoszcz 1997.
- Creese M, Earley P., *Improving schools and governing bodies: Making a Difference*, Routledge, London 2005.
- Czasopiśmiennictwo okresu Drugiej Rzeczypospolitej jako źródło do historii edukacji*, red. I. Michalska, G. Michalski, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2010.
- Czerepaniak-Walczak M., *Pedagogika emancypacyjna*, GWP, Gdańsk 2006.
- Dąbrowska D., *Główne przemiany z życia miasta 1990–1991*, w: *Kronika Szczecina 1990–1991*, red. D. Dąbrowska, M. Frankel, K. Kozłowski, Archiwum Państwowe, Szczecin 1993.
- Dąbrowska D., *Główne przemiany z życia miasta 1992–1993*, w: *Kronika Szczecina 1992–1993*, red. D. Dąbrowska, M. Frankel, K. Kozłowski, Archiwum Państwowe, Szczecin 1994.
- Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim*, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 1968.
- Delors J., *Edukacja – w niej jest ukryty skarb*, Stowarzyszenie Oświatowców Polskich, Warszawa 1998.
- Desramaut F., *Ksiądz Bosko na tle swoich czasów (1815–1888)*, Wydawnictwo Poligrafii ITS, Kraków 1998.
- Dorczak R., *Modele współpracy szkoły z organizacjami w środowisku lokalnym*, w: *Jakość edukacji. Różnorodne perspektywy*, red. G. Mazurkiewicz, Wydawnictwo Drauss J., Terlecki R., *Historia wychowania. Wiek XIX i XX*, Wydawnictwo WAM Kraków 2006.
- Drogi i bezdroża polskiej oświaty w latach 1945–2005. Próba wybiórczo-retrospektywnego spojrzenia*, red. C. Kupisiewicz, Elipsa, Warszawa 2005.
- Dziubiński Z., *Szkoła i turystyka w Kościele rzymskokatolickim*, SALOS RP, Warszawa 2015.
- Ebert E.S., Culyer R.C., *School: An Introduction to Education*, Cengage Learning, London 2014.
- Edmunds F., *Pedagogika Rudolfa Steinera. Szkoły waldorfskie na świecie i w Polsce*, Spectrum, Warszawa 1996.
- Elsner D., *Doskonalenie kierowania placówką oświatową. Wokół nowych pojęć i znaczeń*, Mentor, Chorzów 1999.
- Fukuyama F., *Zaufanie. Kapitał społeczny a droga do dobrobytu*, PWN, Warszawa–Wrocław 1997.

- Fullan M., *Odpowiedzialne i skuteczne kierowanie szkołą*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
- Gamage D., *Professional Development for Leaders and Managers of Self-Governing Schools*, Springer, Dordrecht 2006.
- Garbowska W., *Szkolnictwo powszechne w latach 1932–1939*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1976.
- Gaś Z., *Profilaktyka w szkole*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2009.
- Gaś Z., *Szkolny program profilaktyki: istota, konstruowanie, ewaluacja*, Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, Warszawa 2004.
- Gawroński K., Stefan A., *Zarządzanie placówką oświatową*, PWN, Kraków 2006.
- Gęsiecki J., *Przemiany w edukacji*, w: *Wymiary życia społecznego. Polska na przełomie XX i XXI w.*, red. M. Maroń, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2002.
- Gęsiecki J., *Uwarunkowania tworzenia oświaty samorządowej*, w: *Samorządowy model oświaty. Koncepcje i realia*, red. E. Adamczyk, J. Gęsiecki, E. Matczak, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2001.
- Gnitecki J., *Pedagogika i edukacja u progu trzeciego tysiąclecia w obliczu przemian globalnych współczesnego świata*, w: *Pedagogika u progu trzeciego tysiąclecia*, red. A. Nalaskowski, K. Rubacha, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2001.
- Gołdyn P., *Kronika szkolna jako nie(d)ocenione źródło do dziejów oświaty regionalnej*, w: *Badania historyczne w pedagogice. Konteksty źródłowe*, red. W. Szulakiewicz, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2015.
- Goral Z., *Dziesięciolecie Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego w Szczecinie*, w: *Kronika Szczecina 2009*, Archiwum Państwowe, Szczecin 2010.
- Górska L., *Wizje zawodu nauczyciela u progu trzeciego tysiąclecia*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 1995.
- Grabarczyk I., *Podstawy prawne i organizacyjne oświaty. Szkolnictwo publiczne i niepubliczne w Polsce. Źródła i materiały*, cz. 2, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2003.
- Grzybowski R., *Edukacja w warunkach zniewolenia i autonomii (1945–2009)*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2010.
- Grzybowski R., *Systemowe uwarunkowania rozwoju oświaty i wychowania w Polsce w latach 1945–1956 (zarys problematyki)*, w: *Wychowanie – opieka – kształcenie: z badań nad wybranymi problemami edukacji w XX i XXI wieku*, red. M. Brodnicki, E. Gorloff, A. Kołakowski, Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń, 2010.

- Gulczyńska J., *Niepubliczne szkoły średnie ogólnokształcące w Poznaniu w okresie międzywojennym. Pensje, gimnazja, licea*, w: *Kronika Miasta Poznania 2001/4*, Poznań 2001, s. 251–261.
- Gulczyńska J., *Reaktywacja szkolnictwa średniego ogólnokształcącego w Polsce w latach 1944–1948*, w: *Ad novum fructum. Z okazji jubileuszu poznańskich historyków wychowania*, red. W. Jamrożek i in., UAM, Poznań 2007.
- Gumuła T., *Gimnazja w pierwszych dziesięcioleciach XX wieku w świetle zawartości czasopism „Muzeum”*, w: *Czasopiśmiennictwo okresu Drugiej Rzeczypospolitej jako źródło do historii edukacji*, red. I. Michalska, G. Michalski, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2010.
- Gutek G.L., *Filozoficzne i ideologiczne podstawy edukacji*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003.
- Harpine E.C., *Afterschool prevention programs for at risks students*, Springer, New York 2013.
- Herbst M., *Kapitał ludzki i kapitał społeczny a rozwój regionalny*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2007.
- Jaśko M., *Dyrektor i nauczyciel wobec nowych zadań wewnętrznego nadzoru pedagogicznego*, w: *Nauczyciel w świecie współczesnym*, red. B. Muchacka, M. Szymański, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2008.
- Jeżowski A., *Finansowanie publiczne oświaty niepublicznej*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2014.
- Jung-Miklaszewska J., Rusakowska D., *Szkoły społeczne in statu nascendi*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1995.
- Karpiński A., *Szkolnictwo niepaństwowe. Partnerstwo czy konkurencja?*, MWN, Olecko 1997.
- Kiciński K., *Wizje szkoły w społeczeństwie posttotalitarnym*, OPEN, Warszawa 1993.
- Konarzewski K., *Program szkolny*, w: *Sztuka nauczania*, t. 2, red. K. Konarzewski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.
- Konarzewski K., *Reforma oświaty. Podstawa programowa i warunki kształcenia*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2004.
- Koperek J., *Nowe demokracje i spór o naturę społeczeństwa obywatelskiego*, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2001.
- Kozłowski J., *Wielkopolska pod zaborem pruskim w latach 1815–1918*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2006.
- Król J., *Potrzeba badań regionalnych – spojrzenie historyka oświaty*, w: *Z dziejów oświaty. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesor Danucie Koźmian*, red.

- I. Kość, E. Magiera, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2007.
- Król J., *To idzie młodość: Związek Młodzieży Polskiej w szkole średniej ogólnokształcącej*, Avalon, Kraków 2011.
- Książek W., *Rzecz o reformie edukacji 1997–2001*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”, Warszawa 2001.
- Kubiak-Szymborska E., *Edukacja wobec „bycia globalizowanym” i życia we współczesnej megalopolis*, w: *Etos pedagogów i edukacji wobec problemów globalizacji*, red. U. Ustrowska, A.M. Tchorzewski, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2002.
- Kupisiewicz C., Kupisiewicz M., *Słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- Kupisiewicz C., *Projekty reform edukacyjnych w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
- Kupisiewicz Cz., *Szkoła alternatywna – założenia, egemplifikacje*, w: *Encyklopedia Pedagogiczna*, cz. 2, red. W. Pomykało, Fundacja Innowacja, Warszawa 1997.
- Kurpiewska M., Kiedel M., *10 lat Szkoły Podstawowej Słoneczna w Szczecinie*, Szczecin 2002.
- Kwieciński Z., *Mimikra czy sternik? Dramat pedagogiki w sytuacji przesilenia formacyjnego*, w: *Ewolucja tożsamości pedagogiki*, red. H. Kwiatkowska, Polskie Towarzystwo Pedagogiczne, Warszawa 1994.
- Labuda G., *Próba nowej systematyki i nowej interpretacji źródeł historycznych z Pośłowiem*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2004.
- Lewowicki T., *Przemiany oświaty*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1994.
- Lewowicki T., Radziejewicz J., *Encyklopedia Pedagogiczna*, cz. 3, red. W. Pomykało, *Szkoła. Szkoła Państwowa, Publiczna, Niepubliczna, Prywatna, Społeczna*, Fundacja Innowacja, Warszawa 1997.
- Magiera E., *Ustawa o szkolnictwie prywatnych z 11 marca 1932 roku*, w: *Szkolnictwo niepubliczne w Polsce i w Europie w XX wieku*, red. T. Jałmużny, W. Leżańska, Wyższa Szkoła Informatyki w Łodzi, Łódź 2002.
- Maj A., *Szkolnictwo katolickie w III RP (1989–2001)*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”, Warszawa 2002.
- Majchrzyk-Mikuła J., Kozdroń A., *Współpraca pedagogów z rodzicami w stymulowaniu rozwoju dziecka*, w: *Pedagogika tom XXIV*, red. K. Redziński, M. Łopot, Częstochowa 2015.
- Majewska A., *Szkolnictwo salezjańskie w dobie rozwoju na przykładzie Inspektorii św. Wojciecha w Pile*, Prowincja Salezjańska, Piła 2004.

- Majewska A., *Szkoła katolicka nową ofertą edukacyjną: na przykładzie Collegium Salesianum w Bydgoszczy*, Unitex, Bydgoszcz 2002.
- Majewski S., *Prawno-organizacyjne podstawy funkcjonowania szkolnictwa prywatnego w II Rzeczypospolitej*, w: *Szkolnictwo niepubliczne w Polsce i w Europie w XX wieku*, red. T. Jałmużna, W. Leżańska, Wyższa Szkoła Informatyki w Łodzi, Łódź 2002.
- Majewski S., *Rozmieszczenie prywatnych szkół średnich ogólnokształcących w II Rzeczypospolitej 1918–1939*, w: *Funkcja prywatnych szkół średnich w II Rzeczypospolitej*, red. E.J. Kryńska, Trans Humana, Białystok 2004.
- Majorek C., *Warsztat badawczy historyka wychowania dziejów najnowszych*, w: *Stan i perspektywy historii wychowania*, red. W. Jamrożek, Wydawnictwo „Eruditus”, Poznań 1995.
- Makowska M., *Oświata niepubliczna jako forma aktywności obywatelskiej na Pomorzu Zachodnim po 1989 roku*, w: *W poszukiwaniu tożsamości. Od idei samorządności do samorządzenia*, red. A. Makowski, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2011.
- Malec A., *Miejsce szkolnictwa niepublicznego w demokratycznym społeczeństwie obywatelskim na przykładzie systemów oświatowych Polski, Austrii i Niemiec*, rozprawa doktorska opracowana pod kierunkiem prof. dra hab. Jacka Wodza (Uniwersytet Śląski Wydział Nauk Społecznych).
- Mapa wynagrodzeń Polaków w 2010 roku*, Kraków 2011, http://hrstandard.pl/download/RAPORT_Map%C5%82a_wynagrodzen_Polakow.pl.
- Matysiak A., *Wpływ systemów wartości na wielkość kapitału społecznego*, w: *Działania zbiorowe – teoria i praktyka*, red. A. Matysiak, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław 2003.
- Melosik Z., *Edukacja globalna: nadzieje i kontrowersje*, w: *Wprowadzenie do pedagogiki – wybór tekstów*, red. T. Jaworska, R. Leppert, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 1996.
- Michalska I., *Czasopiśmiennictwo w badaniach historyczno-pedagogicznych*, w: *Badania historyczne w pedagogice. Konteksty źródłowe*, red. W. Szulakiewicz, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2015.
- Miejsce i rola rodziców w polskim systemie edukacyjnym – materiały pokonferencyjne*, Warszawa 2000.
- Miśkiewicz B., *Wstęp do badań historycznych*, PWN, Poznań 1974.
- Moś M., *Ku szkole z klasą – o potrzebie współpracy nauczycieli z rodzicami*, w: *Razem tworzymy szkołę*, red. Kowalski M., Rutkowska E., Stecewicz P., Oficyna Wydawnicza Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2000.

- Nakoneczna D., *Jakim być? Kim być? Czyli o samorządności w Szkołach Twórczych*, Towarzystwo Szkół Twórczych, Warszawa 1993.
- Nakoneczna D., *Klasy autorskie w Szkołach Twórczych*, Towarzystwo Szkół Twórczych, Warszawa 1993.
- Nalaskowski A., *Szanse szkoły z wyboru*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1995.
- Niemierko B., *Pomiar wyników kształcenia*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa, 1999.
- Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
- Olaszek J., *Antysolidarnościowa propaganda władz PRL*, w: *NSZZ Solidarność 1980–1989*, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, IPN, Warszawa 2010.
- Oświata, wychowanie i kultura fizyczna w rzeczywistości społeczno-politycznej Polski Ludowej (1945–1989). Rozprawy i szkice*, red. R. Grzybowski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2004.
- Parchimowicz A., *Na piętnastolecie*, w: *Razem tworzymy szkołę*, red. M. Kowalski, E. Rutkowska, P. Stecewicz, Oficyna Wydawnicza Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2000.
- Patriotyzm a wychowanie*, red. E.J. Kryńska, Trans Humana, Białystok 2009.
- Pawlak M., Serczyk J., *Podstawy badań historycznych*, Wydawnictwo Uczelniane WSP, Bydgoszcz 1994.
- Pedagogika alternatywna – dylematy teorii i praktyki*, red. B. Śliwerski, Oficyna Wydawnicza Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 1998.
- Piasecki B., *Małe i średnie przedsiębiorstwa w Polsce – paradygmat rozwoju*, w: *Entrepreneurship and small Business Development in the 21st Century. Przedsiębiorczość i rozwój małych i średnich przedsiębiorstw w XXI w.*, red. B. Piasecki, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2002.
- Pielachowski J., *Organizacja, kierowanie i nadzór pedagogiczny w szkole: poradnik dla dyrektorów szkół oraz pracowników organów prowadzących i nadzorujących szkoły*, Wydawnictwo eMPI², Poznań 2007.
- Pisz Z., *Kapitał społeczny jako wyzwanie edukacji*, w: *Polska wobec wyzwań edukacyjnych Unii Europejskiej*, red. L. Dziewięcka-Bokun, A. Ładyżyńska, Wydawnictwo Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004.
- Piowowski R., *Edukacja z perspektywy lokalnej i międzynarodowej*, IBE, Warszawa 2006.
- Plewka C., *Oświata Zachodniopomorska w latach 1945–2002. O ideach i praktykach edukacyjnych*, ZAPOL, Szczecin 2003.

- Plewka C., *Przemiany oświatowe po 1989 r. – stan i kierunek przebudowy*, w: *Z dziejów oświaty Pomorza Zachodniego 1945–2002*, red. C. Plewka, Dokument, Szczecin 2003.
- Plewka C., *Role i zadania dyrektora współczesnej szkoły*, w: *Vademecum menadżera oświaty*, red. C. Plewka, H. Bednarczyk, ITeE, Radom 2000.
- Plewka C., *Z dziejów oświaty Pomorza Zachodniego 1945–2002*, Dokument, Szczecin 2003.
- Popławska A., *Idea samorządności. Podmiotowość, autonomia, pluralizm*, Trans Humana, Białystok 2001.
- Przyborowska B., *Szkolnictwo niepubliczne w Polsce. Oczekiwania i rzeczywistość*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 1997.
- Putkiewicz E., Wiłkomirska A., *Szkoły publiczne i niepubliczne. Porównanie środowisk edukacyjnych*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2004.
- Putnam R., *Demokracja w działaniu: tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Znak, Kraków 1995.
- Putnam R., *Samotna gra w kręgle. Upadek i odrodzenie wspólnot lokalnych w Stanach Zjednoczonych*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
- Rabczuk W., *Szkolnictwo prywatne w Europie Zachodniej i w Polsce*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1992.
- Radziejewicz J., *Edukacja alternatywna. O innowacjach mikrosystemowych*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1992.
- Razem tworzymy szkołę*, red. M. Kowalski, E. Rutkowska, P. Stecewicz, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2004.
- Rutkowska E., *Komunikacyjny model współpracy z rodzicami*, w: *Jak skutecznie nauczać i wychowywać we współczesnej szkole?*, red. B. Śliwerski, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 1999.
- School violence and primary prevention*, red. T.W. Miller, Springer, New York 2008.
- Sierżputowska E., *Nastroje społeczne w latach: 1989–2014*, Kancelaria Sejmu, Biuro Studiów i Ekspertyz, Warszawa 1994, Raport nr 4.
- Smaga M., Włudyga T., *Instytucje gospodarki rynkowej*, Wolters Kluwer, Warszawa 2012.
- Sosnowski T., *Przestrzeń „globalnej” wioski jako nowy czynnik edukacyjny*, w: *Funkcja prywatnych szkół średnich w II Rzeczypospolitej 1918–1939*, red. E.J. Kryńska, Trans Humana, Białystok 2004.
- Spółeczeństwo obywatelskie*, red. A. Witkowska, A. Wierzbicki A., Oficyna Wydawnicza ASPRAJR, Warszawa 2005.

- Szarkowska A., *Szkoła prywatna w II Rzeczypospolitej – szansa czy konieczność? Na przykładzie uczniów szkół gimnazjalnych w województwie białostockim*, w: *W kręgu dorobku edukacyjnego II Rzeczypospolitej*, red. K. Jakubiak, T. Maliszewski, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2011.
- Szczepański J., *Spółeczne uwarunkowania rozwoju oświaty*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1989.
- Szkudlarek T., *Wyzwanie pedagogiki krytycznej*, w: *Wyzwania pedagogiki krytycznej i antypedagogiki*, red. T. Szkudlarek, B. Śliwerski, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2010.
- Sztompka P., *Prolegomena do teorii zaufania*, w: *Idee a urządzenie świata społecznego*, red. E. Nowicka, M. Chołubiński, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999.
- Szymański M.J., *Kryzys i zmiana. Studia nad przemianami edukacyjnymi w Polsce w latach dziewięćdziesiątych*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2001.
- Szymański M.J., *Szanse i bariery tworzenia demokratycznej szkoły we współczesnym społeczeństwie*, w: *Szkoła, nauczyciele, uczniowie. Dyskusja o programie, metodzie i uczeniu się w Europie*, red. T. Gomuła, T. Dyrda, Wydawnictwo UJK, Radom, Kielce 2010.
- Śliwerski B., *Czy szkoła może jeszcze wychowywać?*, w: *Jak skutecznie nauczać i wychowywać we współczesnej szkole?*, red. B. Śliwerski, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 1999.
- Śliwerski B., *Edukacja autorska*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2008.
- Śliwerski B., *Paradygmaty współczesnej pedagogiki jedności*, w: *PAIDEIA – drogą do uniwersalizmu w wychowaniu*, red. L. Pawelski, B. Urbanek, Polskie Stowarzyszenie Nauczycieli Twórczych, Szczecinek 2016.
- Śliwerski B., *Problemy współczesnej edukacji. Dekonstrukcja polityki oświatowej III RP*, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009.
- Śliwerski B., *Rodzice na rzecz edukacji*, w: *Edukacja alternatywna*, red. B. Śliwerski, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2008.
- Tałasiewicz M., *Chwała i dramat Stoczni Szczecińskiej*, w: *Kronika Szczecina 2009*, red. K. Kozłowski, Archiwum Państwowe, Szczecin 2010.
- Theiss W., *Mała ojczyzna; perspektywa edukacyjna – utylitarna*, w: *Mała ojczyzna, Kultura. Edukacja. Rozwój lokalny*, red. W. Theiss, Żak, Warszawa 2001.
- Topolski J., *Wprowadzenie do historii*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1998.
- Trzeciakowscy M., L., *W dziewiętnastowiecznym Poznaniu*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1982.

- Unia Europejska, wybór materiałów, pomocy i źródeł*, red. J. Ruszkowski, Zachodniopomorskie Centrum Informacji Europejskiej, Szczecin 2001.
- Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012.
- W kręgu dorobku edukacyjnego II Rzeczypospolitej*, red. K. Jakubiak, T. Maliszewski, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2011.
- Weinschenk R., *Podstawy pedagogiki księdza Bosko*, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 1996.
- Zachorska M., *Zmiany w oświacie – koncepcje i uwarunkowania*, w: *Druga fala polskich reform*, red. L. Kolarska-Bobińska, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 1999.
- Zachorska M., *Szkoła. Między państwem, społeczeństwem a runkiem*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2002.
- Zalewska-Meler A., *(Nie)obecne kategorie w obszarze zdrowia człowieka*, Oficyna Wydawnicza Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2009.
- Zaremba P., *Pionierskie lata oświaty szczecińskiej 1945–1948*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1975.
- Zbróg Z., *Identyfikowanie i zaspokajanie potrzeb społecznych w niepublicznych szkołach podstawowych*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2011.
- Zeller P., *Rola uczelni w procesie kreowania i rozwoju kapitału społecznego*, w: *Kapitał społeczny we wspólnotach*, red. H. Januszek, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Poznań 2005.
- Zimoch-Piaskowska I., *Prywatne średnie szkolnictwo ogólnokształcące w Częstochowie w latach 1945–1947*, w: *Pedagogika tom XXI*, red. K. Rędziński, M. Łopot, Wydawnictwo AJD, Częstochowa 2012.

Artykuły

- Bartnik P., *Miejsca i rola szkoły masowej we współczesnym systemie wychowawczym. Zadania wychowawcy klasy i pedagoga szkolnego*, „Dyrektor Szkoły” 1994, nr 5.
- Bronisz D.A., *Szkoły niepubliczne na świecie*, „Dyrektor Szkoły” 2003, nr 9.
- Centrum Badań Opinii Społecznej o szkołach niepaństwowych*, „Edukacja i Dialog” 1989, nr 9.
- Chcemy kształcić elitę: rozmowa z Wojciechem Starzyńskim, prezesem Społecznego Towarzystwa Oświatowego*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 1997, nr 7.
- Ciechanowicz-Sarata A., *Szkoła, która nie straszy*, „Edukacja i Dialog” 1990, nr 12.
- Czerepaniak-Walczak M., *Komu i do czego potrzebna jest szkoła?*, „Refleksje” 2012, nr 5.
- Dąbrowski M., *Czy warto mieć podstawy programowe*, „Gazeta Szkoła” 2004, nr 39.

- Dzieci i rodzice razem. Ze szkołą nie musi być nudo*, „Kurier Szczeciński” 1999, 21 czerwca.
- Ernst-Milerska R., *Badanie opinii rodziców jako praktyka demokratycznej kultury szkoły*, „Studia z Teorii Wychowania” 2015, nr 6 (1).
- Fabiś A., *Ocena funkcjonowania szkoły przez rodziców uczniów szkół publicznych i niepublicznych*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 2000, nr 3–4.
- Goriszowski W., *Problemy rozwoju szkolnictwa niepublicznego w Polsce*, „Nowa Szkoła” 2003, nr 5.
- Górniewicz J., *Szkoła a demokracja*, „Wychowanie na co dzień” 1996, nr 6.
- Gulczyńska J., *Problematyka oświaty w obradach krągłego stołu*, „Pedagogika” 2009, nr 24.
- Jak polityk z politykiem*, „Głos Szczeciński” 1998, 16 luty.
- Jeżowski A., *Szkoły społeczne nie tylko w czas kryzysu*, „Dyrektor Szkoły” 2002, nr 1.
- Kalinowski C., *Gminy a finansowanie szkół niepublicznych*, „Edukacja i Dialog” 1998, nr 7.
- Kawecki M.J., *Dziesięć zdań o dobrej edukacji*, „Otwarta Szkoła” 1995, nr 7 (32).
- Kawecki M.J., *Głos Rodziców się liczy*, „Edukacja i Dialog” 1998, nr 10.
- Kawecki M.J., *Serce – tolerancja - dialog*, „Otwarta Szkoła” 1995, nr 6 (31).
- Knop B., *Szkoła społeczna, ale jaka?*, „Edukacja i Dialog” 1997, nr 9.
- Kołodziejczyk W., *Miejsce wartości w szkole – nowa koncepcja zarządzania*, „Jakość w Edukacji” 2000, nr 1.
- Konkurs Młody Polityk – Młody Europejczyk 2002*, „Gazeta Wyborcza” 2002, 13 stycznia.
- Kopyciński J., *Szkoła społeczna drogą do demokracji*, „Edukacja i Dialog” 1990, nr 17.
- Kordziński J., *Rodzice w szkole – nowe możliwości*, „Edukacja i Dialog” 1997, nr 86.
- Kozakiewicz D., *Szkoła kolorowa – różnonarodowa*, „Głos Szczeciński” 1999, 18–19 września.
- Krawczyk B.J., *Kondycja szkół niepublicznych*, „Nowa Szkoła” 2002, nr 5.
- Krawczyk E., *O historii i teraźniejszości szkół społecznych SOP w Płocku*, „Szkoła Zawodowa” 1999, nr 8.
- Kruszewski K., *Szkolnictwo polskie: „katolickie” czy „europejskie”. Rozpoznanie bojem*, „Polityka” 1992, nr 25.
- Kubera E., *Pogoda za oknem*, „Kurier Szczeciński” 24.01.2014 r.
- Kudła L., *Szkolnictwo niepubliczne w Danii*, „Edukacja i Dialog” 1998, nr 10.
- Leszczyński D., *Przeobrażenia gospodarcze w Polsce w latach 1989–2016*, „Refleksje 2015”, nr 12.

- Łagoda A., *Niepubliczne szkoły wyższe w Polsce jako środowisko tworzenia/budowania tożsamości podmiotowej*, „Edukacja” 2006, nr 4.
- Mendel M., *Partnerstwo nauczycieli, rodziców, samorządów*, „Edukacja i Dialog” 1999, nr 7.
- Mikiewicz P., *Dlaczego elitarne szkoły nie znikną? O nieusuwalności nierówności społecznych w edukacji*, „Rocznik Lubuski” 2008, t. 34, cz. 1.
- Najlepszy Młody Polityk*, „Gazeta Wyborcza” 1998, 16 luty.
- Ordery za serce. Tanowo wyróżnia*, „Kurier Szczeciński” 2003, 22 października.
- Orlikowska J., *Dotacje udzielane przez jednostki samorządu terytorialnego niepublicznym podmiotom prowadzącym szkoły i placówki oświatowe*, „Prawo Budżetowe Prawa i Samorządu” 2016, nr 1 (4).
- Osiatyński W., *Sztuka społecznej organizacji*, „Wiedza i Życie” 1996, nr 7 (29).
- Ostaszewski K., *Nowe definicje poziomów profilaktyki*, „Remedium” 2005, nr 7–8, 2005.
- Paciorek A., *Czas amatorów, Czas zawodowców*, „Edukacja i Dialog” 1990, nr 12.
- Paciorek A., *Rodzice w szkole*, „Edukacja i Dialog” 1989, nr 11.
- Pierwsza niepubliczna ma 10 lat. Szkoła, którą się lubi*, „Kurier Szczeciński” 1999, 16 kwietnia.
- Piowowski R., *Szkolnictwo niepubliczne w Polsce i wybranych krajach: Czechy. Węgry. Słowacja. USA*, „Społeczeństwo Otwarte” 1996, nr 11.
- Piowowski R., *Szkolnictwo niepubliczne we współczesnych systemach edukacyjnych polonisty*, „Nowa Szkoła” 2004, nr 5.
- Problemy wychowania w Polsce w roku 1990*. Dokument Prymasowskiej Rady Społecznej. „Tygodnik Powszechny” 1990, nr 32.
- Puchalski Z., *Badania jakości pracy szkół STO*, „Edukacja i Dialog” 1998, nr 1.
- Ramlau Ł., *Chudy rok szkolny*, „Gazeta Wyborcza” 1991, 14–15 września.
- Ryss R., *Oczami praktyka. Zerwać z belferstwem, Rozmowa z Michałem Kaweckim, prezesem Koła STO w Szczecinie*, „Edukacja i Dialog” 1990, nr 16.
- Sielatycki M., *Szkoły niepubliczne jako element lokalnej oświaty*, „Dyrektor Szkoły” 2010.
- Sierocińska K., *Kapitał społeczny. Definiowanie, pomiar i typy*, „Studia Ekonomiczne” 2011, nr 1.
- Sikorski W., *Prestiż rodziców w szkole*, „Edukacja i Dialog” 1998, nr 10.
- Skwiecińska M., *Rozmowa z M. Kurpiewską współzałożycielką Szkoły Podstawowej „Słoneczna”*, „Kurier Szczeciński” 1999.
- Starzyński W., *Nie ma dobrej szkoły bez współpracy z rodzicami*, „Edukacja i Dialog” 2006, nr 9.

- Śliwerski B., *Demokracja w szkole – szkołą demokracji*, „Edukacji i Dialog” 1995, nr 5.
- Śliwerski B., *Remanent reformowania oświaty w III RP*, „Edukacja i Dialog” 1999, nr 3.
- Śliwerski B., *Szkoły wolne za granicą: Niemcy, Szwajcaria*, „Edukacja i Dialog” 1998, nr 4.
- Świda-Ziemba H., Ziemska M., *Stanowisko Polskiego Forum Wolnej Oświaty*, „Edukacja i Dialog” 1991, nr 8.
- Świeboda J., *Problemy narodowościowe w szkolnictwie galicyjskim (1772–1918)*, „Analecta” 1995, nr 4/2 (8).
- Urbańska J., *Szkolnictwo niepubliczne jako składnik systemu oświatowego*, „Chocwanna” 1997, t. 2.
- Włodzowska Z., *Oświata nie tylko publiczna*, „Dyrektor Szkoły” 2003, nr 2.
- Wnęk I., *Problemy polskiego szkolnictwa zaboru pruskiego i rosyjskiego na kartach „Szkoły” 1968–1914*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2008–2009, nr 24, s. 23–46.
- Zbróg Z., *Dynamika rozwój niepublicznych szkół podstawowych*, Kielce, „Forum Oświatowe”
- Zielińska A., *Koncepcja szkolnictwa niepublicznego w wybranych krajach europejskich*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 1996, nr 2.
- Zieliński H.E., *Paulo Freire: dialog, komunikacja, edukacja*, „Edukacja” 2000, nr 2 (70).
- Żakowska B., *Działalność dydaktyczna, wychowawcza oraz opiekuńcza Szkoły Międzynarodowej w Szczecinie w kontekście rozwoju szkolnictwa niepublicznego po 1989 roku*, „Przegląd Zachodniopomorski” 2015, nr 1.
- Żurawski K., *W szkole polsko-amerykańskiej. Młody polityk ‘99*, „Kurier Szczeciński” 1999, 25 luty.

Źródła internetowe

- <http://szkolaprimus.pl>
- <http://szkolatak.pl>
- <http://eduparents.eu>
- <http://www.encykolpedia-solidarność.pl>
- <http://www.eurząd.szczecin.pl>
- <http://www.greatlearning.com/ipc/>
- <http://www.ksp.net.pl>
- <http://www.mpips.gov.pl/spoleczenstwo-obywatelskie>
- <http://www.npseo.pl/action/reports>

<http://www.oke.poznan.pl>
<http://www.oke.gda.pl>
<http://www.orzeczenia-nsa.pl>
<http://www.piwoni.pl/sp>
<http://www.polskoamerykanska.pl>
<http://www.polsko-niemiecka.pl>
<http://www.rodziewszkole.edu.pl>
<http://www.słoneczna.szczecin.pl>
<http://www.stat.gov.pl>
<http://www.sto.org.pl>
<http://www.sto.org.pl/historia>
<http://www.szczecinblog.pl>
<http://www.szkoly-kusloncu.salezjanie.pl>
<http://www.wyspa.org.pl/konkurs-wyspa-zagadek>
<http://www.wup.pl>
<http://www.13lo.szczecin.pl>
<http://stat.gov.pl>

Spis rysunków i tabel

Rysunek 1.1.	Szkoły niepubliczne i uczniowie uczęszczający do szkół niepublicznych w roku szkolnym 1990/1991 oraz 2009/2010.....	34
Rysunek 1.2.	Szkoły niepubliczne w roku szkolnym 2009/2010 na Pomorzu Zachodnim (wedle organów prowadzących)	34
Rysunek 1.3.	Szkoły niepubliczne w stosunku do ogółu szkół (wedle województw)	36
Rysunek 2.1.	Uczniowie Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich Społecznego Towarzystwa Oświatowego w latach 1989–2014	92
Rysunek 2.2.	Stosunek liczby uczniów objętych nauczaniem integracyjnym do całkowitej liczby uczniów w Społecznej Szkole Podstawowej „Nasza Szkoła”	96
Rysunek 2.3.	Zestawienie ogólnej liczby uczniów uczęszczających do szkół podstawowych w Szczecinie w stosunku do liczby uczniów uczących się w niepublicznych szkołach podstawowych w Szczecinie w roku szkolnym 2013/2014.....	97
Tabela 1.1.	Odpowiedzi ankietowanych w badaniu opinii społecznej o szkołach niepaństwowych z 1989 roku	27
Tabela 1.2.	Szkolnictwo publiczne i niepubliczne w Polsce w latach 1990–2010	32
Tabela 1.3.	Typy szkół niepublicznych	37
Tabela 1.4.	Liczba katolickich szkół podstawowych w Polsce w latach 1993–2004	42
Tabela 2.1.	Sieć niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie.....	51
Tabela 2.2.	Siedziby niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie.....	59
Tabela 2.3.	Całkowita liczba pomieszczeń Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO w budynku przy ul. Tomaszowskiej 1.....	62
Tabela 2.4.	Budynki szkół niepublicznych, rok szkolny 2013/2014.....	72
Tabela 2.5.	Charakterystyka budynków niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie, rok szkolny 2013/2014.....	73
Tabela 2.6.	Stawki dotacji przeznaczone na jednego ucznia w niepublicznych szkołach podstawowych w latach 2001–2012	75

Tabela 2.7.	Wysokość czesnego w latach 2005–2014 w Społecznej Szkole Podstawowej nr 1 im. Noblistów Polskich STO w Szczecinie	76
Tabela 2.8.	Dyrektorzy niepublicznych szkół podstawowych, rok szkolny 2014/2015.....	81
Tabela 2.9.	Kadra pedagogiczna (liczba) w Społecznej Szkole Podstawowej nr 1 w wybranych latach	84
Tabela 2.10.	Kadra pedagogiczna (liczba) w niepublicznych szkołach podstawowych powstałych w latach 90. XX wieku	84
Tabela 2.11.	Kadra pedagogiczna (liczba) podstawowych szkół niepublicznych powstałych w XXI wieku	86
Tabela 2.12.	Plan pracy zespołu samokształceniowego w Polsko-Amerykańskiej Prywatnej Szkole Podstawowej w Szczecinie.....	91
Tabela 2.13.	Liczba uczniów w niepublicznych szkołach podstawowych (lata 1999–2013) na wybranych przykładach	93
Tabela 2.14.	Liczba obcokrajowców uczących się w SP Szczecin International School.....	94
Tabela 2.15.	Liczba uczniów w szczecińskich niepublicznych szkołach podstawowych o charakterze wyznaniowym.....	95
Tabela 2.16.	Liczba absolwentów w wybranych niepublicznych szkołach podstawowych w Szczecinie w latach 1999–2012.....	98
Tabela 3.1.	Tygodniowy rozkład zajęć dla klas I i II w Szkole Podstawowej TAK w roku szkolnym w porównaniu z podstawowym ramowym planem nauczania	104
Tabela 3.2.	Ramowy plan nauczania w Szkole Podstawowej TAK po 1999 roku (porównanie z ramowym planem nauczania dla sześciolletniej szkoły podstawowej, klasy I –VI).....	106
Tabela 3.3.	Wymiar godzin języka obcego nowożytnego w wybranych niepublicznych szkołach podstawowych w Szczecinie.....	109
Tabela 3.4.	Ramowy plan nauczania dla Szkoły Podstawowej Szczecin International School, I etap edukacyjny, klasy I–III (P2–P4)	111
Tabela 3.5.	Fragment szkolnego planu nauczania Szkoły Podstawowej Szczecin International School, II etap edukacyjny, klasy IV–VI (P5–M1)....	112
Tabela 3.6.	Przykładowe rozwiązania edukacyjne w niepublicznych szkołach podstawowych	113
Tabela 3.7.	Wartość wskaźnika łatwości i jego interpretacja.....	120
Tabela 3.8.	Analiza współczynnika łatwości sprawdzianu po klasie szóstej w latach 2002–2009	121
Tabela 3.9.	Analiza średnich wyników (w punktach) sprawdzianu po klasie szóstej w latach 2009–2014	121

Tabela 3.10.	Wybrane konkursy przedmiotowe, artystyczne oraz sportowe organizowane dla szkół podstawowych w Szczecinie w latach 1989–2014	123
Tabela 3.11.	Laureaci konkursów organizowanych przez Kuratorium Oświaty w Szczecinie w latach 2011–2014	124
Tabela 3.12.	Wyniki osiągnięte przez uczniów niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w konkursach przedmiotowych organizowanych przez XIII Liceum Ogólnokształcące w latach 2011–2014 pod patronatem zachodniopomorskiego kuratora oświaty	125
Tabela 3.13.	Wyniki osiągnięte przez uczniów niepublicznych szkół podstawowych w Szczecinie w konkursach językowych organizowanych przez Gimnazjum nr 46.....	125
Tabela 3.14.	Nagrody Prezydenta Miasta Szczecina przyznane uczniom szczecińskich niepublicznych szkół podstawowych w latach 2008–2014	128
Tabela 4.1.	Bożonarodzeniowe przedstawienia przygotowane przez społeczność SP Szczecin International School w latach 2008–2014	152
Tabela 4.2.	Przykładowe działania profilaktyczne w ramach pięciu obszarów czynników ryzyka	157
Tabela 4.3.	Rozkład materiału na podstawie programu PSHE (SP Szczecin International School).....	160
Tabela 5.1.	Instytucje współpracujące ze szkołami (związki formalnoprawne lub normatywno-edukacyjne)	174
Tabela 5.2.	Przykłady dofinansowania czynów społecznych i społecznych inicjatyw lokalnych w dziedzinie oświaty i wychowania w latach 1994–1997	175
Tabela 5.3.	Przykładowe pisma wymieniane między Społeczną Szkołą Podstawową nr 1 im. Noblistów Polskich STO w Szczecinie a instytucjami nadrzędnymi.....	177
Tabela 5.4.	Program obchodów 20-lecia oświaty niepublicznej w Szczecinie w roku szkolnym 2009/2010	183
Tabela 5.5.	Współpraca międzynarodowa w wybranych niepublicznych szkołach podstawowych	186
Tabela 5.6.	Projekty polsko-niemieckie realizowane w Prywatnej Szkole Podstawowej Leonarda Piwoni w latach 2011–2014	189
Tabela 5.7.	Organizacje pożytku publicznego, fundacje oraz stowarzyszenia – beneficjenci zbiorów pieniężnych organizowanych podczas kiermaszu bożonarodzeniowego przez społeczność Szkoły Podstawowej „Słoneczna”	190

Summary

Non-public primary schools in Szczecin between 1989–2014

The subject of the following dissertation is the functioning of non-public primary schools in Szczecin in years 1989–2014. This study is a part of the history of education and it poses as historical and pedagogical monograph. The dissertation consists of five chapters, table of contents, introduction, summary, bibliography, list of charts and diagrams.

In order to conduct the research, the historical methods were used with all the procedural stages. A considerable contribution to the research had the direct resources stored in archives of the West Pomeranian Board of Education and in the Department of Education in the City Hall of Szczecin. The collections of indirect resources such as daily press, educational magazines, students press, jubilee books, schools' chronicles were also researched. To present the state educational policy, the resources have been enlarged by normative acts found in Official Journals of the Ministry of Education and Journals of Laws in 1989–2014. The interviews with the heads of the researched schools, with the initiator of the idea of non-public schools in Szczecin, with the staff from the West Pomeranian Board of Education and from the Department of Education in the City Hall of Szczecin, and the teaching staff of the many non-public primary schools in Szczecin gave the significant contribution to the research as well.

Taking under consideration all the collected and analyzed historical resources, the next five chapters were written. The first chapter presents non-public schools in Poland in the context of social, political, cultural and economic changes between 1989–2014. The developmental factors of non-public primary schooling in Szczecin in the given period of time is outlined.

The second chapter includes organizational processes of non-public primary schooling in Szczecin in the given period of time, the non-public primary schools' network, schools' facilities, sources of funding, heads of schools and the teaching staff of non-public primary schools in the given period of time. This chapter presents teachers' cooperation in schools and the quantitative cross-section of the number of students in non-public primary schools in Szczecin in years 1989–2014.

The third chapter is devoted to the didactic functioning of the researched schools, in particular to the curriculum framework, implementation of national curriculum, the description of practical teaching methods and studying the students' achievements.

The fourth chapter presents behavioural and caring functioning of the researched schools in years 1989–2014. In this chapter the behavioural programmes and the caring and prevention programmes in non-public primary schools in Szczecin are discussed.

The last chapter includes the study of cooperation between non-public primary schools in Szczecin and the local community. This chapter shows the cooperation of the researched schools with parents and the local community which includes cooperation with local governments, cultural and economic institutions, universities, international cooperation and with any other educational institutions.

The final part of the dissertation gives the answers to the research questions presented in the beginning. Based on the analyzed materials, it can be stated that the researched schools have been taking an important part in creating the image of the educational system in Szczecin in the last 25 years. The presented results can lead to the conclusion that the non-public primary schools have enriched public education in Szczecin, being the place for students with special educational needs, international students as well as for students who require individualization of learning. The history of the non-public primary schools in Szczecin can provide the original inspirations for the didactic, behavioral and caring programmes and activities as well as for the cooperation with the local community when it comes to functioning of schools in general.